

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

МИРЗО УЛУҒБЕК НОМИДАГИ САМАРҚАНД ДАВЛАТ
АРХИТЕКТУРА - ҚУРИЛИШ ИНСТИТУТИ

“ТАСВИРИЙ САНЪАТ” КАФЕДРАСИ

Султонова Д.Н.

САНЪАТ ВА МАДАНИЯТ ТАРИХИ

модул бўйича
ЎҚУВ-МЕТОДИК МАЖМУА

САМАРҚАНД - 2016

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**МИРЗО УЛУҒБЕК НОМИДАГИ САМАРҚАНД ДАВЛАТ
АРХИТЕКТУРА-ҚУРИЛИШ ИНСТИТУТИ**

РЎЙХАТГА ОЛИНДИ:

«ТАСДИҚЛАЙМАН»

№ _____
« » _____ 2016 йил

Ўқув ишлари бўйича
проректор: _____ А.Т.Қўлдошев
« » _____ 2016 йил

САНЪАТ ВА МАДАНИЯТ ТАРИХИ

ФАНИНИНГ

Модул бўйича

ЎҚУВ-МЕТОДИК МАЖМУАСИ

Билим соҳаси: 100 000 - Гуманитар фанлар санъат

Таълим соҳаси: 150 000 - Санъат

Таълим йўналиши 515 0900 - Дизайн (Ландшафт)

Самарқанд – 2016 йил

“Санъат ва маданият тарихи” фанининг ўқув-услубий мажмуаси

Самарқанд давлат архитектура-қурилиш институтида 5150900 - Дизайн (Интерьерни лойиҳалаш, Ландшафт) бакалавриат таълим йўналишлари учун “Санъат, маданият ва дизайн тарихи” фанидан тузилган ва институт илмий-услубий кенгашининг 2016 йил 11 июлдаги ____ сонли мажлис баёни билан тасдиқланган ўқув дастури ва мазкур йўналиш бўйича тасдиқланган ишчи ўқув режада фанга ажратилган соатлар ҳажмида ҳамда Давлат таълим стандартлари талаблари ҳисобга олинган ҳолда ишлаб чиқилди.

Тузувчилар:

“Тасвирий санъат” кафедрасининг доценти **Д.Н.Султонова**

Такризчилар:

Ёрқулов Т.Ҳ. - “Тасвирий санъат” кафедрасининг муdiri, катта ўқитувчи

Жўраев Ҳ.Ҳ. - “Тасвирий санъат” кафедрасининг доценти

“Санъат ва маданият тарихи” фанининг ўқув-услубий мажмуаси “Тасвирий санъат” кафедрасининг 2016 йил 20 июндаги 11-сонли йиғилишида кўриб чиқилган ва факультет Кенгашига муҳокома қилиш учун тавсия этилган.

Кафедра муdiri:_____ Ёрқулов Т.Ҳ.

“Санъат ва маданият тарихи” фанининг ўқув-услубий мажмуаси “Архитектура” факультети кенгашида муҳокома қилиниб, тасдиқлаш учун институт илмий- услубий кенгашига тавсия этилган (2016 йил 27 июндаги 11- сонли мажлис баёни).

Факультет кенгашининг раиси:_____ Абдураимов М.М.

Ўқув бўлими бошлиғи:_____ Сирожиддинов Ў.С.

Чиқиш маълумотлари:

Бичими А4. Ҳажми 16.3 б.т. Адади 2 та.

© СамДАҚИ.2016.

МУНДАРИЖА

1. Силлабус
2. Фаннинг асосий маъруза матнлари.....
3. Тақдимотлар.....
4. Тарқатма материаллар.....
5. Амалий машғулот материаллари.....
6. Лаборатория машғулотлари.....
7. Глоссарий□□□□□□□□□□□□□□.....

«САНЪАТ ВА МАДАНИЯТ ДИЗАЙН ТАРИХИ» ФАНИДАН

СИЛЛАБУС

**“Санъат ва маданият тарихи” фанининг
2016-2017 ўқув йили IV-V- VI семестрлари учун мўлжалланган**

СИЛЛАБУС

Фаннинг қисқача тавсифи				
ОТМнинг номи ва жойлашган манзили:	Самарқанд давлат архитектура-қурилиш институти		Лолазор кўчаси-70 уй	
Кафедра:	«Тасвирий санъат»		«Архитектура» факультети таркибида	
Таълим соҳаси ва йўналиши:	Таълим соҳаси: 150000 - Санъат соҳаси		Таълим йўналиши: 5150900 - “Дизайн” (интерьерни лойиҳалаш, ландшафт) таълим йўналиши 2-3 курс учун	
Фанни (курсни) олиб боровчи ўқитувчилар тўғрисида маълумот:	доцент: Султонова Дилшода Намозовна		e-mail: dilsultoni@list.ru	
Дарс вақти ва жойи:	«Архитектура» факультети. Ауд. №		Курснинг давомийлиги:	02.09.2016- 18.05.2017
Индивидуал график асосида ишлаш вақти:	Сешанба ва жума кунлари соат 14.00 дан 17.00 гача			
Фанга ажратилган соатлар:	Аудитория соатлари 52 (4 семестр) 59 (5 семестр) 52 (6 семестр) Жами 263			Мустақил таълим 16 (4 семестр) 23 (5 семестр) 16 (6 семестр)
	Маъруза	36 108	Амалиёт	- Жами 55
Фаннинг бошқа фанлар билан боғлиқлиги:	“San’at va madaniyat tarixi” fani tasviriy san’atning asoslaridan biri sifatida q’uyidagi fanlar bilan chambarchas bog’liq: q’alamtasvir, kompozitsiya, dastgohli, monumyental, dekorativ rangtasvir, tasviriy san’at tyexnologiyasi va ayniqsa haykaltaroshlik fani bilan keng aloq’adordir. Shuningdek arxeologiya, etnografiya kabi fanlar bilan ham uzviy bog’liq. Tasviriy san’at umumiy tarixi fani asosiy umumkasbiy fanlaridan			

	biri hisoblanib, 4,5 va 6-semestrlarda o'qitiladi. Dasturni amalga oshirish o'quv rejasida belgilangan gumanitar va ijtimoiy – iqtisodiy, matematik va tabiiy ilmiy fanlar (tarix, oliy matematika, informatika va axborot texnologiyalari, muhandislik geodeziyasi, qurilish mexanikasi, arxitekturaviy fizika, ekologiya), umumkasbiy (chizma geometriya va muhandislik grafikasi, qalamtasvir, rangtasvir va haykaltaroshlik va h.k.) va ixtisoslik (arxitekturaviy loyihalash va kompozisiya asoslari, yodgorliklarni ta'mirlash va qayta tiklash va h.k.) fanlaridan yetarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlikni talab etadi.
Фаннинг мазмуни	
Фаннинг долзарблиги ва қисқача мазмуни:	“Санъат ва маданият тарихи” таълимни янгилаш ишини, бу фанларда содир бўлаётган ўзгаришлар моҳиятини англаган ҳолда, уларга хос хусусиятларни ҳисобга олиб амалга ошириш кутилган натижаларни беради. Ҳозирги замон талаби аввало, мустақиллик миллатимиз “Санъат ва маданият тарихи” фанига хос бўлган етакчи йўналишларни белгилаб, бу фаннинг тараққиёт тенденцияларини бадиий ижодий жиҳатдан асослашдир. Янгиланган тафаккур меваси бўлган “Санъат ва маданият тарихи” фани тизимида, фан қандай ўрин тутди ва уни йўлга қўйишнинг бадиий ижодий асослари нималардан иборат бўлиши керак деган саволга шундагина тўғри жавоб топиш мумкин бўлади. Чунки ижтимоий ўзгаришларнинг, “Санъат ва маданият тарихи” фанидаги янгиланишлар таълимни ташкил этишда тўлиқ акс этиши аниқ. Янгиланган педагогик тафаккур ва олий таълим муассасаларида “Санъат ва маданият тарихи” фанини ўқитишнинг бадиий ижодий асослари янгиланаётган миллий “Санъат ва маданият тарихи” фанининг талаблари асосида таълим жараёнида рўй берган, бераётган ва бўлиши муқаррар ўзгаришларнинг асосий хусусиятларини илмий-назарий жиҳатдан умумлаштиришга эҳтиёж туғилади. “Санъат ва маданият тарихи” таълимнинг ўзак масалаларини ҳал этмай туриб, унинг хусусий муаммоларини тўғри ечиб бўлмайди-ки, айнан мазкур жараён орқали шахс маънавияти шакллантирилади. Фанни ўқитишдан мақсад — talabalarga inson ongi va hissiyotining shakllanishidan tortib, uzoq o'tmishdan, to shu kunga qadar insoniyat tomonidan yaratilgan hamda hozirgi kunda yaratilayotgan eng nodir san`at asarlari namunalari (asosan tasviriy va amaliy hamda memorchilik) bilan tanishtirish. Ularning g'oyaviy badiiy tomonlarini tushunishga yordam berish.</p> <p>-san`at asarlariga nisbatan badiiy munosabatni, go`zallikka

	bo'lgan munosabatni rivojlantirish. -milliy va jahon san'at durdonalari va ularni yaratgan ijodkorlar bilan tanishtirish. - nodir asarlarni badiiy tahlil etishga talabalarni o'rgatish <u>Фаннинг асосий вазифалари қўйидагилардан иборат:</u> - “San’at va madaniyat tarixi” fanining nazariy va metodik asoslarini mazmun va mohiyatini o'rganish. - Bu fan o'zining ma'ruza xarakteri bilan ajralib turadi. Mashg'ulotning asosiy qismi ma'ruza, savol – javob, suhbat, ma'ruza tinglash, muzey va galereyalarga, ustaxonalarga borish, san'atga oid film va repraduksiya ko'rish tarzida o'tadi. Yuqorida ko'rsatilgan vositalarni to'plash. Jaxon san'ati tarixida muxim bosqichlar, usullar va uslublar yo'nalishlarini, ularning qaysi davr, hududga mansubligini, me'moriy jihatlarini, madaniy meros va an'alarini nazariy jihatdan ajrataolishni talabalarga o'rgatish san'at, arxitektura va shaharsozlik tarixi fanining asosiy vazifasidir.
Талабалар учун талаблар	<u>“СваМТ” фани бўйича талабаларнинг билими, ўқуви ва кўникмасига қўйиладиган талаблар:</u> Bo'lajak bakalavrlar “San’at va madaniyat tarixi” fani bo'yicha to'liq kursni tugatgandan so'ng quyidagilarga ega bo'lmoqliklari lozim. “San’at va madaniyat tarixi” fanining tasviriy san'atda tutgan o'rni fanni o'tishda - bu fan talabalarga inson ongi va hissiyotining shakllanishidan tortib, uzoq o'tmishdan, to shu kunga qadar insoniyat tomonidan yaratilgan hamda hozirgi kunda yaratilayotgan eng nodir san'at asarlari namunalari (asosan tasviriy haykaltaroshlik, me'morchilik, amaliy) bilan tanishtirish. Ularning g'oyaviy badiiy tomonlarini tushunishga yordam berish, san'at asarlariga nisbatan badiiy munosabatni, go'zallikga bo'lgan munosabatni rivojlantirish, milliy va jahon san'at durdonalari va ularni yaratgan ijodkorlar bilan tanishtirish, nodir asarlarni badiiy tahlil etishga talabalarni o'rgatishni bilishi kerak; “San’at va madaniyat tarixi” darslarini rejalashtirish va tashkil etish; jaxon san'ati tarixi rivojlanish bosqichlari haqida bilish; jaxon san'ati vakillarining hayoti va ijodi bilan tanishish; va ularning yaratgan buyuk asarlarini badiiy tahlil qila olish, buyuk haykaltaroshlar, tasviriy san'at ustalari, me'morlar hamda amaliy san'at ustalari tomonidan yaratilgan durdona asarlar bilan tanishish; ularning turli texnik usul va uslublari va g'oyaviy mazmuni bilan tanishish; o'quvchi yoshlarga tasviriy san'at umumiy tarixi mashg'ulotlarini tashkil etishda san'at asarlarini

	tahlil eta olish, yaxshi o'zlashtiruvchi va iqtidorli o'quvchilar bilan individual darlar olib borish, ko'nikmalariga ega bo'lishlari kerak; “San’at va madaniyat tarixi” fanidan chuqur nazariy bilim va malakalarga ega bo'lish pedagogik faoliyat jarayonida san’at tarixining tasviriy san’atga chambarchas bog’liq’ligi, Oliy ta’lim tizimida tasviriy san’at tarixi fanining haykaltaroshlik mashg’ulotlari bilan chambarschas bog’liq’likda olib borilishi, san’at tarixi borasida chuq’ur bilimlarga ega bo’lish, - tasviriy san’at tarixi fani rangtasvir, grafika amaliy san’at mashg’ulotlari bilan chambarchas bog’liqlikda olib borilishi bilish malakalariga ega bo’lishi kerak.
Электрон почта орқали муносабатлар тартиби	“Санъат ва маданият тарихи” фани бўйича ўқув адабиётларидан ташқари, зарурий ахборотларни қидиришда интернетдан фойдаланиш тавсия этилади.

«Дизайн» (Ландшафт) таълим йўналиши учун
фан мавзулари ва унга ажратилган соатлар тақсимоти:
II курс IV семестр 36 соат

Nazariy mashg’ulotlarning kalendar tematik rejasi

№	MA’RUZAning nomi qisqacha mazmuni	Ma’ruza uchun ajratilgan soat
1 bo’lim. Qadimgi dunyo san’ati tarixi 2 kurs IV – semestr 36s		
1.	Tasviriy san’at tur va janrlari.	2 soat
2.	Ibtidoiy jamoa tuzumi davri san’ati	2 soat
3.	Qadimgi dunyo san’ati. Qadimgi Misr san’ati.	2 soat
4.	Qadimgi Old Osiyo san’ati.	2 soat
5.	Qadimgi Eron va O’rta Osiyo san’ati.	2 soat
6.	Qadimgi Hindiston, Yaponiya va Xitoy san’ati.	2 soat
7.	Antik davri san’ati. Egey va Krit – Miken davri san’ati.	2 soat
8.	Qadimgi Gresiya san’ati. Gomer davri san’ati.	2 soat
9.	Arxaika davri san’ati.	2 soat
10	Klassikka davri san’ati.	2 soat

11	Ellinizm davri san'ati.	2 soat
12	Qadimgi Rim san'ati. Rim Respublika	2 soat
13	Imperiya san'ati.	2 soat
14	Qadimgi Amerika san'ati	2 soat
2 bo'lim. Yevropada ilk o'rta asrlarda Evropa san'ati		
15	O'rta asrlarda Yevropa san'ati. Vizantiya san'ati (ravenna, miravinglar va karalinglar davri).	2 soat
16	Roman davri san'ati (varvarlar qirolligi va franklar imperiyasi davri).	2 soat
17	Gotika davrisan'ati.	2 soat
18	III – XIX asrlargacha bo'lgan O'zbekiston san'ati.	2 soat
	Jami	36 soat
3 kurs V- semestr 36 soat XVII – XVIII asrlarda Yevropa san'ati		
1.	G'arbiy Yevropada Uyg'onish davri san'ati.	2 soat
2.	Protoressans davri san'ati (Italiya).	2 soat
3.	Ilk uyg'onish davri san'ati (Florensiya va Italiya).	2 soat
4.	Yukori uyg'onish davri san'ati (Italiya va Vinesiya).	2 soat
5.	Sunggi uyg'onish davri san'ati (Vinesiya).	2 soat
6.	Fransiya o'yg'onish davri san'ati.	2 soat
7.	Niderlandiya o'yg'onish davri san'ati.	2 soat
8.	Germaniya uyg'onish davri san'ati.	2 soat
9.	XVI-XVIII asrlarda Yevropa san'atiga umumiy ta'rif.	2 soat
10	XVI-XVIII asrlarda Italiya san'ati.,	2 soat
11	Bolonya Akademiyasining tashkil topishi (Aka-uka Karrachilar)	2 soat
12	M.M.Karavajo ijodi (Karavajizm oqimining paydo bo'lishi)	
12	XVII - XVIII asrlarda Fransiya san'ati. Rokoko stili. Klassisizm va Realizm.	2 soat
13	Rokoko stili. Klassisizm va Realizm.	2 soat
14	XVII – XVIII asrlarda Ispaniya san'ati.	2 soat
15	XVII - XVIII asrlarda Flandriya san'ati.	2 soat

16	XVII - XVIII asrlarda Gollandiya san'ati.	2 soat
17	3 bo'lim. XVII –XVIII asrlarda Yevropa san'ati. XVIII asr oxiri–XX asr Yevropas san'ati. XIX asr birinchi yarmi rus realistik san'ati.	
18	XIX asrning ikkinchi yarmi Fransiya san'ati	
Жами 36 соат		
4 kurs VI semestr 36 soat		
3 bo'lim. XVII –XVIII asrlarda Yevropa san'ati (давоми)		
1.	XIX asrning ikkinchi yarmi Fransiya san'ati	2 soat
2	XIX asr oxiri XX asr Jaxon san'ati (Kubizm, Modern va Favizm).	2 soat
3	XIX- XX asrning ikkinchi yarmida Uzbekiston san'ati	2 soat
4	Mustqillik davri san'ati.	2 soat
Yevropa XVIII – XIX asrlar san'ati.		
5	XVII –XVIII asrlarda Germaniya va Angliya san'ati.	2soat
6	XVIII asr Russan'ati.	2 soat
7	XIX asrning ikkinchi yarmirussan'ati. Sayyor rassomlar.	2soat
8	XIX asr rus realistik peyzajchilari.	2soat
9	XVIII asr oxiri - XIX asr Jaxon san'ati. XVIII asr oxiri - XIX asr rus Fransiya san'ati (Barbizon maktabi vakillari).	2soat
10	XVIII asr oxiri - XIX asr Ispaniya san'ati.	2 soat
11	XIX asr Angliya va Germaniya san'ati.	2soat
12	XIX asrning ikkinchi yarmi Fransiya san'ati.	2soat
13	XX asr Jaxon san'at va madaniyati tarixi	2 soat
5bo'lim. Yevropada XVIII – XIX asrlar san'ati.		
14	XIX asr oxiri - XX asr boshlarida Rus san'at va madaniyati tarixi	2soat
15	. XIX asr oxiri - XX asr boshlarida O'zbekiston san'at va madaniyati tarixi	2soat
16	XX asrning birinchi yarmida O'zbekiston san'at va madaniyati tarixi.	2soat
17	XX asrning ikkinchi yarmida O'zbekiston san'at va madaniyati tarixi	2soat
18	Mustaqillik davri O'zbekiston san'at va madaniyati tarixi	2soat
Жами		36soat

Ma'ruza mashg'ulotlariga tavsiya etiladigai mavzulari. 1-bo'lim.

“San’at va madaniyat tarixi” fani va uning maqsad-vazifalari. San’at tarixiga muqaddima. San’at vamaadaniyattarixi fani nimalarni o’rgatadi. San’atning ijtimoiy hayotda tutgan o’rni. San’atning tarbiyaviy ahamiyati. Dunyodagi eng yirik muzeylar. Tasviriy san’atning tur va janrlari haqida ma’lumot. Tasvir va ifoda vositalari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;

Ibtidoiy jamoa davri san’at va madaniyat tarixi. Ibtidoiy jamoa davri san’atini o’rganish manbaalari. Tosh asri - er.av. 3 ming yillikkacha bo’lgan davr. Mis va bronza asri-er.av.3-2ming yillik. Temir asri - er.av.I ming yillik. Ibtidoiy jamoa tuzumi taraqqiyoti bosqichlari, uningrivoji. Altamira (Ispaniya) va Fon de Tom (Fransiya) g’orlaridagi devoriy sur’atlari. Mahobatli me’morchilikning shakllanishi. Megalitik qurilmalar: mengirlar, dolmenlar, kromlexlar.

Paleolit davrida amaliy-dekorativ san’ati. Tripolye kulolchiligi. Haykaltaroshlik san’ati. Golshtat madaniyati. San’atdagi o’ziga xos xususiyatlari. Lasko, Fonde Gom, Altamira g’orlaridan topilgan ibtidoiy jamoa davriga mansub yodgorliklar. O’rta Osiyo, jumladan O’zbekiston xududida topilgan ibtidoiy jamoa davriga mansub yodgorliklar. Teshik tosh, Zarautsoy, Xojikent, Suravutsoy va boshqa erlardan topilgan surat va bo’rtma tasvirlar. Ularning ishlanish uslubi, mavzusi. Kulolchilik asarlari, bronza, oltin va boshqa materiallardan yaratilgan amaliy san’at buyumlari. Tosh-taroshlik va haykaltaroshlik san’ati.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1; A3; Q1; Q2; Q6.

Qadimgi Dunyo san’at va madaniyat tarixi. Qadimgi Misr san’ati. Qadimgi Sharq, uning geografik va davriy chegarasi. Qadimgi Sharq xalqlari davlatlari san’atining o’ziga xos xususiyatlari va o’xshash tomonlari. Qadimgi Sharqda dastlabki quldorlik davlatlarining paydo bo’lishi. San’atda sinfiy xususiyatlarning yuzaga kelishi. Qadimgi Misr san’ati. Qadimgi Misrning geografik o’rni. Uning davriy chegarasi. Misrda birinchi davlatning vujudga kelishi. Qadimgi Misr san’ati va madaniyatining o’ziga xos xususiyatlari. Qadimgi Misr san’ati taraqqiyotining asosiy bosqichlari;

Sulolagacha (sulolalar paydo bo’lishiga qadar) bo’lgan davr (er. av. 4000 chi yil.)

Qadimgi podsholik III-VI sulolasi (er. av. 3000 - 2300 yillar.)

O’rta podsholik XI-XII sulolasi (er.av. 2100-1800 yillar.)

Yangi podsholik XVIII - XX sulolasi (er. av. 1600 - 1100 yillar.)

So’nggi podsholik XXI – XXXII sulolasi (er. av. 1100-332 yillar.)

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1; A3; Q1; Q2; Q6.

Old Osiyo (Mesopotamiya) san’at va madaniyat tarixi. Old Osiyoda qadimgi davrlardagi xalqlar va davlatlar. Ularning geografik o’rni va davriy

chegarasi. Bu xalqlar va davlatlar san'atidagi o'xshashlik va o'ziga xos tomonlari. Ikki daryo oraligi (Mesopotamiya) san'ati. Me'morchilik. Sun'iy ayvonlar. Zikkuratlar. Haykaltaroshlik. Gliptika. Ur shahrida shoxlar maqbarasidan topilgan buyumlar.

Akkada san'ati "Naramsin stellasi" (er. av. 2300 yil.)

Ossuriya san'ati. Ossuriya saroy me'morchiligi. (Dur - Sharrukendagi Sargon II saroyi. er. av. VIII asrning 2-yarmi) Relif, devoriy suratlar.

Yangi Bobil podsholigi san'ati. (er. av. VII asr oxiri). Ishtar darvozasi, Bobil minorasi, Navuxodonosor saroyi. (osma boglar.)

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1; A3; Q1; Q2; Q6.

Qadimgi O'rta Osiyo san'at va madaniyat tarixi. Qadimgi davrlarda O'rta Osiyo va Ozarbayjonda mavjud bo'lgan xalq va davlatlar haqida umumiy ma'lumot. Dastlabki quldorlik davlatlari. Axmoniylar podsholigi davrida O'rta Osiyo, Qozogiston. Iskandar Zulqarnay (Aleksandr Makedonskiy)ning O'rta Osiyoga yurishi. Uning vafotidan keyin paydo bo'lgan podsholiklar. (Selevklaq, Grek Baqtriya podsholigi, Arshaniylar xukmronligi davri) Kushon imperiyasi. Shu davrlarga oid san'at va madaniyat yodgorliklari. Urta Osiyo xududida ellinizm n'analari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1; A3; Q1; Q2; Q6.

Qadimgi Eron san'at va madaniyat tarixi. Eronning yaqin sharq xalqlari san'ati va madaniyatidagi tarixiy o'rni. Axmoniy va Ellin an'analari. Me'morchilik. Eron va boshqa qo'shni davlatlarda (Turkmanistondagi Eski Nisa). Parfiya qurilmalari. Nisadan topilgan ritonlar. Feruzobod, Sarviston, Kitesifondagi Sosoniy saroylari. Sosoniylar davrida yaratilgan terrakota, gliptika, numizmatika. Sosoniylar davrida yaratilgan gazlamalar, kulolchilik buyumlari, suyak va shishadan ishlangan buyumlar.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1; A3; Q1; Q2; Q6.

Qadimgi Hindiston va Xitoy san'at va madaniyat tarixi. Qadimgi Hindiston san'ati, (VII asrgacha bo'lgan davr). Qadimgi Hindiston tarixi va madaniyatiga xos bo'lgan hususiyatlari. Moxenjo - Doro va Xarappa me'morchiligi, tasviriy va amaliy bezak san'ati. Maurya davlatining madaniyati va san'ati (er. av. 272 - 232 yillar.) "Sanchidagi stupa", Karlidagi "chaytya", "stambxi", Adjantadagi gorga qurilgan ibodatxonalar. Gandxardagi grek - buddalar.

Qadimgi Xitoy san'ati (III asrgacha bo'lgan davr.). Yanshao kulolchiligi. Shan In va Chjou davrida bronzadan yasalgan idishlar. Xan davri sanati (er. av. 206-yangi eraning 220 yili) - Buyuk Xitoy devori. Ko'mish marosimlarida ishlatiladigan mayda xaykalchalar.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1; A3; Q1; Q2; Q6.

Antik san'ati va madaniyat tarixiga muqaddima. Krit-Miken (Egey) san'ati. Antik san'ati tushunchasi, uning davriy va geografik chegarasi. Antik san'atining jaxon san'ati tarixidagi o'rni. Egey san'ati. Uning geografik o'rni va davriy chegarasi. Egey madaniyatining asosiy o'choqlari. Egey san'atining eng gullagan davri. Me'morchilik, tasviriy va amaliy bezak san'ati. Knoss saroyi, uning o'ziga xos tomonlari. Saroy uchun ishlatilgan dekorativ bezaklar (ustunlar tipi, devoriy rasmlar va b.). Kritdan topilgan mayda xaykalchalar va kulolchilik buyumlari. Tirinf va Miken saroylari, ularning bezatilishi. (Tsiklopik kurinishdagi kurilmalar - "Sherlar darvozasi", oltindan yasalgan buyumlar).

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1; A3; Q1; Q2; Q6.

Qadimgi Gretsiya (Yunon) san'atvamadaniyattarixi. Qadimgi Gretsiyaning geografik o'rni va davriy chegarasi. Grek san'atining jahon madaniyati tarixida tutgan o'rni. Yunon san'atidagi yuksak mahorat insoniylik va xalqchilik. Qadimgi grek san'ati mavzusi, tasvir va ifoda vositalari. Grek san'atining rivojlanishida afsonalarning ahamiyati. Grek san'atining boshqa davlatlar san'atiga ta'siri.

Gretsiya san'atini tarixiy rivojlanishining asosiy bosqichlari:

Gomer davri san'ati (er. av XI – IX asrlar).

Arxaik davri san'ati (er. av VIII-VI asrlar).

Klassika davri san'ati (er. av V-IV asrlar). (Ilk klassika davri san'atining O'ziga xos jixatlari, *Oliy klassika* davrida Gretsiya san'ati. Haykaltaroshlik, realistik tendentsiyalarning rivojlanishi, tasvir va ifoda vositalari. Rassomchilik, Grek klassikasining gullagan davri san'ati (er. av. V asrning 3 choragi). Haykaltaroshlar Miron, Poliklet, Fidiy ijodi. *So'ngi klassika* davri san'ati. Grek klassikasining so'ngi davridagi san'ati. (er. av. V - asrning oxiri - er. av. IV asr.) Bu davr me'morchiligi, uning o'ziga xos tomonlari (Lisistrat yodgorligi, Galikarnas mavzoleyi, Epidavrdagi teatr binosi). San'atdagi realistik izlanishlarning murakkablashishi. Insondagi turli ruxiy xolatlarni ochib berishga intilish. Yaykaltaroshlik. Skopas ijodi. (Menada haykali.) Praksitel ijodi.

Ellinizm davri san'ati (er. av IV - I asrlar). Gretsiyaning Makedoniyaga tobe bo'lishi. Lisipp va Leoxar ijodi. Pergam mexrobi, Gonzaga (Ptolomeylar aks ettirilgan) komeyasi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1; A3; Q1; Q2; Q6.

Qadimgi Rim san'atvamadaniyattarixi. Qadimgi Rim tarixi va san'atidagi davriy bosqichlari. Rim va Yunon madaniyatining o'ziga xos o'xshashligi va farqi.

Me'morchilik. Etrusk va Yunon me'morchilik san'ati an'alarini qo'llanishi. Yangi konstruksiyalar kiritilishi. Rimliklarning novatorlik ijodiy yutuqlari. Arka, gumbaz, qubba, egri ravoqlarning keng qo'llanilishi. Katta saroylar, zafar arklari,

termlar, villalar, forumlar, «keng yo'llar», akveduk va kuprik qurilmalari. Qadimiy yodgorliklarda Yunon order sistemasining ishlatilishi. Turar joy qurilmalarining amaliy bezagi – devoriy suratlar, mozaika, haykaltaroshlik dekori. Qadimiy Rim mahobatli devoriy suratlari san'atidagi to'rt uslubi.

Imperator Avgust davrida portret san'ati. Flaviyev, Klavdiyev sulolasi davrida haykaltaroshlik va portret san'atidagi tanqidiy realizmni rivoji.

Qadimgi Rim amaliy-dekorativ san'ati.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A3;Q1; Q2; Q6.

Qadimgi Amerika san'atvamadaniyattarixi. Amerika san'apti tarixi o'rganish tarixi va manbalari, adabiyotlar taxlili.O'zbek san'atshunosligida shu masaladagi adabiyotlar muammosi. Amerika, uning markaziy xududlarida, bugungi Meksika, Peru, Argentina, Gonduras, Gvatemala yerlarida qadim paytlardi yashagan.

Olmeklar madaniyati. Olmeklar madaniyati Ular tarixining davriy va jug'rofiy chegarasi. Olmeklar ning amerika sang'ati taraqqiyotidagi o'rni. Olmek me'morlik san'ati. Nodir namunalari taxlili.

Inklar davlati. Mil.av. II minginchi yillardayoq metal, oltin, ko'mish va misni eritish san'atini bilganlar va ulardan ajoyib bezak va qurollar yasaganlar.Ular murakkab shakllarda polixrom keramika yaratganlar. Inklar shu madaniyatni boyitib o'zlari ham o'ziga xos betakror asarlar yaratib qoldirganlar.Ular to'qimachilik sohasida mohir bo'lganlar, ajoyib gobelenlar yaratganlar. Gobelen.Ink madaniyatiInklar qimmatbaho tosh va chaQanoqlarga nafis bo'rtma tasvir va naqshlar ishlaganlar. Ayniqsa metaldan turli haykal va buyumlar quyish san'atida mahoratli bo'lganlar. Oltin va boshqa qimmatbaho tosh va metallardan amaliy va amaliy bezak san'atining nodir namunalarini yaratganlar. Marosim pichog'i. Machu-Pikchu qo'rg'on xarobalari shu o'rinda etiborga loyiq. Machu-Pikchu qo'rg'on. Inklar yaratib qoldirgan quyosh kalendari ham toshga ishlov berish san'atining kundalik ixtiyojga bo'ysundirilganligini.Quyosh kalendari.

Asteklar davlati. X111 asrda ko'chmanchi nautal qabilalari Mexiko vohasiga bostirib kirishi. Asteklar Teskoko ko'lidagi orolga Tenochtitlan shahrini barpo etilishi. Ijtimoiy hayotda sodir bo'lgan notenglik bir tomondan yer egalari bo'lgan aristokratiya va kohinlar kastasi ikkinchi tomondan esa dehqon va xunarmandlar sinfini shakllantira boshlanishi. Asteklarning marosim va urf odatlari ularning madaniyati, me'morlik va tasviriy san'atida ham o'z ifodasi. Me'morlik. Asteklar ajoyib quruvchi me'mor bo'lishganligi. Tasviriy san'at. Asteklar haykaltaroshligi, Quyosh asteklarning asosiy xudosi, Relyeflarida quyosh tasviri. Asteklarning toshga yo'nib o'yib ishlagan kalendarlari. loy va toshlardan haykal ishlash san'ati. Amaliy san'at. kulolchilik, to'qimachilik, toshni qayta ishlash borasida betakror yutuqlari

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

Ma'ruza mashg'ulotlariga tavsiya etiladigai mavzulari. 2-bo'lim.

O'rta asrlar san'atvamadaniyattarixi. Ilk xristian san'ati. Vizantiya san'ati. O'rta asrlarda Osiyo va Evropa xalqlari san'ati tarixiga muqaddima. Sharq va Garbda o'rta asrlar tarixining davriy chegarasi, rivojlanishidagi asosiy bosqichlar. Asosiy dinlarning (xristian, islom, buddizm) o'rta asrlar san'ati shakl va mazmuniga ta'siri. O'rta asrlar san'atining avvalgi quldorlik formatsiyasi (Antika davri) san'atidan farqi.

Ilk xristian san'atining vujudga kelishi. San'atda antirealistik tendentsiya va mistikaning o'sib borishi. Ilk xristian haykaltaroshligi. Xristian dinining Davlat dini sifatida qabul qilinishi. Xristian ibodatxonalari yangi tipining ishlanishi.

Vizantiya madaniyati va san'atining jahon xaritasiga qo'shgan xissasi. VI-VII asr me'morchiligi, Konstantinopoldagi Avliyo Sofiya ibodatxonasi. IX-XII asrlarda Vizantiya san'ati. Konstantinopoldagi grajdan me'morchiligi. Ikona ishlash va miniatyura san'ati. Suyak o'ymakorligi. XIII-XV asrlar san'ati. Maxobatli rangtasvir.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1; A2; Q1; Q2; Q6.

Roman davri san'atvamadaniyattarixi. «Varvarlar» san'ati. «Varvarlar» tushunchasi va ushbu xalklar san'atining asosiy jixatlari.

Roman san'ati. "Roman" iborasining kelib chikishi. Garbiy Evropadagi Roman san'ati va me'morchiligining asosiy hususiyatlari. Tasviriy san'atda sodir bo'lgan yangi tendentsiyalar. Frantsiya san'ati. Puatedagi Notrdam la Grant (XI-XII asr) ibodatxonasi. Germaniya san'ati. Italiya san'ati. Me'morchilikda mavjud bo'lgan asosiy tendentsiyalar.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1; A2; Q1; Q2; Q6.

Gotika davri san'atvamadaniyattarixi. Gotika san'ati. Garbiy Evropada Gotika san'atining asosiy belgi va hususiyatlari. "Gotika" iborasining kelib chikishi. Me'morchilik. Tasviriy san'at. Haykaltaroshlik san'atining me'morchilik bilan aloqadorligi. Frantsiya, Germaniya, Angliya davlatlari san'ati.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1; A2; Q1; Q2; Q6.

Qadimgi Rus san'atvamadaniyattarixi. Sharqiy slavyanlar san'ati. Ibtidoiy jamoa tuzumi tugashi va dastlabki feodal davlat vujudga kelishi paytidagi slavyanlar badiiy madaniyati (VI-X asrlar). Din. Haykaltaroshlik. Amaliy san'at.

Kiev Rusi san'ati. Qadimgi rus millatining shakllanishi. Me'morchilik. Rassomchilik. Ikona san'ati. Xaykaltaroshlik. Amaliy san'at.

XI-XII asrlarda Novgorod san'ati. Feofan Grek hayoti va ijodi. A. Rublev - qadimgi Rusning buyuk rassomi. Memorchilikda ibodatxonalarning uzgacha kurinishi. Moskva shaxrining kurilishi. Kreml kompleksi.

XVII asrda Rus san'ati.Semyon Ushakov (1626 -1686) ijodi.Parsuna san'ati.Grafika san'ati.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

III- XIX asrgacha bo'lgan O'zbekiston san'atvamadaniyattarixi. O'rta asrlarda O'rta Osiyo xalqlari san'ati (III-VII asrboshlari). Qadimgi o'zbek san'ati taraqqiyotining o'zigaos yo'li. Hozirgi O'zbekiston tuprogida ibtidoiy jamoa davri va uning taraqqiyotiningasosiy bosqichlari. Me'morchilik. Qadimgi qo'rgonlar va ularning o'ziga xos jixatlari. Shahar qurilishi. Tasviriy va amaliy san'at. Haykaltaroshlik. Xolchayon, Jonboy qal'a va boshqa erlardan topilgan haykallar. Budda san'ati.

V-VIII asrlarda o'zbek san'ati. Me'morchilik. Shahar qurilishi (So'gd, Toxariston, Shosh, Fargona, Xorazm). Tasviriy va amaliy san'at. haykaltaroshlik. Maxobatli rangtasvir namunolari (Bolaliktepa, Varaxsha, Afrosiyobdan topilgan devoriy suratlar).

IX-X asrlarda san'at va madaniyat. Arab bosqinchilarining O'rta Osiyoni bosib olishi. Din bilan bogliq bo'lgan me'morchilik binolarining vujudga kelishi. Gumbazli va peshtoqli me'morchilik binolar qurilishi. Somoniylar maqbarasi.

XI-XIII asr boshlarida O'zbekiston san'ati. Me'morchilik. (Buxoro. Samarkand. Toshkent. Termiz.Xorazm).Amaliy dekorativ san'atga extiyojning ortishi.XIII asr boshlari XV asrlarda Chingizxon galalarining O'rta Osiyoga bostirib kelishi. Xalq ozodlik harakatining kuchayishi. XIV asr me'morchiligi. Xorazm me'morchiligi.

Temur va Temuriylar davrida san'at va madaniyat. Miniatyura san'ati.Kamolliddin Behzod-Sharqning yirik rassomi.

XVI - XVII asrlarda O'zbekiston san'ati. Me'morchilik. Tasviriy va amaliy san'at. Davrning mashhur haykaltaroshlari, amaliy san'at ustalari va musavvirlari.

XVIII - XIXasr boshlarida O'zbekiston san'ati. San'at va madaniyat taraqqiyotining o'ziga xos tomonlari. Me'morchilik. Tasviriy va amaliy san'at.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

Garbiy Evropada Uygonish davri san'ati.Italiyada Uygonish davri san'atvamadaniyattarixi. Uygonish davri ilk kapitalizm shakllanishi davri san'ati sifatida. Uning O'rta asr san'atidan farq i. «Uyq onish» iborasining kelib chikishi. Uygonish davri san'atining rivojlanishida antik san'atining o'rni.

Uygonish davrining asosiy bosqichlari:

Protorenessans davri san'ati.XIII-XIV asrlar.Italiyada Uygonish madaniyatining paydo bo'lish sabablari.Shimoliy Italiyada shaharlarning o'sishi, savdo-sotiq ning avj olishi.XIV asrning 2-yarmida haykaltaroshlik, rassomchilik, me'morchilik.

Ilk Uygonish davri.XV asrda *Florentsiya* san'ati.*Florentsiya* - Uygonish davri uchogi sifatida. Me'morchilik. F.Brunelleski (1377-1446 y.) - ilk Uygonish davrining

yirik me'mori. Haykaltaroshlik. Donatello (1386-1466y) ijodi. A. Verokkio (1435 yoki 1436-1488). D. Gorlandayo (1449-1494). Rassomchilik. T. Mazachcho (1401-1428) - rangtasvir san'ati ustasi. Rassom P. Uchello (1397-1475) va uning perspektiva fanining shakllanishidagi o'rni. S. Bottichelli (1444-1510) va uning nodir asarlari. XV asrda Italiya san'ati.

Yuqori Uygonish davri san'ati.

XV asr oxiri va XVI asr boshlarida Italiya ijtimoiy tuzumidagi o'zgarishlar. Rim va Venetsiyaning ilgor san'at o'chogiga aylanishi. Me'morchilik. D. Bramante (1444-1514) ijodi. Rassomchilik va haykaltaroshlik. Leonardo da Vinchi (1452-1519). Yuqori Uygonish davri san'atining asoschisi. Rafael Santi (1483-1564). Mikelanjelo Buanarotti (1475-1564).

So'ngi Uygonish davri san'ati. Manerizm.

Venetsiya tasviriy san'at maktabi. Venetsiyada Yuqori Uygonish davri san'ati. (XV-XVI asrlar). Rangtasvir san'ati. D. Bellini (1430-1516). Jorjone (tah. 1477-78, Kastelfranko, — 7 noyabr 1510, Venetsiya). Titsian Vechellio (1489/90-1576), Ya. Tintoretto (1518-94), P. Veroneze (1528, Verona — 9 aprel 1588, Venetsiya) ijodlari.

XVI asrning 2-yarmida Venetsiya san'ati. P. Veroneze (1528-1588). Ya. Tintoretto (1518-1594) ijodi. So'nggi Uygonish davrida me'morchilik. XVI asrning o'rtalarida Italiyaning iqtisodiy va siyosiy inqirozga uchrashi. *Manerizm* – Uygonish davrining inqirozga yuz tutgan davridagi badiiy oqim.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1; A2; Q1; Q2; Q6.

Niderlandiya, Germaniya, Frantsiya va boshqa Garbiy Evropa mamlakatlarida Uygonish davri san'atvamadaniyattarihi.

Frantsiyada Uygonish davri san'ati. XV asr rangtasviri.

Avinon maktabi. Portret va miniatyura. XVI asrda Frantsiya san'ati. Me'morchilik. Rassomchilik. Italiyadan kelgan san'atkorlarning Frantsiya san'atiga ta'siri. Luvr saroyi kompleksi.

Fontenblo maktabi. Fontenblo maktabiniing buyuk vakillari. Portret san'ati.

Niderlandiyada Uygonish davri san'ati. XV-XVI asrlar boshlarida Niderlandiyaning iqtisodiy jihatdan gullashi. Niderlandiya rassomchilik maktabi. Oqimlar kurashi. Romantizmning tarqalishi.

Germaniyada Uygonish davri san'ati.

XV-XVI asrlarda Germaniya. San'atda oqim va maktablar. XV asrda rangtasvir va grafika. Kitob bosish san'atining rivojlanishi. A. Dyurer (1471-1528) nemis Uygonish davrining buyuk san'atkori.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1; A2; Q1; Q2; Q6.

Ma'ruza mashg'ulotlariga tavsiya etiladigan mavzulari.3-bo'lim.

XVII - XVIII asrlar Evropa san'ati.XVII - XVIII asrlarda Italiya san'atvamadaniyattarixi.

XVII asr Evropa san'ati va madaniyatining umumiy xarakteri. San'atda aniq ifodalangan milliy maktablarning paydo bo'lishi, turli badiiy oqimlarning kurashi. *Barokko.Klassitsizm.Realistik* san'at.

XVII-XVIII asrlarda Italiya san'ati. XVI-asr oxiri XVII asrlarda Italiya. Barokko uslubining shakllanishi va rivojlanishi. Me'morchilikning etakchiligi.Barokko san'atining rivojlanishida Rimning roli.L.Bernini (1598-1610) - Rim barokkosining yirik vakili.Rangtasvir san'ati. M. Da Karavadjjo (1573-1610). Rim barokkosida maxobatli rangtasvir. XVII asr rassomchiligi. XVIII asrda Italiya san'ati. Italiyaning siyosiy, iqtisodiy va madaniy ahvoli. Venetsiya badiiy xayoti.XVIII asrda Rim.Italiyada klassitsizm.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

XVII-XVIII asrlarda Frantsiya san'atvamadaniyattarixi. XVII asrda Frantsiya madaniyati.*Absolyutizm.* Falsafa, adabiyot va tasviriy san'atning rivojlanishi. Rassomchilikda turli oqim va yo'nalishlar. XVII asr 1-yarmida *realistik oqim* va *klassitsizm.* Rangtasvir san'ati. N.Pussen, K.Lorren ijodlari. Me'morchilik. Sh. Lebre aristokratik saroy san'atining tipik vakili.XVIII asr absolyutizm va saroy madaniyatining inqirozi. Kapitalistik munosabatlarning rivojlanishi.Ma'rifat asri.San'atdagi mavjud oqimlar. Me'morchilikda "*Rokoko*". Rassomchilik va xaykaltaroshlik. Rangtasvirning etuk vakillari A.Vatto(1684— 18 iyulya 1721), F.Bushe (1703, Parij - 1770) O.Fragonar(1732 - 1806)lar ijodi. Haykaltarosh Falkone (1716, Parij - 1791) ijodi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

XVII - XVIII asrlarda Ispaniya san'atvamadaniyattarixi. XVI asr oxiri XVII asrda Ispaniyaning iqtisodiy va madaniy ahvoli. Me'morchilik. Rangtasvir. El-Greko(1541-1614), X.Ribera (1591, Xativa, Valensiya — 2 sentyabrya 1652, Neapol), F. Surbaran (1598-1664), D.Velaskes (1599-1660)lar ijodi. XVII asrning oxirida ispan san'atining tushkunlikka tushishi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

XVII-XVIII asrda Flandriya san'atvamadaniyattarixi. Flandriya san'atining cherkov va dvoryanlarga xizmati. Barokko va realistik san'at. Piter Paul Rubens (1577-1640) Rangtasvir ustasi. Antonis Van Deyk (1599-1641) yirik portretchi. Flandriya tasviriy san'at maktabining keyingi davr maishiy, afsonaviy, allegoriya kompozitsiyadagi rangtasvir asarlarining ustalari Ya. Iordans (1593, Antverpen -

1678) ijodi, natyurmort janri ustasi F. Sneyders (1579-1657)µ Maishiy janr ustasi A. Brauer (1605/06-1638) ijodi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

XVII asrda - XVIII asrda Gollandiya san'at va madaniyat tarixi. XVII asrda Gollandiyada siyosiy va iq tisodiy ahvol. Mamlakat badiiy hayoti.Rangtasvir san'atining etakchiligi.Turli janrlarning rivojlanishi. F.Xals (1580-1666) - XVII asr Gollandiya san'atining yirik portretchisi. Rembrandt Van Reyn (1606-1666) XVII asr Gollandiyaning buyuk rassomi. XVII asrning 2-3 choragida Gollandiya rassomchiligi.«Kichik gollanliyalik» rassomlar ijodi.Rassom Yan Vermeer (1632, Delft - 1675) ijodi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

Ma'ruza mashg'ulotlariga tavsiya etiladigai mavzulari. 4-bo'lim.

XVII-XVIII asrlarda Germaniya, Avstriya va Angliya san'atvamadaniyattarixi. XVII - XVIII asrlarda Germaniya va Avstriyada siyosiy va iqtisodiy ahvol. Me'morchilikda barokko uslubi. Saroy va cherkov qurilishi. Tasviriy va amaliy san'at.

XVII-XVIII asrlarda Angliya falsafasi. Fan va adabiyot. Me'morchilikdagi oqim. Klassitsizm. Rassomchilik va haykaltaroshlik. U.Xogart (1697-1764) XVII asr Angliyaning realist rassomi va uning san'at nazariyasiga ko'shgan xissasi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

XVIII asr Rus san'atvamadaniyattarixi. Rossiya imperiyasining tashkil topishi.Podshox Petr 1 faoliyati.*Rus Badiiy akademiyasining tashkil topishi* (1557y.Sankt-Peterburg). Me'morchilik. Sankt-Peterburg shaxrining qurilishi.XVIII asrning 1-yarmida grafika san'ati A.Zubov (1682 -1750) ijodi.Rangtasvir. Portret san'atining rivojlanishi I.Nikitin, I.Argunov, D.Levitskiy, V.Borovikovskiy, I.Ya.Vishnyakov, (1861-1929) va A.Mayol (1861-1944)lar ijodi. Tarixiy janr asoschisi A. Losenko ijodi. Me'morchilik. Xorijdan kelgan ustalar D. Trezini, B.Rastrelli (1700-1771)lar barpo etgan me'moriy inshootlar. Xaykaltaroshlik. K.Rastrelli (1675-1744) ijodi va uning yirik asarlari. E. Falkone (1716-1791) va uning yaratgan asarlari «Mis chavandoz».

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

XIXasr Rus san'atvamadaniyattarixi. XIX asrning birinchi yarmida rus san'ati va madaniyatida sodir bo'lgan o'zgarishlar. Mamlakatning siyosiy ahvoli.Ushbu davrning katta me'moriy inshootlari.Klassitsizm – ushbu davrining etakchi badiiy okimi

sifatida. Memorchilik. Toma de Tomon (taxm. 1760-1813) - Peterburg Birja binosi. A. Voronixin (1759-1814) Peterburgdagi Kozon sobori (1801-1811), A. Zaxarov (1761-1811) Admiralteystvo binosi (1806-1823 Peterburg) va b. Xaykaltaroshlik. I. Martos (1754-1835) Minin va Pojarskiylarga atalgan haykal. P. K. Klodt (1805-1867). Rangtasvir san'ati. Portret janrining buyuk vakillari O. Kiprenskiy (1782-1836), V. Tropinin (1776-1857). Maishiy janr ustalari A. Venetsianov (1780-1847) va P. Fedotov (1815-1852) ijodlari. Manzara janrining ustasi S. Hedrin (1791-1830) ijodi. Tarixiy va diniy mavzudagi asarlar yaratilishi. K. Bryullov (1799-1852) va uning shox asari «Pompeyaning sungi kuni» (1830-1833). A. Ivanov (1806-1858) va uning «Isoning xalkka ko'rinishi» (1837-1857) asari.

XIX asrning ikkinchi yarmida rus san'ati va madaniyati. “Tanqidiy realizm” tushunchasi, uning vujudga kelish tarixi. Rangtasvir san'ati. V. Perov (1833-1882). “14lar qo'zgaloni” (1863). *Rassomlar Arteli*. I. Kramskoy (1837-1887) – Peterburg rassomlar artelining yo'l boshchisi va rus portret asarlarining buyuk ustasi. «Sayyox rassomlar» a'zolari va ko'rgazmalari. P. Tretyakov (1832-1898) – Rossiyada birinchi milliy san'at galereyasi (muzey)ning asoschisi. Manzara janrining ustalari A. Savrasov, I. Shishkin, A. Kuindji, I. Ayvazovskiy, I. Levitanlar ijodi. Ko'p figurali kompozitsiya asarlar ustalari V. Vereschagin, I. Repin, V. Surikov, V. Vasnetsovlar ijodi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1; A2; Q1; Q2; Q6.

XVIII asr oxiri XIX asr Jaxon san'atvamadaniyati. XVIII asr oxiri XIX asr o'rtasi Frantsiya san'atvamadaniyattarixi. XVIII asr Frantsuz burjua revolyutsiyasi san'ati. XVIII asr klassitsizm badiiy yunalishining XVII asr klassitsizimidan farqi. J. L. David - Fransuz revolyutsiyasining buyuk rassomi sifatida. J. D. Engr. T. Jeriko – fransuz tasviriy san'atida *romantizm asoschisi*. E. Delakrua – revolyutsion romantizmining yirik vakili. Xaykaltaroshlik san'ati. F. Ryud va uning «Marseleza» («Ozodlik kurashchilarining 1792 yildagi yurishi» 1833-1836. Parij) nomi bilan tanilgan reliefi. Realistik manzara janrining shakllanishida *Barbizon maktabi* vakillari (T. Russo, Sh. Dobini, J. Dyupre, N. Diaz va b.) ning ijodi. K. Koro, O. Dome, G. Kurbe, J. F. Millelar ijodi va ularning jaxon tasviriy san'atiga kushgan xissasi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1; A2; Q1; Q2; Q6.

XVIII asr oxiri XIX asr Ispaniya san'atvamadaniyattarixi. Ispaniyaning siyosiy ko'rinishi. *Absolyutizm* va *inkvizitsiya* ning mamlakat tuzumiga salbiy ta'siri. F. Goyya – ispan xalqining buyuk rassomi sifatida. Rassomning «Kaprichos» nomli ofort tuplamlari, shuningdek rassomning badiiy merosi.

XIX asr Angliya va Germaniya san'ati. Angliya - XIX asrning ilgor kapitalistik davlati. Rangtasvir. Angliyada realistik manzara janrining gullagan davri. D. Konstabl (1776-1837) – ingliz realistik rangtasvir ustasi va yangi davr Garbiy Evropa manzara

rangtasvirining asoschisi. J.U. Turner (1775-1851) va uning manzara janridagi asarlari.

XIX asr Germaniya siyosiy va madaniy axvoli. Nemis tasviriy san'atidagi romantizm oqimining turli kurinishlari. Tasviriy san'atda «*Nazariyalik*»lar guruxi vakil(F.Ovirbek, P.Kornelius)lari ijodi. Ularning Germaniya Badiiy Akademiyalaridagi xukmronlikligi. K.D. Fridrix (1774-1840) - nemis romantik manzarasining yirik vakili.

XIX asrning ikkinchi yarmida Frantsiya san'ati. XIX asrning ikkinchi yarmida Frantsiyaning siyosiy va madaniy kurinishi. *Parij Kommunasiva* uning jaxon tarixi va tasviriy san'ati rivojidadagi o'rni. Rangtasvir san'ati. «*Impressionizm*» tushunchasi va ushbu badiiy yunalishning paydo bo'lishi. Buyuk impressionistlar – E. Mane (1832-1883), E. Dega (1834-1917), K. Mone(1840-1926), A. Sisley (1839-1899), K. Pissarro (1831-1903), O. Renuar(1841-1919)lar ijodi va ularning jaxon tasviriy san'atiga kushgan xissasi. Xaykaltaroshlik san'ati va ushbu davrning yirik vakillari O. Roden (1840-1917), K. Men'e(1831-1905)lar ijodi.

«*Postimpressionizm*» tushunchasi va uning yirik vakillari Van Gog (1853-1890), P. Sezann (1839-1906), P. Gogen(1848-1903)lar ijodi.

«*Neoimpressionizm*» tushunchasi va «ilmiy impressionizm» nazariyasi. *Puantilizm*. J. Sera, P. Sinyak.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

XX asr Jaxon san'atvamadaniyattarixi. XX asr Jaxon san'atiga umumiy ta'rif. Me'morchilik san'ati.Kurilish texnikasining tezkor rivoji.XIX asrning oxirida *Frantsiyada* paydo bo'lgan «*modern*» (fr. «zamonaviy», «eng yangi») uslubi.Germaniyada «*Yugendstil*»ning mavjud bo'lishi. Buyuk Oktyabr revolyutsiyasidan oldingi va undan keyingi davrlarda Jaxon san'ati rivojining o'ziga xos jixatlari. Ushbu davrda vujudga kelgan badiiy oqimlar – *ekspressionizm*(E. Nolde, F. Mark, P. Klee Germaniyada, O. Kokoshka Avstriyada)dan *syurrealizm* (S. Dali,P. Blum, I. Tangi), *dadaizm* (M. Ernst, J. Arp, J. Miro) va *abstraksionizm* (K.Malevich, Kandinskiy, Mondrian, J. Pollok, M. Bobi)gacha. Tinchlik uchun kurash mavzusi jaxon rassomlari ijodida asosiy goya sifatida. Garbiy Evropaning ko'p davlatlari va Amerika san'atida *yangi realizmning* paydo bo'lishi va rivojlanishi. Me'morlik san'ati.«*Bauxauz*» Badiiy maktabi.Rangtasvir. Frantsiya san'atida «*fovizm*» - birinchi modernistik oqimining paydo bo'lishi, uning asoschilari va vakillari. A. Matiss (1869-1954), Dyufi, M. Vlamink, A. Deren va Ruolar ijodi. A. Marke (1875-1947)-fovist rassomlar guruxining realistik tendentsialarni ifoda etuvchi rassom, XX asrning buyuk manzara ustasi. «*Kubizm*» tushunchasi, oqimning paydo bo'lishi (1906y.) va uning badiiy printsiplari (tamoillari). Kubizm asoschilari – P. Pikasso (1881-1973) va J. Braklar ijodi va ularning jaxon tasviriy san'atidagi o'rni. Italiyalik rassom R. Guttuzo (1912-1987) ijodi va uning jaxon tasviriy san'atidagi o'rni .Xaykaltaroshlik.Ushbu san'at turida Frantsiyada irod kilgan A. Burdel (1861-1929) asarlari. A. Mayol (1861-1944) ijodi. Me'morchilik san'ati. «*Purizm*» va

«konstruktivizm» tushunchalari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q3.

XIX asr oxiri - XX asr boshlarida Rus san'at va madaniyat tarixi. XIX asr oxiri - XX asr boshlarida Rossiyaning siyosiy axvoli. Uch revolyutsiya – 1905-1907 yillar, fevral burjua-demokratik revolyutsiya va oktyabr revolyutsiyalari. Rangtasvir san'atidagi yutuklar va Evropa rangtasvir maktabining an'analari rus san'atiga kirib kelishi. A. Arxipov, K. Korovin, N. Kasatkin, B. Kustodiev, M. Nesterov, V. Borisov-Musatov, A. Serov, M. Vrubellar ijodi. A. Benua va S. Dyagilevlar boshchiligidagi «*Mir iskusstva*» nomli yangi badiiy jamiyat shakllanishi (1890 y.oxiri). Ushbu guruxning asosiy vakillari (K.Somov, L.Bakst, M. Dobujinskiy, E.Lansere, A. Ostroumova-Lebedeva). «*Rus rassomlar uyushmasi*» dunyoga kelishi va uning a'zolari (K.Korovin, A.Arhipov, S.Vinogradov, S.Jukovskiy, L. Turjanskiy, K.Yuon va b.). Xaykaltaroshlik. P.Trubetskoy, A.Golubkina, S. Konenkov. Rus me'morchilik san'atida «modern» (fr. «zamonaviy», «eng yangi») an'nalari.*Neorus, neoklassitsizm* uslublarining shakllanishi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q3.

XIX asr oxiri - XX asr boshlarida O'zbekiston san'atvamadaniyattarixi. XIX asr oxiri - XX asr boshlarida O'zbekiston san'ati va madaniyatida yuz bergan o'zgarishlar. O'zbekiston xududiga dastgoxli rangtasvir an'alarini kirib kelishi. Rossiyaning turli burchaklaridan kelgan rus rassomlari (V. Vereschagin, S. Yudin, I. Kazakov, O. Tatevosyan, R. Zommer va b.) faoliyati va ularning milliy san'atga ko'shgan xissalari. Kitob grafikasi san'ati.Plakat san'ati.1918-20 yillarda Toshkent, Samarkand shaxarlaridagi badiiy maktablar ochilishi. Rassom-pedagoglar A. Volkov, Usto Mumin (A.Nikolaev), P.Benkov, N.Koraxon, V.Ufimtsev, N.Kashina, Z. Kovalevskayalar ijodi. Milliy manzara janrining asoschisi U.Tansikboev xayoti va uning O'zbekiston tasviriy san'atidagi o'rni . Milliy rassom B.Xamdamiy ijodi va uning badiiy merosi. Amaliy dekorativ san'at.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

XX asrning birinchi yarmida O'zbekiston san'atvamadaniyattarixi. XX asrning birinchi yarmida O'zbekiston san'ati va madaniyatining o'ziga xos jixatlari. Toshkent va Samarkand badiiy maktablari va ularning yirik vakillari.1941-1945 yillarda O'zbekistondagi o'zgarishlar. Ikkinchi Jaxon urushi yillarida O'zbekistonga evakuatsiya kilingan Moskva, Leningrad (hozirda Sankt-Peterburg), Kiev, Xarkov badiiy institutlari, ular bilan birga kelgan etuk rangtasvir va grafika san'ati ustalar(I. Grabar, S. Gerasimov, D. Moor, V. Favorskiy, I. Pavlov, V. Kasiyan, M.

Bobo'shev, M. Avilov)ning O'zbekiston san'ati shakllanishidagi o'rni.

Urushdan keyingi yillarda O'zbekiston san'atidagi jonlanish. Barcha tasviriy san'at janrlarining rivojlanishi. Xayot go'zalligi, tinchlik, vatanparvarlik mavzusidagi asarlar.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q3.

XX asrning ikkinchi yarmida O'zbekiston san'atvamadaniyattarixi. XX asrning ikkinchi yarmida O'zbekiston san'ati va madaniyati. Milliy tasviriy san'at maktablarini shakllanishi. Moskva va Leningrad (hozir Sankt-Peterburg shaxri) badiiy oliy goxlarini bitirib kelgan milliy rassomlar ijodi. A.Abdullaev, Ch. Axmarov, R. Axmedov, R. Choriev, M. Nabiev, M. Saidovlarning O'zbekiston tasviriy san'atiga kushgan xissasi. Grafika san'ati ustalari Usto Mumin (A.Nikolaev), V.Eremyan, S.Malt, V.Kaydalov M.Kagarov va b. ijodi. Xaykaltaroshlik san'ati. F.Grischenko ijodi va uning pedagogik faoliyati. D. Ruziboev, X. Xusniddixujayevlar ijodi. Me'morchilik. A.Schuev, A.Kuznetsov, V.Lavrovlarning badiiy uslubi – maxalliy me'morlik amaliyotidagi namuna sifatida. O'zbekistonning Buxoro, Samarkand kabi kadimgi shaxarlarida rekonstruktsiya ishlari.Ko'p qavatli binolar barpo etilishi. Amaliy dekorativ san'at va uning o'ziga xos jixatlari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q3.

Mustaqillik davri O'zbekiston san'atvamadaniyattarixi. Mustaqillik davrining o'ziga xos jixatlari xaqida umumiy ma'lumot. Mustakillik davrida vujudga kelgan O'zbekiston tasviriy va madaniy hayotidagi o'zgarishlar. *O'zbekiston Badiiy Akademiyasining* taasis etilishi (1997 yil). Me'morchilik va haykaltaroshlikda kiritilgan yangiliklar. Yangi me'morchilik komplekslarining vujudga kelishi.Shahar ko'rinishlari. Shu davrning yirik vakillari, ularning hayoti va ijodi hamda O'zbekiston san'atiga qo'shgan hissalar. Me'morchilik. Turkiston saroyining qurilishi Yu.Xaldeev loyihasi."Navro'z" restorani (1995 y. R.Yoqubov, V.Ostroverxov, N.Batorin)."Oliy Majlis" binosining qurilishi (1997 y), me'mor. V.Akopdjanyan. Temuriylar tarixi Davlat muzeyi kompleksi (1995y) me'mor A.Turdiyev, Toshkent shahar hokimligi (1997 y.) me'mor F. Tursunov.

Mustaqillik davri O'zbekiston haykaltaroshlik san'ati.Tarixiy shaxslar siymolarini yaratish. A. Navoiy yodgorligi, A. Temur haykali, Al-Fargoniy haykali, Cho'lpon haykali. E. Aliev, N. Bandeladze, V. Degtyarov, I. Jabborov, R.Mirtojiyev, Damir Ro'ziboev va boshqalar ijodi.

Mustaqillik davri O'zbekiston san'at va madaniyati. A.Abdullaev, Ch.Axmarov, R.Choriev, N.Qo'ziboev, M.Nabiev, J.Izentaev, B.Aytmurodov, A.Ikromjonov, Y.Tursunnazarov, B.Jalolov, J.Umarbekov, A.Nuriddinov, M.Toshmurodovlar ijodi. Natyurmort janri ustalari - A.Ikromjonov, R. Axmedov, R. Xalilov, E.Melnikov, Ya.Salpinkidi.Manzara janrida ijod kilaettgan rassomlar (I. Shin,

A.Mirsoatov, G.Abduraxmonov, V.Kim, Ya. Salpinkidi, X.Mirzaaxmedov va b.) ijodi va barcha janrlarda vujudga kelgan uzgarishlar. Portret janrida ijod qilayotgan rassomlar (M.Nabiev, N.Oripova, S.Raxmetov). Milliy-romantik oqim namoyondalari: A.Mirzaev, R. Shodiev, O.Qozoqov, I.Valixojayev, S.Raxmetovlar ijodi. O'zbekiston tasviriy san'atida falsafiy okimining vujudga kelishi - J.Usmonov, F.Axmadalievlar ijodi.

Mustaqillik davri amaliy bezak san'ati. Badiiy qulolchilik. Fargona, Buxoro, Samarqand, Xorazm badiiy kulolchilik maktablari. Badiiy kandakorlik, zargarlik, ganchkorlik, yogoch o'ymakorligi va naqqoshlik. M.Madaliev, E.Gostev, U.Xolmurodov va A.Ulumbekovalar ijodi. Usta Sh.Murodov, M. To'raev, A. Ilxomov, S. Maxmudovlarning ijod yo'nalishlari. Lokli miniatyura va dizaynning rivojlanishi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q3; .

Mustaqil ishni tashkil etishning shakli va mazmuni

Oliy badiiy ta'limda mustakil ta'limning ahamiyati juda katta. Chunki ijodkor mutaxassisning o'z ustida mustakil ishlashi uning bilim malaka, kunlikmalarini egallash darajasi bilan bog'liq.

Talaba fanni o'zlashtirish jarayonida pedagog raxbarligida olgan bilimlarini mustakil ta'lim ishi jarayonida chuqurlashtiradi.

“San'atvamadaniyattarixi» fanisamarali bo'lishida mustakil ravishda tasviriy san'atga oid adabiyotlar o'qishga, muzeyga, suratlar galleriyalari va ko'rgazma zallariga borishi kerak. Ko'rgan asarlarini to'g'ri taxlil etishi lozim. Xozirgi davrda ijod qilayotgan rassom, xalk ustalari, xaykaltarosh va me'morlar bilan yaqindan tanishish va ularning faoliyatini o'rganish. Jahon va milliy tasviriy san'at durdonalarini mushoxada qilish.

To'garaklar tashkil etish, tasviriy san'at bilan bog'liq konferensiyalar uyushtirish, ijodkorlar bilan uchrashuvlar o'tkazish. Maxsus devoriy gazetalar chikarish, unda tasviriy san'atning umumiy tarixiga oid natijalarni, fan nazariyasiga oid fikrlarni bayon etish, talabalarning mustaxkam bilimiga ega bo'lishini ta'minlaydi.

Mustaqil ish quydagicha tashkil etiladi:

- mustaqil ish mavzulari talaba tomonidan o'qituvchi maslahati yordamida tanlanadi;
- mustaqil ish mavzulari asosiy va qo'shimcha adabiyotlardan hamda internet orqali olingan ma'lumotlardan foydalanilgan holda o'zlashtiriladi.

Tavsiya etilayotgan mustaqil ishlarning mavzulari:

№	Mustaqil ishlarning mavzulari. 2 kurs. IV- semestr.	Ajratilgan soat
---	--	--------------------

1	Qadimgi Misr san'at va madaniyat tarixi.	1
2	Qadimgi Gresiya san'at va madaniyat tarixi.	1
3	Qadimgi Hindiston san'at va madaniyat tarixi.	1
4	Qadimgi Xitoy san'at va madaniyat tarixi.	1
5	Qadimgi Misr me'morchiligi.	1
6	Qadimgi Gresiyada ellinizm san'at va madaniyat tarixi.	1
7	Qadimgi Gresiyada gomer san'at va madaniyat tarixi.	1
8	Qadimgi Gresiyada arxaika san'at va madaniyat tarixi.	1
9	Qadimgi Gresiyada klassikasan'at va madaniyat tarixi.	1
10	Qadimgi Gresiyada memorchilik.	1
11	Kadimgi Rim Respublika san'at va madaniyat tarixi.	1
12	Kadimgi Rim Imperiya san'at va madaniyat tarixi.	1
13	Kadimgi Rim forumlari	1
14	Kadimgi Rim me'morchiligi	1
15	Kadimgi Amerika ibodatxonalar	1
16	Kadimgi Egey va Krit-Mikena me'morchiligi	1
	Jami	16 soat
	IV semestr uchun mustaqil ishlarning mavzulari 23 c.	
1	Vizantiya me'morchiligi	1
2	Roman davri me'morchiligi	1
3	Avliyo Sofiya ibodatxonasi	1
4	Me'mor Franchesko Barromini ijodi	1
5	Gollandiya natyurmort janri	1
6	Lorenzo Jovanni Bernini ijodi.	1
7	Boloniya maktabi avlod rassomlari ijodi	1
8	Italiya barokko me'morchiligi	1
9	Gotika davri me'morchiligi	1
10	Flamand barokko me'morchiligi	1
11	Akademizm va aka -uka Karrachilar ijodi	1
12	Rus realistik rassomlari O.A.Kiprenskiy va V.A.Tropininijodi.	1
13	Rus realistik tankidchi rassomlari P.A.Fedotovijodi.	1
14	Rus realistik rassomlari K.P.Bryulov va A.A.Ivanovijodi.	1
15	XIX asr rus sayyor rassomlari V.G.Perov, I.N.Kramskoy, I.Ye.Repin, V.I.Surikov, V.M.Vasnesov va N.A.Yaroshenko ijodi.	1
16	Rus realistik peyzajchilar A.K.Savrasov, I.I.Shishkin, I.K.Ayvazovskiy va I.I.Levitan ijodi.	1
17	XVIII - XIX asr Barbizon maktabi vakillari ijodi.	2
18	XIX - XX asrda Kubizm, Modern va Favizm okimlar vakillari ijodi.	1
19	XX asr Uzbekiston san'ati ijodkorlari P.P.Benkov,	2

	Z.M.Kovalevskaya, O.K.Tatevasyan ijodi.	
20	XX asr Uzbekiston san'ati ijodkorlari N.V.Kashina va U.Tansikbayev ijodi.	2
	Jami	23 soat

VI semestr uchun mustaqil ishlarning mavzulari 16 c.

№	IV semestr uchun mustaqil ishlarning mavzulari	Ajratilgan soat
1	Haykaltaroshlikka kirish	2
2	Haykaltaroshning asosiy qonun va qoidalarini o'rganish	4
3	Haykaltaroshlikka oid maxsus asboblari va xom-ashyolar	4
4	Haykaltaroshlikka oid ijodiy asarlarini o'rganish va tahlil qilish	2
5	Antik davr haykaltaroshligi	2
6	Mustaqillik davri haykaltaroshligi	2
	Jami	16

Fanni o'qitish jarayonini tashkil etish va o'tkazish bo'yicha tavsiyalar

“San’at va madaniyat tarixi» fanini o’q’itilishida quyidagi texnik vositalardan foydalaniladi: Yetuk o’zbyek va xorijiy tasviriy san’at usta rassomlarining jahon miq’osida tan olingan san’at asarlari namunalari, hamda mukammal asarlariniazamonaviy kompyuter texnologiyalaridan foydalangan holda multimediali prezentatsiyalar orqali talabalarga tanishtirishni tashkil etish. Buyuk san’at ustalari va ularning ijod etish jarayonlarini aks ettirishga bag’ishlangan fotoslaydlari, chop etilgan namuna va elektron vyersiyalaridan kyeng foydalaniladi. Shuningdyek ma’ruza va seminar mashg’ulotlarida reproduksiya va ilg’or pedagogik texnologiyalar q’o’llaniladi.

Didaktik vositalar.

Jihozlar va uskunalar, moslamalar: elektron doska-Hitachi, LCD-monitor, elektron ko’rsatgich (ukazka).

Kompyuter va multimediali vositalar: kompyuter, Dell tipidagi proyektor, DVD-diskovod, Web-kamera, video-ko’z (glazok).

“San’at va madaniyat tarixi» fanidan talabalar bilimni reyting tizimi asosida baholash mezonlari

“San’atvamadaniyattarixi»fani har bir bo’limi buyicha reyting jadvallari, nazorat turi, shakli, soni hamda har bir nazoratga ajratilgan maksimal ball, shuningdek joriy va oraliq; nazoratlarining saralash ballari xaqidagi ma’lumotlar fan bo’yicha birinchi mashg’ulotda talabalarga e’lon qilinadi.

Fan buyicha talabalarining bilim saviyasi va o’zlashtirish darajasining Davlat ta’lim standartlariga muvofiqligini ta’minlash uchun quyidagi nazorat turlari o’tkaziladi:

- joriy nazorat (JN) - talabaning fan mavzulari buyicha bilim va amaliy kunikma darajasini aniqlash va baholash usuli. Joriy nazorat fanning xususiyatidan kelib chiqqan xolda amaliy mashg'ulotlarda ogzaki sunov, test o'tkazish, suhbat, nazorat ishi, kollektivum, uy vazifalarini tekshirish va shu kabi boshqa shakllarda utkazilishi mumkin;

- oraliq nazorat (ON) - semestr davomida o'quv dasturining tegishli (fanlarning bir necha mavzularini uz ichiga olgan) bo'limi tugallangandan keyin talabaning nazariy bilim va amaliy kunikma darajasini anikdash va baxolash usuli. Oraliq nazorat bir semestr da ikki marta o'tkaziladi va shakli (yozma, ogzaki, test va xokazo) o'quv faniga ajratilgan umumiy soatlar xajmidan kelib chiqqan xolda belgilanadi;

- yakuniy nazorat (YaN) - semestr yakunida muayyan fan buyicha nazariy bilim va amaliy kunikmalarni talabalar tomonidan uzlashtirish darajasini baxolash usuli. Yakuniy nazorat asosan tayanch tushuncha va iboralarga asoslangan "Yozma ish" shaklida o'tkaziladi.

ON o'tkazish jarayoni kafedra mudiri tomonidan tuzilgan komissiya ishtirokida muntazam ravishda o'rganib boriladi va uni o'tkazish tartiblari buzilgan xollarda, ON natijalari bekor qilinishi mumkin. Bunday xoll ar da ON qayta o'tkaziladi.

Oliy ta'lim muassasasi rahbarining buyrugi bilan ichki nazorat va monitoring bo'limi rahbarligida tuzilgan komissiya ishtirokida YaN ni o'tkazish jarayoni muntazam ravishda o'rganib boriladi va uni o'tkazish tartiblari buzilgan xollarda, YaN natijalari bekor qilinishi mumkin. Bunday xollarda YaN qayta o'tkaziladi.

Talabaning bilim saviyasi, kunikma va malakalarini nazorat qilishning reyting tizimi asosida talabaning fan buyicha o'zlashtirish darajasi ballar orqali ifodalanadi.

“San’atvamadaniyattarixi» g’ani 5 ta tarkibiy bo’limlardan iborat va III,IV semestrlarda o’tiladi. Fanning har bir bo’limi buyicha talabalarning semestr davomidagi o’zlashtirish ko’rsatkichi 100 ballik tizimda baholanadi.

100 ball baholash turlari buyicha quyidagicha taqsimlanadi:

T/r	Nazorat turidagi topshiriqlarning nomlanishi	Maksimal yig'ish mumkin bo'lgan ball	JN va ON o'tkazilish vaqti
I. Oraliq nazorat		35 ball	15 15
	Talabaning bilimi oldindan tayyorlangan savollar asosida o'tkazilgan og'zaki savol-javob shaklida baholanadi.	15	Semestrning 9-haftasi
	Talabaning ma'ruza mashg'ulotlaridagi faolligi va blis-so'rov savollarga to'g'ri javobi.	0-10	
	Mustaqil ta'lim topshiriqlarining o'z vaqtida va sifatli bajarilishi. (Keys-stadilar, referat, taqdimot va boshqa turdagi mustaqil ta'lim topshiriqlari)	0-10	

	II. Oraliq nazorat	35 ball	
2	Talabaning bilimi oldindan tayyorlangan savollar asosida o'tkazilgan og'zaki savol-javob shaklida baholanadi.	15	Semestrning 17-haftalar
	Talabaning ma'ruza mashg'ulotlaridagi faolligi va blis-so'rov savollarga to'g'ri javobi.	0-10	
	Mustaqil ta'lim topshiriqlarining o'z vaqtida va sifatli bajarilishi (Keys-stadilar, referat, taqdimot va boshqa turdagi mustaqil ta'lim topshiriqlari)	0-10	
	III. Yakuniy nazorat	30 ball	Semestrning oxirgi ikki haftasida
	Jami:	100 ball	

Birinchi joriy nazoratni baholash mezonlari

Birinchi joriy nazorat ballari semestrning 1-9 haftalari davomida to'planadi. Bu vaqt davomida talaba 20 ballgacha to'plash imkoniyatiga ega.

Talabaning ma'ruza mashg'ulotlaridagi faolligi va blis-so'rov savollarga to'g'ri javobi 10 ballgacha baholanadi. Har bir darsda talaba 2 ballgacha to'plashi mumkin:

- darsga qatnashganligi uchun -1 ball;
- blis savolga to'g'ri javobi uchun -1 ball.

Bundan tashqari birinchi nazorat davrida mustaqil ta'lim topshirig'i 50 foizgacha bajarilishi kerak. Foizlarda bajarilishiga qarab mustaqil ta'lim topshirig'ining bajarilishi 10 ballgacha baholanadi:

- to'planilgan materiallar uchun - 4 ballgacha;
- mavzu bo'yicha bajariladigan ishlar rejasi - 2 ballgacha;
- so'zboshi uchun - 2 ballgacha ;
- foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxati uchun -2 ballgacha;

Ikkinchi joriy nazoratni baholash mezonlari.

Ikkinchi joriy nazorat ballari semestrning 10-18 haftalari davomida to'planadi. Bu vaqt davomida talaba 20 ballgacha to'plash imkoniyatiga ega.

Talabaning ma'ruza mashg'ulotlaridagi faolligi va blis-so'rov savollarga to'g'ri javobi 10 ballgacha baholanadi. Har bir darsda talaba 2 ballgacha to'plashi mumkin:

- darsga qatnashganligi uchun -1 ball;
- blis savolga to'g'ri javobi uchun -1 ball.

Bundan tashqari ikkinchi nazorat davrida mustaqil ta'lim topshirig'i 51 dan 100 foizgacha bajarilishi kerak. Foizlarda bajarilishiga qarab mustaqil ta'lim topshirig'ining bajarilishi 10 ballgacha baholanadi:

- manbalarga havolalar keltirilgan savollarga (qismlarga) bo'lingan matn ifodasi uchun - 4 ballgacha;
- xulosalar uchun - 2 ballgacha;
- jadval, diagramma, grafik, rasm va sxemalardan tashkil topgan ilovalar uchun - 2 ballgacha;
- himoya uchun - 2 ballgacha.

Birinchi oraliq nazoratni baholash mezonlari.

Birinchi oraliq nazorat semestrning 8 haftasida og'zaki savol-javob shaklida o'tkaziladi. Talabalar bilimi 15 ballik tizimda baholanadi. Har bir talaba uchun 3 ta savoldan iborat bo'lgan alohida variantlar tayyorlanadi. Har bir savolga berilgan javob alohida maksimal 5 ball bilan baholanadi;

Har bir alohida olingan savolga berilgan javobning baholanishi	Baholash mezonlari
5 ball	Savolga berilgan javob aniq va to'g'ri. Har bir fikr misollar, mustaqil kuzatishlar bilan isbotlangan. Kurs bo'yicha asosiy tushunchalar mustahkam o'zlashtirilgan.
4 ball	Savolga to'g'ri javob berilgan, misollar keltirilgan, lekin mustaqil fikr yuritilmagan. Kurs bo'yicha asosiy tushunchalar yaxshi o'zlashtirilgan.
3 ball	Savolga qisman to'g'ri javob berilgan, misollar keltirilgan, lekin mustaqil fikr yuritilmagan. Kurs bo'yicha asosiy tushunchalar qoniqarli o'zlashtirilgan.
2 ball	Savolga javob to'liq berilmagan, faqat darslar jarayonida keltirilgan misollar yozilgan, savol yuzasidan mustaqil fikr yuritilmagan. Kurs bo'yicha asosiy tushunchalar o'zlashtirilmagan.

Ikkinchi oraliq nazoratni baholash mezonlari.

Ikkinchi oraliq nazorat semestrning 17 haftasida og'zaki savol-javob shaklida o'tkaziladi. Talabalar bilimi 15 ballik tizimda baholanadi. Har bir talaba uchun 3 ta savoldan iborat bo'lgan alohida variantlar tayyorlanadi. Har bir savolga berilgan javob alohida maksimal 5 ball bilan baholanadi.;

Har bir alohida olingan savolga berilgan javobning baholanishi	Baholash mezonlari
5 ball	Savolga berilgan javob aniq va to'g'ri. Har bir fikr misollar, mustaqil kuzatishlar bilan isbotlangan. Kurs bo'yicha asosiy tushunchalar mustahkam o'zlashtirilgan.
4 ball	Savolga to'g'ri javob berilgan, misollar keltirilgan, lekin mustaqil fikr yuritilmagan. Kurs bo'yicha asosiy tushunchalar yaxshi o'zlashtirilgan.
3 ball	Savolga qisman to'g'ri javob berilgan, misollar

	keltirilgan, lekin mustaqil fikr yuritilmagan. Kurs bo'yicha asosiy tushunchalar qoniqarli o'zlashtirilgan.
2 ball	Savolga javob to'liq berilmagan, faqat darslar jarayonida keltirilgan misollar yozilgan, savol yuzasidan mustaqil fikr yuritilmagan. Kurs bo'yicha asosiy tushunchalar o'zlashtirilmagan.

Mustaqil ta'lim topshirig'ining bajarilishini baholash mezonlari:

Mustaqil ish referat tarzida qabul qilinadi. Mustaqil ishravon tilda aniq yozilgan bo'lishi va jalb etadigan ko'rinishga ega bo'lmog'i lozim. So'zlar qisqartirilishiga, faqat umumiy qabul qilinganlardan tashqari, shuningdek, xatoliklarga, tushunarsizliklarga, stilistik tafovutlarga yo'l qo'yilmaydi.

Rahbarga taqdim etiladigan referat kompyuterda 14-shrift, 1,5 interval oralig'ida A4 shaklidagi qog'ozning tomonlaridan: chapdan – 2,5 sm, o'ngdan – 1,5 sm, yuqori va pastidan – 2 sm dan kam bo'lmagan hoshiya qoldirilgan holda terilishi talab etiladi.

Matn sahifalari tartib raqamlariga ega bo'lishi lozim. Tartib raqamlari bir varaqdan ikkinchi varaqqa o'tadigan va 3-betdan boshlanishi (birinchi va ikkinchi varaq - bu titul varag'i va ish rejasi bo'lib, raqamlanmaydi) lozim bo'ladi.

Varaq tartib raqami pastgaga o'rtadan yoki o'ng tomonga qo'yiladi. Mustaqil ish hajmi 16-20 betdan oshmasligi lozim.

Mustaqil ish quyidagilardan:

- 1) titul varag'i;
- 2) har bir savol, savolcha (qism) varag'i tartib raqami ko'rsatilgan ish rejasi;
- 3) so'zboshi, tartib raqami qo'yilmaydi;
- 4) manbalarga havolalar keltirilgan savol va savolchalarga (qismlarga) bo'lingan matn ifodasi;
- 5) xulosa, tartib raqami qo'yilmaydi;
- 6) foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati;
- 7) jadval, diagramma, grafik, rasm va sxemalardan tashkil topganilovadan iborat bo'ladi.

Ilovalar qa'iy ketma-ket tikiladi.

Umumiy mustaqil ishni baholash me'zonlari:

Qo'yiladigan ball	Qo'yiladigan ballarning izohi
20 ball(a'lo)	Mustaqil ish mundarija, so'zboshi, asosiy qism, adabiyotlar ro'yxati, ilovalardan iborat bo'lib, talab darajasida rasmiylashtirilgan. Ishda ko'rsatilgan muammo bo'yicha zamonaviy fikr va qarashlar yoritilgan. Talaba ish mazmunini aniq ochib bera oladi, misollar keltiradi, muammoga oid bo'lgan o'z fikrlarini bildiradi, chizma va sxemalar yordamida mavzuni yanada aniq va chuqurroq ochib beradi, foydalanilgan adabiyotlar haqida fikr yuritadi
19 ball(a'lo)	Mustaqil ish mundarija, so'zboshi, asosiy qism, adabiyotlar ro'yxati, ilovalardan iborat bo'lib, talab darajasida rasmiylashtirilgan. Ishda ko'rsatilgan muammo bo'yicha zamonaviy fikr va qarashlar yetarli ochib berilmagan. Ishda mantiq va tizimlilik biroz buzilgan.

	Talaba misollar keltiradi, chizma va sxemalar yordamida mavzuni yanada aniq va chuqurroq ochib beradi, foydalanilgan adabiyotlar haqida fikr yuritadi
18 ball(a'lo)	Mustaqil ish mundarija, so'zboshi, asosiy qism, adabiyotlar ro'yxati, ilovalardan iborat bo'lib, talab darajasida rasmiylashtirilgan. Ishda ko'rsatilgan muammo bo'yicha zamonaviy fikr va qarashlar yetarli ochib berilmagan. Mavzu yuzasidan talaba kam mustaqil fikrga ega. Ishda mantiq va tizimlilik biroz buzilgan. Talaba misollar keltiradi, chizma va sxemalar yordamida mavzuni yanada aniq va chuqurroq ochib beradi, foydalanilgan adabiyotlar haqida fikr yuritishga bir oz qiynaladi
17 ball (yaxshi)	Mustaqil ish mundarija, so'zboshi, asosiy qism, adabiyotlar ro'yxati, ilovalardan iborat bo'lsa ham, talab darajasida rasmiylashtirilmagan. Referatda ko'rsatilgan muammo bo'yicha zamonaviy fikr va qarashlar ochib berilgan. Mavzu yuzasidan talaba o'z mustaqil fikriga ega emas. Referat himoyasi jarayonida mantiq va tizimlilik birmuncha buzilgan. O'qituvchining yordami bilan berilgan savollarga javob bera oladi.
16 ball (yaxshi)	Mustaqil ish mundarija, so'zboshi, asosiy qism, adabiyotlar ro'yxati, ilovalardan iborat bo'lsa ham, talab darajasida rasmiylashtirilmagan. Referatda ko'rsatilgan muammo bo'yicha zamonaviy fikr va qarashlar qisman ochib berilgan. Mavzu yuzasidan talaba o'z mustaqil fikriga ega emas. Referat himoyasi jarayonida mantiq va tizimlilik birmuncha buzilgan. O'qituvchining yordami bilan berilgan savollarga javob bera oladi.
15 ball (yaxshi)	Mustaqil ish mundarija, so'zboshi, asosiy qism, adabiyotlar ro'yxati, ilovalardan iborat bo'lsa ham, talab darajasida rasmiylashtirilmagan. Referatda ko'rsatilgan muammo bo'yicha zamonaviy fikr va qarashlar kam ochib berilgan. Mavzu yuzasidan talaba o'z mustaqil fikriga ega emas. Referat himoyasi jarayonida mantiq va tizimlilik buzilgan. O'qituvchining yordami bilan berilgan savollarga javob bera oladi.
14 ball (qoniqarli)	Mustaqil ish mundarija, so'zboshi, asosiy qism, adabiyotlar ro'yxati, ilovalardan iborat bo'lsa ham, talab darajasida rasmiylashtirilmagan. Ko'rsatilgan muammo bo'yicha zamonaviy fikr va qarashlar ochib berilgan. Mavzu yuzasidan o'z mustaqil fikriga ega emas.
13 ball (qoniqarli)	Mustaqil ish talab darajasida rasmiylashtirilmagan. Ish jarayonida talaba xatolarga yo'l qo'yagan. Ko'rsatilgan muammo bo'yicha zamonaviy fikr va qarashlar ochib berilgan. Sxema va chizmalardan foydalana olmaygan.
12 ball (qoniqarli)	Mustaqil ish talab darajasida rasmiylashtirilmagan. Ish jarayonida talaba qo'pol hatolarga yo'l qo'yagan. Sxema va chizmalari yetarli emas.
11 ball (qoniqarli)	Mustaqil ish talab darajasida rasmiylashtirilmagan. Ish jarayonida yozgan narsalarini yaxshi anglamagan. Sxema va chizmalari kam. Foydalangan manbalar noto'g'ri keltirilgan.
10-5 ball (qoniqarsiz)	Mustaqil ish talab darajasida rasmiylashtirilmagan. Ish mavzusi mazmuniga mos kelmaydi. Prezentsiya jarayonida yozgan narsalarini o'qib bermoqchi. Sxema va chizmalari yo'q. Foydalangan adabiyotlari kam.

4-1 ball (qoniqarsiz)	Mustaqil ish talab darajasida bajarilmagan. Talaba ishning prezentasiyasiga tayyor emas.
0 ball	Mustaqil ishni bajarmagan.

Yakuniy nazoratni baholash mezonlari

Yakuniy nazorat ishini bajarishga joriy va oraliq nazoratlardan yetarlicha ball (minimum 38,5 ball) to'plagan talabalargagina ruxsat etiladi.

Yakuniy nazorat test shaklida olinadi. Har bir variantda 30 tadan savollar va har bir savolga 4 tadan javoblar bo'ladi. Talaba har bir bergan to'g'ri javobi uchun 1 ball oladi.

Talabani JN, ON va YaN lardan to'plangan ballari umumlashtiriladi va bahosi aniqlanadi.

Ball	Baho	Talabalarning bilim darajasi
86-100	A'lo	Xulosa va qaror qabo'l qilish. Ijodiy fikrlay olish. Mustaqil mushoxada yurita olish. Olgan bilimlarini amalda qullay olish. Mohiyatini tushuntirish. Bilish, aytib berish. Tasavvurga eta bo'lish.
71-85	Yaxshi	Mustaqil mushoxdda qilish. Olgan bilimlarini amalda qullay olish. Mohiyatini tushuntirish. Bilish, aytib berish. Tasavvurga ega bo'lish.
55-70	Qoniqarli	Mohiyatini tushuntirish. Bilish, aytib berish. Tasavvurga ega bo'lish.
0-54	Qoniqarsiz	Aniq tasavvurga ega bo'lmaslik. Bilmaslik.

- Fan buyicha saralash balli 55 ballni tashkil etadi. Talabani saralash ballidan past bo'lgan uzlashtirishi reyting daftarchasida qayd etilmaydi.

- Talabalarning o'quv fani bo'yicha mustaqil ishi joriy, oraliq va yakuniy nazoratlar jarayonida tegishli topshiriqdarni bajarishi va unga ajratilgan ballar dan kelib chiqqan holda baholanadi.

- Talabani fan buyicha reytingi quyidagicha aniqlanadi:

$$K = V/U,$$

bu yerda: V- semestrda fanga ajratilgan umumiy o'quv yuklamasi (soatlarda); U -fan buyicha uzlashtirish darajasi (ballarda).

- Fan buyicha joriy va oraliq nazoratlarga ajratilgan umumiy ballning 55 foizi saralash ball hisoblanib, ushbu foizdan kam ball to'plagan talaba yakuniy nazoratga kiritilmaydi.

- Joriy JN va oraliq ON turlari buyicha 55 ball va undan yuqori ballni tuplagan talaba fanni o'zlashtirgan deb hisoblanadi va ushbu fan bo'yicha yakuniy nazoratga kirmasligiga yo'l quyiladi.

- Talabani semestr davomida fan buyicha to'plagan umumiy balli har bir nazorat turidan belgilangan qoidalarga muvofiq to'plagan ballari yigindisiga teng.

- ON va YaN turlari kalendar tematik rejaga muvofiq dekanat tomonidan tuzilgan reyting nazorat jadvallari asosida o'tkaziladi. YaN semestrning oxirgi 2 haftasi mobaynida o'tkaziladi.

- JN va ON nazoratlarda saralash balidan kam ball tuplagan va uzrli sabablarga ko'ra nazoratlarda katnasha olmagan talabaga qayta topshirish uchun, navbatdagi shu nazorat turigacha, sunggi joriy va oraliq nazoratlar uchun esa yakuniy nazoratgacha bo'lgan muddat beriladi.

- Talabaning semestrda JN va ON turlari bo'yicha tuplagan ballari ushbu nazorat turlari umumiy balining 55 foizidan kam bo'lsa yoki semestr yakuniy joriy, oraliq; va yakuniy nazorat turlari buyicha tuplagan ballari yigindisi 55 balidan kam bo'lsa, u akademik qarzidor deb xisoblanadi.

- Talaba nazorat natijalaridan norozi bo'lsa, fan buyicha nazorat turi natijalari e'lon qilingan vaqtdan boshlab bir kun mobaynida fakultet dekaniga ariza bilan murojaat etishi mumkin. Bunday holda fakultet dekanining takdimnomasiga ko'ra rektor buyrugi bilan 3 (uch) a'zodan kam bo'lmagan tarkibda apellyasiya komissiyasi tashkil etiladi.

- Apellyasiya komissiyasi talabalarning arizalarini ko'rib chiqib, shu kunning o'zida xulosasini bildiradi.

- Baxolashning urnatilgan talablar asosida belgilangan muddatlarda utkazilishi hamda rasmiylashtirilishi fakultet dekani, kafedra muduri, o'quv-uslubiy boshkarma hamda ichki nazorat va monitoring bo'limi tomonidan nazorat qilinadi.

Foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxati

1. Abdullayev N.U. San'at tarixi, T.2001.
2. Goryunov V.S., Tubli M. L. Arxitektura yepoxi moderna. SPb.: Stroyizdat, 1992.
3. Ilina T.V. Istoriya Iskusstv. Zapadnoyevropeyskoye iskusstvo.M.: Vysshaya shkola, 2000.
4. Iskusstvo srednix vekov i Vozrojdeniya.Yensiklopediya/Avtor sost-l. Krasnova O.B. M.: OLMA-PRESS, 2001.
5. Yakimovich A.K. Dvadsatyy vek.Iskusstvo.Kultura.Kartina mira. M.: Iskusstvo, 2003
6. «Novaya istoriya iskusstva».SPb., 2000 g.
7. «Iskusstva yepoxi Vozrajdeniya». SPb., 2005 g.
8. «Novaya istoriya iskusstva. Modernizm.»SPb., 2005 g.
9. «Mirovoye iskusstvo».SPb., 2006 g.
10. «Vosstanovleniye modernizma».M., 2001 g.
11. Rempel L.I. Iskusstvo Srednego Vostoka.
12. Pod red. G.A. Pugachenkovoy.Xudojestvennaya kultura Sredney Azii. IX –XIII vv.T-83.

Qo'shimcha:

1. Kun N.A «Legendy i mify Drevney Gresii» M. 1975
2. TyajeleV V.N, Soposinskiy O.I «Iskusstvo srednix vekov» M. 1975
3. Voshinina A.I «Antichnoye iskusstvo» M. 1962.

Elyektron ta'lim ryessurslari

1. www.tdpu.uz
2. www.pedagog.uz
3. www.Ziyonet.uz
4. www.edu.uz
5. tdpu-INTRANET.Ped
6. www.nbgf.Intal.Uz

“САНЪАТ ВА МАДАНИЯТ ТАРИХИ” ФАНИДАН

НАМУНАВИЙ ЎҚУВ ДАСТУРИ

1691

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУСТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

Рўйхатга олинди:

№ 5-D-5150900
201 5 йил 7.01

Олий ва ўрта махсус таълим
вазирлигининг 201 5 йил
даги 32 - сонли
буйруғи билан тасдиқланган

САНЪАТ ВА МАДАНИЯТ ТАРИХИ

ФАНИНИНГ

ЎҚУВ ДАСТУРИ

Билим соҳаси:	100 000	-	Гуманитар соҳа
Таълим соҳаси:	150 000	-	Санъат
Таълим йўналиши:	5150900	-	Дизайн (ландшафт)

ТОШКЕНТ-2015

Фаннинг ўқув дастури Тошкент архитектура-қурилиш институтида ишлабчиқилди.

Тузувчилар:

Маматмусаев Т.Ш. -“Архитектура тарихи ва назарияси” кафедраси
муриди, арх.ф.номзоди

Абдуллаева Н.Д. -“Архитектура тарихи ва назарияси” кафедраси
катта ўқитувчиси

Ибрагимова М.С.-“Архитектура тарихи ва назарияси” кафедраси
катта ўқитувчиси

Такризчилар:

Бородина М.Р. - ТАҚИ “Ландшафт дизайни ва интерьер”
кафедраси муриди, профессор

Зияев А.А. - ЎзР ФА “Санъатшунослик” илмий-тадқиқот
институтининг катта илмий ходими, арх.ф.
номзоди

Фаннинг ўқув дастури Тошкент архитектура-қурилиш институти Илмий -
услубий Кенгашида кўриб чиқилган ва тавсия қилинган (2015 йил “__”
____даги “__” – сонли баённома).

КИРИШ

Ушбу дастур “Санъат” таълим соҳасидаги “Дизайн (ландшафт)” таълим йўналиши бўйича “Санъат ва маданият тарихи” фанининг энг қадимги замонлардан ҳозиргача бўлган даврларни қамрайди. Дастур мазкур даврлар ривожланишидаги ўзига хос хусусиятларни, услубий ва бадиий маҳорат таснифини, фан ривожининг шаклланиш тамойилларини ҳамда Республикамиз мустақиллиги йилларидаги ижтимоий–сиёсий ҳаётнинг санъат ва маданият билан ўзаро боғлиқлигини ифода этади.

Фаннинг мақсад ва вазифалари

Фанни ўқитишдан мақсад – талабаларда санъат ва маданият тарихи бўйича йўналиш профилига мос билим, кўникма ва малака шакллантиришдир.

Фаннинг вазифаси – талабаларга умумжаҳон санъати ва маданияти, қадимги Шарқ, антик дунё, Ўрта асрлар санъати ва маданияти, уйғониш даври санъати ва маданиятидан бошлаб XX асргача, айниқса асосий урғуни Ўрта Осиё санъати ва маданиятининг ибтидоий даврдан бошлаб истиқлол йилларигача бўлган даврдаги тарихий стиллар, йўналишларни ажрата олишдан иборат.

Санъат ва маданиятдаги муҳим тарихий босқичлар, усуллар ва услублар йўналишларини, уларнинг қайси давр, ҳудудга мансублигини, меъморий жиҳатларини, маданий мерос ва анъаналарини назарий жиҳатдан ажрата олишни талабаларга ўргатиш бу фаннинг асосий вазифасидир.

Фан бўйича талабларнинг билимига, кўникма ва малакасига қўйиладиган талаблар

“Санъат ва маданият тарихи” ўқув фанини ўзлаштириш жараёнида амалга ошириладиган масалалар доирасида бакалавр:

- дунё маданияти ва санъатининг ривожланиши, шаклланиш босқичлари;
- услубларни пайдо бўлиш тарихи;
- санъатнинг жанри ва турлари;
- санъатнинг турли хил йўналишларининг мослашуви ва узвий боғлиқлиги: мусиқа, рангтасвир, архитектура, театр, ҳайкалтарошлик, боғ-парк санъати;

– санъат ва маданиятнинг турли жанр ва турларида услуб йўналишларининг синхрон ўзгариши;

– дунё маданияти ва санъатида машҳур инсонларнинг ҳаёти ва ижоди **ҳақида тасаввурга эга бўлиши;**

– адабиёт, санъат, театр, архитектура соҳасидаги асарларнинг услубий хусусиятларини фарқлай олишни;

– санъатнинг тури ва жанрларини фарқлашни;

– ўзлаштирган маълумотни баён эта олишни;

– мустақил таълим бўйича тадқиқот ишларини олиб боришни;

– музей коллекцияларини ўрганишни **билиши ва улардан фойдалана олиши;**

– атроф муҳитни эстетик идрок қилиш;

– лойиҳавий таклифда услубий бирлик ва уйғунликка бўйсиниш;

– санъатнинг турли хил тури ва жанрларини мужассамлаштирувчи комплекс лойиҳаларни яратишда ўзига танқидий нигоҳ ташлаш **кўникмаларига эга бўлиши керак.**

Фаннинг ўқув режадаги бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги ва услубий жиҳатдан узвийлиги

“Санъат ва маданият тарихи” фани асосий умумқасбий фанларидан бири ҳисобланиб, 3, ..., 8-семестрларда ўқитилади. Дастурни амалга ошириш ўқув режасида белгиланган гуманитар ва ижтимоий – иқтисодий, математик ва табиий илмий фанлар (олий математика, информатика ва ахборот технологияси, бионика ва декоратив дендрология, экология), умумқасбий (чизма геометрия, перспектива ва компьютер графикаси, қаламтасвир, рангтасвир ва ҳайкалтарошлик, ландшафтни лойиҳалаш ва макетлаш ва ҳ.к.) ва ихтисослик (рангшунослик ва композиция асослари, шаҳарсозлик ва транспорт асослари ва ҳ.к.) фанларидан етарли билим ва кўникмаларга эга бўлишликни талаб этади.

Фаннинг ишлаб чиқаришдаги ўрни

Ҳар бир даврнинг ўзига хос санъати ва маданияти мавжуд бўлиб, улар мислсиз даражада тез ўсиб, ривожланиб бормоқда. Айниқса, тарихан таркиб топган, санъат асарлари кўп бўлган жойларни ўрганиш масаласи жуда ҳаётий ва жиддий аҳамиятга эга. Шунинг учун ушбу фан муҳим фан ҳисобланиб, дизайн йўналишининг ажралмас қисмидир. Бу фанни ўзлаштирмаган талаба дизайнер бўла олмайди.

Фанни ўқитишда замонавий ахборот ва педагогик технологиялар

Талабаларнинг “Санъат ва маданият тарихи” фанини ўзлаштириши учун ўқитишнинг илғор ва замонавий усулларида фойдаланиш, янги информацион – педагогик технологияларни тadbик қилиш муҳим аҳамиятга эгадир. Фанни ўзлаштиришда дарслик, ўқув ва услубий қўлланмалар, маъруза матнлари, тарқатма материаллар, электрон материаллар виртуал – кўргазма стендлар ва макетлардан фойдаланилади. Маъруза дарсларида мос равишдаги илғор педагогик технологиялардан фойдаланилади.

АСОСИЙ ҚИСМ

Фаннинг назарий машғулоти мазмуни

Санъатнинг келиб чиқиши; бошланғич санъат; қадимги дунё санъати тарихи; ўрта асрлар санъати ва архитектураси; уйғониш даври санъати: Италия (XIII–XIV асрлар); уйғонишнинг илк даври (XV аср); юқори уйғониш даври (XVI аср); кеч уйғониш даври (XVI аср); XVII асрда ғарбий Оврупа санъати; XVII асрда санъатда ва архитектурада асосий стиллар (реализм, классицизм, барокко); миллий-бадий мактабнинг ривожланиши (Италия, Испания, Голландия, Франция); XVIII асрда Ғарбий Оврупа санъати (Франция, Англия, Германия), даврнинг асосий етакчи архитекторлари ва рассомлари; XIX асрда ғарбий Оврупа санъати ва архитектураси; XX асрда архитектурада ва санъатда асосий йўналишлар: кубизм, абстракционизм, сюрреализм, постмодернизм ва бошқалар; Шарқ давлатлари санъати тарихи ва МДХ давлатлари архитектураси; амалий-декоратив санъати тарихи. Ўзбекистон тасвирий санъати тарихи:

Ўрта Осиёнинг ибтидоий жамоа давридаги санъати; Антик даври меъморчилик санъати; Ўрта Осиёнинг илк ўрта асрлар (VI–VIII асрлар) санъати; IX–XIII асрлар санъати; Темур ва темурийлар даври (XIV–XV асрлар) санъати; Ўрта Осиёнинг XVI–XX бошларидаги санъати; Ўзбекистон, МДХ давлатлари санъати; истиқлол йиллари санъати.

Лаборатория ишларини ташкил этиш бўйича кўрсатмалар

Фан бўйича лаборатория ишлари намунавий ўқув режада кўзда тутилмаган.

Курс ишини ташкил этиш бўйича услубий кўрсатмалар

Фан бўйича курс иши намунавий ўқув режада кўзда тутилмаган.

Мустақил таълимни ташкил этишнинг шакли ва мазмуни

Талаба мустақил ишни тайёрлашда фаннинг хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда қуйидаги шакллардан фойдаланиши тавсия этилади:

- дарслик ва ўқув қўлланмалар бўйича фан боблари ва мавзуларини ўрганиш;
- санъат асарларидан нусха олиш;
- чизмалар альбомини тайёрлаш;
- шаҳарсозлик таҳлилини бажариш (чизма, жадвал шаклида);
- архитектуравий таҳлил бажариш (чизма, жадвал шаклида);
- реферат тайёрлаш (электрон версияси билан);

Тавсия этилаётган мустақил ишларнинг намунавий мавзулари

1. Ибтидоий жамоа тузуми санъати ва маданияти
2. Миср санъати ва маданияти
3. Олд Осиё санъати ва маданияти
4. Антик давр санъати ва маданияти
5. Яқин ва Ўрта Шарқ санъати ва маданияти
6. Византия санъати ва маданияти
7. Готика санъати ва маданияти
8. Ҳиндистон санъати ва маданияти
9. Хитой санъати ва маданияти
10. Япония санъати ва маданияти
11. Эрон, Афғонистон санъати ва маданияти
12. Уйғониш даври санъати ва маданияти
13. Модернизм
14. Россиянинг XVIII-XIX асрлар санъати ва маданияти
15. XXаср МДХ мамлакатлари санъати ва маданияти
16. Ўзбекистон санъати ва маданияти

Дастурнинг информацион-методик таъминоти

Мазкур фанни ўқитиш жараёнида таълимнинг замонавий методлари, педагогик ва ахборот–коммуникация технологиялари назарда тутилади.

Маъруза дарсларида замонавий компьютер технологиялари ёрдамида презентацион ва электрон – дидактик технологияларидан, интернет сайтидан фойдаланиш тавсия этилади.

Талабаларнинг фанни ўзлаштириш – назорат жараёнларида амалий – реферат ишларини химоя қилишларида ақлий ҳужум, гуруҳли фикрлаш, “кластер” педагогик технологияларни қўллаш назарда тутилади.

Фойдаланиладиган адабиётлар рўйхати

Асосий адабиётлар

1. Ibragimova M.S. San'at va madaniyat tarixi. T.: 2014.
2. Abdullaeva N.D. San'at tarixi. T.: 2006.
3. Абдуллаева Н.Д. История изобразит. искусства Узбекистана. Т.: 2006.
4. Абдуллаев Н. Санъат тарихи. 1, 2-қисм. Т.: 2002-2003.

Қўшимча адабиётлар

1. Ибрагимова М.С. Тасвирий санъатнинг умумий тарихи. XVII аср Фарбий Европа санъати. Т.: 2012.
2. Абдуллаев Н. Тасвирий санъат умумий тарихи. Т.: 2007.
3. Абдуллаев Н. Шарқ халклари тасвирий санъати тарихи. Т.: 2007.
4. Флиер А.Я. Культура как смысл истории. Общ. науки и современность. М.: 1999
5. Андреева Л.Г. Импрессионизм. М.: 1983.
6. Пугаченкова Г.А. Искусство Средней Азии. Т.: 1982.
7. Глухарёва О.Н. Изобразительное искусство Китая. М.: 1982.
8. Соколов Г.И. Эгейское искусство. М.: 1978.
9. Алексеева В.В. Что такое искусство. М.: 1974.
10. Авдиев В.И. Искусство Древнего Востока. М.: 1974.
11. Шурленова Р. Искусство Древнего Египта. М.: 1974.
12. Алпатов М.В. Всеобщая история искусств. М.: 1960.

Интернет сайтлари

1. [www. centrasia.uz](http://www.centrasia.uz)
2. www. ZiyonET.uz
3. www. zarnews.uz

“САНЪАТ ВА МАДАНИЯТ ТАРИХИ” ФАНИДАН

ИШЧИ ЎҚУВ ДАСТУРИ

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI
SAMARQAND DAVLAT ARHITEKTURA-QURILISH INSTITUTI**

Ro'yxatga olindi:

No 465

«05» 07 2016 yil

“Tasdiqlayman”
O'quv ishlari bo'yicha prorektor

A.T. Qo'ldoshev

“05” 07 2016 yil

**SAN'AT, MADANIYAT VA DIZAYN TARIXI
fanining**

ISHCHI O'QUV DASTURI

Bilim sohasi:	100000 - Gumanitar
Ta'lim sohasi:	150000 - San'at sohasi
Ta'lim yunalishi:	5150900 - “Dizayn” ta'lim yunalishi 2 kurs uchun

Samarqand - 2016 yil

Fanning ishchi o'quv dasturi O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta maxsus ta'lim vazirligining 2012 yil 14 martdagi 107-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan "San'at, madaniyat va dizayn tarixi" fanining namunaviy dasturi asosida tuzildi.

Tuzuvchi:

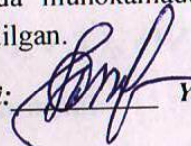
Sultonova D.N. – SamDAQI, "Tasviriy san'at" kafedrasida dosenti.

Taqrizchilar:

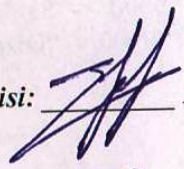
Jo'rayev X.X. – SamDAQI, "Tasviriy san'at" kafedrasida dosenti;

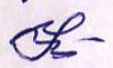
Yorqulov T.X. – SamDAQI, "Tasviriy san'at" kafedrasida mudiri, katta o'qituvchi.

Fanning ishchi o'quv dasturi "Tasviriy san'at" kafedrasining 2016 yil 20-iyundagi 11 - son yig'ilishida muhokamadan o'tgan va fakultet kengashida muhokama qilish uchun tavsiya etilgan.

Kafedra mudiri: Yorqulov T.X.

Fanning ishchi o'quv dasturi "Arxitektura" fakulteti kengashida muhokama etilgan va foydalanishga tavsiya qilingan (2016 yil "27" 06" dagi "11" - sonli bayonnoma).

Fakultet kengashi raisi: Abduraimov M.M.

O'quv bo'limi boshlig'i Sirojiddinov O.S.

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIIY VA O'RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI
SAMARQAND DAVLAT ARHITEKTURA-QURILISH INSTITUTI**

Ro'yxatga olindi:

№ _____
“ _____ ” _____ 2016 y.

“TASDIQLAYMAN”

O'quv ishlari bo'yicha prorektor
_____ Qo'ldashev A.T.
“ _____ ” _____ 2016 y.

San'at va madaniyat tarixi

FANINING

ISHCHI O'QUV DASTURI

Bilim sohasi:	100000	- Gumanitar
Ta'lim sohasi:	150000	- San'at sohasi
Ta'lim yunalishi:	5150900	- “Dizayn” (inter'yerni loyihalash, landshaft) ta'lim yunalishi 2-3 kurs uchun

Samarqand - 2016

Fanning ishchi o'quv dasturi O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta maxsus ta'lim vazirligining 2015 yil 02. 02.dagi 32-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan "San'at va madaniyat tarixi" fanining namunaviy dasturi asosida tuzildi.

Tuzuvchi:

Barnoyeva Sh. V. – SamDAQI, "Tasviriy san'at" kafedrasini assistenti.

Taqrizchilar:

Jo'rayev X.X.- SamDAQI, "Tasviriy san'at" kafedrasini dosenti;

Yorqulov T.X.- SamDAQI, "Tasviriy san'at" kafedrasini mudiri

Fanning ishchi o'quv dasturi "Tasviriy san'at" kafedrasining 2016 yil 20 iyundagi 11-son yig'ilishida muhokamadan o'tgan va fakultet kengashida muhokama qilish uchun tavsiya etilgan.

Kafedra mudiri: _____ Yorqulov T.X.

Fanning ishchi o'quv dasturi "Arxitektura" fakulteti kengashida muhokama etilgan va foydalanishga tavsiya qilingan (2016 yil "____" _____dagi "____" - sonli bayonnoma).

Fakultet kengashi raisi: _____ Abduraimov M.M.

O'quv bo'limi boshlig'I _____ Sirojiddinov O'.S.

KIRISH

Ushbu dastur pedagogika oily o'quv yurtlari, amaliy san'at bakalavriyat ta'limiy o'nalishlari talabalari uchun mo'ljallangan. Bu fan tasviriyl san'at va amaliy san'at tarixini uzoq o'tmishdan, to shu kunga qadar insoniyat tomonidan yaratilgan hamda hozirgi kunda yaratilayotgan eng nodir san'at asarlari namunalari bilan tanishtirish orqali fanni o'qitish va o'zlashtirish samaradorligini oshirish ko'zda tutilgan.

O'quv fanning maqsadi va vazifalari

Fanni o'qitishdan maqsad:

- bu fan talabalarga inson ongi va hissiyotining shakllanishidan tortib, uzoq o'tmishdan, to shu kunga qadar insoniyat tomonidan yaratilgan hamda hozirgi kunda yaratilayotgan eng nodir san'at asarlari namunalari (asosan tasviriyl va amaliy hamda memorchilik) bilan tanishtirish. Ularning g'oyaviyl badiiy tomonlarini tushunishga yordam berish.

-san'at asarlariga nisbatan badiiy munosabatni, go'zallikka bo'lgan munosabatni rivojlantirish.

-milliy va jahon san'at durdonalari va ularni yaratgan ijodkorlar bilan tanishtirish.

- nodir asarlarni badiiy tahlil etishga talabalarni o'rgatish

Fanning vazifasi:

- "San'atvamadaniyattarixi" fanining nazariyl va metodik asoslarini mazmun va mohiyatini o'rganish.

- Bu fan o'zining ma'ruza harakteri bilan ajralib turadi. Mashg'ulotning asosiy qismi ma'ruza, savol – javob, suhbat, ma'ruza tinglash, muzey va galereyalarga, ustaxonalarga borish, san'atga oid film va repraduksiylalar ko'rish tarzida o'tadi. Yuqorida ko'rsatilgan vositalarni to'plash.

Jaxon san'ati tarixida muxim bosqichlar, usullar va uslublar yo'nalishlarini, ularning qaysi davr, hududga mansubligini, me'moriyl jihatlarini, madaniyl meros va an'alarini nazariyl jihatdan ajrataolishni talabalarga o'rgatish san'at, arxitektura va shaharsozlik tarixi fanining asosiy vazifasidir.

Fan bo'yicha talablarning bilimiga, ko'nikma va malakasiga qo'yiladigan talablar.

Bo'lajak bakalavrlar "San'at va madaniyl tarixi" fani bo'yicha to'liq kursni tugatgandan so'ng quyidagilarga ega bo'lmoqliklari lozim. "San'at va madaniyl tarixi" fanining tasviriyl san'atda tutgan o'rni fanni o'tishda - bu fan talabalarga inson ongi va hissiyotining shakllanishidan tortib, uzoq o'tmishdan, to shu kunga qadar insoniyat tomonidan yaratilgan hamda hozirgi kunda yaratilayotgan eng nodir san'at asarlari namunalari (asosan tasviriyl haykaltaroshlik, me'morchilik, amaliyl) bilan tanishtirish. Ularning g'oyaviyl badiiy tomonlarini tushunishga yordam berish, san'at asarlariga nisbatan badiiy

munosabatni, go`zallikka bo`lgan munosabatni rivojlantirish, milliy va jahon san`at durdonalari va ularni yaratgan ijodkorlar bilan tanishtirish, nodir asarlarni badiiy tahlil etishga talabalarni o`rgatishni **bilishi kerak**;

“San`at va madaniyat tarixi” darslarini rejalashtirish va tashkil etish; jaxon san`ati tarihi rivojlanish bosqichlari haqida bilish; jaxon san`ati vakillarining hayoti va ijodi bilan tanishish; va ularning yaratgan buyuk asarlarini badiiy tahlil qila olish, buyuk haykaltaroshlar, tasviriy san`at ustalari, me`morlar hamda amaliy san`at ustalari tamonidan yaratilgan durdona asarlar bilan tanishish; ularning turli texnik usul va uslublari va g`oyaviy mazmuni bilan tanishish; o`quvchi yoshlarga tasviriy san`at umumiy tarihi mashg`ulotlarini tashkil etishda san`at asarlarini tahlil eta olish, yaxshi o`zlashtiruvchi va iqtidorli o`quvchilar bilan individual darlar olib borish, **ko`nikmalariga ega bo`lishlari kerak**;

“San`at va madaniyat tarixi” fanidan chuqur nazariy bilim va malakalarga ega bo`lish pedagogik faoliyat jarayonida san`at tarixining tasviriy san`atga chambarchas bog`liqligi, Oliy ta`lim tizimida tasviriy san`at tarixi fanining haykaltaroshlik mashg`ulotlari bilan chambarschas bog`liqlikda olib borilishi, san`at tarixi borasida chuq`ur bilimlarga ega bo`lish, - tasviriy san`at tarixi fani rangtasvir, grafika amaliy san`at mashg`ulotlari bilan chambarchas bog`liqlikda olib borilishi **bilish malakalariga ega bo`lishi kerak**.

Fanning boshqa fanlar bilan bog`liqligi.

“San`at va madaniyat tarixi” fani tasviriy san`atning asoslaridan biri sifatida q`uyidagi fanlar bilan chambarchas bog`liq: q`alamtasvir, kompozitsiya, dastgohli, monumyental, dyekorativ rangtasvir, tasviriy san`at texnologiyasi va ayniqsa haykaltaroshlik fani bilan kyeng aloq`adordir. Shuningdek arxeologiya, etnografiya kabi fanlar bilan ham uzviy bog`liq. Tasviriy san`at umumiy tarixi fani asosiy umumkasbiy fanlaridan biri hisoblanib, 3, 4 va 5-semestrlarda o`qitiladi. Dasturni amalga oshirish o`quv rejasida belgilangan gumanitar va ijtimoiy – iqtisodiy, matematik va tabiiy ilmiy fanlar (tarix, oliy matematika, informatika va axborot texnologiyalari, muhandislik geodeziyasi, qurilish mexanikasi, arxitekturaviy fizika, ekologiya), umumkasbiy (chizma geometriya va muhandislik grafikasi, qalamtasvir, rangtasvir va haykaltaroshlik va h.k.) va ixtisoslik (arxitekturaviy loyihalash va kompozitsiya asoslari, yodgorliklarni ta`mirlash va qayta tiklash va h.k.) fanlaridan yetarli bilim va ko`nikmalarga ega bo`lishlikni talab etadi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o`rni

Qadimgi shaharlar mislsiz darajada tez o`sib, kengayib bormoqda. Ayniqsa, tarixan tarkib topgan, yodgorliklari ko`p bo`lgan shahar markazlarini qayta tiklash, rekonstruksiya qilish masalasi juda hayotiy va jiddiy ahamiyatga ega. Shuning uchun ushbu fan muhim fan hisoblanib, arxitektura yo`nalishining ajralmas qismidir. Bu fanni o`zlashtirmagan talaba arxitektor bo`la olmaydi.

Fanni o'qitishda zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalar

Talabalarning "San'at va madaniyat tarixi" fani o'zlashtirishi uchun o'qitishning ilg'or va zamonaviy usullaridan foydalanish, yangi informasion – pedagogik texnologiyalarni tadbiq qilish muhim ahamiyatga egadir. Fanni o'zlashtirishda darslik, o'quv va uslubiy qo'llanmalar, MA'RUZA matnlari, tarqatma materiallar, elektron materiallar virtual – ko'rgazma stendlar va maketlardan foydalaniladi. MA'RUZA darslarida mos ravishdagi ilg'or pedagogik texnologiyalardan foydalaniladi.

O'quv jarayoni bilan bog'liq ta'lim sifatini belgilovchi xolatlar quyidagilar: yuqori ilmiy-pedagogik darajada dars berish, muammoli ma'ruzalar o'qish, darslarni savol-javob tarzida qiziqarli tashqil qilish, ilg'or pedagogik texnologiyalardan va multimedia vositalaridan foydalanish, tinglovchilarni undaydigan, o'ylantiradigan muammolarni ular oldiga qo'yish, talabchanlik, tinglovchilar bilan individual ishlash, erkin muloqot yuritishga, ilmiy izlanishga jalb qilish.

"San'at va madaniyat tarixi" fani loyihalashtirishda quyidagi asosiy konseptual yondoshuvlardan foydalaniladi:

Shaxsga yunaltirilgan ta'lim. Bu ta'lim o'z mohiyatiga ko'ra ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilarini to'laqonli rivojlanishlarini ko'zda tutadi. Bu esa ta'limni loyihalashtirilayotganda, albatta, ma'lum bir ta'lim oluvchining shaxsini emas, avvalo, kelgusidagi mutaxassislik faoliyati bilan bog'liq o'qish maqsadlaridan kelib chiqqan holda yondoshilishni nazarda tutadi.

Tizimli yondoshuv. Ta'lim texnologiyasi tizimning barcha belgilarini o'zida mujassam etmog'i lozim: jarayonning mantiqiyliigi, uning barcha bug'inlarini o'zaro bog'langanligi, yaxlitligi.

Faoliyatga yo'naltirilgan yondoshuv. Shaxsning jarayonli sifatlarini shakllantirishga, ta'lim oluvchining faoliyatni aktivlashtirish va intensivlashtirish, o'quv jarayonida uning barcha qobiliyati va imkoniyatlari, tashabbuskorligini ochishga yo'naltirilgan ta'limni ifodalaydi.

Dialogik yondoshuv. Bu yondoshuv o'quv munosabatlarini yaratish zaruriyatini bildiradi. Uning natijasida shaxsning o'z-o'zini faollashtirishi va o'z-o'zini ko'rsata olishi kabi ijodiy faoliyati kuchayadi.

Hamkorlikdagi ta'limni tashqil etish. Demokratik, tenglik, ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchi faoliyat mazmunini shakllantirishda va erishilgan natijalarni baholashda birgalikda ishlashni joriy etishga e'tiborni qaratish zarurligini bildiradi.

Muammoli ta'lim. Ta'lim mazmunini muammoli tarzda taqdim qilish orqali ta'lim oluvchi faoliyatini aktivlashtirish usullaridan biri. Bunda ilmiy bilimni obyektiv qarama-qarshiligi va uni hal etish usullarini, dialektik mushoxadani shakllaitirish va rivojlaitirishni, amaliy faoliyatga ularni ijodiy tarzda qo'llashni mustaqil ijodiy faoliyati ta'minlaiadi.

Axborotni taqdim qilishning zamonaviy vositalari va usullarini qo'llash - yangi komiyuter va axborot texnologiyalarini o'quv jarayoniga qo'llash.

O'qitishning usullari va texnikasi. Ma'ruza (kirish, mavzuga oid, vizuallash), muammoli ta'lim, keys-stadi, pinbord, paradoks va loyixalash usullari, amaliy ishlar.

O'qitishni tashqil etish shakllari: dialog, polilog, muloqot hamkorlik va o'zaro o'rganishga asoslangan frontal, kollektiv va gurux.

O'qitish vositalari: o'qitishning an'anaviy shakllari (darslik, ma'ruza matni) bilan bir qatorda - kompyuter va axborot texnologiyalari.

Kommunikasiya usullari: tinglovchilar bilan operativ teskari aloqaga asoslangan bevosita o'zaro munosabatlar.

Teskari aloqa usullari va vositalari: kuzatish, blis-surov, oraliq va joriy va yakunlovchi nazorat natijalarini tahlili asosida o'qitish diagnostikasi.

Boshqarish usullari va vositalari: o'quv mashg'uloti bosqichlarini belgilab beruvchi texnologik karta ko'rinishidagi o'quv mashg'ulotlarini rejalashtirish, qo'yilgan maqsadga erishishda o'qituvchi va tinglovchining birgalikdagi harakati, nafaqat auditoriya mashg'ulotlari, balki auditoriyadan tashqari mustaqil ishlarning nazorati.

Monitoring va baholash: o'quv mashg'ulotida ham butun kurs davomida ham o'qitishning natijalarini rejali tarzda kuzatib borish. Kurs oxirida test topshiriqlari, yozma ish variantlari yoki og'zaki so'rov yordamida tinglovchilarning bilimlari baxolanadi.

Fanni o'qitish jarayonida kompyuter texnologiyasidan foydalaniladi. Ayrim mavzular bo'yicha talabalar bilimini baxolash test asosida va kompyuter yordamida bajariladi. Tarqatma materiallar tayyorlanadi, test tizimi hamda tayanch so'z va iboralar asosida oraliq va yakuniy nazoratlar o'tkaziladi.

Dasturning informasion – uslubiy ta'minoti

Mazkur fanni o'qitish jarayonida ta'limning zamonaviy metodlari, pedagogik va axborot – kommunikasiya texnologiyalari nazarda tutilgan.

Umumjahon san'ati, qadimgi dunyo va o'rta asrlar arxitekturasini tarixi, shaharsozlik tarixi, O'rta Osiyo arxitekturasini tarixi, yangi arxitektura bo'limlariga tegishli MA'RUZA darslarida zamonaviy kompyuter texnologiyalari yordamida prezentasion va elektron – didaktik texnologiyalaridan, internet saytidan foydalanish tavsiya etiladi.

Talabalarning fanni o'zlashtirish – nazorat jarayonlarida amaliy – referat ishlarini himoya qilishlarida aqliy hujum, guruhli fikrlash, “klaster” pedagogik texnologiyalarni qo'llash nazarda tutiladi.

“San'at va madaniyat tarixi” fanidan mashg'ulotlarning mavzular va soatlar bo'yicha taqsimlanishi:

Fanning umumiy hajmi **163** soatni tashkil etadi. Fan 2-3 kursda IV - V-VI semestrda o'qitiladi. Fan uchta semestrda amaliy tarzda olib boriladi, mustaqil ta'lim uchun **68** soat berilgan.

T.r	O'quv fani nomi	O'quv yuklama, soat	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Mustaqil ta'lim	Semestr
1	“San’at va madaniyat tarixi”	52	36	-	16	IV
		59	36	-	23	V
		52	36	-	16	VI
	жами	163	108	-	68	

**“Dizayn (Landshaft, inter’yerni loyihalash)” ta’lim yo’nalishi uchun
ma’ruza mashg’ulotining kalendar tematik rejasi.**

№	MA’RUZAning nomi qisqacha mazmuni	Ma’ruza uchun ajratilgan soat
1 bo’lim. Qadimgi dunyo san’ati tarixi 2 kurs IV - semestr		
1.	Tasviriy san’at tur va janrlari.	2 soat
2.	Ibtidoiy jamoa tuzumi davri san’ati	2 soat
3.	Qadimgi dunyo san’ati. Qadimgi Misr san’ati.	2 soat
4.	Qadimgi Old Osiyo san’ati.	2 soat
5.	Qadimgi Eron va O’rta Osiyo san’ati.	2 soat
6.	Qadimgi Hindiston, Yaponiya va Xitoy san’ati.	2 soat
7.	Antik davri san’ati. Egey va Krit – Miken davri san’ati.	2 soat
8.	Qadimgi Gresiya san’ati. Gomer davri san’ati.	2 soat
9.	Arxaika davri san’ati.	2 soat
10.	Klassikka davri san’ati.	2 soat
11.	Ellinizm davri san’ati.	2 soat
12.	Qadimgi Rim san’ati. Rim Respublika	2 soat
13.	Imperiya san’ati.	2 soat
14.	Qadimgi Amerika san’ati	2 soat
2 bo’lim. Yevropada ilk o’rta asrlarda Evropa san’ati		
15.	O’rta asrlarda Yevropa san’ati. Vizantiya san’ati (ravenna, miravinglar va karalinglar davri).	2 soat
16.	Roman davri san’ati (varvarlar qirolligi va franklar imperiyasi)	2 soat

	davri).	
17.	Gotika davrisan'ati.	2 soat
18.	III – XIX asrlargacha bo'lgan O'zbekiston san'ati.	2 soat
	Jami	36 soat
3 kurs V- semestr 36 soat XVII – XVIII asrlarda Yevropa san'ati		
1.	G'arbiy Yevropada Uyg'onish davri san'ati.	2 soat
2.	Protoressans davr isan'ati (Italiya).	2 soat
3.	Ilk uyg'onish davri san'ati (Florensiya va Italiya).	2 soat
4.	Yukori uyg'onish davri san'ati (Italiya va Vinesiya).	2 soat
5.	Sunggi uyg'onish davri san'ati (Vinesiya).	2 soat
6.	Fransiya o'yg'onish davri san'ati.	2 soat
7.	Niderlandiya o'yg'onish davri san'ati.	2 soat
8.	Germaniya uyg'onish davri san'ati.	2 soat
9.	XVI-XVIII asrlarda Yevropa san'atiga umumiy ta'rif.	2 soat
10	XVI-XVIII asrlarda Italiya san'ati.,	2 soat
11	Bolonya Akademiyasining tashkil topishi (Aka-uka Karrachilar)	2 soat
12	M.M.Karavajo ijodi (Karavajizm oqimimg paydo bo'lishi)	
12	XVII - XVIII asrlarda Fransiya san'ati. Rokoko stili. Klassisizm va Realizm.	2 soat
13	Rokoko stili. Klassisizm va Realizm.	2 soat
14	XVII – XVIII asrlarda Ispaniya san'ati.	2 soat
15	XVII - XVIII asrlarda Flandriya san'ati.	2 soat
16	XVII - XVIII asrlarda Gollandiya san'ati.	2 soat
17	XVIII- XIX asr Rus san'at va madaniyat tarixi	2 soat
18	XVIII asr oxiri XIX asr Jaxon san'ati va madaniyati	2 soat
	Жами	36 soat
3 kurs VI- semestr 36 soat 3 bo'lim. XVII – XVIII asrlarda Yevropa san'ati.		
1.	XVIII asr oxiri–XX asr Yevropas an'ati. XIX asr birinchi yarmi rus realistik san'ati.	2 soat

2.	XIX asrning ikkinchi yarmi Fransiya san'ati	2 soat
3.	XIX asr oxiri XX asr Jaxon san'ati (Kubizm, Modern va Favizm).	2 soat
4.	XIX- XX asrning ikkinchi yarmida Uzbekiston san'ati	2 soat
5.	Mustqillik davri san'ati.	2 soat
Yevropa XVIII – XIX asrlar san'ati.		
6.	XVII –XVIII asrlarda Germaniya va Angliya san'ati.	2soat
7.	XVIII asr Russan'ati.	2 soat
8.	XIX asr ikkinchi yarmi rus san'ati. Sayyor rassomlar.	2 soat
9.	XIX asr rus realistik peyzajchilari.	2 soat
10.	XVIII asroxiri - XIX asr Jaxson san'ati. XVIII asroxiri - XIX asr rurtasi Fransiya san'ati (Barbizon maktabi vakillari).	2 soat
11.	XVIII asroxiri - XIX asr Ispaniya san'ati.	2 soat
12.	XIX asr Angliya va Germaniya san'ati.	2 soat
13.	XIX asrning ikkinchi yarmi Fransiya san'ati.	2 soat
14.	XX asr Jaxon san'at va madaniyati tarixi	2 soat
5bo'lim. Yevropada XVIII – XIX asrlar san'ati.		
15.	XIX asr oxiri - XX asr boshlarida Rus san'at va madaniyati tarixi	2 soat
16.	. XIX asr oxiri - XX asr boshlarida O'zbekiston san'at va madaniyati tarixi	2 soat
17.	XX asrning 1 va 2 yarmida O'zbekiston san'at va madaniyat tarixi.	2 soat
18	Mustaqillik davri O'zbekiston san'at va madaniyati tarixi	2 soat
	Jami	36soat

Ma'ruza mashg'ulotlariga tavsiya etiladigan mavzulari. 1-bo'lim.

“San'at va madaniyat tarixi” fani va uning maqsad-vazifalari.

San'at tarixiga muqaddima. «San'at va madaniyat tarixi» fani nimalarni o'rgatadi. San'atning ijtimoiy hayotda tutgan o'rni. San'atning tarbiyaviy ahamiyati. Dunyodagi eng yirik muzeylar. Tasviriy san'atning tur va janrlari haqida ma'lumot. Tasvir va ifoda vositalari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;

Ibtidoiy jamoa davri san'at va madaniyat tarixi. Ibtidoiy jamoa davri san'atini o'rganish manbaalari. Tosh asri - er. av. 3 ming yillikkacha bo'lgan davr. Mis va bronza asri - er. av. 3-2 ming yillik. Temir asri - er. av. 1 ming yillik. Ibtidoiy jamoatuzumitaraqqiyotibosqichlari, uning rivoji. Altamira (Ispaniya) va Fon de Tom (Fransiya) g'orlaridagi devoriy sur'atlari. Mahobatli me'morchilikning shakllanishi. Megalitik qurilmalar: mengirlar, dolmenlar, kromleklar.

Paleolit davrida amaliy-dekorativ san'ati. Tripolye kulolchiligi. Haykaltaroshlik san'ati. Golshtat madaniyati. San'atdagi o'ziga xos xususiyatlari. Lasko, Fonde Gom, Altamira g'orlaridan topilgan ibtidoiy jamoa davriga mansub yodgorliklar. O'rta Osiyo, jumladan O'zbekiston xududida topilgan ibtidoiy jamoa davriga mansub yodgorliklar. Teshik tosh, Zarautsoy, Xojikent. Suravutsoy va boshqa erlardan topilgan surat va bo'rtma tasvirlar. Ularning ishlanish uslubi, mavzusi. Kulolchilik asarlari, bronza, oltin va boshqa materiallardan yaratilgan amaliy san'at buyumlari. Toshtaroshlik va haykaltaroshlik san'ati.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1; A3; Q1; Q2; Q6.

Qadimgi Dunyo san'at va madaniyat tarixi. Qadimgi Misr san'ati. Qadimgi Sharq, uning geografik va davriy chegarasi. Qadimgi Sharq xalqlari davlatlari san'atining o'ziga xos xususiyatlari va o'xshash tomonlari. Qadimgi Sharqda dastlabki quldorlik davlatlarining paydo bo'lishi. San'atda sinfiy xususiyatlarning kelishi. Qadimgi Misr san'ati. Qadimgi Misrning geografiko'rni. Uning davriy chegarasi. Misrda birinchi davlatning vujudga kelishi. Qadimgi Misr san'ati va madaniyatining o'ziga xos xususiyatlari. Qadimgi Misr san'ati taraqqiyotining asosiy bosqichlari; Sulolagacha (sulolalar paydo bo'lishiga qadar) bo'lgan davr (er. av. 4000 chi yil.)

Qadimgi podsholik III-VI sulolasi (er. av. 3000 - 2300 yillar.)

O'rta podsholik XI-XII sulolasi (er. av. 2100-1800 yillar.)

Yangi podsholik XVIII - XX sulolasi (er. av. 1600 - 1100 yillar.)

So'nggi podsholik XXI - XXXII sulolasi (er. av. 1100-332 yillar.)

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1; A3; Q1; Q2; Q6.

Old Osiyo (Mesopotamiya) san'at va madaniyat tarixi. Old Osiyoda qadimgi davrlardagi xalqlar va davlatlar. Ularning geografik o'rni va davriy chegarasi. Bu xalqlar va davlatlar san'atidagi o'xshashlik va o'ziga xos tomonlari. Ikki daryo oraligi (Mesopotamiya) san'ati. Me'morchilik. Sun'iy

ayvonlar.Zikkuratlar.Haykaltaroshlik.Gliptika.Ur shahrida shoxlar maqbarasidan topilgan buyumlar.

Akkada san'ati "Naramsin stellasi" (er. av. 2300 yil.)

Ossuriya san'ati.Ossuriya saroy me'morchiligi. (Dur - Sharrukendagi Sargon II saroyi. er. av. VIII asrning 2-yarmi) Relif, devoriy suratlar.

Yangi Bobil podsholigi san'ati. (er. av. VII asr oxiri). Ishtar darvozasi, Bobil minorasi, Navuxodonosor saroyi. (osma boglar.)

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A3;Q1; Q2; Q6.

Qadimgi O'rta Osiyo san'atvamadaniyattarixi. Qadimgi davrlarda O'rta Osiyo va Ozarbayjonda mavjud bo'lgan xalq va davlatlar haqida umumiy ma'lumot. Dastlabki quldorlik davlatlari.Axmoniyar podsholigi davrida O'rta Osiyo, Qozogiston. Iskandar Zulqarnay (Aleksandr Makedonskiy)ning O'rta Osiyoga yurishi. Uning vafotidan keyin paydo bo'lgan podsholiklar. (Selevklaq, Grek Baqtriya podsholigi, Arshaniylar xukmronligi davri) Kushon imperiyasi. Shu davrlarga oid san'at va madaniyat yodgorliklari. UrtaOsiyo xududida ellinizm n'analari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A3;Q1; Q2; Q6.

Qadimgi Eron san'atvamadaniyattarixi. Eronning yaqin sharq xalqlari san'ati va madaniyatidagi tarixiy o'rni. Axmoniy va Ellin an'analari. Me'morchilik. Eron va boshqa qo'shni davlatlarda (Turkmanistondagi Eski Nisa). Parfiya qurilmalari.Nisadan topilgan ritonlar. Feruzabod, Sarviston, Kitesifondagi Sosoniy saroylari. Sosoniylar davrida yaratilgan terrakota, gliptika, numizmatika. Sosoniylar davrida yaratilgan gazlamalar, kulolchilik buyumlari, suyak va shishadan ishlangan buyumlar.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A3;Q1; Q2; Q6.

Qadimgi Hindiston va Xitoy san'atvamadaniyattarixi. Qadimgi Hindiston san'ati, (VII asrgacha bo'lgan davr). Qadimgi Hindiston tarixi va madaniyatiga xos bo'lgan hususiyatlari. Moxenjo - Doro vaXarappa me'morchiligi, tasviriy va amaliy bezak san'ati. Maurya davlatining madaniyati va san'ati (er. av. 272 - 232 yillar.) "Sanchidagi stupa", Karlidagi "chaytya", "stambxi", Adjantadagi gorga qurilgan ibodatxonalar.Gandxardagi grek - buddalar.

Qadimgi Xitoy san'ati (III asrgacha bo'lgan davr.).Yanshao kulolchiligi. Shan In va Chjou davrida bronzadan yasalgan idishlar. Xan davri sanati (er. av. 206-yangi eraning 220 yili) - Buyuk Xitoy devori. Ko'mish marosimlarida ishlatiladigan mayda xaykalchalar.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A3;Q1; Q2; Q6.

Antik san'atvamadaniyattarixiga muqaddima. Krit-Miken (Egey) san'ati. Antik san'ati tushunchasi, uning davriy va geografik chegarasi. Antik san'atining jaxon san'ati tarixidagi o'rni.Egey san'ati. Uning geografik o'rni va davriy chegarasi. Egey madaniyatining asosiy o'choqlari.Egey san'atining eng gullagan davri. Me'morchilik, tasviriy va amaliy bezak san'ati. Knoss saroyi, uning o'ziga xos tomonlari. Saroy uchun ishlatilgan dekorativ bezaklar (ustunlar tipi, devoriy rasmlar va b.). Kritdan topilgan mayda xaykalchalar va kulolchilik buyumlari. Tirinf vaMiken saroylari, ularning bezatilishi.(Tsiklopik kurinishdagi kurilmalar -"Sherlar darvozasi", oltindan yasalgan buyumlar).

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A3;Q1; Q2; Q6.

Qadimgi Gretsiya (Yunon) san'atvamadaniyattarixi. Qadimgi Gretsiyaning geografik o'rni va davriy chegarasi. Grek san'atining jahon madaniyati tarixida tutgan o'rni. Yunon san'atidagi yuksak mahorat insoniylik va xalqchillik. Qadimgi grek san'ati mavzusi, tasvir va ifoda vositalari. Grek san'atining rivojlanishida afsonalarning ahamiyati.Grek san'atining boshqa davlatlar san'atiga ta'siri.

Gretsiya san'atini tarixiy rivojlanishining asosiy bosqichlari:

Gomer davri san'ati (er. av XI – IX asrlar).

Arxaik davri san'ati (er. av VIII-VI asrlar).

Klassika davri san'ati (er. av V-IV asrlar).(Ilk klassika davri san'atining O'ziga xos jixatlari, *Oliy klassika* davrida Gretsiya san'ati. Haykaltaroshlik, realistik tendentsiyalarning rivojlanishi, tasvir va ifoda vositalari. Rassomchilik, Grek klassikasining gullagan davri san'ati (er. av. V asrning 3 choragi). Haykaltaroshlar Miron, Poliklet, Fidiy ijodi. *So'ngi klassika* davri san'ati.Grek klassikasining so'ngi davridagi san'ati. (er. av. V - asrning oxiri - er. av. IV asr.) Bu davr me'morchiligi, uning o'ziga xos tomonlari (Lisistrat yodgorligi, Galikarnas mavzoleyi, Epidavrdagi teatr binosi).San'atdagi realistik izlanishlarning murakkablashishi.Insondagi turli ruxiy xolatlarni ochib berishga intilish.Yaykaltaroshlik.Skopas ijodi.(Menada haykali.)Praksitel ijodi.

Ellinizm davri san'ati (er. av IV - I asrlar).Gretsiyaning Makedoniyaga tobe bo'lishi. Lisipp va Leoxar ijodi. Pergam mexrobi, Gonzaga (Ptolomeylar aks ettirilgan) komeyasi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A3;Q1; Q2; Q6.

Qadimgi Rim san'at va madaniyat tarixi. Qadimgi Rim tarixi va san'atidagi davriybosqichlari. Rim va Yunon madaniyatining o'ziga xos o'xshashligi va farqi.

Me'morchilik. Etrusk va Yunon me'morchilik san'ati an'alarini qo'llanishi. Yangi konstruksiyalar kiritilishi. Rimliklarning novatorlik ijodiy yutuqlari. Arka, gumbaz, qubba, egri ravoqlarning keng qo'llanilishi. Katta saroylar, zafar arklari, termlar, villalar, forumlar, «keng yo'llar», akveduk va kuprik qurilmalari. Qadimiy yodgorliklarda Yunon order sistemasining ishlatilishi. Turar joy qurilmalarining amaliy bezagi – devoriy suratlar, mozaika, maykaltaroshlik dekori. Qadimiy Rim mahobatli devoriy suratlari san'atidagi to'rt uslubi.

Imperator Avgust davrida portret san'ati. Flaviyev, Klavdiyev sulolasi davrida haykaltaroshlik va portret san'atidagi tanqidiy realizmni rivoji.

Qadimgi Rim amaliy-dekorativ san'ati.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A3;Q1; Q2; Q6.

Kadimgi Amerika san'at va madaniyat tarixi. Amerika san'ati tarixi o'rganish tarixi va manbalari, adabiyotlar taxlili. O'zbek san'atshunosligida shu masaladagi adabiyotlar muammosi. Amerika, uning markaziy xududlarida, bugungi Meksika, Peru, Argentina, Gonduras, Gvatemala yerlarida qadim paytlardi yashagan.

Olmeklar madaniyati. Olmeklar madaniyati Ular tarixining davriy va jug'rofiy chegarasi. Olmeklar ning amerika san'ati taraqqiyotidagi o'rni. Olmek me'morlik san'ati. Nodir namunalari taxlili.

Inklar davlati. Mil.av. II minginchi yillardayoq metal, oltin, ko'mish va misni eritish san'atini bilganlar va ulardan ajoyib bezak va qurollar yasaganlar. Ular murakkab shakllarda polixrom keramika yaratganlar. Inklar shu madaniyatni boyitib o'zlari ham o'ziga xos betakror asarlar yaratib qoldirganlar. Ular to'qimachilik sohasida mohir bo'lganlar, ajoyib gobelenlar yaratganlar. **Gobelen. Ink madaniyati** Inklar qimmatbaho tosh va chaqanoqlarga nafis bo'rtma tasvir va naqshlar ishlaganlar. Ayniqsa metaldan turli haykal va buyumlar quyish san'atida mahoratli bo'lganlar. Oltin va boshqa qimmatbaho tosh va metallardan amaliy va amaliy bezak san'atining nodir namunalari yaratganlar. **Marosim pichog'i.** Machu-Pikchu qo'rg'on xarobalari shu o'rinda etiborga loyiq. **Machu-Pikchu qo'rg'on.** Inklar yaratib qoldirgan quyosh kalendari ham toshga ishlov berish san'atining kundalik ixtiyojga bo'ysundirilganligini. **Quyosh kalendari.**

Asteklar davlati. XIII asrda ko'chmanchi nautal qabilalari Mexiko vohasiga bostirib kirishi. Asteklar Teskoko ko'lidagi orolga Tenochtitlan shahrini barpo etilishi. Ijtimoiy hayotda sodir bo'lgan notenglik bir tomondan yer egalari bo'lgan aristokratiya va kohinlar kastasi ikkinchi tomondan esa dehqon va xunarmandlar sinfini shakllantira boshlanishi. Asteklarning marosim va urf odatlari ularning madaniyati, me'morlik va tasviriy san'atida ham o'z ifodasi. Me'morlik. Asteklar ajoyib quruvchi me'mor bo'lishganligi. Tasviriy san'at. Asteklar haykaltaroshligi, Quyosh asteklarning asosiy xudosi, Relyeflarida quyosh tasviri. Asteklarning toshga yo'nib o'yib ishlagan kalendarlari. loy va toshlardan haykal ishlash san'ati. Amaliy san'at. kulolchilik, to'qimachilik, toshni qayta ishlash borasida betakror yutuqlari

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6

Ma'ruza mashg'ulotlariga tavsiya etiladigai mavzulari. 2-bo'lim.

O'rta asrlar san'ativamadaniyattarixi. Ilk xristian san'ati.Vizantiya san'ati.O'rta asrlarda Osiyo va Evropa xalqlari san'ati tarixiga muqaddima. Sharq va Garbda o'rta asrlar tarixining davriy chegarasi, rivojlanishidagi asosiy bosqichlar. Asosiy dinlarning (xristian, islom, buddizm) o'rta asrlar san'ati shakl va mazmuniga ta'siri. O'rta asrlar san'atining avvalgi quldorlik formatsiyasi (Antika davri) san'atidan farqi.

Ilk xristian san'atining vujudga kelishi. San'atda antirealistik tendentsiya va mistikaning o'sib borishi. Ilk xristian haykaltaroshligi.Xristian dinining Davlat dini sifatida qabul qilinishi.Xristian ibodatxonalari yangi tipining ishlanishi.

Vizantiya madaniyati va san'atining jahon xaritasiga qo'shgan xissasi. VI-VII asr me'morchiligi, Konstantinopoldagi Avliyo Sofiya ibodatxonasi. IX-XII asrlarda Vizantiya san'ati.Konstantinopoldagi grajdan me'morchiligi. Ikona ishlash va miniatyura san'ati. Suyak o'ymakorligi.XIII-XV asrlar san'ati.Maxobatli rangtasvir.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

Roman davri san'atvamadaniyattarixi. «Varvarlar» san'ati. «Varvarlar» tushunchasi va ushbu xalklar san'atining asosiy jixatlari.

Roman san'ati."Roman" iborasining kelib chikishi. Garbiy Evropadagi Roman san'ati va me'morchiligining asosiy hususiyatlari. Tasviriy san'atda sodir bo'lgan yangi tendentsiyalar.Frantsiya san'ati. Puatedagi Notrdam la Grant (XI-XII asr) ibodatxonasi. Germaniya san'ati. Italiya san'ati. Me'morchilikda mavjud bo'lgan asosiy tendentsiyalar.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

Gotika davri san'atvamadaniyattarixi. Gotika san'ati. Garbiy Evropada Gotika san'atining asosiy belgi va hususiyatlari. "Gotika" iborasining kelib chikishi. Me'morchilik. Tasviriy san'at.Haykaltaroshlik san'atining me'morchilik bilan aloqadorligi.Frantsiya, Germaniya, Angliya davlatlari san'ati.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

Qadimgi Rus san'at va madaniyat tarixi. Sharqiy slavyanlar san'ati. Ibtidoiy jamoa tuzumi tugashi va dastlabki feodal davlat vujudga kelishi paytidagi slavyanlar badiiy madaniyati (VI-X asrlar). Din. Haykaltaroshlik.Amaliy san'at.

Kiev Rusi san'ati.Qadimgi rus millatining shakllanishi. Me'morchilik. Rassomchilik.Ikona san'ati.Xaykaltaroshlik.Amaliy san'at.

XI-XII asrlarda Novgorod san'ati. Feofan Grek hayoti va ijodi. A. Rublev - qadimgi Rusning buyuk rassomi. Memorchilikda ibodatxonalarning uzgacha kurinishi. Moskva shaxrining kurilishi. Kreml kompleksi.

XVII asrda Rus san'ati. Semyon Ushakov (1626 -1686) ijodi. Parsuna san'ati.Grafika san'ati.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

III - XIX asrgacha bo'lgan O'zbekiston san'at va madaniyat tarixi. O'rtaasrlarda O'rta Osiyo xalqlari san'ati (III-VII asrboshlari). Qadimgi o'zbek san'ati taraqqiyotining o'zigaos yo'li. Hozirgi O'zbekiston tuprogida ibtidoiy jamoa davri va uning taraqqiyotining asosiy bosqichlari. Me'morchilik. Qadimgi qo'rgonlar va ularning o'ziga xos jixatlari. Shahar qurilishi. Tasviriy va amaliy san'at. Haykaltaroshlik. Xolchayon, Jonboy qal'a va boshqa erlardan topilgan haykallar. Budda san'ati.

V-VIII asrlarda o'zbek san'ati. Me'morchilik. Shahar qurilishi (So'gd, Toxariston, Shosh, Fargona, Xorazm). Tasviriy va amaliy san'at. haykaltaroshlik. Maxobatli rangtasvir namunalari (Bolaliktepa, Varaxsha, Afrosiyobdan topilgan devoriy suratlar).

IX-X asrlarda san'at va madaniyat. Arab bosqinchilarining O'rta Osiyoni bosib olishi. Din bilan bogliq bo'lgan me'morchilik binolarining vujudga kelishi. Gumbazli va peshtoqli me'morchilik binolar qurilishi. Somoniylar maqbarasi.

XI-XIII asr boshlarida O'zbekiston san'ati. Me'morchilik. (Buxoro. Samarkand. Toshkent. Termiz.Xorazm).Amaliy dekorativ san'atga extiyojning ortishi.XIII asr boshlari XV asrlarda Chingizxon galalarining O'rta Osiyoga bostirib kelishi. Xalq ozodlik harakatining kuchayishi. XIV asr me'morchiligi. Xorazm me'morchiligi.

Temur va Temuriylar davrida san'at va madaniyat. Miniatyura san'ati. Kamolliddin Behzod-Sharqning yirik rassomi.

XVI - XVII asrlarda O'zbekiston san'ati. Me'morchilik. Tasviriy va amaliy san'at. Davrning mashhur haykaltaroshlari, amaliy san'at ustalari va musavvirlari.

XVIII - XIX asr boshlarida O'zbekiston san'ati. San'at va madaniyat taraqqiyotining o'ziga xos tomonlari. Me'morchilik. Tasviriy va amaliy san'at.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1; A2; Q1; Q2; Q6.

Garbiy Evropada Uygonish davri san'ati. Italiyada Uygonish davri san'at va madaniyatarixi. Uygonish davri ilk kapitalizm shakllanishi davri san'ati sifatida. Uning O'rta asr san'atidan farqi. «Uyqonish» iborasining kelib chikishi. Uygonish davri san'atining rivojlanishida antik san'atining o'rni.

Uygonish davrining asosiy bosqichlari:

Protorenassans davri san'ati. XIII-XIV asrlar. Italiyada Uygonish madaniyatining paydo bo'lish sabablari. Shimoliy Italiyada shaharlarning o'sishi, savdo-sotiqning avj olishi. XIV asrning 2-yarmida haykaltaroshlik, rassomchilik, me'morchilik.

Ilk Uygonish davri. XV asrda *Florentsiya* san'ati. *Florentsiya - Uygonish davri uchogisifatida.* Me'morchilik. F. Brunelleski (1377-1446 y.) - ilk Uygonish davrining yirik me'mori. Haykaltaroshlik. Donatello (1386-1466 y.) ijodi. A. Verokkio (1435 yoki 1436-1488). D. Gorlandayo (1449-1494). Rassomchilik. T. Mazachcho (1401-1428) - rangtasvir san'ati ustasi. Rassom P. Uchello (1397-1475) va uning perspektiva fanining shakllanishidagi o'rni. S. Bottichelli (1444-1510) va uning nodir asarlari. XV asrda Italiya san'ati.

Yuqori Uygonish davri san'ati.

XV asr oxiri va XVI asr boshlarida Italiya ijtimoiy tuzumidagi o'zgarishlar. Rim va Venetsiyaning ilgor san'at o'chogiga aylanishi. Me'morchilik. D. Bramante (1444-1514) ijodi. Rassomchilik va haykaltaroshlik. Leonardo da Vinchi (1452-1519). Yuqori Uygonish davri san'atining asoschisi. Rafael Santi (1483-1564). Mikelanjelo Buanarotti (1475-1564).

So'ngi Uygonish davri san'ati. Manerizm.

Venetsiya tasviriy san'at maktabi. Venetsiyada Yuqori Uygonish davri san'ati. (XV-XVI asrlar). Rangtasvir san'ati. D. Bellini (1430-1516). Jorjone (tah. 1477-78, Kastelfranko, — 7 noyabr 1510, Venetsiya). Titsian Vechellio (1489/90-1576), Ya. Tintoretto (1518-94), P. Veroneze (1528, Verona — 9 aprel 1588, Venetsiya) ijodlari.

XVI asrning 2-yarmida Venetsiya san'ati. P. Veroneze (1528-1588). Ya. Tintoretto (1518-1594) ijodi. So'nggi Uygonish davrida me'morchilik. XVI asrning o'rtalarida Italiyaning iqtisodiy va siyosiy inqirozga uchrashi. *Manerizm* – Uygonish davrining inqirozga yuz tutgan davridagi badiiy oqim.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

Niderlandiya, Germaniya, Frantsiya va boshqa Garbiy Evropa mamlakatlarida Uygonish davri san'atvamadaniyattarixi. Frantsiyada Uygonish davri san'ati.XV asr rangtasviri.

Avinon maktabi. Portret va miniatyura. XVI asrda Frantsiya san'ati. Me'morchilik. Rassomchilik.Italiyadan kelgan san'atkorlarning Frantsiya san'atiga ta'siri.Luvr saroyi kompleksi.

*Fontenblo maktabi.*Fontenblo maktabiniing buyuk vakillari.Portret san'ati.

Niderlandiyada Uygonish davri san'ati.XV-XVI asrlar boshlarida Niderlandiyaning iqtisodiy jihatdan gullashi.Niderlandiya rassomchilik maktabi.Oqimlar kurashi.Romantizmning tarqalishi.

Germaniyada Uygonish davri san'ati.

XV-XVI asrlarda Germaniya. San'atda oqim va maktablar. XV asrda rangtasvir va grafika. Kitob bosish san'atining rivojlanishi. A.Dyurer (1471-1528) nemis Uygonish davrining buyuk san'atkori.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

Ma'ruza mashg'ulotlariga tavsiya etiladigai mavzulari.3-bo'lim.

XVII - XVIII asrlar Evropa san'ati.XVII - XVIII asrlarda Italiya san'atvamadaniyattarixi.

XVII asr Evropa san'ati va madaniyatining umumiy xarakteri. San'atda aniq ifodalangan milliy maktablarning paydo bo'lishi, turli badiiy oqimlarning kurashi. *Barokko.Klassitsizm.Realistik* san'at.

XVII - XVIII asrlarda Italiya san'ati.XVI-acp oxiri XVII asrlarda Italiya. Barokko uslubining shakllanishi va rivojlanishi. Me'morchilikning etakchiligi.Barokko san'atining rivojlanishida Rimning roli.L.Bernini (1598-1610) - Rim barokkosining yirik vakili.Rangtasvir san'ati. M. Da Karavadjjo (1573-1610). Rim barokkosida maxobatli rangtasvir. XVII asr rassomchiligi. XVIII asrda Italiya san'ati. Italiyaning siyosiy, iqtisodiy va madaniy ahvoli. Venetsiya badiiy xayoti.XVIII asrda Rim.Italiyada klassitsizm.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

XVII-XVIII asrlarda Frantsiya san'atvamadaniyattarixi.XVII asrda Frantsiya madaniyati.*Absolyutizm.* Falsafa, adabiyot va tasviriy san'atning rivojlanishi. Rassomchilikda turli oqim va yo'nalishlar. XVII asr 1-yarmida *realistik oqim* va *klassitsizm.* Rangtasvir san'ati. N. Pussen, K.Lorren ijodlari. Me'morchilik. Sh. Lebreu aristrokratik saroy san'atining tipik vakili.XVIII asr absolyutizm va saroy madaniyatining inqirozi. Kapitalistik munosabatlarning rivojlanishi.Ma'rifat asri.San'atdagi mavjud oqimlar. Me'morchilikda "*Rokoko*". Rassomchilik va xaykaltaroshlik. Rangtasvirning etuk vakillari A.Vatto(1684— 18 iyulya 1721), F.Bushe (1703, Parij - 1770)

O.Fragonar(1732 - 1806)lar ijodi. Haykaltarosh Falkone (1716, Parij - 1791) ijodi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

XVII - XVIII asrlarda Ispaniya san'atvamadaniyattarixi. XVI asr oxiri XVII arsda Ispaniyaning iqtisodiy va madaniy ahvoli. Me'morchilik. Rangtasvir. El-Greko(1541-1614), X.Ribera (1591, Xativa, Valensiya — 2 sentyabrya 1652, Neapol), F. Surbaran (1598-1664), D.Velaskes (1599-1660)lar ijodi. XVII asrning oxirida ispan san'atining tushkunlikka tushishi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

XVII - XVIII asrda Flandriya san'atvamadaniyattarixi. Flandriya san'atining cherkov va dvoryanlarga xizmati. Barokko va realistik san'at. Piter Paul Rubens (1577-1640) Rangtasvir ustasi. Antonis Van Deyk (1599-1641) yirik portretchi. Flandriya tasviriy san'at maktabining keyingi davr maishiy, afsonaviy, allegoriya kompozitsiyadagi rangtasvir asarlarining ustalari Ya. Iordans (1593, Antverpen -1678) ijodi, natyurmort janri ustasi F. Sneyders (1579-1657)µ Maishiy janr ustasi A. Brauer (1605/06-1638) ijodi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

XVII asrda - XVIII asrda Gollandiya san'atvamadaniyattarixi. XVII asrda Gollandiyada siyosiy va iqtisodiy ahvol. Mamlakat badiiy hayoti.Rangtasvir san'atining etakchiligi.Turli janrlarning rivojlanishi. F.Xals (1580-1666) - XVII asr Gollandiya san'atining yirik portretchisi. Rembrandt Van Reyn (1606-1666) XVII asr Gollandiyaning buyuk rassomi. XVII asrning 2-3 choragida Gollandiya rassomchiligi.«Kichik gollandiyalik» rassomlar ijodi.Rassom Yan Vermeer (1632, Delft - 1675) ijodi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

Ma'ruza mashg'ulotlariga tavsiya etiladigai mavzulari. 4-bo'lim.

XVII-XVIII asrlarda Germaniya, Avstriya va Angliya san'at va madaniyat tarixi. XVII - XVIII asrlarda Germaniya va Avstriyada siyosiy va iqtisodiy ahvol. Me'morchilikda barokko uslubi. Saroy va cherkov qurilishi. Tasviriy va amaliy san'at.

XVII-XVIII asrlarda Angliya falsafasi. Fan va adabiyot. Me'morchilikdagi oqim. Klassitsizm. Rassomchilik va haykaltaroshlik. U.Xogart (1697-1764)

XVII asr Angliyaning realist rassomi va uning san'at nazariyasiga ko'shgan xissasi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

XVIII asr Rus san'atvamadaniyattarixi. Rossiya imperiyasining tashkil topishi.Podshox Petr 1 faoliyati.*Rus Badiiy akademiyasining tashkil topishi* (1557y.Sankt-Peterburg). Me'morchilik. Sankt-Peterburg shaxrining kurilishi.XVIII asrning 1-yarmida grafika san'ati A. Zubov (1682 -1750) ijodi.Rangtasvir. Portret san'atining rivojlanishi I.Nikitin, I. Argunov, D. Levitskiy, V.Borovikovskiy, I.Ya.Vishnyakov, (1861-1929) va A.Mayol (1861-1944)lar ijodi. Tarixiy janr asoschisi A. Losenko ijodi. Me'morchilik. Xorijdan kelgan ustalar D. Trezini, B.Rastrelli (1700-1771)lar barpo etgan me'moriy inshootlar. Xaykaltaroshlik. K.Rastrelli (1675-1744) ijodi va uning yirik asarlari. E. Falkone (1716-1791) va uning yaratgan asarlari «Mis chavandoz».

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

XIXasr Rus san'at va madaniyat tarixi. XIX asrning birinchi yarmida rus san'ati va madaniyatida sodir bo'lgan o'zgarishlar. Mamlakatning siyosiy ahvoli.Ushbu davrning katta me'moriy inshootlari.Klassitsizm – ushbu davrning etakchi badiiy okimi sifatida.Memorchilik.Toma de Tomon (taxm.1760-1813)-Peterburg Birja binosi.A. Voronixin (1759-1814) Peterburgdagi Kozon sobori (1801-1811), A. Zaxarov (1761-1811) Admiralteystvo binosi (1806-1823 Peterburg)va b. Xaykaltaroshlik. I. Martos (1754-1835) Minin va Pojarskiylarga atalgan haykal. P.K. Klodt (1805-1867). Rangtasvir san'ati.Portret janrining buyuk vakillari O. Kiprenskiy (1782-1836), V. Tropinin (1776-1857). Maishiy janr ustalari A. Venetsianov (1780-1847) va P. Fedotov (1815-1852) ijodlari. Manzara janrining ustasi S. Hedrin (1791-1830) ijodi. Tarixiy va diniy mavzudagi asarlar yaratilishi. K. Bryullov (1799-1852) va uning shox asari « Pompeyaning sungi kuni» (1830-1833). A. Ivanov (1806-1858) va uning «Isoning xalkka ko'rinishi» (1837-1857) asari.

XIX asrning ikkinchi yarmida rus san'ati va madaniyati. “Tanqidiy realizm” tushunchasi, uning vujudga kelish tarixi.Rangtasvir san'ati. V. Perov (1833 -1882). “*14lar qo'zgaloni*” (1863).*Rassomlar Arteli*. I. Kramskoy (1837-1887) – Peterburg rassomlar artelining yo'l boshchisi va rus portret asarlarining buyuk ustasi. «*Sayyox rassomlar*» a'zolari va ko'rgazmalari. P. Tretyakov (1832-1898) – Rossiyada birinchi milliy *san'at galereyasi* (muzey)ning asoschisi. Manzara janrining ustalari A. Savrasov, I. Shishkin, A. Kuindji, I. Ayvazovskiy, I. Levitanlar ijodi. Ko'p figurali kompozitsiya asarlar ustalari V. Vereschagin,I. Repin,V. Surikov, V Vasnetsovlar ijodi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

XVIII asr oxiri XIX asr Jaxon san'ativamadaniyati. XVIII asr oxiri XIX asr o'rtasi Frantsiya san'atvamadaniyattarixi. XVIII asr Frantsuz burjua revolyutsiyasi san'ati. XVIII asr klassitsizm badiiy yunalishining XVII asr klassitsizimidan farqi. J.L.David - Fransuz revolyutsiyasining buyuk rassomi sifatida. J.D.Engr.T.Jeriko – fransuz tasviriy san'atida *romantizm asoschisi*. E.Delakrua – revolyutsion romantizmining yirik vakili. Xaykaltaroshlik san'ati. F.Ryud va uning «Marseleza» («Ozodlik kurashchilarining 1792 yildagi yurishi» 1833-1836. Parij) nomi bilan tanilgan relefi. Realistik manzara janrining shakllanishida *Barbizon maktabi* vakillari (T. Russo, Sh.Dobini, J.Dyupre, N. Diaz va b.) ning ijodi. K.Koro, O.Dome, G. Kurbe, J.F. Millelar ijodi va ularning jaxon tasviriy san'atiga kushgan xissasi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

XVIII asr oxiri XIX asr Ispaniya san'at va madaniyat tarixi. Ispaniyaning siyosiy ko'rinishi. *Absolyutizm* va *inkvizitsiyaning* mamlakat tuzumiga salbiy ta'siri. F.Goyya – ispan xalqining buyuk rassomi sifatida. Rassomning «Kaprichos» nomli ofort tuplamlari, shuningdek rassomning badiiy merosi.

XIX asr Angliya va Germaniya san'ati. Angliya - XIX asrning ilgor kapitalistik davlati. Rangtasvir. Angliyada realistik manzara janrining gullagan davri. D. Konstabl (1776-1837) – ingliz realistik rangtasvir ustasi va yangi davr Garbiy Evropa manzara rangtasvirining asoschisi. J.U. Turner (1775-1851) va uning manzara janridagi asarlari.

XIX asr Germaniya siyosiy va madaniy axvoli. Nemis tasviriy san'atidagi romantizm oqimining turli kurinishlari. Tasviriy san'atda «*Nazariyalik*»lar guruxi vakil (F. Ovirbek, P. Kornelius)lari ijodi. Ularning Germaniya Badiiy Akademiyalaridagi xukmronlikligi. K.D. Fridrix (1774-1840) - nemis romantik manzarasining yirik vakili.

XIX asrning ikkinchi yarmida Frantsiya san'ati. XIX asrning ikkinchi yarmida Frantsiyaning siyosiy va madaniy kurinishi. *Parij Kommunasiva* uning jaxon tarixi va tasviriy san'ati rivojidagi o'rni. Rangtasvir san'ati. «*Impressionizm*» tushunchasi va ushbu badiiy yunalishning paydo bo'lishi. Buyuk impressionistlar – E.Mane (1832-1883), E.Dega (1834-1917), K.Mone (1840-1926), A.Sisley (1839-1899), K.Pissarro (1831-1903), O.Renuar (1841-1919)lar ijodi va ularning jaxon tasviriy san'atiga kushgan xissasi. Xaykaltaroshlik san'ati va ushbu davrning yirik vakillari O.Roden (1840-1917), K.Men'e (1831-1905) lar ijodi.

«*Postimpressionizm*» tushunchasi va uning yirik vakillari Van Gog (1853-1890), P. Sezann (1839-1906), P. Gogen (1848-1903)lar ijodi.

«*Neoimpressionizm*» tushunchasi va «ilmiy impressionizm» nazariyasi. *Puantilizm*. J. Sera, P. Sinyak.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

XX asr Jaxon san'at va madaniyat tarixi. XX asr Jaxon san'atiga umumiy ta'rif. Me'morchilik san'ati. Kurilish texnikasining tezkor rivoji. XIX asrning oxirida *Frantsiyada* paydo bo'lgan «modern» (fr. «zamonaviy», «eng yangi») uslubi. Germaniyada «*Yugendstil*»ning mavjud bo'lishi. Buyuk Oktyabr revolyutsiyasidan oldingi va undan keyingi davrlarda Jaxon san'ati rivojining o'ziga xos jixatlari. Ushbu davrda vujudga kelgan badiiy oqimlar – *ekspressionizm* (E. Nolde, F. Mark, P. Klee Germaniyada, O. Kokoshka Avstriyada) dan *syurrealizm* (S. Dali, P. Blum, I. Tanga), *dadaizm* (M. Ernst, J. Arp, J. Miro) va *abstraksionizm* (K. Malevich, Kandinskiy, Mondrian, J. Pollok, M. Bobi) gacha. Tinchlik uchun kurash mavzusi jaxon rassomlari ijodida asosiy goya sifatida. Garbiy Evropaning ko'p davlatlari va Amerika san'atida yangi realizmning paydo bo'lishi va rivojlanishi. Me'morlik san'ati. «*Bauhaus*» Badiiy maktabi. Rangtasvir. Frantsiya san'atida «*fovizm*» - birinchi modernistik oqimining paydo bo'lishi, uning asoschilari va vakillari. A. Matiss (1869-1954), Dyufi, M. Vlamink, A. Deren va Ruolar ijodi. A. Marke (1875-1947) - fovist rassomlar guruxining realistik tendentsialarni ifoda etuvchi rassom, XX asrning buyuk manzara ustasi. «*Kubizm*» tushunchasi, oqimning paydo bo'lishi (1906y.) va uning badiiy printsiplari (tamoillari). Kubizm asoschilari – P. Pikasso (1881-1973) va J. Braklar ijodi va ularning jaxon tasviriy san'atidagi o'rni. Italiyalik rassom R. Guttuzo (1912-1987) ijodi va uning jaxon tasviriy san'atidagi o'rni. Xaykaltaroshlik. Ushbu san'at turida Frantsiyada ijod qilgan A. Burdel (1861-1929) asarlari. A. Mayol (1861-1944) ijodi. Me'morchilik san'ati. «*Purizm*» va «*konstruktivizm*» tushunchalari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q3.

XIX asr oxiri - XX asr boshlarida Rus san'at va madaniyat tarixi. XIX asr oxiri - XX asr boshlarida Rossiyaning siyosiy axvoli. Uch revolyutsiya – 1905-1907 yillar, fevral burjua-demokratik revolyutsiya va oktyabr revolyutsiyalari. Rangtasvir san'atidagi yutuklar va Evropa rangtasvir maktabining an'analari rus san'atiga kirib kelishi. A. Arxipov, K. Korovin, N. Kasatkin, B. Kustodiev, M. Nesterov, V. Borisov-Musatov, A. Serov, M. Vrubellar ijodi. A. Benua va S. Dyagilevlar boshchiligidagi «*Mir iskusstva*» nomli yangi badiiy jamiyat shakllanishi (1890 y. oxiri). Ushbu guruxning asosiy vakillari (K. Somov, L. Bakst, M. Dobujinskiy, E. Lansere, A. Ostroumova-Lebedeva). «*Rus rassomlar uyushmasi*» dunyoga kelishi va uning a'zolari (K. Korovin, A. Arxipov, S. Vinogradov, S. Jukovskiy, L. Turjanskiy, K. Yuon va b.). Xaykaltaroshlik. P. Trubetskoy, A. Golubkina, S. Konenkov. Rus me'morchilik san'atida «modern» (fr. «zamonaviy», «eng yangi») an'analari. *Neorus*, *neoklassitsizm* uslublarining shakllanishi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q3.

XIX asr oxiri - XX asr boshlarida O'zbekiston san'at va madaniyat tarixi. XIX asr oxiri - XX asr boshlarida O'zbekiston san'ati va madaniyatida yuz bergan o'zgarishlar. O'zbekiston xududiga dastgoxli rangtasvir an'analarini kirib kelishi. Rossiyaning turli burchaklaridan kelgan rus rassomlari (V. Vereschagin, S.Yudin, I. Kazakov, O.Tatevosyan, R.Zommer va b.) faoliyati va ularning milliy san'atga ko'shgan xissalari. Kitob grafikasi san'ati. Plakat san'ati. 1918-20 yillarda Toshkent, Samarkand shaxarlaridagi badiiy maktablar ochilishi. Rassom-pedagoglar A.Volkov, Usto Mumin (A.Nikolaev), P. Benkov, N. Koraxon, V. Ufimtsev, N. Kashina, Z.Kovalevskayalar ijodi. Milliy manzara janrining asoschisi U. Tansikboev xayoti va uning O'zbekiston tasviriy san'atidagi o'rni. Milliy rassom B.Xamdamiy ijodi va uning badiiy merosi. Amaliy dekorativ san'at.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q2; Q6.

XX asrning birinchi yarmida O'zbekiston san'atvamadaniyattarixi. XX asrning birinchi yarmida O'zbekiston san'ati va madaniyatining o'ziga xos jixatlari. Toshkent va Samarkand badiiy maktablari va ularning yirik vakillari. 1941-1945 yillarda O'zbekistondagi o'zgarishlar. Ikkinchi Jaxon urushi yillarida O'zbekistonga evakuatsiya kilingan Moskva, Leningrad (hozirda Sankt-Peterburg), Kiev, Xarkov badiiy institutlari, ular bilan birga kelgan etuk rangtasvir va grafika san'ati ustalar (I. Grabar, S.Gerasimov, D. Moor, V.Favorskiy, I.Pavlov, V.Kasiyan, M.Bobo'shev, M.Avilov) ning O'zbekiston san'ati shakllanishidagi o'rni.

Urushdan keyingi yillarda O'zbekiston san'atidagi jonlanish. Barcha tasviriy san'at janrlarining rivojlanishi. Xayot go'zalligi, tinchlik, vatanparvarlik mavzusidagi asarlar.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q3.

XX asrning ikkinchi yarmida O'zbekiston san'atvamadaniyattarixi. XX asrning ikkinchi yarmida O'zbekiston san'ati va madaniyati. Milliy tasviriy san'at maktablarini shakllanishi. Moskva va Leningrad (hozir Sankt-Peterburg shaxri) badiiy oliy goxlarini bitirib kelgan milliy rassomlar ijodi. A. Abdullaev, Ch.Axmarov, R.Axmedov, R.Choriev, M.Nabiev, M. Saidovlarning O'zbekiston tasviriy san'atiga kushgan xissasi. Grafika san'ati ustalari Usto Mumin (A.Nikolaev), V.Eremyan, S.Malt, V. Kaydalov M. Kagarov va b. ijodi. Xaykaltaroshlik san'ati. F.Grischenko ijodi va uning pedagogik faoliyati. D. Ruziboev, X. Xusniddixujayevlar ijodi. Me'morchilik. A. Schev, A. Kuznetsov, V. Lavrovlarning badiiy uslubi – maxalliy me'morlik amaliyotidagi namuna sifatida. O'zbekistonning Buxoro, Samarkand kabi

kadimgi shaxarlarida rekonstruktsiya ishlari. Ko'p qavatli binolar barpo etilishi. Amaliy dekorativ san'at va uning o'ziga xos jixatlari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q3.

Mustaqillik davri O'zbekiston san'atvamadaniyattarixi. Mustaqillik davrining o'ziga xos jixatlari xaqida umumiy ma'lumot. Mustakillik davrida vujudga kelgan O'zbekiston tasviriy va madaniy hayotidagi o'zgarishlar. *O'zbekiston Badiiy Akademiyasining* taasis etilishi (1997 yil). Me'morchilik va haykaltaroshlikda kiritilgan yangiliklar. Yangi me'morchilik komplekslarining vujudga kelishi. Shahr ko'rinishlari. Shu davrning yirik vakillari, ularning hayoti va ijodi hamda O'zbekiston san'atiga qo'shgan hissalari. Me'morchilik. Turkiston saroyining qurilishi Yu.Xaldeev loyihasi. "Navro'z" restorani (1995 y. R.Yoqubov, V.Ostroverxov, N.Batorin). "Oliy Majlis" binosining qurilishi (1997 y), me'mor. V.Akopdjanyan. Temuriylar tarixi Davlat muzeyi kompleksi (1995y) me'mor A.Turdiyev, Toshkent shahr hokimligi (1997 y.) me'mor F.Tursunov.

Mustaqillik davri O'zbekiston haykaltaroshlik san'ati. Tarixiy shaxslar siymolarini yaratish. A. Navoiy yodgorligi, A. Temur haykali, Al-Fargoniy haykali, Cho'lpon haykali. E. Aliev, N. Bandeladze, V. Degtyarov, I. Jabborov, R.Mirtojiyev, Damir Ro'ziboyev va boshqalar ijodi.

Mustaqillik davri O'zbekiston san'atvamadaniyati. A. Abdullaev, Ch.Axmarov, R.Choriev, N.Qo'ziboyev, M. Nabiev, J. Izentaev, B.Aytmuradov, A. Ikromjonov, Y. Tursunnazarov, B. Jalolov, J.Umarbekov, A. Nuriddinov, M. Toshmuradovlar ijodi. Natyurmort janri ustalari - A. Ikromjonov, R. Axmedov, R.Xalilov, E.Melnikov, Ya.Salpinkidi. Manzara janrida ijod kila ettgan rassomlar (I. Shin, A.Mirsoatov, G.Abduraxmonov, V.Kim, Ya.Salpinkidi, X. Mirzaaxmedov va b.) ijodi va barcha janrlarda vujudga kelgan uzgarishlar. Portret janrida ijod kilayotgan rassomlar (M. Nabiev, N. Oripova, S. Raxmetov). Milliy-romantik oqim namoyondalari: A. Mirzaev, R. Shodiev, O. Qozoqov, I.Valixojayev, S.Raxmetovlar ijodi. O'zbekiston tasviriy san'atida falsafiy okimining vujudga kelishi - J. Usmonov, F. Axmadaliyevlar ijodi.

Mustaqillik davri amaliy bezak san'ati. Badiiy qulolchilik. Fargona, Buxoro, Samarqand, Xorazm badiiy kulolchilik maktablari. Badiiy kandakorlik, zargarlik, ganchkorlik, yogoch o'ymakorligi va naqqoshlik. M.Madaliyev, E.Gostev, U. Xolmuradov va A.Ulumbekovalar ijodi. Usta Sh. Muradov, M. To'raev, A. Ilxomov, S. Maxmudovlarning ijod yo'nalishlari. Lokli miniatyura va dizaynning rivojlanishi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: Aqliy hujum namoyish etish, 3x4 texnologiyasi qo'lalsh, savol-javob, munozara.

Adabiyotlar: A1;A2;Q1; Q3; .

Mustaqil ishni tashkil etishning shakli va mazmuni

Oliy badiiy ta'limda mustakil ta'limning ahamiyati juda katta. Chunki ijodkor mutaxassisning o'z ustida mustakil ishlashi uning bilim malaka, kunikmalarini egallash darajasi bilan bog'lik.

Talaba fanni o'zlashtirish jarayonida pedagog raxbarligida olgan bilimlarini mustakil ta'lim ishi jarayonida chuqurlashtiradi.

“**San’at va madaniyat tarixi**» fanisamarali bo’lishida mustakil ravishda tasviriy san’atga oid adabiyotlar o’qishga, muzeyga, suratlar gallereyalari va ko’rgazma zallariga borishi kerak. Ko’rgan asarlarini to’g’ri taxlil etishi lozim. Xozirgi davrda ijod qilayotgan rassom, xalk ustalari, xaykaltarosh va me’morlar bilan yaqindan tanishish va ularning faoliyatini o’rganish. Jahon va milliy tasviriy san’at durdonalarini mushoxada qilish.

To’garaklar tashkil etish, tasviriy san’at bilan bog’lik konferensiyalar uyushtirish, ijodkorlar bilan uchrashuvlar o’tkazish. Maxsus devoriy gazetalar chikarish,unda tasviriy san’atning umumiy tarixiga oid natijalarni, fan nazariyasida oid fikrlarni bayon etish,talabalarning mustaxkam bilimiga ega bo’lishini ta’minlaydi.

Mustaqil ish quydagicha tashkil etiladi:

- mustaqil ish mavzulari talaba tomonidan o’qituvchi maslahati yordamida tanlanadi;
- mustaqil ish mavzulari asosiy va qo’shimcha adabiyotlardan hamda internet orqali olingan ma’lumotlardan foydalanilgan holda o’zlashtiriladi.

Tavsiya etilayotgan mustaqil ishlarning mavzulari:

№	Mustaqil ishlarning mavzulari. II kurs. III semestr.	Ajratilgansoat
1	Qadimgi Misr san’at va madaniyat tarixi.	1
2	Qadimgi Gresiya san’at va madaniyat tarixi.	1
3	Qadimgi Hindiston san’at va madaniyat tarixi.	1
4	Qadimgi Xitoy san’at va madaniyat tarixi.	1
5	Qadimgi Misr me’morchiligi.	1
6	Qadimgi Gresiyada ellinizm san’at va madaniyat tarixi.	1
7	Qadimgi Gresiyada gomer san’at va madaniyat tarixi.	1
8	Qadimgi Gresiyada arxaika san’at va madaniyat tarixi.	1
9	Qadimgi Gresiyada klassikasan’at va madaniyat tarixi.	1
10	Qadimgi Gresiyada memorchilik.	1
11	Kadimgi Rim Respublika san’at va madaniyat tarixi.	1
12	Kadimgi Rim Imperiya san’at va madaniyat tarixi.	1
13	Kadimgi Rim forumlari	1
14	Kadimgi Rim me’morchildigi	1
15	Kadimgi Amerika ibodatxonalari	2
16	Kadimgi Egey va Krit-Mikena me’morchiligi	1
17	Vizantiya me’morchiligi	2
18	Roman davri me’morchiligi	1
19	Avliyo Sofiya ibodatxonasi	2
	Jami	22 soat

	Mustaqil ishlarning mavzulari. II kurs. IV semestr.	
1	Rassom Mikelandjelo Merizi da Karavajo ijodi	2
2	Me'mor Jakomo della Porta ijodi	2
3	Me'mor Lorenzo Jovanni Bernini ijodi.	4
4	Me'mor Franchesko Barromini ijodi	2
5	Gollandiya natyurmort janri	2
6	Lorenzo Jovanni Bernini ijodi.	4
7	Boloniya maktabi avlod rassomlari ijodi	2
8	Italiya barokko me'morchiligi	2
9	Gotika davri me'morchiligi	2
10	Flamand barokko me'morchiligi	2
11	Akademizm va aka -uka Karrachilar ijodi	2
12	Rus realistik rassomlari O.A.Kiprenskiy va V.A.Tropinin ijodi.	2
13	Rus realistik tankidchi rassomlari P.A.Fedotov ijodi.	2
14	Rus realistik rassomlari K.P.Bryulov va A.A.Ivanov ijodi.	2
15	XIX asr rus sayyor rassomlari V.G.Perov, I.N.Kramskoy, I.Ye.Repin, V.I.Surikov, V.M.Vasnesov va N.A.Yaroshenko ijodi.	4
16	Rus realistik peyzajchilar A.K.Savrasov, I.I.Shishkin, I.K.Ayvazovskiy va I.I.Levitan ijodi.	2
17	XVIII - XIX asr Barbizon maktabi vakillari ijodi.	2
18	XIX - XX asrda Kubizm, Modern va Favizm okimlar vakillari ijodi.	4
19	XX asr Uzbekiston san'ati ijodkorlari P.P.Benkov, Z.M.Kovalevskaya, O.K.Tatevasyan, N.V.Kashina va U.Tansikbayev ijodi.	2
	Jami 46 soat	

Fanni o'qitish jarayonini tashkil etish va o'tkazish bo'yicha tavsiyalar

“San’at va madaniyat tarixi» fanini o’q’itilishida quyidagi texnik vositalardan foydalaniladi: Yetuk o’zbyek va xorijiy tasviriy san’at usta rassomlarining jahon miq’osida tan olingan san’at asarlari namunalari, hamda mukammal asarlarin izamonaviy kompyutyer texnologiyalaridan foydalangan holda multimediali prezentatsiyalar orqali talabalarga tanishtirishni tashkil etish. Buyuk san’at ustalari va ularning ijod etish jarayonlarini aks ettirishga bag’ishlangan fotoslaydlari, chop etilgan namuna va elyektron vyersiyalaridan kyeng foydalaniladi. Shuningdyek ma’ruza va seminar mashg’ulotlarida reproduksiyalar va ilg’or pedagogik texnologiyalar q’o’llaniladi.

Didaktik vositalar.

Jihozlar va uskunalar, moslamalar: elyektron doska-Hitachi, LCD-monitor, elyektron ko’rsatgich (ukazka).

Kompyutyer va multimedialli vositalar: kompyutyer, Dell tipidagi proyektor, DVD-diskovod, Web-kamjera, vidyeo-ko'z (glazok).

“SAN’AT VA MADANIYAT TARIXI» FANIDAN TALABALAR BILIMINI REYTING TIZIMI ASOSIDA BAHOLASH MEZONI

“San’at va madaniyat tarixi» fani har bir bo’limi buyicha reyting jadvallari, nazorat turi, shakli, soni hamda har bir nazoratga ajratilgan maksimal ball, shuningdek joriy va oraliq; nazoratlarining saralash ballari xaqidagi ma’lumotlar fan bo’yicha birinchi mashg’ulotda talabalarga e’lon qilinadi.

Fan buyicha talabalarining bilim saviyasi va o’zlashtirish darajasining Davlat ta’lim standartlariga muvofiqligini ta’minlash uchun quyidagi nazorat turlari o’tkaziladi:

- **joriy nazorat (JN)** - talabaning fan mavzulari buyicha bilim va amaliy kunikma darajasini aniqlash va baholash usuli. Joriy nazorat fanning xususiyatidan kelib chiqqan xolda amaliy mashg’ulotlarda ogzaki sunov, test o’tkazish, suhbat, nazorat ishi, kollektivtum, uy vazifalarini tekshirish va shu kabi boshqa shakllarda utkazilishi mumkin;

- **oraliq nazorat (ON)** - semestr davomida o’quv dasturining tegishli (fanlarning bir necha mavzularini uz ichiga olgan) bo’limi tugallangandan keyin talabaning nazariy bilim va amaliy kunikma darajasini anikdash va baxolash usuli. Oraliq nazorat bir semestr da ikki marta o’tkaziladi va shakli (yozma, ogzaki, test va xokazo) o’quv faniga ajratilgan umumiy soatlar xajmidan kelib chiqqan xolda belgilanadi;

- **yakuniy nazorat (YaN)** - semestr yakunida muayyan fan buyicha nazariy bilim va amaliy kunikmalarni talabalar tomonidan uzlashtirish darajasini baxolash usuli. Yakuniy nazorat asosan tayanch tushuncha va iboralarga asoslangan "Yozma ish" shaklida o’tkaziladi.

ON o’tkazish jarayoni kafedra mudiri tomonidan tuzilgan komissiya ishtirokida muntazam ravishda o’rganib boriladi va uni o’tkazish tartiblari buzilgan xollarda, **ON** natijalari bekor qilinishi mumkin. Bunday xoll ar da **ON** qayta o’tkaziladi.

Oliy ta’lim muassasasi rahbarining buyrugi bilan ichki nazorat va monitoring bo’limi rahbarligida tuzilgan komissiya ishtirokida YaN ni o’tkazish jarayoni muntazam ravishda o’rganib boriladi va uni o’tkazish tartiblari buzilgan xollarda, **YaN** natijalari bekor qilinishi mumkin. Bunday xollarda **YaN** qayta o’tkaziladi.

Talabaning bilim saviyasi, kunikma va malakalarini nazorat qilishning reyting tizimi asosida talabaning fan buyicha o’zlashtirish darajasi ballar orqali ifodalanadi.

“San’at va madaniyat tarixi» g’ani 5 ta tarkibiy bo’limlardan iborat va III,IV semestrlarda o’tiladi. Fanning har bir bo’limi buyicha talabalarning semestr davomidagi o’zlashtirish ko’rsatkichi 100 ballik tizimda baholanadi.

100 ball baholash turlari buyicha quyidagicha taqsimlanadi:

T/r	Nazorat turidagi topshiriqlarning nomlanishi	Maksimal yig’ish mumkin bo’lgan ball	JN va ON o’tkazilish vaqti	
I. Oraliq nazorat		35 ball	15	15
	Talabaning bilimi oldindan tayyorlangan savollar asosida o’tkazilgan og’zaki savol-javob shaklida baholanadi.	15	Semestrning 9-haftasi	
	Talabaning ma’ruza mashg’ulotlaridagi faolligi va blis-so’rov savollarga to’g’ri javobi.	0-10		
	Mustaqil ta’lim topshiriqlarining o’z vaqtida va sifatli bajarilishi. (Keys-stadilar, referat, taqdimot va boshqa turdagi mustaqil ta’lim topshiriqlari)	0-10		
II. Oraliq nazorat		35 ball		
2	Talabaning bilimi oldindan tayyorlangan savollar asosida o’tkazilgan og’zaki savol-javob shaklida baholanadi.	15	Semestrning 17-haftalar	
	Talabaning ma’ruza mashg’ulotlaridagi faolligi va blis-so’rov savollarga to’g’ri javobi.	0-10		
	Mustaqil ta’lim topshiriqlarining o’z vaqtida va sifatli bajarilishi (Keys-stadilar, referat, taqdimot va boshqa turdagi mustaqil ta’lim topshiriqlari)	0-10		
III. Yakuniy nazorat		30 ball	Semestrning oxirgi ikki haftasida	
Jami:		100 ball		

Birinchi joriy nazoratni baholash mezonlari.

Birinchi joriy nazorat ballari semestrning 1-9 haftalari davomida to’planadi. Bu vaqt davomida talaba 20 ballgacha to’plash imkoniyatiga ega.

Talabaning ma’ruza mashg’ulotlaridagi faolligi va blis-so’rov savollarga to’g’ri javobi 10 ballgacha baholanadi. Har bir darsda talaba 2 ballgacha to’plashi mumkin:

- darsga qatnashganligi uchun -1 ball;
- blis savolga to’g’ri javobi uchun -1 ball.

Bundan tashqari birinchi nazorat davrida mustaqil ta'lim topshirig'i 50 foizgacha bajarilishi kerak. Foizlarda bajaralishiga qarab mustaqil ta'lim topshirig'ining bajarilishi 10 ballgacha baholanadi:

- to'planilgan materiallar uchun - 4 ballgacha;
- mavzu bo'yicha bajariladigan ishlar rejasi - 2 ballgacha;
- so'zboshi uchun - 2 ballgacha ;
- foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxati uchun -2 ballgacha;

Ikkinchi joriy nazoratni baholash mezonlari.

Ikkinchi joriy nazorat ballari semestrning 10-18 haftalari davomida to'planadi. Bu vaqt davomida talaba 20 ballgacha to'plash imkoniyatiga ega.

Talabaning ma'ruza mashg'ulotlaridagi faolligi va blis-so'rov savollarga to'g'ri javobi 10 ballgacha baholanadi. Har bir darsda talaba 2 ballgacha to'plashi mumkin:

- darsga qatnashganligi uchun -1 ball;
- blis savolga to'g'ri javobi uchun -1 ball.

Bundan tashqari ikkinchi nazorat davrida mustaqil ta'lim topshirig'i 51 dan 100 foizgacha bajarilishi kerak. Foizlarda bajaralishiga qarab mustaqil ta'lim topshirig'ining bajarilishi 10 ballgacha baholanadi:

- manbalarga havolalar keltirilgan savollarga (qismlarga) bo'lingan matn ifodasi uchun - 4 ballgacha;
- xulosalar uchun - 2 ballgacha;
- jadval, diagramma, grafik, rasm va sxemalardan tashkil topgan ilovalar uchun - 2 ballgacha;
- himoya uchun - 2 ballgacha.

Birinchi oraliq nazoratni baholash mezonlari.

Birinchi oraliq nazorat semestrning 8 haftasida og'zaki savol-javob shaklida o'tkaziladi. Talabalar bilimi 15 ballik tizimda baholanadi. Har bir talaba uchun 3 ta savoldan iborat bo'lgan alohida variantlar tayyorlanadi. Har bir savolga berilgan javob alohida maksimal 5 ball bilan baholanadi;

Har bir alohida olingan savolga berilgan javobning baholanishi	Baholash mezonlari
5 ball	Savolga berilgan javob aniq va to'g'ri. Har bir fikr misollar, mustaqil kuzatishlar bilan isbotlangan. Kurs bo'yicha asosiy tushunchalar mustahkam o'zlashtirilgan.
4 ball	Savolga to'g'ri javob berilgan, misollar keltirilgan, lekin mustaqil fikr yuritilmagan. Kurs bo'yicha asosiy tushunchalar yaxshi o'zlashtirilgan.
3 ball	Savolga qisman to'g'ri javob berilgan, misollar keltirilgan, lekin mustaqil fikr yuritilmagan. Kurs bo'yicha asosiy tushunchalar qoniqarli o'zlashtirilgan.

2 ball	Savolga javob to'liq berilmagan, faqat darslar jarayonida keltirilgan misollar yozilgan, savol yuzasidan mustaqil fikr yuritilmagan. Kurs bo'yicha asosiy tushunchalar o'zlashtirilmagan.
--------	---

Ikkinchi oraliq nazoratni baholash mezonlari.

Ikkinchi oraliq nazorat semestrning 17 haftasida og'zaki savol-javob shaklida o'tkaziladi. Talabalar bilimi 15 ballik tizimda baholanadi. Har bir talaba uchun 3 ta savoldan iborat bo'lgan alohida variantlar tayyorlanadi. Har bir savolga berilgan javob alohida maksimal 5 ball bilan baholanadi.;

Har bir alohida olingan savolga berilgan javobning baholanishi	Baholash mezonlari
5 ball	Savolga berilgan javob aniq va to'g'ri. Har bir fikr misollar, mustaqil kuzatishlar bilan isbotlangan. Kurs bo'yicha asosiy tushunchalar mustahkam o'zlashtirilgan.
4 ball	Savolga to'g'ri javob berilgan, misollar keltirilgan, lekin mustaqil fikr yuritilmagan. Kurs bo'yicha asosiy tushunchalar yaxshi o'zlashtirilgan.
3 ball	Savolga qisman to'g'ri javob berilgan, misollar keltirilgan, lekin mustaqil fikr yuritilmagan. Kurs bo'yicha asosiy tushunchalar qoniqarli o'zlashtirilgan.
2 ball	Savolga javob to'liq berilmagan, faqat darslar jarayonida keltirilgan misollar yozilgan, savol yuzasidan mustaqil fikr yuritilmagan. Kurs bo'yicha asosiy tushunchalar o'zlashtirilmagan.

Mustaqil ta'lim topshirig'ining bajarilishini baholash mezonlari:

Mustaqil ish referat tarzida qabul qilinadi. Mustaqil ishravon tilda aniq yozilgan bo'lishi va jalb etadigan ko'rinishga ega bo'lmog'i lozim. So'zlar qisqartirilishiga, faqat umumiy qabul qilinganlardan tashqari, shuningdek, xatoliklarga, tushunarsizliklarga, stilistik tafovutlarga yo'l qo'yilmaydi.

Rahbarga taqdim etiladigan referat kompyuterda 14-shrift, 1,5 interval oralig'ida A4 shaklidagi qog'ozning tomonlaridan: chapdan – 2,5 sm, o'ngdan – 1,5 sm, yuqori va pastidan – 2 sm dan kam bo'lmagan hoshiya qoldirilgan holda terilishi talab etiladi.

Matn sahifalari tartib raqamlariga ega bo'lishi lozim. Tartib raqamlari bir varaqdan ikkinchi varaqqa o'tadigan va 3-betdan boshlanishi (birinchi va ikkinchi varaq - bu titul varag'i va ish rejasi bo'lib, raqamlanmaydi) lozim bo'ladi.

Varaq tartib raqami pastgaga o'rtadan yoki o'ng tomonga qo'yiladi. Mustaqil ish hajmi 16-20 betdan oshmasligi lozim.

Mustaqil ish quyidagilardan:

- 1) titul varag'i;
- 2) har bir savol, savolcha (qism) varag'i tartib raqami ko'rsatilgan ish rejasi;

- 3) so'zboshi, tartib raqami qo'yilmaydi;
- 4) manbalarga havolalar keltirilgan savol va savolchalarga (qismlarga) bo'lingan matn ifodasi;
- 5) xulosa, tartib raqami qo'yilmaydi;
- 6) foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati;
- 7) jadval, diagramma, grafik, rasm va sxemalardan tashkil topganilovadan iborat bo'ladi.

Ilovalar qa'iy ketma-ket tikiladi.

Umumiy mustaqil ishni baholash me'zoni:

Qo'yiladigan ball	Qo'yiladigan ballarning izohi
20 ball(a'lo)	Mustaqil ish mundarija, so'zboshi, asosiy qism, adabiyotlar ro'yxati, ilovalardan iborat bo'lib, talab darajasida rasmiylashtirilgan. Ishda ko'rsatilgan muammo bo'yicha zamonaviy fikr va qarashlar yoritilgan. Talaba ish mazmunini aniq ochib bera oladi, misollar keltiradi, muammoga oid bo'lgan o'z fikrlarini bildiradi, chizma va sxemalar yordamida mavzuni yanada aniq va chuqurroq ochib beradi, foydalanilgan adabiyotlar haqida fikr yuritadi
19 ball(a'lo)	Mustaqil ish mundarija, so'zboshi, asosiy qism, adabiyotlar ro'yxati, ilovalardan iborat bo'lib, talab darajasida rasmiylashtirilgan. Ishda ko'rsatilgan muammo bo'yicha zamonaviy fikr va qarashlar yetarli ochib berilmagan. Ishda mantiq va tizimlilik biroz buzilgan. Talaba misollar keltiradi, chizma va sxemalar yordamida mavzuni yanada aniq va chuqurroq ochib beradi, foydalanilgan adabiyotlar haqida fikr yuritadi
18 ball(a'lo)	Mustaqil ish mundarija, so'zboshi, asosiy qism, adabiyotlar ro'yxati, ilovalardan iborat bo'lib, talab darajasida rasmiylashtirilgan. Ishda ko'rsatilgan muammo bo'yicha zamonaviy fikr va qarashlar yetarli ochib berilmagan. Mavzu yuzasidan talaba kam mustaqil fikrga ega. Ishda mantiq va tizimlilik biroz buzilgan. Talaba misollar keltiradi, chizma va sxemalar yordamida mavzuni yanada aniq va chuqurroq ochib beradi, foydalanilgan adabiyotlar haqida fikr yuritishga bir oz qiynaladi
17 ball (yaxshi)	Mustaqil ish mundarija, so'zboshi, asosiy qism, adabiyotlar ro'yxati, ilovalardan iborat bo'lsa ham, talab darajasida rasmiylashtirilmagan. Referatda ko'rsatilgan muammo bo'yicha zamonaviy fikr va qarashlar ochib berilgan. Mavzu yuzasidan talaba o'z mustaqil fikriga ega emas. Referat himoyasi jarayonida mantiq va tizimlilik birmuncha buzilgan. O'qituvchining yordami bilan berilgan savollarga javob bera oladi.
16 ball (yaxshi)	Mustaqil ish mundarija, so'zboshi, asosiy qism, adabiyotlar ro'yxati, ilovalardan iborat bo'lsa ham, talab darajasida rasmiylashtirilmagan. Referatda ko'rsatilgan muammo bo'yicha zamonaviy fikr va qarashlar qisman ochib berilgan. Mavzu yuzasidan talaba o'z mustaqil fikriga ega emas. Referat himoyasi jarayonida mantiq va tizimlilik birmuncha buzilgan. O'qituvchining yordami bilan berilgan savollarga javob bera oladi.
	Mustaqil ish mundarija, so'zboshi, asosiy qism, adabiyotlar

15 ball (yaxshi)	ro'yxati, ilovalardan iborat bo'lsa ham, talab darajasida rasmiylashtirilmagan. Referatda ko'rsatilgan muammo bo'yicha zamonaviy fikr va qarashlar kam ochib berilgan. Mavzu yuzasidan talaba o'z mustaqil fikriga ega emas. Referat himoyasi jarayonida mantiq va tizimlilik buzilgan. O'qituvchining yordami bilan berilgan savollarga javob bera oladi.
14 ball (qoniqarli)	Mustaqil ish mundarija, so'zboshi, asosiy qism, adabiyotlar ro'yxati, ilovalardan iborat bo'lsa ham, talab darajasida rasmiylashtirilmagan. Ko'rsatilgan muammo bo'yicha zamonaviy fikr va qarashlar ochib berilgan. Mavzu yuzasidan o'z mustaqil fikriga ega emas.
13 ball (qoniqarli)	Mustaqil ish talab darajasida rasmiylashtirilmagan. Ish jarayonida talaba xatolarga yo'l qo'yagan. Ko'rsatilgan muammo bo'yicha zamonaviy fikr va qarashlar ochib berilgan. Sxema va chizmalardan foydalana olmaygan.
12 ball (qoniqarli)	Mustaqil ish talab darajasida rasmiylashtirilmagan. Ish jarayonida talaba qo'pol hatolarga yo'l qo'yagan. Sxema va chizmalari yetarli emas.
11 ball (qoniqarli)	Mustaqil ish talab darajasida rasmiylashtirilmagan. Ish jarayonida yozgan narsalarini yaxshi anglamagan. Sxema va chizmalari kam. Foydalangan manbalar noto'g'ri keltirilgan.
10-5 ball (qoniqarsiz)	Mustaqil ish talab darajasida rasmiylashtirilmagan. Ish mavzusi mazmuniga mos kelmaydi. Prezentasiya jarayonida yozgan narsalarini o'qib bermoqchi. Sxema va chizmalari yo'q. Foydalangan adabiyotlari kam.
4-1 ball (qoniqarsiz)	Mustaqil ish talab darajasida bajarilmagan. Talaba ishning prezentasiyasiga tayyor emas.
0 ball	Mustaqil ishni bajarmagan.

Yakuniy nazoratni baholash mezonlari

Yakuniy nazorat ishini bajarishga joriy va oraliq nazoratlardan yetarlicha ball (minimum 38,5 ball) to'plagan talabalargagina ruxsat etiladi.

Yakuniy nazorat test shaklida olinadi. Har bir variantda 30 tadan savollar va har bir savolga 4 tadan javoblar bo'ladi. Talaba har bir bergan to'g'ri javobi uchun 1 ball oladi.

Talabani JN, ON va YaN lardan to'plagan ballari umumlashtiriladi va bahosi aniqlanadi.

Ball	Baho	Talabalarning bilim darajasi
86-100	A'lo	Xulosa va qaror qabo'l qilish. Ijodiy fikrlay olish. Mustaqil mushoxada yurita olish. Olgan bilimlarini amalda qullay olish. Mohiyatini tushuntirish. Bilish, aytib berish. Tasavvurga eta bo'lish.
71-85	Yaxshi	Mustaqil mushoxdda qilish. Olgan bilimlarini amalda qullay olish. Mohiyatini tushuntirish. Bilish, aytib berish. Tasavvurga ega bo'lish.

55-70	Qoniqarli	Mhiyatini tushuntirish. Bilish, aytib berish Tasavvurga ega bo'lish.
0-54	Qoniqarsiz	Aniq tasavvurga ega bo'lmaslik. Bilmaslik.

- Fan buyicha saralash bali 55 ballni tashkil etadi. Talabani saralash balidan past bo'lgan uzlashtirishi reyting daftarchasida qayd etilmaydi.
- Talabalarning o'quv fani bo'yicha mustaqil ishi joriy, oraliq va yakuniy nazoratlar jarayonida tegishli topshiriqlarni bajarishi va unga ajratilgan ballardan kelib chiqqan holda baholanadi.
- Talabani fan buyicha reytingi quyidagicha aniqlanadi:

$$K = V/U,$$
bu yerda: V- semestrda fanga ajratilgan umumiy o'quv yuklamasi (soatlarda); U -fan buyicha uzlashtirish darajasi (ballarda).
- Fan buyicha joriy va oraliq nazoratlarga ajratilgan umumiy ballning 55 foizi saralash ball xisoblanib, ushbu foizdan kam ball to'plagan talaba yakuniy nazoratga kiritilmaydi.
- Joriy **JN** va oraliq **ON** turlari buyicha 55 ball va undan yuqori ballni tuplagan talaba fanni o'zlashtirgan deb hisoblanadi va ushbu fan bo'yicha yakuniy nazoratga kirmasligiga yo'l quyiladi.
- Talabani semestr davomida fan buyicha to'plagan umumiy bali har bir nazorat turidan belgilangan qoidalarga muvofiq to'plagan ballari yigindisiga teng.
- **ON** va **YaN** turlari kalendar tematik rejaga muvofiq dekanat tomonidan tuzilgan reyting nazorat jadvallari asosida o'tkaziladi. **YaN** semestrning oxirgi 2 haftasi mobaynida o'tkaziladi.
- **JN** va **ON** nazoratlarda saralash balidan kam ball tuplagan va uzrli sabablarga ko'ra nazoratlarda katnasha olmagan talabaga qayta topshirish uchun, navbatdagi shu nazorat turigacha, sunggi joriy va oraliq nazoratlar uchun esa yakuniy nazoratgacha bo'lgan muddat beriladi.
- Talabani semestrda **JN** va **ON** turlari bo'yicha tuplagan ballari ushbu nazorat turlari umumiy balining 55 foizidan kam bo'lsa yoki semestr yakuniy joriy, oraliq; va yakuniy nazorat turlari buyicha tuplagan ballari yigindisi 55 balidan kam bo'lsa, u akademik qarzdor deb xisoblanadi.
- Talaba nazorat natijalaridan norozi bo'lsa, fan buyicha nazorat turi natijalari e'lon qilingan vaqtdan boshlab bir kun mobaynida fakultet dekaniga ariza bilan murojaat etishi mumkin. Bunday holda fakultet dekanining takdimnomasiga ko'ra rektor buyrug'i bilan 3 (uch) a'zodan kam bo'lmagan tarkibda apellyasiya komissiyasi tashkil etiladi.

- Apellyasiya komissiyasi talabalarning arizalarini ko'rib chiqib, shu kunning o'zida xulosasini bildiradi.

- Baxolashning urnatilgan talablar asosida belgilangan muddatlarda utkazilishi hamda rasmiylashtirilishi fakultet dekani, kafedra muduri, o'quv-uslubiy boshkarma hamda ichki nazorat va monitoring bo'limi tomonidan nazorat qilinadi.

Foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxati

1. Abdullayev N.U. San'at tarixi, T.2001.
2. Goryunov V.S., Tubli M. L. Arxitektura yepoxi moderna. SPb.: Stroyizdat, 1992.
3. Ilina T.V. Istoriya Iskusstv. Zapadnoyevropeyskoye iskusstvo.M.: Vysshaya shkola, 2000.
4. Iskusstvo srednix vekov i Vozrojdeniya.Yensiklopediya/Avtor sost-l. Krasnova O.B. M.: OLMA-PRESS, 2001.
5. Yakimovich A.K. Dvadsatyy vek.Iskusstvo.Kultura.Kartina mira. M.: Iskusstvo, 2003
6. «Novaya istoriya iskusstva».SPb., 2000 g.
7. «Iskusstva yepoxi Vozrajdeniya». SPb., 2005 g.
8. «Novaya istoriya iskusstva. Modernizm.»SPb., 2005 g.
9. «Mirovoye iskusstvo».SPb., 2006 g.
10. «Vosstanovleniye modernizma».M., 2001 g.
11. Rempel L.I. Iskusstvo Srednego Vostoka.
12. Pod red. G.A. Pugachenkovoy.Xudojestvennaya kultura Sredney Azii. IX – XIII vv.T-83.

Qo'shimcha:

4. Kun N.A «Legendy i mify Drevney Gresii» M. 1975
5. Tyajelev V.N, Soposinskiy O.I «Iskusstvo srednix vekov» M. 1975
6. Voshinina A.I «Antichnoye iskusstvo» M. 1962.

Elyektron ta'lim ryesurslari

1. [www. tdpu.uz](http://www.tdpu.uz)
2. [www. pedagog.uz](http://www.pedagog.uz)
3. [www. Ziyonet.uz](http://www.Ziyonet.uz)
4. www.edu.uz
5. tdpu-INTRANET.Ped
6. [www.nbgf. Intal. Uz](http://www.nbgf.Intal.Uz)
7. www.vgik.info
8. www.pencil.nm.ru
9. www.msus.org.

“САНЪАТ ВА МАДАНИЯТ ТАРИХИ” ФАНИДАН
МАЪРУЗАЛАР МАТНИ

1-Кириш мавзуси: “Санъат ва маданият тарихи” фани предметининг мақсад ва вазифалари. Санъатнинг вужудга келиши ”

1-илова

МАЪРУЗА РЕЖАСИ:

- 1. Санъат ва маданият тарихи фани предмети, фаннинг мақсад ва вазифалари.**
- 2. Санъат ва тасвирий санъатнинг фан сифатида шаклланиши ва ижтимоий ҳаётда тутган ўрни.**
- 3. Тасвирий санъатнинг Дунё микёсида ривожланиш босқичлари.**
- 4. Жаҳон санъати тарихи ривожига юзага келган усул-услуглар ва уларнинг хусусиятлари.**

2-илова

ТАЯНЧ ИБОРАЛАР:

Санъат ва маданият. Тасвирий санъат. Архитектура. Амалий санъат. Хайкалтарошлик. Стил. Услуг. Йўналиш ва оқим. Реализм. Классицизм, барокко, модернизм, авангард, формализм, Поп Арт, видео Арт, Куббизм, Экспрессионизм, Сюрреализм, абстракционизм, дадаизм, Эстетика ва бадиийлик. Архитектурaviй услуб. Ижодий профессионал маҳорат. Эволюцион ривожланиш. Функция. Конструкция. Умумий ва хусусий архитектурaviй шакллар.

3-илова

МАЪРУЗА МАТНИ

“Санъат ва маданият тарихи” фанини ўқитишдан мақсад тарихий босқичларда тасвирий санъатда вужудга келган меъморий ва тасвирий услублар ва қўлланилишларни ўрганиш билан бирга эстетик завқ олиш, интеллектуал бадиий савияни шакллантириш, турли даврларда жаҳон санъатида юзага келган оқим ва йўналишларни чуқур ўрганиш шунингдек, Жаҳон ва Ўзбекистон санъатида буюк ва эътиборли рассом, меъмор ва амалий санъат усталари ўзлаштирган ижодий профессионал услубни далилий мисолларда очиқ бериш, улар яратган шох намуналарни (шедевр) билиш ва ўрганиш, шу билан бирга ижодий профессионал услубнинг ўзига хос хусусиятларни аниқ далилларга асосланган ҳолда намуна сифатида ёритиб беришдир.

“Санъат ва маданият тарихи” фани бошқа фанлар билан бирга бўлажак мутахасисни ҳар тарафлама интеллектуал билимни чархлайди ва ижодий маҳорати ва қобилиятини шакллантиради. Бу фан эстетика, тарих, лоихалаш, меъморлик тарихи, чизматасвир, рангтасвир, композиция, фалсафа, ва бошқа фанлар билан бўлажак мутахасисни тарбиялайди. Бўлажак мутахасис “Дизайнер”, “архитектор”, “қурувчи инженер”, “ландшафт архитектори” каби мутахасисликлар дунё санъатида юзага келган оқим ва йўналишлар, усул ва қўлланилишларни ўрганган ва ўзлаштирган ҳолда, инновацион ғояга асосланган ижодий профессионал маҳоратини амалда қўллашга ёрдам беради.

Тасвирий санъат инсон фаолияти ва турмуш-тарзи билан узвий боғлиқ жараён бўлиб, у инсониятнинг дастлабки қадамларидан бошлаб айна вақтгача у билан ажралмас ҳолда шаклланиб келаётган феномендир.

Санъат, тасвирий ва амалий санъат –ижтимоий онг шакллари билан бири бўлиб, борлиқни билишнинг асосий воситасидир.

Маълумки, тасвирий ва амалий санъат инсоннинг эволюцион шаклланишида ҳали ибтидоий жамоа тузумидан бошланади. Неча манг йиллар ва асрлар давомида шаклланиб келаётган тасвирий санъат айна вақтда инсон ақлу -заковатининг маҳсули сифатида кулминацион нуқтасига эришди. Ибтидоий жамоа тузумидаёқ, санъатнинг маълум турлари : амалий санъат - (кулолчилик, қурул аслаҳа яшаш тоштарошлик, суяк ўймакорлиги) Тасвирий санъат - (чизиқли ва рангли тасвирлар) ва меъморликнинг энг содда ва мураккаб кўринишлари юзага кела бошлади. Бунга яққол далил исботлар талайгина.

Архитектура – бу узлуксиз диалектик ривожланиш жараёни бўлиб, ибтидоий жамоа давридан бошлаб то ҳозирги кунгача бўлган эволюцион, даврий ва даврма-давр аста-секин ривожланган жараёндир.

Архитектура ҳар-бир даврда ижтимоий тузум, давлат сиёсати ва иқтисодиёти, ҳар-бир халқнинг табиий иқлим шароити ва халқнинг урф-одатлари билан ҳамбарчас боғлиқдир.

Инсоният архитектуравий-қурилиш фаолиятининг асосий мақсади – ҳаёти жараёнлар учун фазовий муҳитни ташкил қилиш.

Архитектура моддий талаблар билан бир қаторда маънавий талабларни ҳам қондириши шартдир.

Бино ва иншоотлар шаклининг мутаносиблиги, конструктив қисмларининг ҳажм-фазовий ва пластик ечими архитектуравий тектоникани ташкил қилади.

Ҳар-бир тарихий давр ижодий услуби архитектуравий жиҳатдан ўзига хос хусусиятлари билан ажралиб туради:

- функционал жиҳатдан жамият эҳтиёжлари;
- конструктив жиҳатдан мустаҳкам ва чиройли бўлиши;
- иқтисодий жиҳатдан кам харажатли ва арзон бўлиши;
- эстетик ва бадиий жиҳатдан мутаносиб шаклга ва чиройли кўринишга эга бўлиши.

Архитектуравий услуб - бу ҳар-бир давр ва ҳар-бир халқ архитектурасига хос бўлган функционал, конструктив ва бадиий хусусиятлар тўплами.

Архитектуравий услуб маълум тарихий даврда ривожланган, ва таназзулга йўл тутганлиги оқибатида бошқа усул билан алмашган демак, маълум тарихий даврда хос бўлган услуб сунъий равишда тикланиши мумкин эмас.

Архитектура бу бир вақтнинг ўзида ҳам техника ҳам санъатдир.

Архитектурада образ тушунчаси биринчи навбатда бино ва иншоотларининг функционал вазифалари билан боғлиқдир.

Шунингдек, бинолар симметрик ёки ассиметрик тузилиши, асосий қисмларнинг бўрттириб кўрсатилиши ва бошқа бир қанча ифодаланиш воситалари орқали маълум образларга эга бўлади. Архитектурада санъатларни уйғунлаштириш ёки санъатлар синтези ҳам иморатлар образини шакиллантирадиган асосий воситаларидан ҳисобланади.

Тасвирий санъат рангли ва чизиқли, хайкалтарошлик ҳам ҳали ибтидоий жамоадан бошланиши, шу даврга оид ғор ва қояга ишланган суратлар далилдир. Замонавий босқичда тасвирий санъатнинг бир неча турлари ривожланиб келган. Махобатли, дастгоҳли, минниатюра, графика, литография, офорт китоб графикаси, плакат реклама, хайкалтарошликнинг бир неча кўринишлари: махобатли, дастгоҳли, бўртма, горрелеф, барелеф, бюст ва ҳаказолар. Буларнинг барчаси асрлар оша шаклланиб, миллий характери ва ҳудудий мактаблари билан шаклланмоқда.

Халқ амалий санъатининг инсон фаолиятида роли катта. У ҳам азалдан ривожланиб келган санъат турларидан биридир. Амалий санъат ҳам неча минг йиллар давомида турли хил кўринишларда ўз ривожини бошидан кечириб келди. Унинг энг қадимий турларидан кулолчиликдир. Бу тур инсоннинг кундалик турмуш тарзи билан боғланади. Тўқимачилик, тоштарошлик, суяк ўймакорлиги, ёғоч ўймакорлиги, мато тўқиш, замонавий жараёнда – бадий кулолчилик, каштадўзлик, зардўзлик, наққошлик, ганч ўймакорлиги ва бошқалар юзага келди.

4-илова

Ўтилган дарсни мустаҳкамлаш учун саволлар:

1. Санъат ва маданият тарихи предмети қандай фан ва у бўлажак мутахасисни бадий жихатдан тарбиялашдаги роли.
2. Санъат ва тасвирий санъатнинг инсон турмуш тарзида тутган ўрни.
3. Санъат ижтимоий онг шаклларида бир борлиқни билишнинг асосий воситасидир.
4. Тасвирий санъатнинг юзага келиш сабаблари. Тасвирий санъатнинг турлари
5. Тасвирий санъатнинг бошқа фанлар билан узвий боғлиқлиги.
6. Архитектура қандай ривожланган? Архитектуравий услуб нима?
7. Тасвирий санъатда йўналиш ва оқим нима? Реализм, Барокко. Классицизм , рококо ва хоказо.
8. Тасвирий санъатда. Стил. Услуб, ва усул ва қўлланилишларга изох беринг?

5-илова

2- мавзу: *Тасвирий санъат тур ва жанрлари*

МАЪРУЗА РЕЖАСИ:

1. Тасвирий санъат тур ва жанрларининг вужудга келиши.
2. Тасвирий санъат турлари: Рангтасвир, графика, хайкалтарошлик, меъморлик ва амалий санъат.
3. Тасвирий санъат жанрлари: Портрет, манзара, маиший, тарихий. Батал ва натюрморт.

3. Тасвирий санъат турларининг Дунё миқёсида ривожланиш босқичлари.

4. Жаҳон санъати тарихи ривожда юзага келган усул-услуглар, оқим ва йўналишлар хусусида.

ТАЯНЧ ИБОРАЛАР:

Тасвирий санъат. Стил. Услуг. Йўналиш ва оқим: реализм, классицизм, барокко, импрессионизм, куббизм, фовизм ва хаказо. Рангтасвир (живопись) Хайкалтарошлик, рельеф, горельеф, барельеф, бюст, монументал стил. Графика, литография, ксилография, линогравюра, офорт, эстамп, плакат, реклама, иллюстрация. Архитектура. стил, услуб, барокко, классицизм, рококо, модерн. фреска, витраж, мозаика, панно, сграфито. композиция, пропорция, симметрия, ритм, форма, нур ва соя, колорит, перспектива. Амалий санъат: керамика, майда пластика, Триптих, чеканка, заргарлик, зардўзлик, Ижодий профессионал маҳорат. Эволюцион ривожланиш. Функция. Конструкция. Эстетика ва бадиийлик. Умумий ва хусусий архитектуравий шакллар.

МАЪРУЗА МАТНИ

Тасвирий санъат тур ва жанрларини ўтишдан мақсад, талабаларда даставвал жаҳон санъати – архитектура, тасвирий санъат ва амалий санъат соҳасида юзага келган турлар яъни санъатнинг хиллари, кўринишлари, шунингдек тасвирий жанрларни билиш, ўрганиш, тушуниш шунингдек, уларни ҳис қилган ҳолда, жаҳон санъати ривожда юзага келган турли хил санъат турларини тушуна билиш орқали санъатни ўрганишга кириш ясалади. Яъни тасвирий санъат турларини ўрганиш дунё санъатини билиш демакдир. Тур ва жанрлар тасвирий санъат соҳасини эгаллашда калит вазифасини ўтайди.

Фанни ўтишдан асосий мақсад тарихий даврларда тасвирий санъат соҳасида вужудга юзага келган ижодий профессионал услубни далилий мисолларда очиқ бериб, турли даврлардаги санъат ва архитектуравий профессионал услубнинг ўзига хос хусусиятларни характерли мисоллар орқали кўрсатиб беришдир.

Тасвирий санъат – бу узлуксиз диалектик ривожланиш жараёни бўлиб, ибтидоий жамоа давридан бошлаб то ҳозирги кунгача бўлган эволюцион ва босқичма-босқич секин-аста ривожланган жараёндир.

Тасвирий санъат, архитектура ва амалий санъат билан ўзаро уйғун ва бир-биридан ажралмас санъат турлари бўлиб, улар ҳар-бир даврда ижтимоий тузум, давлат сиёсати ва иқтисодиёти, ҳар-бир халқнинг урф-одати билан чамбарчас боғлиқдир. Шунингдек, турли халқ ва элатлар санъати ривожда юзага келган миллий анъаналар ва ижодий ютуқлар ва қўлланилишларни билиш ва ўрганиш давр талабидир. жаҳон санъати ривожда юзага келган турли усул услублар(стиллари), оқим ва йўналишларни ўрганиш бўлажак ёш мутахассисда эстетик дунёқараши, онги ва зеҳнини мукаммалаштиради.

Рангтасвир (живопись) санъатининг уч хил кўринишга эгаллиги: **1.Маҳобатли, 2.дастгохли тури ва 3.минниатюра** санъати. Бу санъат турлари ҳар бири бир-биридан кескин фарқ қилади. Дастгохли энг кенг тарқалган турлардан биридир. Бу санъат турининг пайдо бўлиши Уйғониш

даврига рассомлари томонидан илк бор амалга ошиши ва кейинроқ бутун жахон санъатида кенг қўлланиши диққатга сазовордир. Бунда матога (холст) рассом мой бўёқ орқали сурат ишлайди.бу турда ижод қилган рассомлар: Л. да Винчи, Р.Санти, Рембрандт, Веласкес, Рубенс, Ван Гог, Пол Сезанн, Репин,Суриков, Верещагин, Ахмедов, Тансиқбоев ва бошқалар. Бу санъат турининг заминида жанрлар ҳам юзага келган масалан, портрет, тарихий, батал, маиший, манзара ва натюрморт ва анимал жанрлардир. Ушбу жанрларда ижод этган дунё рассомлари. Шунингдек, Махобатли рангтасвири дастгохлидан кескин фарқ қилиши, уни архитектуравий курилмалар билан ўзаро боғлиги, бу санъат турида турли усулларнинг юзага келиши: фреска, витраж, мозаика, панно, сграфито.

Минатюра санъати аслида китоб графикаси билан боғлиқ санъат тури эканлиги, ва унинг ўрта асрлар шарқ санъатида кенг ёйилиши ва жойлик худудий макталарнинг юзага келиши ва унда ижод қилган уста мусаввирлар – Камолиддин Бехзод, Махмуд Музаҳҳиб, Муҳаммад Мурод Самарқандий ва бошқалар.

Хайкалтарошлик санъатининг бир неча хиллари – Махобатли, дастгохли, бьют, рельеф, горельеф, юмалоқ ва хаказо.. Хайкалтарошликнинг меъморлик ва шаҳарсозлик билан уйғун ҳолда ривожли. Махобатли хайкалтарошликнинг очик майдон, боғ-парк, сайлгохлар ва биноларга мўлжалланганлиги. Уларнинг мазмун мохияти ва бадиий ғояси ва талқини. Ушбу санъат турининг тарихий ривожли жараёнида юзага келган услублар: роман, готик, классик, реалистик, барокко, импрессионистик ва куббистик. Уларда ижод қилган буюк хайкалтарошлар, Фидий, Мирон, Праксител, Лиссип, Данотелло, Верккио, Микеланджело, Беринини, Мартос, Ф.Рюд, Роден, Майол, Бурдел, Шадр, Д.Рўзиев, И.Жабборов а бошқалар

Графика санъатининг бир неча хиллари – дастгохли графика, литография, офорт, плакат, китоб графикаси, реклама ва хаказо.. Ушбу санъат турининг тасвирий санъатнинг бошланишига сабаб бўлиши. Унда чизик ва штрихнинг катта рол ўйнаши, шунингдек бу турнинг тарихий ривожли ва унда ижод қилган график рассомлар: А.Дюрер, Рембранд, Рубенс, Л.да Винчи, Ж.Калло, Қ.Башаров ва бошқалар.

Амалий санъат . Ўзбек халқ амалий санъатининг узок йиллик тарихий тараққиёти. Ундаги миллийлик ва анъанавийлик. Жойлик ва худудий мактаблар. Энг қадимий турлардан ҳисобланган кулолчилик, наққошлик, ганч ва ёғоч ўймакорлиги, мисгарлик, заргарлик, кашта ва зардўзи санъати локли миннатюра ва хаказо....

Тасвирий санъат жанрлари. Портрет, манзара, маиший, тарихий. Батал ва натюрморт.

4-илова

Ўтилган дарсни мустаҳкамлаш учун саволлар:

1. Тасвирий санъат турларига тўлиқ тафсилот беринг?
2. Рангтасвир ва унинг кўринишлари. Махобатли рангтасвир ва бу соҳада ижод қилган рассомлар?

3. Дастгохли рангтасвир ва миннаитюра санъати. Бу соҳада ижод қилган рассомлар ва санъат асарлари.
4. Графика ва унинг турларига изох киритинг?
5. Хайкалтарошлик ва унинг дастгохли, рельеф, маҳобатли, бюст ва ҳаказо турларига тушунча беринг?
6. Архитектура ва жаҳон архитектураси тараққиёти ҳақида қисқача маълумот беринг?
7. Халқ амалий санъатининг турлари: кулолчилик, ганч ва ёғоч ўймакорлиги, нақошлик, суяк ўймакорлиги ва ҳаказо...
8. Тасвирий санъат жанрлари. Тарихий ва батал жанрига изох беринг?
9. Портрет ва унинг хиллари. Бу жанрда ижод қилган рассомлар ва асарлар.
10. Манзара жанри ва бу жанрда ижод қилган рассомлар.
11. Маиший жанрга тушунча беринг?
12. Натюрморт ва анимал жанрларига изох беринг?

Kafedra mudiri
T.H.Yorqulov-----
 “---” 2016yil.

KALENDAR REJASI

Fakultet: Arxitektura **Bosqich:** 2 **Akademik guruh:** 203 Dizayn (Ландшафт)
Fanning nomi: San'at va madaniyat tarixi
Ma'ruza o'qiydi: D.N. Sultonova.

№	MA'RUZAning nomi qisqacha mazmuni	Ma'ruza uchun ajratilgan soat
1 bulim. Qadimgi dunyo san'ati tarixi. 3kurs.III - semestr		
1.	Tasviriy san'at turvajanrlari.	1 soat
2.	Ibtidoiy jamoa tuzumi davri san'ati	1 soat
3.	Qadimgi dunyo san'ati. Qadimgi Misr san'ati.	1 soat
4.	Qadimgi Old Osiyo san'ati.	1 soat
5.	Qadimgi Eron va O'rta Osiyo san'ati.	1 soat
6.	Qadimgi Hindiston, Yaponiya va Xitoy san'ati.	1 soat
7.	Antik davri san'ati. Egey va Krit – Miken davri san'ati.	1 soat
8.	Qadimgi Gresiya san'ati. Gomer davri san'ati.	1 soat
9.	Arxaika davri san'ati.	1 soat
10.	Klassikka davri san'ati.	1 soat
11.	Ellinizm davri san'ati.	1 soat
12.	Qadimgi Rim san'ati.	1 soat

13.	Rim Respublika va imperiya san'ati.	1 soat
14.	Qadimgi Amerika san'ati	1 soat
2 bo'lim. Yevropada ilk urta asrlar davri san'ati		
15.	O'rta asrlarda Yevropa san'ati. Vizantiya san'ati (ravenna, miravinglar va karolinglar davri).	1 soat
16.	Romandavrisan'ati (varvarlar qirolligi va franklar imperiyasi davri).	1 soat
17.	Gotika davrisan'ati.	1 soat
18.	III – XIX asrlargacha bulgan Uzbekiston san'ati.	1 soat
	Jami	36 soat

3- мавзу: *“Ибтидоий жамоа санъати”*

Маърузани олиб бориш технологияси модели

МАЪРУЗА РЕЖАСИ.

1. Ибтидоий жамоа даври ва унинг босқичлари.
2. Палеолит даври санъати. (дастлабки ибтидоий санъатнинг юзага келиши. Чизикли ва рангли тасвирлар.
3. Мезолит даври санъати. Хайкалтарошлик. Кулолчилик.
4. Неолит даври санъати. Архитектура. Мегалитик қурилмалар.

ТАЯНЧ ИБОРАЛАР:

Ибтидоий жамият. Палеолит даври. Мезолит даври, Неолит даври, Бронза даври. Ғорлар. Ибтидоий композиция. Мадлен даври. Дастлабки чизикли тасвир, рангли тасвирий санъат. Хайкалтарошлик. суякка ўйиб ишлаш, гравюра, Матриархат даври, “Палеолит мадоннаси”. Ертўла. Чайла. Маросимлар майдони. Тош қуруллар. металл қуруллар. Мегалитик қурилма. Циклопик қурилмалар: Долмен. Менгир. Кромлех. Стоунхедж.

3-илова

МАЪРУЗА МАТНИ

Инсоният тасвирий ва амалий санъат фаолиятининг бошланиши хали ибтидоий жамоадан бошланган. Бунга қоя ва ғорларга ишланган чизикли ва рангли суратлар яққол далил ва исботдир. Ибтидоий санъат палеолит давридан бошланади. Шу сабаб фанда ибтидоий санъат босқичларга бўлиб ўрганилган.

1. **Палеолит даври санъати.** (э.р.ав. 20-12 м.й.)

2. **Мезолит даври санъати** (э.р.ав. 12 -8 м.й.)

3. **Неолит даври санъати** (э.р.ав. 8-4-м.й.)

Тасвирий санъатнинг дастлабки дебочалари палеолит даврига тўғри келиб, Фон де Гом ва Алтамир ғорларига ишланган чизикли тасвирлар бунга яққол исботдир. Юқори палеолитнинг **Мадлен даври** (40-60) ибтидоий санъатнинг гуллаб яшнаган давридир. Бу даврда Алтамир ғорига ишланган рангли ва чизикли тасвирлар композицион жиҳатдан ҳам, ишланиши жиҳатдан ҳам шедеврларча яратилган санъат намуналаридир. Уларда асосан

ов мавзуси етакчилик қилади. Хайвонни овлаш ибтидоий инсонларнинг турмуш тарзидан хикоя қилади. “Ов сахнаси”, “**Яраланган бизон**”, “**Пишқираётган бизон**”, “**Дарёдан кечиб ўтаётган кийиклар**” каби суратлар. Шунингдек, бу даврда хайкалтарошлик, суякка ўйиб ишлаш, тош қурооллар ясаш ҳам йўлга қўйилган.

Архитектуранинг пайдо бўлиши сўнгги палеолит даврига тўғри келади. Ибтидоий инсонларларнинг дастлабки уйлари - ғор ва кулбалар бўлган. Инсоннинг яшаш учун дастлабки уйлари – оддий кулба бўлиб, улар тўғритўртбурчак ва айлана шаклидаги кулбалар атрофи қамиш ёки пахол билан ўралган. Кейинроқ, бундай кулбалар иссиқроқ бўлиши учун лой билан сувалган ва содда безак берилган. Бундай кулбалар энг оддий тош қурооллари ёрдамида қурилган. Ёғочга бой жойларда конус – шакл ва икки томонга оғма томли шохлардан ясалган чайлалар кенг тарқалади. Бу даврга келиб қурилиш жараёни фақатгина техник фаолият бўлмасдан, балки одамларнинг маънавий талабларини ҳам қондиришга хизмат қилади.

Мезолит даврида ибтидоий инсонлар ҳаётида муҳим ўзгаришлар кузатилади. Энди инсонлар ингли равишда меҳнат билан машғул бўлиб, улар турмуш тарзида ҳам хусусан санъатда ҳам бир оз мукаммалик кузатилади. Овчиликдан –чорвачиликка ўтиш, дехқончиликда сув суғориш ишларининг йўлга қўйилиши, тасвирий санъатда кулолчиликда дастгоҳнинг пайдо бўлиши мезолитик санъатнинг ютуғидир. Кулолчиликда дастгоҳнинг пайдо бўлиши унинг шаклан ва бадиий жихатдан пухта ва эстетик жихатдан нафис бўлишига олиб келди. Аввалги даврдагидек, зооморф ва ўсимликсимон нақшлар ўрнига геометрик нақшлар билан алмашина борди. Кулолчилик буюмлари шаклан ранг- баранг ва мазмунан бойиб борди. Шунингдек тасвирларда мукаммалик ва бадиийликка ҳам эътибор қаратила борди. Тасвирий санъатнинг кўплаб турлари юзага кела бошлади.

Неолит даври санъатида янада ўзгаришлар бўлиб ўтди. Энди инсоният аввалги даврга нисбатан янада онгли равишда санъат, архитектура ва амалий санъат билан машғул бўла борди.

Неолит даврида тош қурооллари такомиллаштирилиши билан инсоният моддий имкониятлари кенгайди. Бу даврга келиб ёғочдан ясалган уй-жойлар тўғри бурчакли шаклни қабул қилиб, деворлари устунлар ва уларга бириктирилган шох-шаббалар ўрмидан иборат эди.

Янги тош даври – неолит даврида меҳнат қурооллари кенг ривожланиши билан ибтидоий жамоа аъзолари дехқончилик ва чорвачилик билан шуғуллана бошлашди. Бу даврда дарёлар ва кўллар устида қозик қоқилиб қурилган бинолар тури кенг тарқалган. Бундай турдаги иморатларнинг қурилиши балиқчилик билан шуғулланиш учун яхши шароит яратган. Неолит даврining сўнгги палласида, яъни бронза асрида металлдан тайёрланган ҳар-хил иш қурооллари пайдо бўлди. Худди шу даврда мегалитик қурулмалар ҳам кенг тарқалди. Мегалитик қурулмалар жуда катта тош бўлакларидан қурилан бўлиб, улар ҳар-хил диний удумлар билан боғлиқ

бўлган. Мегалитик қурилмалар асосан уч турга бўлинади: Менгирлар, долменлар ва кромлехлар. уларнинг шакли тамойили ва ўзига хос жихатлари.

Ибтидоий жамоа ривожланишининг сўнги даврларида муҳофаа учун мўлжалланган қалъасимон иншоотлар ва ибодатхона вазифасини бажарадиган қурилмалар кенг тарқалади.

Циклопик қалъалар деб номланувчи қурилмалар деворлари катта ўлчамдаги вертикал тошлардан қурилган. Ёғочга бой жойларда эса қалъа деворлари одатда дарахтлар танасидан ясалган. Одатда қалъалар икки ёки уч қатор деворлар билан ўраб олинган. Неолит даврининг сўнгида дастлабки синфий жамият –қулдорлик тузуми юзага кела бошлади.

4-илова

Ўтилган дарсни мустаҳкамлаш учун саволлар:

1. Ибтидоий санъатнинг босқичлари?
2. Палеолит даврининг тасвирий санъат шох намуналарини қайд этинг ва таҳлил қилинг?
3. Ибтидоий санъатда етакчилик қилган мавзу?
4. Дастлабки чизикли тасвир қаердан топилган?
5. Рангли тасвир қачон пайдо бўлди?
6. “Палеолит мадоннаси” хайкалчасига изох киритинг?
7. Суякка ўйиб ишланган кийиклар тасвирини таҳлил қилинг?
8. Кулолчилик ва ундаги ўзгаришларни тушунтиринг?
9. Архитектура қандай вужудга келган?
10. Ёввойилик даври тураржойлари қандай шаклланган?
11. Мегалитик қурилмалар нима? Долмен, Менгир ва Стонхеджлар.
12. Меҳнат қуроллари қурилиш жараёнига қандай таъсир кўрсатган?

4- мавзу: *Қадимги Миср санъати* (Қадимги ва Ўрта подшолик санъати)

МАЪРУЗА РЕЖАСИ:

1. Қадимги шарқ мустабид давлатлари шаклланиши.
2. Қадимги Миср санъатининг ривожланиш босқичлари.
3. Қадимги Подшолик даврида санъат. Хайкалтарошлик.
4. Қадимги Подшолик архитектураси.
5. Ўрта подшолик даврида архитектура ва санъат.

ТАЯНЧ ИБОРАЛАР:

Қулдорлик, деспотизм, номлар, Нармер, Фиравн, сулолалар, Архаика даври. Қадимги подшолик даври. Ўрта подшолик даври. Мастаба. Пирамида, Эҳром. Катта Сфинкс.Рельефлар. Тасвирий канон,рамзийлик, шартлилик, иероглиф,инкрустация, Мумиёлаш, саркофаг,”ёлғон эшик”, кенотаф, Осирис, Исида, Гор, маъбуда Баст, Хатор, Ра, “Тириклар салтанати, Ўликлар салтанати, Кейинги хаётга ишонч этиқоди, Хеопс, Хефрен, Микерин, Снофру,Жосер,Сенусерт II, Аменемхет III, Протодорийча устун, Шохлар водийси. Дейр эл-Бахри қасри, Мемфис, Фива, Стела,Обелиск, Сфинкслар хиёбони. Пилон. Перистил зали. Гипостил зали, Ментухотиб II, III мақбараси.

МАЪРУЗА МАТНИ

Ибтидоий жамоа инқирозга учраб, антогонистик қарама –қаршиликларга асосланган кулдорлик жамияти вужудга келди. Энг қадимги кулдорлик давлатлари Миср ва яқин Шарқда вужудга келди.

Инсоният тарихида ер юзида дастлабки цивилизация Африка қитъасининг шимолида Нил дарёси воҳасида юзага келди. Хозирги “Арабистон” ва “араблар” нинг авлод аждодлари эрамиздан аввалги 5 мингинчи йилликдан бошлаб, Нил дарёсининг ўнг ва чап сохилларида яшаб истқомат қилдилар. Нил водийсининг серхосил замини ва сув билан яхши таъминлангани боис, бу ерда энг қадимги инсонлар яшаши учун қулай бўлди. Инсониятнинг энг қадимги ва дастлабки цивилизацияси яъни онгли равишда шаклланиш жараёни “Миср” деб аталган заминда юзага келди. “Миср” – “қора тупроқ” маъносини англатиб, мисрликлар ўзларини “қора замин кишилари” деб эълон қилдилар. Миср ерлари олтин ва бошқа металга бой бўлган. Бу ерда хали неолит даврининг сўнггидаёқ дастлабки кулдорлик тузумига асосланган давлат ташкил топди. Эрамиздан аввалги 4 мингинчи йилликда Қуйи Миср харбий саркардаси Нармер Юқори Мисрга қарши босқинчилик уруши олиб бориб, 6 минг аскарни мағлуб этиб, ғолиб бўлди. У Миср ерларини бирлаштириб, Марказлашган Миср давлатини барпо этади. Мисрнинг номлар томонидан босиб олиши унинг биринчи инқирозга юз тутишидир. Миср кейинги даврларда тоғлик халқлар, оссурияликлар, эфиоплар томонидан босиб олиниши унинг этник жихатдан кескин ўзгаришига сабаб бўлди. Шунингдек, Миср 332 йилда Александр томонидан бутунлай қўлга киритилиб, эллинистик маданият ва санъат таъсирида бўлаши оламшумул воқеа бўлган.

Диний эътиқоди. Қадимги Миср санъати диний эътиқод билан ҳам боғлиқ холда ривожланди. Санъатда маъбудлар образини мужассамлаштириш, улар билан боғлиқ афсоналар ҳаётий ҳақиқатга айлантирилди. Мисрликлар даставвал, **Осирис** худосига сиғинганлар. Осирис қадимги мисрликлар эътиқоди бўйича тириклик, эзгулик ва саховат улашувчи маъбуд бўлиб, у укаси томонидан ўлдириб юборилгандан кейин, шахидлар (ўликлар) салтанатининг ҳукмдорига айлантирилган. Кейинги даврларда мисрликлар турли хайвон ва жонзотларни илохий хисоблашган. Арслон, мушук, қурбақа, илон, қалхат, сиғинишган ва илохийлаштирганлар. **Мушук – маъбуда Баст** жасадини мумиёлаш йўлга қўйилгани шуни кўрсатади, ёки **Арслон** куч-қудрат рамзи саналиб, фиравнларни арслон билан тенглаштириш узоқ йиллар давом этади. **Сфинкс** каби хайкалларда бундай карашлар ўз ифодасини топган. **Калхат – Гор** худоси саналиб, у ғалаба худоси рамзидир. **Сигир**, ёки **хўкиз** ҳам ҳосилдорлик тўкин-сочинлик рамзи сифатида қабул қилинган. Кейинги даврларда Ўрта подшолик давридан бошлаб, **Амон Рага** эътиқод қилиш йўлга қўйилди. Ра қуёш худоси бўлиб, қуёш мисрликлар учун ҳаёт, ва жонланиш рамзи бўлиб, у ерга ўзининг иссиқ нурлари билан ҳаёт ато этади ва инсонларга экин униши ҳосил етишиши учун хомий ва раҳнамодир. Мисрликлар унга бағишлаб ибодатхоналар

курдилар. Карнак ва Луксордаги Амон Ра ибодатхонаси бунга яққол мисолдир. Фиравн Амехотеп 1У катта диний ислохотни амалга оширади. У Атонга эътиқодни йўлга қўяди. Атон – юмалоқ қуёш демакдир, ўзини Атоннинг ўғли деб эълон қилди. Ахетатон шахрига асос солди.

Қадимги Миср санъатининг ўрганилиши. Қадимги Миср санъатининг эрамиздан олдинги 4 мингинчи йилликдан то 332 йилга қадар босқичма-босқич ривожланди.

1. Сулоларгача бўлган давр ёки **Илк Подшолик** даври; **2. Қадимги Подшолик** ; **3. Ўрта Подшолик**; **4. Янги подшолик**: 1. 18-сулолалар санъати **2.Эхнатон ва унинг ворислари даври** санъати; **5.Сўнгги подшолик** санъати.

Қадимги Подшолик (эр.ав.) даври - 4-6-сулола фиравнлари –Снофру, Жосер, Хуфу, Хафра ва Минкауралар даври бўлиб,бу даврда Миср фиравнлари ўзга юртларга босқинчилик уруши олиб боради. Ер ва бойлик учун олиб борилган урушлар натижасида фиравнлик ва Миср давлати бойиб, ижтимоий ҳаётда фаровонлик ҳукм суради. Орттирилган бойлик эвазига Мисрда қурилиш ишлари авж олади. Шахарсозлик ривожланди. Фива пойтахт шаҳар бўлди. Диний ғоя ва қарашлар архитектура иншоатларининг ғоявий ечими ва шакли тамойилига таъсир этди. Шу боис архитектуранинг талайгина қисмини мақбара-дахма ва ибодатхоналар ташкил этган. Фиравнлар ўзларининг мангу ва абадий уйлари бўлмиш мақбара – дахмаларига алоҳида эътибор билан қарадилар. Қадимги мисрликларнинг “Ўлимдан кейинги ҳаёт”га бўлган қарашлари меъморлик ва тасвирий санъатнинг ривожига ва йўлини белгилаб берди. Фиравнлар мақбара – дахмалари ўзида айнан ўлимдан кейинги ҳаёт учун мўлжалланган уй бўлди. Улар айна вақтда **пирамида** яъни эҳромлар деб аталди. Бу мақбаралар ҳажм жиҳатдан маҳаббатли тус олди. Бунга ўзга юртлардан келтирилган бойлик ва куллар кучи орқали эришилди. Бундай баҳайбат пирамидалар лоихасига кичик мастабалар (қабрлар) асос бўлди.

Уларнинг шакли тамойили тўғрিতўртбурчак шаклга эга бўлиб, пастдан юқори томон кичрайиб борувчи устма -уст ташланган супачалардан иборат. Энг биринчи сулола фиръавнлари «мастаба» деб аталувчи қабрларга дафн этилганлар. Содда мастаба хом ғиштдан тўғри бурчак шаклида қурилган бўлиб, остки қисми 1,80 смга эга. Сирти хом ғишт ва сомон сувоқ қилинган.кейинроқ, мураккаб режали мастабалар юзга келди. бу кейинги ҳаётга бўлган ишонч орта бориш муносабати билан боғланди.Мастаба остки қисмида бир неча хоналар пайдо бўла борди. Вафот этган фиръавннинг барча буюмлари шу хоналарда сақланган. Мастабаларнинг ер усти пирамида шаклида бўлган, ер ости қисмида эса соғана ва бошқа хоналар жойлашган.

Дастлабки қурилган **Снофру** пирамидаси хом ғиштдан қурилган. Хом ғишт шарқ меъморлигидаги асосий қурилиш хом ашёси бўлган. Кейинроқ, йирик тош бўлаклари (песчанник) қўлланила борди. Саккарадаги - **Жосер** пирамидаси яъни фиравн Жосер мақбара – дахмаси етти мастабани ташкил қилади. Унинг баландлиги 60 м. асослари эса 109.2 х 121 м. Миср

пирамидаларининг классик нусхаси Гиза яқинида қад кўтарган Фиравнлар-**Хуфу, Хафра ва Минкаураларга** (Хеопс, Хефрен, Микерин) бағишлаб қурилган мақбараларда ўз ифодасини топди. Бу пирамидалар атрофида уларнинг яқинлари ва оила аъзоларининг мастабалари ҳам ўрин олган. Гиза пирамидалари яхлит мажмуани ташкил қилади. Улар айна вақтда “Дунёнинг етти мўжизаси” қаторидан ўрин эгаллаган. Миср номлар томонидан босиб олиниши гигант қурилиш ва фиравнлар мақбара қурилишларига якун ясади.

Тасвирий санъат. Миср санъатида - архитектура, тасвирий санъат ва ҳайкалтарошлик уйғун ҳолда ривожланди. Тасвирий санъатда асосан, “ўзга дунёга ишонч” ва “ўлган кишининг кейинги ҳаёти” бош мавзу бўлди. Мисрликлар инсон бу дунёдан кетгандан сўнг, унинг иккинчи ҳаёти кейинги дунёда давом этади” деган қарашларни илгари сурдилар. Шу боис ўлган кишининг қабрига (мангу уйига) алоҳида эътибор бердилар. Қабрга жасад билан шу инсоннинг ҳайкалини қўйишни одат қилдилар. Чунки жасад чириydi, ҳайкал абадий қолади ва иккинчи тана вазифасини ўтайди деб фикр юритдилар. Ҳайкаллар дафн учун ёки қабр узра қад кўтариб туриши зарур эди. Шу боис миср санъатида ҳайкалтарошлик санъати ривожланди. Ҳайкалтарошлик миср санъатида бошқа санъат турларига нисбатан етакчи ўрин эгаллади. У диний маросим ва дафн этиш билан боғланди. Миср ҳайкалтарошлигида ўзига хос қоидаларнинг юзага келиши. Бу даврнинг нодир ҳайкалтарошлик намуналари – **“Нармер плитаси”, “Катта Сфинкс”, “Фиравн Хефрен ва Жосер ҳайкаллари”, “Хаттот Кай”, “Қишлоқ оксоқоли”, “Рахотеп ва Нофрет” ҳайкаллари”, “Микерин маъбудлар билан”** ва бошқалар. Махобатли бўртма (рельеф) санъати асосан мақбара – дахмаларда ривожланиб, унда ўлимдан кейинги ҳаёт тушунчалари билан узвий боғланди. Аксарият ҳайкаллар тинч ўтирган ҳолатда тасвирланган. Бу яна ўлган кишининг кейинги дунёда ҳаёти тинч ва осуда кечишини англатади.

Тасвирий санъатда каноннинг юзага келиши Миср санъатининг ўзига хос тарзда шаклланиши ва спецификлигини кўрсатади. Бўртма ва деворий суратларда инсон тасвирининг “фас” ва “профил” ҳолатда етказилиши кўзга ташланади. Бундай ҳолат Нармер плитаси сиртидаги тасвирлардан бошланиб, кейинги даврда у янада ривожлантирилди.

Ўрта Подшолик даврида вақти-вақти билан сиёсий келишмовчиликларнинг авж олиб турди. Миср номлар томонидан босиб олиниши ва уларнинг Ўрта Мисрда қўним топиб, ўз пойтахтлари бўлмиш -Фаюм шаҳрига асос солдилар. Фаюм сув омбори қурилиши бу даврдаги энг йирик ишлардан бири бўлди.Бу давр миср тарихида 11-12 сулолалар бошқариб, фиравн Сенусерт II ва унинг ўғли бошқарди. Тахликали даврда архитектурада махобатли қурилмалар қурилишининг сусаяди. Ўрта подшолик сўнгида миср иқтисодий таназзулга учраши монументал архитектурада пирамидалар қурилишининг ихчамлашувига олиб келди. Аммо шакл жиҳатдан ҳам, масштаби жиҳатдан ҳам Қадимги Подшолик давридаги пирамидалардан анча кичик ва кам дабдабалик бўлган. Бу даврнинг нодир қурилмалари - Дейр ал

Бахридаги – **Ментухотиблар мақбараси. Аменемхет II –III мақбараси.** Унинг режа ва лоихасидаги ўзгаришлар. Бу даврнинг энг кучли ва иқтидорли меъмори –Имхотепдир. У томонидан Жосер пирамидаси бунёд этилди.

Ўрта Подшолик давр санъати миср санъати ўзига хос тарзда ривожланиб алоҳида саҳифа очди. Тасвирий санъатда реализм кирралари намоён бўла бошлади. Бу даврда фан ва адабиётда ҳам маълум ютуқларга эришилди. Тасвирий санъатда қадимги подшолик даври санъатига тақлид қилиш ва канон асосида хайкалтарошлик ривожланди, бўртма тасвирларда шартлилик кузатилади. Бу даврнинг нодир санъат намуналари:” **Сенусерт I боши**”, **“Аменемхет III нинг сфинкси”**,”**Аменемхет боши**””,”**Ментухотеп III хайкали**” ва ҳаказо. Деворий суратлар. Уларда **“Чўлдаги ов саҳнаси”** ва маиший,диний мавзуларнинг етакчилиги. Амалий санъат. Ўрта подшолик сўнгида Мисрдаги сиёсий кескинлик.

Ўтилган дарсни мустаҳкамлаш учун саволлар:

1. Қадимги Мисрнинг географик ва этник таркиби
2. Мисрдаги сиёсий вазият, кескинлик ва инқироз.
3. Миср санъатининг босқичларини қайд этинг?
4. Қадимги подшолик санъатининг ўзига хос хусусиятлари.
5. Тасвирий санъатда канон ва унинг кейинги ривож хусусида.
6. Миср архитектураси. Масаба ва улардаги режалашув.
7. Гиза пирамидалари -“Дунёнинг етти мўжизасининг бири сифатида” иборасига изох беринг?
8. Хеопс энг йирик ва эътиборли пирамида сифатида.
9. Қадимги Подшолик хайкалтарошлик намуларини қайд этинг?
10. Миср хайкалтарошлигининг ўзига хос хусусиятлари.
11. Ўрта подшолик давридаги сиёсий нотинчлик ва архитектурадаги ўзгаришлар.
12. Ўрта подшолик даври архитектураси ва бу даврга хос қурилмалардаги ўзгаришлар.
13. Аменемхет ва Ментухотиблар даҳмаларини таҳлил қилинг?
- 14.Ўрта подшолик даврига хос хайкал ва бўртмаларни таҳлил қилинг?

5- мавзу: “Қадимги Миср санъати – (Янги ва Сўнги подшолик санъати)

МАЪРУЗА РЕЖАСИ:

- 1.Қадимги Миср - Янги подшолик ва Сўнги подшолик даврида сиёсий - маънавий ҳаёт.
- 2.18 -сулолалар даврида архитектура. Карнак ва Луксор қурилиши.
- 3.18-сулолалар санъати. (хайкалтарошлик, рангтасвир ва амалий санъат)
- 4.Эхнатон даври ва Ал-Амарна санъати.
- 5.Эхнатон ворислари даврида санъат. Тутанхамон даври санъати.
6. 19- сулолалар санъати. Меъморлик ва тасвирий санъат.

7. Сўнгги подшолик даври санъати.

ТАЯНЧ ИБОРАЛАР:

18-сулолалар, Янги подшолик даври фиравн Яхмес 1, Тутмес, Хатшепсут., Аменхотиб III, Аменхотиб IУ, Карнак, Луксор, ярим қояга ишланган мақбаралар. Обелиск, пилон, Колосслар, перестил, гипостил, каскад, пандус, Шохлар водийси. Дейр эл-Бахри қасри. Ибодатхона бўйлама композицияси. Сфинкслар ҳиёбони. Атон, Эхнатон, Ал -Амарна, Ахетатон, Нефертити, Меритатон, Тутанхамон, Тутанхамон саркофаги ва тахтиравони, Эхнатон боши-бъюти. Нефертити бъюсти, Анхисенамон, Декоративизм, “Атонга эътиқод қилаётган Эхнатон” бўртмаси, Пер Рамсес, Рамессеум, Рамсес колосси, Тохарка хайкали, Эфиопия маликаси, Мисрнинг сўнгги инқироzi.

3-илова

МАЪРУЗА МАТНИ

Янги Подшолик санъати. Янги подшолик даврига асос солган Фивалик ҳокимлар фиравн Яхмес ва Тутмес I 18 сулолага асос соладилар. Улар ўз пойтахтларини Фива шаҳрида (Юқори Миср) ташкил этдилар. Улар томонидан чет мамлакатларга олиб борилган босқинчилик урушлари 18 сулола фиравнларининг куч-қудрати ва салоҳиятини ошириб, дабдаба ва хашаматга бўлган талаб-хоҳишларини кучайтирди. Бу эса шу даврнинг маданий ҳаёти ва санъатига бевосита таъсирини ўтказди. Фирравнларнинг дабдабали саройлари ва оқ суякларининг серхашам қасрлари қад кўтарди. Урф-одатлар ўзгарди. Кийиниш ва зеб-зийнатга берилиш, хаддан зиёд ортиқча безакларга ружу қўйиш 18-сулолалар санъатида декоратив тенденциянинг кучайишига сабаб бўлди.

Архитектура. 18 сулолалар меъморлиги янгича йўлдан борди. Энди аввалги гигант пирамидалар қурилиши сусайиб, улар ўрнини ўзгача лоиха ва ечимдаги қурилмалар эгаллай бошлади. Бу давр диний-маънавий ҳаётида Амон Рага эътиқод қилиш кучли бўлгани боис, унга бағишлаб катта ибодатхона қурилди. Карнакда қад кўтарган бу ибодатхона Янги подшолик меъморлигининг энг йирик ва эътиборли расмий бош ибодатхонаси бўлди. Унинг режаси аввалги фиравнлар дахмаларидан кескин фарқ қилди.

Карнак ибодатхонаси. Карнак ибодатхонаси қурилишининг биринчи босқичи. Амон Ра ибодатхонасига бошлаб боровчи узун йўл 1 км 200 метрни ташкил қилиб, икки чеккаси сфинкс деб аталувчи мавжудотлар билан гир ўралган. Ибодатхонага кириш вазифасини ўтовчи дарвоза бахайбат **Пилон** кўринишида бўлиб, у қуйи қисми кенгроқ трапеция шаклида икки бўлақдан иборат. Унинг қаршисида обелиск ва фиравннинг бахайбат колоссал хайкали қад кўтариб туриши кейинги даврда ҳам давом этади. Пилон ортида гир айлана пешайвонга ўхшаш тўғри тўртбурчак ховли, ундан кейин **перестил** (коллонадали ховли), ундан сўнг ибодатхонанинг расмий асосий биноси **Гипостил** ўрин олган. бу ибодатхона гипости ва перестиллари бахайбат папирус ва нилуфар гулини кўринишидаги устунлар безатиб туради. Бу устунлар асрлар оша Миср тарихида кечиб ўтган тарихий воқеалар ва фиравнлар олиб борган сиёсати битилган ўзида тош манба бўлиб хизмат қилади. Карнак ибодатхонасида қўлланилган режалашув кейинги давр қурилмалари учун намуна бўлди. Карнакнинг иккинчи босқичи кейинги

фиравн Аменхотиб III даврида кечиб ўтади. Унга яна қўшимча қурилмалар - маъбуда Мутга бағишланган кичик ибодатхона ва тақасимон кўл, ва яна ортиқча перестиллар қўшилиши билан якунланади.

Бу даврнинг яна бир этиборли ибодатхоналаридан **Луксордир**. У ҳам хажми ва режаси ва композицион ечимининг ажойиблиги билан Карнакдан кейин иккинчи ўринда туради.

18 сулолалар архитектурасининг сўнгида фиравн аёл **Хатшепсут макбараси** хас энг эътиборли қурилмалардан бир ҳисобланади. У шохлар водийсида Дейр ал Бахрида ажойиб манзарали жойда қад кўтарди. Хатшепсут макбараси ярим қояга йўниб ишланган қурилмалар турига мансуб бўлиб, у тоғнинг этагида каскадга жойлаштирилиб, композицион ечими ўта оригиналдир. Ибодатхонага узун йўл орқали борилади. Йўлнинг икки томонида баландлиги 10 м. бўлган сфинкслар аллеяси ўрнатилган. Ундан кейин текис яланглик устма-уст (террасалар) жойлашган. Уларга пандуслар(ясама текис қия йўл) орқали чиқилади. Ва нихоят асосий бино – Гипостил қад кўтарган. Гипостидан кейин қоя ичига ўйиб ишланган дахма – бунда маликанинг мумиёланган жасади турадиган жой ўрин олган.

Хайкалтарошлик. 18 сулолалар санъатида хайкалтарошлик асосий ўрин эгаллайди. Бу давр хайкалтарошлигида шу давр фиравнларининг хайкаллари билан бир қаторда ибодатхонага мўлжалланган хайкалтарошлик ва бўртмалар шу давр тарихи ва ҳаётдан ҳикоя қилади. хайкалларда ортиқча дабдаба қа ҳашамдоликка берилиш айниқса 18 сулолалар санъатида яққол кўзга ташланади. Бу санъатда декоратив хусусиятларни орта боришидан далолат беради. Хатшепсут макбара – дахмаси учун 200 яқин хайкаллар ишланган. Уларда Мисрнинг илк аёл фиравнининг турли хил : фиравн тимсолидаги, сфинкс қиёфасидаги ва аёл образидаги ва бошқа кўплаб хайкаллардир.

Эхнатон даври. Фиравн Аменхотиб IVчи Миср тарихида энг эътиборли фиравнлардан бўлиб, у йирик диний-маънавий ислохотни амалга оширади. Шу билан бирга тасвирий санъатда ҳам. Эхнатон тўғридан тўғри Қуёш гардишига сиғинишни йўлга қўяди. Уни “Атон” деб, ўзига Атоннинг ўғли – “Эхнатон” деб ном беради. У ўзининг қишлоғи Амарна ўринида ажойиб шаҳар – Ахетатонни куради. Бироқ унинг янгича диний ислохоти ўша даврдаги Амон Ра ибодатхонаси кохинлари билан бирга аслзодаларга ҳам қариши чиқади. Бу ислохот Миср тарихида узоқ вақт давом этмайди. Эхнатон даври санъатида айнан унинг янгича ислохоти яққол кўзга ташланади. Атонга эътиқод қилиш ва у билан боғлиқ диний урф одатлар шу давр миср санъатининг мазмун моҳиятини ташкил қилади. Эхнатон даври санъати аввалги давр санъатидан кескин фарқ қилади. Бу давр санъатида ҳар қандай қононлардан узоқлашиб, тасвирий санъатда Реализм кучаяди. Аввалги яъни ҳаётий ҳаққонийлик бу давр санъатинининг туб моҳиятини ташкил қилади. “Атонга сиғинаётган Эхнатон оиласи билан”, “Тахтировондаги Эхнатон”, “Тушлик қилаётган фиравн” каби асарлар санъатда реалистик қирраларнинг кучлилигидан далолат беради. Шунингдек,

Ахетатонда яъни Ал-Амарна санъатида хайкалтарошлик мактаби юзага келади. Бу мактаб аввалги хайкалтарошлик мактабларидан реалистик жихатлари билан кескин ажралиб турди. Ал-Амарна санъатидан бизгача етиб келган нодир санъат намуналаридан –“Эхнатоннинг турли хил хайкал бюстлари”, ”Малика Нефертити” ва “Малика Меритатон”, “Тутанхамон бюсти” ва бошқалар...Эхнатоннинг миср тарихида олиб борган сиёсати пухта ўйланган бўлмагани сабаб, у тез оради инқирозга юз тутди. Унинг ўзли Тутанхамон миср тахтига ўтиради. У Амон Ра ибодатхонаси кохинлари билан яқиндан тил топишиб, яна Рага эътиқод қилиш йўлга қўйилди. Тутанхамон Миср тарихида энг ёш фараонлардан бир эди. Бирок унинг ёшлиги ва уқуқсизлиги давлатни бошқаришда мустақил сиёсат юрита олмасилиги тез оради тахтни қўлдан бой беришига олиб келади. Тутанхамон ва малика Анхисенамон даври санъатидан қолган ёдгорликлар ”Тутанхамоннинг олтиндан ясалган саркофаги”, “Тутанхамон хайкали” ва бюсти, ”Малика Анхисенамон” ва хаказо....

Миср тарихида 19 сулолаларнинг боши фараон Рамсес II билан бошланади. Бу давр санъати ҳам ўзига хос алоҳида эътиборга молик даврлардандир. бу даврда архитектура, маҳобатли хайкалтарошлик, бўртма ва амалий санъат ривожланди. Бу даврнинг ажойиб меъморий обидаларидан Абу Симбелдаги фараон **Рамсес II мақбарасидир**. Миср меъморлиги ривожига учинчи тур: бутунлай қояга йўниб ишланган мақбара-дахмаси хисобланади. Унинг кириш порталида Рамсеснинг ўтирган ҳолатдаги баҳайбат колосс хайкаллари қад кўтариб туради ва ўзига хос салобат бахш этади. Бу мақбара нил бўйида жойлашгани учун емириб бориши шу давр олимларининг диққат марказида. Айни вақтда уни кўчириш ишлари бўлиб ўтган. Рамсес II даври санъатида ўтган миср санъатидаги анъана ва қононлар қайта йўлга қўйилди. Бу даврда Осирис худосига эътиқод қилиш санъатда ўз ифодасини топди. “Рамсес II хайкали”.

Миср тарихида **Сўнгги Подшолик** санъати мураккабдир. Сўнгги подшолик даврида Миср турли халқлар томонидан босиб олиниб, майда деспотик давлатга айланиши санъатда ҳам мураккабликларни юзага келтирди. Эфиоплар , оссурияликлар ва греклар томонидан босиб олинган Миср ерларида турли анъана ва қарашларни юзага келтириб, тасвирий санъатда ҳам турли хил анъаналар уйғунлигини кузатилади. Архитектурада Луксорнинг қайта қурилиш ишлари олиб борилиб, унга катта гипостил заллари қўшилди. Кейинроқ, Александрия шаҳри қурилиши А.Македонский томонидан эллинистик анъаналарнинг кириб келиши Миср меъморлигида кескин ўзгаришларга сабаб бўлди. Бу давр тасвирий санъатида ҳам худди шундай ҳислатлар ўз ифодасини топган. Эфиоплар мирни бошқарган даврдан бизгача етиб келган –“ Эфиоп шоҳи хайкали”, Малика Каромама”, греклар даврдан кўплаб эллинистик санъат билан уйғунлашган миср хайкалтарошлик намуналари миср санъатида улкан ўзгаришлар бўлиб ўтганидан далолат беради. Миср 332 йилда Греклар томонидан босиб олиниши унинг санъатининг ҳам инқирозга юз тутгандан далолат беради.

Ўтилган дарсни мустаҳкамлаш учун саволлар:

1. Янги подшолик даврида 18 -сулолаларга қайси фиравнлар асос солдилар?
2. 18- сулолалар санъатида қандай ўзгаришлар кузатилади?
3. 18- сулолалар архитектурасида қандай ўзгаришлар бўлди?
4. Карнак ва Луксор ибодатхоналарини таҳлил қилинг? уларнинг режаси ва лоихасини тушунтиринг?
5. Фиравн Эхнатон даври сиёсий-маънавий ислохотида тафсилот беринг?
6. Ал -Амарна санъатида характеристика ва миср санъатида реализм.
7. Бу даврга оид тасвирий санъат намуналарини қайд этинг?
8. Тутанхамон даври ва бу даврга оид санъат асарлари.
9. Рамсес II даври меъморлиги ва санъатида тафсилот беринг?
10. “Пер Рамсес” ва “Рамессеум”ни таҳлил қилинг?
11. Сўнги подшолик архитектурасидаги ишлар.
12. Сўнги подшолик даври санъатидаги мураккабликни тушунтиринг?
13. Бу даврга оид санъат асарларини қайд этинг?
14. Миср ва эллинистик санъат уйғунлиги деганда нимани тушинасиз?
15. Александрия шаҳри қурилиш тарихига қисқача тафсилот.
16. Мисрнинг сўнгги инқирозига изох беринг?.

6- мавзу: “Қадимги Олд Осиё санъати”

МАЪРУЗА РЕЖАСИ:

1. Олд Осиё халқлари ва этник таркиби ва тараққиёти.
2. Олд Осиё санъатининг босқичлари.
3. Шумер- санъати. Меъморлик.
4. Аққод санъати. Хайкалтарошлик
5. Шумер- Аққод тасвирий ва амалий санъати

ТАЯНЧ ИБОРАЛАР:

Месопотамия,Фрот ва Дажла,Ур, Урук, Жамдот-Наср,Убайд даврлари, Лагаш, Шумер, Аққод, Зиккуратлар, Урдаги зиккурат, Оқ ибодатхона, Вертикал ва горизантал парраклар,хом ғишт, подиум, жанубий ва шимолий мактаб, алебастрдан ясалган кубок, Гилгамеш, Саргон II боши, Стелалар: Нарамсин ва Хаммурапи стеласи,, мухрлар, туморлар, нишонлар, Хаммурапи, хеттлар, митаннилар, гутийлар, миххат, Полихромия, Шеркаллалари бургут тасвири,

МАЪРУЗА МАТНИ

Эраמידан аввалги 4 мингинчи йиллик охири ва 3 мингинчи йиллик бошида Икки дарё оралиғи халқларининг қадимги санъати.

Олд Осиё маданиятининг энг қадимгиси ва яхши ўрганилгани Икки дарё оралиғи —яъни Месопотамия халқлари маданиятидир. Унинг дастлабки ривожланган босқичи эр.ав. 4 мингинчи аср ва 3 мингинчи асрнинг бошларига тўғри келиб, дастлабки синфий жамият кулдорлик тузумининг қарор топишига тўғри келади.

Мана шу илк даврларда –Убайд,Урук, Жамдот –Наср даврларига бўлиниб, уларнинг номлари ҳам шу ерлик жойдан келиб чиқади. Бу ерларда катта археологик ишлар олиб борилган.

Убайд даврида (эр.ав.4м.йиллик боши) овчилик ва балиқчиликдан –ер хайдаш ва чорвачиликка ўтиш билан характерланса,аср сўнгида –тошдан металга ўтиш билан фарқланади.Архелогик қазилмалар шуни кўрсатадики, Убайд даврида энг эътиборлиси, кулолчиликда идишларга жило бериш йшлга кўйилиб, у нозик сарғиш-кўкимтир рангли тупроқдан кўлда ясаиб, сирти геометрик орнамент билан қопланган. Қолган кўп қисми қизғиш жигар рангда бўялиб,одам,усимлик ва хайвонот дунёсининг схематик тарздаги тасвирлари билан ишланган. Бунга ўхшаш кулолчилик буюмлари Яқин Шарқдан, Финикия, Сурия,Эрон ва Ўрта Осиёдан –Анау.ва Сузадан ҳам топилган. Сузадан топилган кулолчилик нозик шакли ва камсуқум безалиши билан фарқ қилади.

Убайд даври қурилиш санъати хаддан зиёд примитивлиги (ибтидоча) содда ва оғирлиги билан фарқ қилиб,ахоли айлана ёки тўғри тўртбурчак шаклдаги тўқилган кулбаларда яшаб, унинг тепа қисми боғланиб, атрофи похол билан ўраб чиқилган.Бундай кулбалар иссиқроқ бўлиши учун лой билан сувалган. Сирти суратлар билан безатилган.

Урук даврида (эр.ав 4 м.йиллик) кулолчиликнинг янги турлари пайдо бўлди. Идишлар энди кулочилик дастгоҳларида , у қизил тупроқдан ишланиб,безалиши ҳам аввалги даврларга қараганда содда. Уларнинг буюмлар аксарияти ўчиб кетган ахволда етиб келган. Бу даврда ишланган буюмларнинг аксарияти узун жўмрак ва кулоқлари ҳам мавжуд. Сузадан шундай кўринишдаги идишлар топилган.

Бу даврда махобатли меъморлик ҳам ривожланди. Урукдан бир қанча ибодатхона қолдиқлари топилган. Улар ичида “**Оқ ибодатхона**” деб ном олган қурилма баланд бўлиб, пойдевори хом ғиштдан кўтарилган.ибодатхона деворлари оқ рангга бўялгани учун шундай ном олган. Бу бино қурилмасида шундай принциплар хал этилганки, бундай лоиха ва режалашув кейинги Олд Осиё меъморлигида ўз аксини топади.Бунда платформа девори силлиқ бўлмай,девор қисми аввалги кулбалар кўринишини такрорлайди. Ибодатхонага асос бўлиб хизмат қилган платформанинг ўзи кейинги давр зиккуратларида ва сарой қурилишида аксини топади.

Урукдан топилган шундай ибодатхона сал бошқачароқ охангда ишланган. Бу махобатли қурилма деворлари ярим колоннага ўхшаш ишлоқ берилиб,тош асосга ўрнатилган. Бино ола-була мозаика билан безатилиб, бу мозаикалар лойдан михга ўхшата ишланган ранглидир. У бинонинг лой билан сувалган юзасига ишланган. Михчалар гиламнусха суратни эслатади. Бу тўқима нақшлардан иборат эски қамишдан ишланган кулбалар деворини безаб турган. Бу иккидарё оралиғи махобатли қурилмаларини полихром инкрустация санъатининг энг қадимги намунасидир.

Бу даврнинг яна бир янгиллиги –босма санъати бўлиб, у аввал “амулет”тумор ясашда ишлатилиб, ундан сўнг шахсга тегишли нишонларни ясашда ҳам қўланилган.

Ёзувнинг йўлга қўйилиши энг мухим ютуқлардан бири бўлди. У пиктографик ёзувлардан иборат бўлди.

Жамдот-Наср даврида (эр.ав.4-3м.йилликда) барча сохада сиёсий – иқтисод ва маданий борада ривожланиш бу давр хаётида тараққиёт бўлганлигидан гувоҳлик беради. Дехқончилик иррагиацион ишлар билан боғлиқ бўлиб, чорвачилик билан боғлиқ бўлди.

Меҳнатнинг тақсимланиши техниканинг ривожини у эса, хунармандчиликнинг ривожига замин яратди. Элатлар орасида алмашинув кечиб ўтиб, бу жараён бутун иккидарё оралиғида кечиб, уни элам, Ғарбий Эрон, Шимолий Сурия ва бошқа мамлакатлар билан боғлади. Бир вақтнинг ўзида Иккидарё халқларининг табақаланиш ва мулк айирбошлаш жараёни тезлик билан кечиб, бу қўллар меҳнатининг юзага келиши билан якун топди.

Бу даврда санъатда силжиш кузатилиб, у глиптика санъатида кўрина бошлади. Тошга ўйиб расм солиш, тумор ёки босма (муҳр) тамғалар сиртига ихчам бўртмалар ишлаш йўлга қўйилди. Композицияда эркинлик ва манзара элементларининг киритилиши, тасвирларда маълум миқёс ҳаққонийлик ва жонланиш айниқса инсон тасвирида кўриниб, инсонни нафақат бу даврда, балки бутун Олд Осиё санъатида реал тасвирлаш кам учрайди. Санъатда жуда катта ижодий эркинлик кузатилиб, техник услубий ютуқлар етукликка эришилгандан далолат беради.

Худди шу вақтда хайкалторошликда бўртма (релеф) санъати ҳам хали ўта содда примитив шаклларда пайдо бўлиб, бу санъат(персонажи с перьями)деб ном олди. Фигуралар хали бу даврда яхши ишланмай улар пластикликдан холи бўлиб, қиррадор.Айнан мана шу даврда хайкал – бўртмаларда кейинги давр санъатига хос канонлашган чизгиларни кузатиш мумкин. У асосан инсон фигураси талқин этишда кўзга ташланиб бунда –бош. оёқ –профиль, тана қисми –фас ҳолатда тасвирланди.Худди шундай белгилар юз қисмини ифодалашда ҳам кўриниб, узун бурунлар, катта-катта ола кула кўзларда кейинроқ, қўллар ҳам юқорига оғизгача кўтарилиб, бундай ҳолат унинг худо олдида доим тайёр турганини билдирган.

Жамдот- Наср даврида кўп фигурали композициялар ҳам етиб келган. Урукдан топилган алебастрдан ишланган ваза сиртига ишланган ўйма тасвирларда мавзунини хикоянависона яъни давомий етказилиши билан эътиборлидир. Бу композиция фризсимон шаклда яъни чизиклар билан ажратилиб гардишга солинган.Вазанинг қорин қисмида мавзу гир айлана кетма-кет давом этади. Бу принцип 1 асрдан кейин бутун Олд Осиё санъатида давом эттирилади.

Бу даврда юмалоқ хайкалторошлик ҳам ривожланди. Урукдан топилган аёл боши бунга яққол мисол..

Эрамиздан ав. 27-25 асрларда Шумер санъати. Эрамиздан аввалги 3 мингинчи йиллар бошида синфий келишмовчиликларнинг орта бориши

иккидарй оралиғида хали ибтидоий жамоа қолдиқлари сақланиб қолган бўлсада. Бу даврда дастлабки унча катта бўлмаган қулдорлик давлати ташкил топишига олиб келди.

Даставвал, бундай қулдорлик давлатларига маълум шаҳарлар кириб, улар ибодатхона аторофида жойлашиб қарор топди. Улар ўртасида тинимсиз аёвсиз урушлар бўлиб, бу уруш ҳосилдор ерлар қуллар ва моллар баъзан ирригацион сув суғоришга мўлажалланган каналларни эгаллаш учун ҳам бўлиб турди.

Энг аввал иккидарё оралиғининг жанубида, шумерийлар шаҳар давлати – Ур, Урук, Лагаш ва бошқа давлатлар юзага келиб, кейинроқ, иқтисодий сабаблар янада йирик давлатларнинг ташкил топиб, уларнинг бирлашувига олиб келди. Бунга ҳарбий юришлар орқали эришилди. 3 м.чи йилликнинг 2чи ярмида шимолда-- Аккад давлати ташкил топиб, унинг ҳукмдори Саргон 1 бўлиб, у Шумер-Аққод давлатини барпо этади. Саргон 1 қулдорлардан бўлиб, аққод давридан бери золим ҳукмдорлигини қилиб, ўз халқини эзган. Саргон тарихда шарқнинг деспотик подшоси сифатида донг таратиб, шарқ деспотизми давлатни бошқаришнинг бирдан -бир таянчи бўлган. деспотик давлатда ҳукмдорни илоҳийлаштириш ва уни кўкларга кўтариб унга сиғингалар.

Иккидарё оралиғи халқлари эътиқодида табиий кучлар ва жониворларга сиғиниш асосий рол ўйнайди. Илоҳлар инсон ёки ҳайвон қиёфасида : масалан кучли ҳайвон –буқа ёки қўтос ва шерга қиёслаш уни шу махлуққа ўхшата ҳар нарсасига қодир ёки қудратли кучга эгаллигидан далолат беради.

Бу даврда иккидарё оралиғининг қудратли тузуми даврига ҳос санъати ўзига ҳос чизгиси ва характери барқарорлашди. Бу даврда меъморлик санъати етакчи рол ўйнади. Меъморликда ибодатхона ва сарой қурилиши авж олди. Улар рангтасвир ва ҳайкалторошлик асарлари билан безатилди. Жанговар юришларга мўлжалланган шумерий давлатларида меъморлик қалъага ҳос кўринишга эга бўлиб, бунга бизгача етиб келган шаҳар ва мудофаа деворлари ва минорага эга мустаҳкам дарвозалари гувоҳлик беради.

Иккидарё оралиғи қурилмаларида асосий қурилиш материали-бу *хом гишт* бўлди. Пишган гишт кейинроқ пайдо бўлиб жуда кам ишлатилган. Эр.ав. 4м.чи йилларда маҳобатди меъморликда лоиха ва режалашув ўзига ҳос тарзда бўлди. *Ясама баланд платформани* қўллаш шуни кўрсатадики, биринчидан бино ҳар тарафлама кўришга қулай бўлса, бошқа жихатдан уни намгарчиликдан сақлайди. Қурилмалардаги яна бир ўзига ҳослик – бу бино деворини *бўлақларга ажратиши* қадимдан одат тусига кирди. Натижада девор юзасида бўртиқлар ҳосил бўлди. Дераза дарча юқори қисмида жойлашиб, у узун тирқишга ўхшайди. Бино яна эшик ва томдаги ёриқ орқали ҳам ёритилган. Том ёпиш усули содда бўлиб, асосан, *текис том ёпиш* кенг қўлланилиб, баъзан равоқ ҳам қўлланилди. Шумернинг жанубий қисмида қазилар ишлари олиб борилганда яшаш учун мўлжалланган уйлар ички очиқ ховлига эга бўлиб, унинг атрофи гир айлана усти ёпиқ уйлар билан ўралган.

Бундай лоихалаш мамлакатнинг иқлими билан боғлиқ бўлиб, иккидарё оралиғи жанубидаги сарой қурилишида ҳам ўз аксини топди.

Шумернинг шимолида шундай уйлар топилдики, уларда очик ховли ўрнида усти ёпиқ берк хона марказлашган усти берк хонаси билан алмашинган. Одамлар яшайдиган уйлар баъзан 2 қаватли бўлиб, кўча томонга қарата қурилган атрофи девор билан ўраб чиқилган. Бундай режалашув шарқнинг кўплаб шаҳарларида учратиш мумкин.

Эр.ав. 3 мингинчи йилларда Шумер шаҳарларидаги қадимий ибодатхоналар қандай бўлгани ҳақида Эл-Обайддан топилган(эр.ав. 2600 м.й.) ибодатхона харобалари тассаввур қилишга имкон беради. Бу ибодатхона ҳосилдорлик маъбудаси Нин –Хурсагга бағишлаб қурилган. Қайта таъмирлаш ишларида ибодатхона баланд тепаликда платформага асосланиб, майдони 32х25 метрни ташкил қилиб зич қилиб босилган тупроқдан янъи сунъий тепалик ҳосил қилинган. Ибодатхона ва платформа девори қадимги шумер анъанасига кўра вертикал бўртиқларга ажратилган. Бундан ташқари платформанинг таянч деворларининг пастки қисми қора сақич билан қопланган.вертикал ва горизонтал бўлақлар ибодатхонанинг деворларида ҳам такрорланиб, ўзига хос ритмни ҳосил қилади. Бу ердаги девордаги вертикал боғланишлар горизонтал холдаги фриз –лента билан бўлинган.

Бинони безатишда илк марта бўртма ва хайкалторошлик қўлланилган. Бинога кираверишда ён томонларда шер хайкали қадимги даврлардан қолган Эл- Убайддаги бошқа хайкаллар каби ёғочдан ишланиб сирти битум билан қопланган. Худди мисдан ўйиб ясалганга ўхшаш таасурот қолдириб,осилган тиллари, инкрустацияланган кўзлари рангли тошдан ишланиб, бу эса хайкалга янада жозиба бағишлайди.

Девордан сал чеккароқда бўртиқлар орасидаги ўйиқларда ҳаракатланаётган буқанинг мисдан ишланган хайкалчаси ўрин олган. Девор юзасининг юқори қисмида оралиғи унча узоқ бўлмаган жойда учта фриз безаб турибди. Мисдан ясалган ётган буқа хайкали горрелеф тарзида ишланиб, бундан ташқари 2та мозаикага ўхшаш яссироқ бўртмалар ҳам мавжуд бўлиб, у қора пластинкага оқ рангли перламутр билан ишланган.Шундай оснода ранглар гаммаси мисоли яралиб у платформанинг ранги билан уйғунлашиб кетади.

зиёрат қилиш учун келганлар бўлса, бошқасида—айлана ҳосил қилган муқаддас қуш ва хайвонлар тасвирланади.

Инкрустация техникаси фасаддаги колоночка ишлов беришда қўлланилиб, улардан бири чиғаноқ ёки перламутр рангли тош билан безатилган. Бошқаси – металл пластинка ва ёғоч асосга бошчаси рангли михлар билан безатилган.

Ибодатхонага кириш қисмининг юқорисида мисдан ясалган горрелеф мукамаллиги билан эътиборни тортиб, секин аста у юмалоқ хайкалга ўхшаш таъсурот қолдиради.Унда шеркаллали бургут кийикка ҳамла қилаётгани тасвирланади. Бу композиция унча катта бўлмаган вариантларда

эрамиздан аввалги 3 мингинчи йилликда кўплаб санъат асарларида қайта такрорланади. Энтемена хукмдорининг кумушдан ясалган вазасида; тош ва битумдан қилинган вотивний” пластинкаларда, хаттоки Нин-Хурсаг маъбудасининг тамғасини (эмблемаси) безатгандир. Бўртманинг ўзига хос жихати унинг *аниқ симметрик гералдик композицияси* бўлиб, кейинроқ, Олд Осиё бўртма санъатидаги характерли белгига айланди.

Шумерликлар томонидан зиккуратлар дунёга келди. У тоат ибодатга мўлжалланган ўзига хос қурилма бўлиб, минг йиллар давомида Олд Осиё меъморлигида асосий ўрин эгаллади. Зиккурат -шу жой, шу ерлик маъбудасига бағишланган муфаддас қурилма бўлиб, у хом ғишдан ишланиб, баланд зинапоясимон минорага ўхшаш бўлиб, унинг энг юқори баланд қисмида “илохларининг уйи” ёки кошонаси деб номланган унча катта бўлмаган қурилма беаб туради.

Зиккуратлар ичида энг яхши холда сақлангани Урдаги зиккурат бўлиб, у эр.ав. 22-21 асрла мобайнида қурилган. Бу зиккурат кўп марта қайта таъмирланган. У учта бакуват минорадан ташкил топиб, устма-уст ташланган тўғритўртбурчак асосли террасалардан иборат. Атрофи кўкаламзорлаштирилган террасалар тўрт тарафдан зинапоялар орқали бирлаштирилган. Қуйи қисми тўғри тўртбурчак асосга эга бўлиб, томонлари—65х 43 мга тенг.бинонинг умумий баландлиги ўз автда 21 метга яқин бўлиб, бу айна вақтда 5 қаватли бино билан тенглашади.

Зиккуратларнинг ички макони кенг бўлмай. Улар унча катта бўлмаган хоналардан иборат. Урдаги зиккурат миноралари турли рангда – қуйи қисми –қора рангда битум билан қопланган; ўртадагиси – қизил ғиштнинг табиий рангида; юқори қисми – маъбуд учун мўлжалланган қисми –диний маросим учун мўлжалланиб, айна вақтда обсерватория вазифасини ўтаган.шакли тоамойинининг содалиги улуғворлиги ва пропорциясининг лўндалиги билан зиккуратларнинг бошқа қурилмалардан ажратиб турувчи хусусиятидир. Зиккуратлар махобатли ечими билан миср эҳромларидан қолишмайди.

Пластик санъат эр.ав 3 мингинчи йиликнинг ўртасида майда пластиканинг сероблиги билан характерланади. Уларнинг аксарияти диний маросимлар учун мўлжалланиб,улар хали ўта ибтидоча (примитив) кўринишга эга. Қадимги Шумернинг турли жойли марказларда хайкалторошлик бир-биридан кескин фарқ фарқ қилади. Уларни асосан икки гуруҳга – жанубий ва шимолий мактабларга ажратиш мумкин. Иккидарё оралиғининг жанубий қисмида- -Ур,Лагаш ва бошқаларда хайкалларнинг аксарияти тош блокка ўхшаш таассурот қолдириб, уларни ўзар боғланмаганлиги ва майда деталларни енгил -елпи ишланганлиги билан характерланади. Хайкалларнинг аксарияти паст бўйли қисқа фигурали хайкаллар бўлиб, уларнинг характерли белгиси—узун тумшуқсимон бурун, ола кула катта кўзлар ажратиб кўрсатади.

Аққод санъати Эр.ав. 24 -асрда семитлар шахри бўлган Аққод қад кўтариб, у ўз қўл остида иккидарё оралиғининг катта қисмини бирлаштиради. Мамлакатни бирлаштириш учун бўлиб ўйган жанглари кенг

ахолини кўзғатиб, ва бу кўзғолиш прогрессив ахамиятга эга бўлди. Иккидарё оралиғи халқларининг кўчиши ёки ўзаро киришуви хўжаликнинг ривожига хамин яратиб, сув суғориш тармоқларини ташкил қилишда зарур бўлди.

Эр.ав. 24-23-асрларда Акқод подшолиги санъатида реалистик тенденциялар ривожланди. Бу даврнинг энг нодир санъат асасрларидан Шох Нарамсининг ғалаба стеласи киради.

Нарамсин стеласининг баландлиги 2-метрга тенг. У қизил қумтош (песчанник) дан ишланган. Унда шох Нарамсиннинг тоғлик қабилалар устидан эришган ҳғалабаси хикоя қилинади. Бу стеланинг янгича сифати ва унга қадар мавжуд стелалардан фарқи ундаги композициясининг яхлитлиги ва аниқлиги билан аввалги Эннатум стеласидан ажратиб туради. Масалан бу стелада тасвирларни ажратиб турувчи белбоғлар йўқ. Номалум мусаввир композитяда дигонал қуриш усулидан фойдаланиб, жангчиларни тоққа кўтарилаётганини тасвирлайди. Бутун бўртма юзасида фигураларни усталик билан жойлаштириб, макон ва унда ҳаракатни яратишга муваффақ бўлган. Шу билан бирга композицияни умумлаштиришда манзарани қўллайди. Бўртмадаги қоялар тўлқинсимон чизиқларда берилиб, бир қанча дарахталар эса ўрмонзор эканидан далолат беради. Инсон фигурасинининг талқинида эса реализм кучли ҳис қилинади. Бу эса Нарамсиннинг тасвирида кўзга ташланади. Унинг калта чопони (туника) янгича нусхадаги уст-боши тагидан сезилиб турган яланғоч танасининг мушаклари шундоқ сезилиб турибди. Тана нисбатлари қўл, оёқ ва елкалар қадимги шумер тасвирларига қараганда тўғри моделлаштирилган.

Композицияда воқеанинг рўй бериши ҳам ажойиб тарзда ечилади. Бунда Нарамсиннинг кучли, бақувват жангчилари тоққа томон отланаётгани билан душманнинг мағлуб бўлган пастга қараб тушиб келаётган аскарлари бири-бирига қарама-қарши қўйилган. Найза зарбидан яраланган жангчининг ҳолатини етказиш ҳам ишонарли талқин этилган. Бундай ҳислатлар иккидарё оралиғи санъатида аввал кузатилмаган. Бўртмада инсон жуссасининг ҳажм ва шаклини тўғри олишга бўлган интилиш ҳам янгича қарашлардан далолат беради. Бироқ, елка қисмининг бурилиш ҳолати, калла ва оёқнинг профил берилиши шунингдек, шох ва аскарларнинг турли ўлчамларда берилиши ҳали аввалгидек канонлашганлигича қолган.

Бу давр Акқод санъатида юмалоқ хайкал ҳам ривожланганлигидан – Ниневиядан топилган –мисдан ясалган калла ёки акқод сулоласининг асосчиси -- *Саргон боши* деб номласа ҳам бўлади. Ушбу хайкал қиёфасидаги жиддий- суронлилик билан жохиллик, умуман таъсирли ва характерли портрет чизгилар ва майда деталларга эътибор қилиниши нарамсин стеласининг яратган акқод усталари ишларига яқинлик сезилади.

Акқод даври санъатида босма санъатидаги бош мавзу Гилгамеш ва унинг каҳромонликлари асосийлигича қолади. Худди шундай мавзу ва ҳислатлар маҳобатли бўртмаларда ҳам давом этади. Акқод хайкалторошлари инсон жуссасини симметрик жойлаштиришдан ҳали ҳам воз кечмайдилар. Композицияда лўндалик бахш этиб, ҳарактни ҳам табиийлаштиришга

интилдилар. Инсон ва хайвонлар жуссаси хажмдор етказилиб, уларнинг мушаклари бўрттириброк кўрсатилди. Шунингдек, манзара элементлар ҳам қўлланилди.

Эр.ав.23 -21-асрларда Шумер санъати. Эр.ав 3 мингинчи йилликнинг 2чи ярмида Иккидарё оралиғида тоғлик гуттийлар қабиласи хужум қилиб, Аққод давлатини қўлга киритади. Иккидарё оралиғида гуттийларнинг хукмронлиги бир асрга яқин давом этади. Шумернинг жанубидаги шаҳарлар бу урушдан камроқ азият чекди.

Ташқи савдо - сотиқ ишлари билан боғлиқ янгича юксалиш бир неча қадимий шаҳарлар ичида Лагашни четда қолдирмади. Бу даврда лагашнинг хукмдори Гудеа бўлиб, у ҳокимиятни мустақиллигини сақлашга ҳаракат қилган. Ўзга халқлар билан ўзаро яқин алоқалар ўрнатиш ва улар маданияти билан яқиндан танишув бу давр санъатининг ривожига катта аҳамиятга эга бўлди.

Қадимги шумер санъатини билиш ва ўрганишда бизгача етиб келган ёзма манбалар миҳхатлар орқали меъморий обидалар ва санъат асарлари тўғрисида фикр мулоҳаза юритишга имкон беради.

Гудеа асосан ўзининг қурилиш ишлари ва бунёдкорлик фаолияти билан бирга, қадимий меъморий обидаларни авайлаб асраш ва уларни тиклаш ишлари билан донг таратган. Бироқ, бу даврдан қолган меъморий обидалар бизгача кам етиб келган. Гудеа давридан бадиий маданий ҳаёт юқори даражага эганлиги энг аввал маҳобатли хайкалторошлик санъатида кўринади. Бу даврдан Гудеанинг хайкали бошқаларга нисбатан яхши ҳолда етиб келган. Хайкалларнинг аксарияти маъбудларга бағишланган ибодатхоналарга мўлжалланган. Шу боис уларнинг аксарияти тоат-ибодатга мўлжалланиб, уларда анъанавий бўлган турғун қоидалашув кўзга ташланади. Шу билан бирга Гудеа хайкалида шумер санъатидаги катта ўзгаришларлар аниқ акс этиб, аққод даври санъатига ҳос кўплаб ҳислатларни ҳам ўзига сингдирган. Бизгача етиб келган Гудеа хайкали яхши ҳолда сақланиб, ў ўтирган ҳолда тасвирланади. Хайкалда шумер-аққод санъатига ҳос ўхшаш жихатлар, тош бўлакни янгича ўзига ҳос боғланмаслиги, яланғоч тананинг майинроқ моделлаштириш, илк марта кийимдаги бурмаларни кўрсатишга ҳаракат қилиш ушбу хайкалда эришилган ютуғдир. Хайкалнинг пастки қисми тош асос билан киришиб, у худди ғилофни эслатади. Унинг остида тана умуман сезилмай, бу жой баъзан ёзув ёзиш учун қулай жойдир. Хайкалнинг юқори қисми эса, бутунлай бошқача оҳангда ишланган. Гудеанинг кенг елкаси, қўл ва кўкрак қисми яхши ишланган. Елкаси узра ташланган мато енгил бурма ҳосил қилиб у тирсак ва бармоқларигача тушади. Яланғоч тана ва кийимдаги бурмаларни етказиш ўуни кўрсатадики, аввалги хайкалторошларга қараганда бу хайкалда пластик жихатларга эътибор кучайганидандан далолат беради.

Гудеанинг бош хайкали ўта эътиборлидир. Унинг юз қисмида портретга ҳос чизгиларни етказига интилиш кучли. Унинг қоп-қора қуюқ

кошлари бўртиқ яноқлари қиррадор чуқур дахани бўрттириб ишланган. Шу билан бирга кучли ва ёш Гудеа қиёфаси умумлашма ҳолда етказилган.

Эр.ав 21-32 йилликларда Гуттийлар қувғин қилингандан сўнг, иккидарёоралиғи устидан ҳукмронлик Ур шахрига ўтиб. Бу вақтларда Ур шахрида III- сулола ҳукуматни бошқараётган эди. Ур Аққоддан кейин мамлакатни бирлаштиришга ҳаракат қилган шаҳарлардан бири бўлди. У қудратли шумер- аққод давлатини ташкил қилиб, дунёга устунлик қилишга даъво қилар эди.

Гудеа ҳукмронлиги вақтида ва Урнинг III сулола ҳукуматни бошқарганда шундай ажойиб санъат асарлари дунёга келди. Шундайлардан; оқ мраммандан ишланган аёл боши хайкалдир. Унда хайкалторошнинг нозик- нафислик сари интилишлари шаклни майин пластик етказишда, кўз ва сочлар талқинида кўринади. Аёл бошининг кўзлари инкрустацияланган ляпис –лазур билан. Бу билан хайкалторош уни жонлантиришга ҳаракат қилган. Шу билан бирга хайкалдаги майин юз қиёфасидаги таъсирли кўкимтир кўзлари реалистик элементларнинг кучайишидан далолат беради. Бу аёл бюсти шумер санъатининг юқори даражали санъат асарлари қаторидан ўрин олган.

Урнинг III сулолалар даврига ҳос санъат асарларидан –“босма нусхадаги цилиндрлар” ҳам бизгача етиб келган. Цилиндрлар сиртига ишланган бўртмаларда деспотик давлатнинг кучайиши, подшо ҳукуматини кўкларга кўтариш каби мавзулар илгари сурилди. Иерархиянинг ривожини натижасида санъатда жиддий қоидаларнинг келиб чиқишига олиб келди ва маълум бир қоидага асосланган санъат ривожланди. Кейинроқ булар бобил глиптика санъатида ўз аксини топди. Уларда мавзуларнинг чекланиши ва бўртмаларга нисбатан ҳунармандларча ёндошиш кузатилади. “Стандарт” композицияларда илоҳларга сажда қилиш мавзуси қайта- қайта такрорланади.

4-илова

Ўтилган дарсни мустаҳкамлаш учун саволлар:

1. Олд Осиё халқлари ва элатлари этник таркибини тушунтиринг?
2. Олд Осиё –Иккидарё оралиғи санъатининг босқичлари.
3. Шумер меъморлигига тариф беринг? Зиккуратлар ва уларнинг вазифаси.
4. Шумер-Аққод архитектураси ва унда эришилган ютуқлар.
5. Шумер хайкалтарошлиғи намуналарини қайд этинг?
6. Жанубий ва шимолий ҳудуд хайкалтарошлигининг бири -биридан фарқи.
7. Шумер –Аққод санъатидаги мавзу ва композицион ўзига ҳослик.
8. Мухрлар, нишон ва белгиларга изох беринг?
9. Гилгамеш ҳақидаги афсонанинг кейинги давр санъатидаги роли.
10. Шумер –Аққод санъатининг кейинги Иккидарё оралиғи халқлари санъатига таъсирини тушунтиринг?

МАЪРУЗА РЕЖАСИ:

1. Қадимги Ашшур давлатининг ташкил топиши.
2. Оссурия меъморлиги.

3. Хайкалтарошлик ва амалий санъат.
4. Қадимги Бобил санъати. Тасвирий ва амалий санъат.
5. Янги Бобил санъати. Архитектура.
6. Янги Бобил тасвирий санъати.

ТАЯНЧ ИБОРАЛАР:

Месопотамия, Дур-Шаруккин қасри. Ашшурбанапал, Ашшурнасирапал, Шеду, Полихромия. Халаф, Набопалассар, мабуда Иштар, Мардук, Бобил дарвозаси, Жараёнлар йўли, Бобил минораси. Этименянка, Эсагила, Осма боғлар, Бобил мудрофаа деворлари.

МАЪРУЗА МАТНИ

Олд Осиё – Иккидарё оралиғи Қадимги дунё маданияти ривожланган марказлардан биридир. Эрамиздан олдинги VI-IV минг йилликларда Иккидарё орлиғида яъни Тигр ва Ефрат дарёси оралиғида, Эрон тоғлари билан чегараланган худудларда бир неча кулдорлик давлатлари ривожланди. – Ур, Лагаш, Жамдот Наср, Урук каби энг қадимий дастлабки шаҳар – давлатлар юзага келди. Иккидарё оралиғи санъатининг энг қадимгиси ва фанда юосифчларга ажратиш шу шаҳарлар номи билан боғланади. Шунингдек, ҳозирги Иккидарё оралиғида энг қадимий деспотик кулдорлик жамияти ҳам қарор топди. Шумер, Акқод, Бобил, Оссурия, хетт ва Митаннилар давлати ҳам қарор топиб, уларнинг ўзига хос санъати ва меъморлиги ривожланди.

Эрамиздан олдинги 7-9-асрларда қадимги Ашшур давлати ҳукм сурди ва ўзига хос тарихий тараққиётини бошидан кечирди. Оссурия шаҳарлари қиёфаларида ибодатхоналар алоҳида ажралиб туради. Ассириядаги энг катта ва маҳобатли бино Ану ва Адат худолари ибодатхонасидир. Ибодатхона асосан икки баланд зиккуратларидан ҳамда Ану ва Адат худолари саждагоҳидан иборат. Зиккуратлар пойдевори ва ташқи қисми эса хом ғишт ва тупроқ билан тўлдирилган. Ибодатхона хоналари ҳам одатда хом ғишtdан қурилиб, том ёпмаси ровоқ ва гумбазлардан бажарилган, чунки ёғоч бу ерларда танқис бўлган. Ёғоч ашёлари камчилиги Қадимий Мисопотамия ва Эронда ровоқли ва гумбазли қурулмалар кенг тарқалишининг асосий сабабларидан ҳисобланади. Гумбаз ва ровоқлар ўлчамлари мисли қўрилмаган даражада катталашади ва хилма-хил шаклларда бажарилади. Учинчи асрдан бошлаб тарҳ тузилишида квадрат шакл биноларни гумбаз билан ёпиш техникаси ривожланади. Қадимги Эрон архитектураси ютуқлари, шунингдек, устунли қурилмалар кенг ишлатиши билан ҳам боғлиқ эди.

Олд Осиё архитектураси Қадимги Миср архитектурасидан кескин фарқ қилади, чунки бу ерларда мавжуд қурилиш хом ашёлари Мисрда мавжуд хом ашёларга ўхшамас эди. Яқин Шарқ маданий ўчоғи бўлмиш Месопотамияда асосий хом ашё сифатида лойдан тайёрланган хом ғишtdан фойдаланилган. Бу жойларда тош маабалари бўлмаган. Бинолар усти асосан ёғоч конструкциялари ёрдамида ёпилган.

Ашшурбанапал ва Ашшурнасирапал даврида санъат ва архитектура ривожланди. Бу даврнинг нодир меъморий обидаларидан Дур Шаррукен

саройидир. Бу сарой архелогик қазииш ишларида топилган бўлиб, унинг ўзига хос режа ва лоихаси билан эътиборлидир. Ундаги хайкалтарошлик намуналари билан бирга маҳобатли деворий суратлар, маҳобатли бўртмалар ишланиш даражасининг етуклиги ва юқори бадий савияси билан лол қолдиради. Қадимги Оссурия хайкалтарошлигининг энг нодир намуналари – Ашшурбанапал ва Ашшурнасирапал даврига оид бўртмалардир. Бу бўртма сарой интерьерининг деворининг қуйи қисмига ишланган. Унинг ҳажми 600 кв метрни ташкил қилади. Ишланиш сифати ва даражаси юқори бадий ечими билан ҳозирги давр бўртмаларидан қолишмайди. Уларда Хукмдорлар олиб борган жанг воқеалари ва ов мавзуси етакчилик қилади. Подшолар образининг илгари суриш ва тасвирларда уларнинг жусслари бошқаларга нисбатан йирикроқ ўлчамда берилиши билан миср санъатига яқиндир. Даврнинг нодир санъат асарлари- “Шеду хайкали”, “Ашшурбанапал ва Ашшурнасирапал саройи бўртмалари” ва ҳаказо. Оссурия Хайкалтарошликда ўтган Бобил ва Митаннилар санъатига тақлид қилиш кузатилади.

Янги Бобил санъати (эр.ав.7- 6 асрлар) 612 -йилда Оссурия пойтахти Ниневиянинг Бобил шоҳи Набопалассар томонидан қўлга киритилади. Бу даврда Бобилнинг Олд Осиёда йирик сиёсий ва савдо -сотик марказларидан бирига айланади. Навуходоносор Янги Бобилнинг энг кўзга кўринган давлат арбоби сифатида тарихда ўчмас из қолдирди. (эр.ав. 604 -562 йй) **Янги Бобил Меъморлиги.** Навуходоносорнинг Янги Бобилда қайта қуриш ишларини бошлаб юборади. Унинг шаҳарсозлик ва ирригацион соҳаларда олиб борган ишлари тўғрисида грек тарихчи ва файласуфлари : Геродот, Диодор ва Страбонларнинг фикрлари. Бу даврда меъморлиқнинг етакчи ўриндалиги. Давлат ҳокимияти ва диний бошқарув бир-биридан ажралмас тузилмага айланганлиги сабабли маҳобатли иншоотлар таркиби ва топиниш қурулмаларидан иборат эди. Бундай диний маъмурий иншоотлар баланд деворлар билан ўралган бўлиб, шаҳарлар ҳудудлари ҳам қалъа деворлари ва мудофаа иншоотлари билан мустаҳкамланган.

Шаҳар марказида баланд деворлар билан ўралган диний –маъмурий мажмуа барпо этилади ва улкан зиккурат қурилади. Бу зиккурат зинапоясимон пирамида шаклида бўлиб, умумий баландлиги 90 м, асосий томонлари узунлиги 60 метр эди. Бобил шаҳрида турли кўринишдаги қурилмалар ривожланди. Унинг ташқи ва ички мудофаа деворлари. Унинг мудофаа деворлари 8 та қириш дарвозаларига эга бўлди. Ушбу дарвозаларнинг турли маъбудларга бағишлаб қурилганилиги. “Жараёнлар йўли”, “Бобилнинг Иштар дарвозаси”. Ундаги тасвирлар ва технология. “Эсагила” ва “Этименянка”. Бобил осма боғлари, Асосий қириш “Иштар дарвозаси” ва ундаги декоратив тасвирлар. Мардук маъбудига аталган “Бобил минораси” Бобилнинг бош ва расмий ибодатхонаси ва у ҳақидаги ривоятлар. Унинг сақланмаганлиги. Навуходоносор II саройи. Унинг баланд платформага эгалиги, мураккаб инженерлик лоҳаси ва декоратив безаклари. Хайкалтарошлик. Бобил санъатининг декоратив оҳангдалиги Амалий санъат. Босма санъати. майолика ва бошқалар. Бобилнинг инқироzi.

Ўтилган дарсни мустаҳкамлаш учун саволлар:

1. Қадимги Ашшур ва Бобил халқларининг этник таркибини тушунтиринг?
2. Оссурия санъатининг ўзига хос жиҳатлари.
3. Оссурия архитектурасининг ўзига хос хусусиятлари. Дур-Шаррукен саройини таҳлил қилинг?
4. Ашшурбанапал ва Ашшурнасирапал саройи бўртмаларини таҳлил қилинг?
5. Қадимги Бобил санъатига оид намуналарни қайд этинг ва шарҳланг?
6. Хаммурапи стеласи ва Хамурапи хайкали.
7. Янги Бобил архитектураси. Бобил шаҳарсозлиги.
8. Бобилдаги “Эсагила” ва “Этименянка” сўзга изох киритинг?
9. Жараёнлар йўли, ибодатхоналар, Бобил дарвозалари ва мудофаа деворлари.
10. Бобилнинг “Осма боғ”ларининг етти мўжизанинг бири сифатида қабул қилинишига изох киритинг?

8- мавзу- Ахамонийлар ва Урарту санъати

1-илова

МАЪРУЗА РЕЖАСИ:

1. Ахамонийлар давлатининг ташкил топиши.
2. Ахамонийлар санъати. Архитектура.
3. Хайкалтарошлик ва амалий санъат
4. Урарту санъати. Архитектура ва тасвирий санъат.

2-илова

ТАЯНЧ СЎЗЛАР

Сосониялар даври. Ахамонийлар даври. Кир II, Персеполис қасри. Доро, Ксеркс, Артаксеркс II, Пропилей, Ападана зали. “Барча мамлакат эшиклари” Тахчара, Гумбаз ва равоқлар. Урарту. “Барча мамлакатлар дарвозаси, Ахурамазда, Шеду, Доро, Элам,

3-илова

МАЪРУЗА МАТНИ

(эр.ав 6 аср ўртасидан то 330 йилликка қадар)

Қадимги эрон тоғлик худудлар оралиғида жойлашганлиги билан Олд Осиёдан кескин ажралиб турган. Бироқ, эр.ав. 4 – 3 мингинчи йилликда Эроннинг ғарбий қисми тоғлик қисмида Элам жойлашиб, унинг шимолий ғарбий худудларида касситлар, шимолида –луллубийлар эгаллаб, улар иккидарё оралиғи халқлари билан ўзаро харбий ва маданий алоқада бўлиб келишган.

Эрамирдан аввалги 6 аср ўрталарида ўн бир йил давомида -550 -539 йилга келиб, Ахамонийлардан чиққан форслар шоҳи Кир II (Кируш) Бобилга аёвсиз уруш очиб, қўлга киритади. Кир II бу босқинчилик урушлар натижасида Эрон билан бирга, Олд Осиёнинг катта қисмини, Кичик Осиё, Сурия ва Арманистон тоғлик қисмини ҳам қўлга киритиб, Ахамонийларнинг кудратли давлатини барпо этади. Кирнинг ўғли Камбиз эса эр.ав. 538 йилда Мисрни ҳам қўлга киритиб, ўз тассаруфига киритади. Шу сабаб эр.ав. 6 аср

сўнггида форсларнинг кулдорлик деспотик тузуми Қадимги Шарқда 200 йилга яқин қудратли империяларини бошқарганлар?

Шундай тарихий тараққиёт натижасида Эрон Ахамонийларнинг расмий сарой санъати юзага келиб, унинг ўзига хос хусусиятлари шакллана борди. Ахамонийлар санъатининг юзага келишида Олд Осиё халқлари санъатининг маълум қирралари ўз таъсирини ўтказиб, у уйғунлашиб кетди.

Ахамонийлар Меъморлигида асосан, сарой қурилиши авж олди. Бу давр саройлари хажм жihatдан бахайбат бўлиб, бой хайкалтарошлик беаклари билан уйғунлашган ахамонийлар салтанатининг қудратини ўзида намоиш этди. Сарой қурилиши асосан, пойтахт шаҳарлар – Персепол ва Сузада сақланиб қолган бўлиб, улар ахамонийлар Эронининг энг эътиборли қурилмалари қаторидан ўрин олган.

Персепол шаҳри эр.ав. 6 - 4 –асрлар қалъа шаҳар бўлиб, бу шаҳарга греклар шундай ном бериб, унинг қурилиши эр.ав 520 йилларда бошланиб, Доронинг ўғли Ксеркснинг томонидан эроннинг тоғлик худудида қад кўтарган. Персепол ахамонийлар давлатининг шон-шухратини олқишлашга қаратилиши билан бирга янги йил байрами Наврузни ўтказишдаги умумдавлат ахамиятига ҳам молик бўлган шаҳардир.

Персеполдаги бахайбат сарой меъморий мажмуаси ўзида гармоник яхлитликни мужассамлаштириб, уни баланд, мустаҳкам хом ғишдан ишланган мудофаа деворлари ўраб туради. Бу сарой этакларида аҳоли яшайдиган уйлар жой олган. Шаҳардаги ансамблдаги қурилмалар ҳам оссурия меъморлик анъаналарига таянган ҳолда яхлит террасада қад кўтариб, унинг майдони 450 х 300 м, баландлиги 12 метрга тенг. Бу майдон табиий тепаликда қад кўтариб, атрофи йирик тошлар билан мустаҳкамланган. Бу ялангликка фақат унинг шимоли ғарбида жойлашган икки қанотга эга битта пиллапоя орқалигина чиқиш мумкин. Бу пиллапоялардан кўтарилган киши Ксеркс даврида қурилган тантанавор кириш қисмига - Пропилейга дуч келиб, бу пропилейлар баландлиги 8 метрга тенг одам бошли қанотли буқаларга тўкнаш келади. Бу бахайбат фонтастик мавжудот холоскорлар оссурия Шеду хайкалларига хос кўринишга эга бўлиб, фақат улар тошлардан ясалган. Пропилейлар ортида жануб томонда **“Барча мамлакатлар дарвозаси”** деб номланган ибодатхона жой олган. Унга кириш қисмида 10 метр баландликда буқа хайкали ўйиб ишланган. Платформадаги пропилейдан тортиб бошқа қурилмалар параллел жойлашган бир ўққа асосланган бўлсада аммо улар эркин жойлашгандир. Ансамблнинг композицион маркази бўлиб, **Доро Ксеркс Ападанаси** деб номланган шохнинг тантанавор зали хисобланиб, у пропилей ёнида янада баландроқ тепаликда жойлашган. Унинг ташқи деворлари бақувват хом ғишдан қад кўтариб, унинг қалинлиги 5, 6 м. тенг. Ападананинг кенг катта майдони 62,5Х 62,6 м эга бўлиб, унинг томи енгил ва нозик ишланган баландлиги 18,6м.га тенг 36 та устунга (устунлар 6 қаторга эга) таянган кедр дарахтидан ишланган тўсинлар билан беркитилган. Бу улкан ападана тантанали маросимларни ўтказиш учун мўлжалланиб, бир вақтнинг ўзида кўплаб одамларни сиғдириши ва шунингдек, империянинг

куч-кудратини намоиш қилишга ҳам қаратилган. Ападанинг катта зали ёруғ ва шинамлиги билан эътиборни тортиб, унинг ички безатилиши ҳам безакка бойдир. Устунлар юқори қисмидаги капител жуфт сонли буқа бошини эслатувчи хайкаллар билан алмашинади. Унинг баъзи қисмлари олтин зархалли бўлиб, кўзни қамаштиради. Ападана уч тарафдан пешайвонлар билан ўраб чиқилган. Улардан ўртасидаги худди Митанни ва Оссурия меъморлигига ўхшаш кулранг мармар колоннага эга бўлиб, бақувват миноралар оралиғидан жой олган. Ападананинг чап томонида янада кенгрок хонага эга бўлиб, бу ер балки шох Артаксеркс II нинг юзта устунли ғазнаси бўлиши мумкин. Ападана билан ушбу зал оралиғида яна бир тантанавор зинапоя бўлиб, унинг икки қаноти **тахчара** деб номланган сокин дам оладиган хона томон бошлайди. Тахчара Доронинг қишки саройи ва харами бўлиб, у бир неча хоналардан иборат.

Персепол ансамблдаги Доро Ксеркснинг ападанаси билан бирга бошқа саройлардаги энг эътиборли нарса бу –уни безатишда қўлланилган бўртма тасвирлардир. Бу бўртмалар турли рангли кизил, сарик, кўк ва мовий рангларга бўялган. Платфорформанинг ён томонларидаги унга олиб боруқчи зинасининг чеккалари кўпфигурали сюжетли бўртмалар билан қопланган. Зинапоянинг марказий қисмидаги бўртмада бу ансамблнинг қурилиши ҳақида хикоя қилиниб, унинг ён томонларида буқага ҳамла қилаётган шер тасвирланиб, у рамзий маънода курашни англатади. Унинг ўнг қисмида - жангчилар, мидия ва эламитлик жангчилар тасвирланган бўлса, ўнг томонида эса, бир гуруҳ бобилликлар. Мидия ва эламитлардан ташқари арманлар, араблар ҳатто негрлар ҳам шохга совға салом олиб кетаётгани кўрсатилади. Ансамблнинг бошқа тарафларида шох Доро аёнлари билан Ахурамазда (қуёш худоси) қаршисида тасвирланган. Персеполдаги ушбу ансамблнинг бадий ечимидаги умумлашмалик ундаги хайкалтарошлик ва безатилишининг бир маромдаги ритми унинг умумий қиёфаси билан ҳамоханг бўлишида хис қиланади. Эр.ав. 330 йилда Персепол Александр Македонский томонидан вайрон қилиниб. Унинг кули кўкка совурилади. Бу ансамблдан бизгача фақат платформаси билан буқа боши унча кўп бўлмаган устунлар киришларидаги тош порталлари сақланиб келган.

Урарту санъати. Урартунинг ҳозирги арманистон тассаруфига кириши. Эрамиздан аввалги эр.ав. асрларда Урарту –ҳозирги арманистон санъатида ўтган Иккидарё оралиғи ва Эрон санъатининг таъсири. Архитектура. Урарту меъморлигининг ўзига хос характерли жихатлари. Урарту хайкалтарошлиги. Уларнинг мавзуси ва характерли хусусияти. Амалий санъат. Амалий безак санъати. Кулолчилик.

4-илова

Ўтилган дарсни мустаҳкамлаш учун саволлар:

1. Ахамонийлар давлатининг ташкил топиш тарихи.
2. Ахамонийлар архитектураси ва унинг ўзига хос жихатлари.
3. Персепол саройини таҳлил қилинг?
4. Ахамонийлар хайкалтарошлиги. Шу даврга оид намуналарини қайд этинг?

5. Урарту давлатининг ташкил топиши.
6. Урарту архитектураси ва ундаги ўзига хос жихатлари.
7. Урарту санъатининг ўзига хос хусусиятлари.
8. Хайкалтарошлик намуналарини мисол келтиринг?
9. Ахамонийлар ва Урарту амалий санъат намуналарини қайд этинг ва таҳлил қилинг?

5-илова

9- мавзу. *Эгей дунёси ёки Крит –Микен санъати*

1-илова

МАЪРУЗА РЕЖАСИ:

- 1.Эгей дунёси ёки Крит -Микен санъатининг кашф этилиши.
- 2.Крит санъати. Меъморлик.
- 3.Крит кулолчилиги.Амалий санъат
- 4.Микена санъати.меъморлик.
5. Крит- Микен махобатли санъати

2-илова

ТАЯНЧ СЎЗЛАР

А.Эванс, Г.Шлиман, Минотавр, Агамемнон, Ахил, Аякс, Приам, Гектор,Персефелея, Троя, Минос, Кносс саройи Камарес стили,лабиринт, Учаётган балиқ тасвири, Парижлик қиз,ясама платформа, циклопик қурилма,Шерлар дарвозаси, Акропол, полис,геометрик орнамент, меандр, дипилон, амфора, шахтасимон қурилмалар,толосс, дромос, Атрей, Англи ибодатхона, мегарон.

3-илова

МАЪРУЗА МАТНИ

Эгей денгизи бўйларида жойлашган Крит ороли ва Микена санъати 19 аср ўрталарида чет эллик археолог ва саёхатчи олимлар томонидан кашф этилди. Булар Г.Шлиман, Дёрнфелд ва Артур Эванслар бўлиб, инсоният кўз олдида хали кашф этилмаган санъатни намоиш қиладилар. Бу кашфиётлар ичида энг йириги А.Эванснинг Крит оролида олиб кашфиётидир.У бу ерда Кносс саройини кашф этади. Ундаги бадий бошлиқларни ўрганади. Айниқса Крит кулолчилиги Эванснинг эътиборини тортади. Бу ерда “Камарес стилидаги вазалар ва уларнинг ривож ва инқирози А.Эвансга Эгей санъатини босқичларга ажратишга ёрдам беради. Бу босқичларни афсонавий шох Минос номи билан боғлайди. 1.Илк Миной даври. 2.Юқори Миной даври; 3.Сўнгги Миной даври. Эванснинг мақсади Троя шахрини излаш бўлган. У Гомернинг афсоанларида битиб қолдирган олтинга бой Трояни Крит оролида тахмин қилади. Унинг мақсади бойлик орттириш эди. У ўзининг кўзлаган мақсадига эриша олмайди албатта. Аммо у бебахо Кносс саройини кашф этади.

Афсонавий Троя хақидаги афсона тилдан тилга , оғиздан-оғизга кўчиб, кўплаб саёхатчилар ва олимларни жалб этган. Эгей санъати аслида қадимги грекларнинг авлод аждодлари санъатидир. Бу ерда қадимги ахейликлар, эолийлар истиқомат қилиб, улар ҳозирги грекларнинг ота-боболаридир. Қадимги грекларнинг келиб чиқиши ҳам айнан мана шу

даврларга бориб тақалади. Эрамиздан олдинги 3000 м.чи йилликдан 1200 йилга қадар Критда ўзига хос санъат ва маданият ривожланди. Тахминларга қараганда табиий офатми ёки босқинчилик юришлари натижасида Крит маданияти йўқолиб кетди.

Крит санъати. Критдаги Кносс саройи унинг меъморлиги қай даража ривожланганлигини кўрсатади. Унинг лабиринтга ўхшаш чалкаш режаси, мунофаага мўлжалланган қалъага хос кўриниши эътиборни тортади. Бу ерда турли мақсадга мўлжалланган қурилмалар ичида ҳукмдор ва унинг оиласи учун мўлжалланган бинолар яъни сарой эътиборлидир. Уларнинг ички қисми маҳобатли суратлар билан безатилиши диққатга сазовор. Крит кулолчилиги ҳам бошқа санъат турларига нисбатан энг кенг ривожланган санъатдир. Бу ерда “Камарес” стилидаги кулолчилик буюмлари (ваза) топилиб унинг номи камарес ғоридан топилгани учун шундай номланади. Бу кўзалар шакл жihatдан ранг-баранг, сиртига ўсимликсимон нақшлар чизилган. Бу стил “денгизча услуб” деб ҳам юритилади. Бизгача етиб келган вазалардан –“Лола гулли ваза”, “Саккиз оёқ суратли ваза”, ва бошқалар ўзининг лаконик ишланиши ва бадиий савиясининг тугаллиги ва нафислиги билан эътиборни тортади. Камарес стилидаги вазалар инқироzi уларнинг геометрик орнаментга қараб ўзгариши билан якун топади. Критдан топилган майда шаклдаги хайкалтарошлик эса, бу ерда маҳобатли хайкалтарошлик ривожланмаганидан далолат беради.”Илон ўйнатаётган аёл”, “Ер хайдовчи”, “Қаҳрамон ва кенгтавр” кабилар шу даврнинг шох намуналаридир.

Микена санъати ҳам ўзига хос тарзда шаклланган. Микена санъати кейинги грек халқи авлод аждодларининг санъатидир. Микена архитектурасида шаҳарсозликнинг дастлабки кўриниши акропол қурилиши Микена акрополи ярим ёрти холда етиб келиб, унинг кириш дарвозаси баҳайбат тошлардан бунёд этилган шер тасвирли “Шерлар дарвозаси” етиб келган. Микена меъморлигида турли нусхадаги қурилмалар ривожланди. Шахтасимон қурилмалар, мегарон типидagi ва айниқса циклопик қурилмалар кенг ривожланди. Мегарон типидagi қурилма энг аввал шох саройларида кузатилиб, у тўғритўртбурчак шаклдаги режаси, олд қисми икки ён омонидa туртиб чиққан девори ва икки устунга эгаллиги билан , бинонинг ички қисми диний маросим учун мўлжалланган ўчоғи билан характерланади. Шундайлардан Антадаги ибодатхонадир. Микенада шох Атрейга бағишланган қурилма дахма вазифасини ҳам ўтайди. Унинг режаси ҳам ўзгача. Узун **дромос (36м)** деб номланган йўлакча концентрик айлана шаклидаги асосий хонага бошлайди.Бу ерда дахма жойлашган. Шунингдек, у хазина омбори бўлиб ҳам хизмат қилади. Микенадан шунингдек хайкалтарошлик. Маҳобатли рангтасвир ва амалий санъат намуналари ҳам топилган. Қурилмалар ички қисми деворий суратлар билан безатилган. Микена кулолчилигида – Дипилон амфоралари кенг ривожланган. Бундай хумлар одам бўй басти билан 1,80 мни ташкил қилган. У дафн маросимларида дон -дун сақлаш

учун асқотган. Улар сиртига геометрик нақшлар билан безатилган. Уларда меандр нақши кенг қўлланилган. Крит ва Микена санъати кейинги антик грек давр санъати учун асос бўлди.

4 илова

Ўтилган дарсни мустаҳкамлаш учун саволлар:

1. Эгей дунёси ёки Крит Микен санъатига тафсилот.
2. Эгей санъатининг кашф этилиши ва архелогик тадқиқотлар.
3. А.Эванснинг Крит санъати ва маданиятини кашф этишдаги хизматлари.
4. Кносс саройини таҳлил қилинг?
5. Кулолчилик. Камарес стилидаги вазаларни тушунтиринг?
6. Маллин ва Фестадаги қалъа саройларни таҳлил қилинг?
7. Эгей хайкалтарошлик намуналарини қайд этинг, тушунтиринг?
8. Крит -Микен маҳобатли суратлардан мисол келтиринг?
9. Микена меъморлигига характеристика беринг?Микена акрополи.
10. Мегарон нусхасини тушунтиринг?
11. Шахтасимон қурилмалар қандай қурилмалар?
12. Циклопик қурилмаларга изох беринг?

10-мавзу: *Антик санъат. Қадимги Юнон санъати* (Архаика даври санъати)

МАЪРУЗА РЕЖАСИ:

1. Антик давр антик санъатга муқаддима.
- 2.Қадимги Грек санъатининг босқичлари. Гомер даври.
- 3.Архаик даврда қад. грекларнинг сиёсий- маънавий ҳаёти.Архаик давр архитектураси.
- 4.Архаик давр хайкалтарошлик ва амалий санъати.

2-илова

ТАЯНЧ СЎЗЛАР

Антик, Антиквус, Полис,акропол, Простил, Амфипростил, Периптер, Наос, Пронаос, Целла, Опиастадом, Ордер,Фронтон,Антаблемент, Архитрав, Фриз, Карниз,Абак. Эхин, капител, стилобат, стереобат, Дорий. Ионий, Кора, Кариатида,Зофор, Горельеф,рельеф, Зевс, Пасейдон, Афина, Геракл, Гомер, Илиада. Оддисей, Кентавр, Циклоп, Амазонка, Кентавромахия, Медуза Гаргона, Архонт, Курос.

3-илова

МАРУЗА МАТНИ

Ер юзида инсоният тарихида Қадимги шарқдан кейин, Эгей,Ўрта ер денгизи бўйларида жойлашган кўплаб катта кичик ороларда: жумладан, Болқон ярим ороли, Крит, Делос, Феру, Мелос , шунингдек, Аппенин ярим ороли, Сицилия оролларида эраиздан аввалги 5-4 (классика) асрдан то эраизнинг 1-3-асригача (Рим) улкан цивилизация кечиб ўтди. Бу тарихий ва маданий жараён фанда **Антик** (“Антиквус” - қадимги) деган ибора билан юригизлади. Антик давр санъати қадимги грек ва Рим санъати ва маданий

ривожига нисбатан қўлланилган. Жахон цивилизациянинг ривожига антик давр маданияти ва санъати улкан ахамиятга эгадир.

Қадимги грек санъатининг даврий босқичлари: Гомер, Архаика, Классика (Илк, Юқори ва Сўнги) Эллинистик даврларни ўз ичига олади. Инсоният тараққиётида антик давр ёки қадимги грек санъатининг роли улкандир. Айниқса классика даврида илму фан, адабиёт, фалсафа, комедия, трагедия, театр мусиқа билан қаторда архитектура, ҳайкалтарошлик ва тасвирий ва амалий соҳада юқори ютуқларга эришилди. Греklar биринчилардан бўлиб, демократик принципларни илгари сурдилар. Шу билан бирга реалистик санъатга асос солдилар. Улар чуқур маъноли ва бадиий жихатдан савияли ва илмий асосланган архитектура ва ҳайкалтарошлик асарларининг яратувчиси сифатида дунёга машхур бўлдилар. Грек санъатида илк бор инсон ҳайкалини анатомик ва пропорционал жихатдан пухта асосланган ҳайкаллар яратилиши жахон санъатида оламшумул воқеа бўлди. Айниқса **Идеал инсон** образининг тараннум этилиши. Шунингдек, ҳайкалтарошликда пластика, мураккаб хатти ҳаракат, динамика ва драматик ҳолат ва эмоционал хислатлар очиқ берилиши... Грек санъатида афсона ва ривоятнинг роли катта бўлди. Ҳайкалтарошликда худолар образини инсон қиёфасида талқин этилди. Санъатда Дорий ва Ионий йўналишлари бири-бири билан мусобақалашди. Жумладан, меъморлик ва ҳайкалтарошликда жойлик мактабларнинг ўзаро рақобати. Шунингдек, уларда эришилган ютуқлар..

Грек архитектурасининг илдизи ўтган даврларга ҳали микена ва Гомер давриларидан бошланади. Грек архитектурасида дастлабки шаҳарсозлик полис ва акропол қурилиши йўлга қўйилди. Улардаги энг эътиборли қурилма – ибодатхона бўлди. Ибодатхоналар полисининг ҳалоскори бўлган маъбудлар шарафига бағишланди. Архаика даврида инсоният тарихида дастлабки демократик қарашлар дунёга келди. Бу даврда демослар билан эвпатридлар ўртасида мунтазам урушлар бўлиб турди. Архаик меъморликда асосий қурилиш ибодатхоналарга қаратилди. Уларнинг бир неча хиллари (типлари) дунёга келди. Простил, Амфипростил, Периптерлар. Периптер энг кенг тарқалган нусхаси бўлиб, у кейинги давр ққурилмаларида ҳам ривожлантирилди. Архаика даврининг нодир меъморий обидаларидан – Пестумдаги Гера ва Пасейдон ибодатхонаси, Афина Афайи ва Олимпиядаги Зевс ибодатхоналаридир. Ибодатхона полисининг энг баланд тепалигида қад қўтарди. Унинг қаришисидаги майдон грек жамоасининг мажлис ва йиғинларини ўтказадиган жой бўлди. Бу ерда илк демократик қарашларга асосланган Агоралар ўтказилган. Архаик даврда икки бир бирига қарама-қарши бўлган Дорий ва Ионий мактаблари ёки услуби ҳам ривожланди. Бу меъморлик ва ҳайкалтарошликда яққол кўзга ташланди. Дорий йўналиши маҳобат ва қуқ қудрат рамзи сифатида шакллнади. Ионийча йўналиш ўзининг жозибаси ва нафис ечими билан аёлларга қиёсланади. Меъморликда Дорий ва Ионий ордерлари ҳам дунёга келди. Бу икки йўналиш тасвирий ва амалий санъатда ҳам ўзаро рақобатдашди. Ҳайкалтарошликда ҳам худди шундай хислатлар кўзга ташланди. Дорийча мактаб улуғвор ва матонатли

образлари билан ажралиб турса, ионий мактаби томонидан яратилган хайкаллар жозибаси, латофати ва майинлиги билан фарқ қилди. Бу даврдан бизгача етиб келган –“Курослар “хайкаллари, “Кора” хайкали, “Клеобис ва Битон”, “Архонтлар”, ва фронтон бўртма композициялардир. Кулолчиликда бу даврда Қора кигурали вазалар ривожлангандир. Улар шакл жиҳатдан ранг барангбўлб, сиртига олимп ўйинлари билан бирга афсонавий мавзулар асосида суратлар ишланган. даврнинг энг кусли мусуввирларидан –Клитий, Эрготим ва Эксекийлардир. “Франсуа вазаси”, “Қайикдаги Дионис”, “Ахил ва Аякс”каби вазалар. Архаик давр санъати кейинги Классик санъатга йўл очди.

4-илова

Ўтилган дарсни мустаҳкамлаш учун саволлар:

1. Архаик даврда қадимги грекларнинг сиёсий –маънавий ҳаёти.
2. Қадимги грециядаги дастлабки демократик принциплар тўғрисида.
3. Архаик давр меъморлигида эришилган ютуқлар.
4. Полис, акропол қурилиши.
5. Грек ибодатхоналари нусхаларини тушунтиринг? Простил, Амфипростил,Периптерлар.
6. Дорий ордери ва унинг тузилиши. Қандай бўлақлардан ташкил топган.
7. Ионий ордери ва унинг тузилиши. Қандай бўлақлардан ташкил топган.
8. Пасейдон, Гера, Зевс ибодатхоналарини таҳлил қилинг?
9. Архаик давр хайкалтарошлиги намуналарини қайд этинг?
10. Курос. Кора, Архонт, Клеобис ва Битон хайкаллари таҳлил қилинг?
11. Дорий ва Ионий йўналишининг бир биридан фарқини тушунтиринг?
12. Архаик давр санъатининг кейинги классик санъат учун пойдевор вазифасини ўташига изох беринг?

11-мавзу: “КЛАССИКА ДАВРИ САНЪАТИ ” (Илк, Юқори ва Сўнги классика)

МАЪРУЗА РЕЖАСИ:

1. Грек классикасига таъриф ва унинг босқичлари.
2. Илк классика санъати. Архитектура, хайкалтарошлик. Кулолчилик.
3. Юқори классика. Архитектура, хайкалтарошлик.
4. Сўнги классика. Архитектура, тасвирий санъат.
5. Классика санъатининг кейинги жаҳонцивилизациясида тутган ўрни.

ТАЯНЧ СЎЗЛАР

Антик, Антиквус, Полис, Акропол, Гипподам, Мунтазам режалашув, Простил, Амфипростил, Периптер, Наос, Пронаос, Целла, Опиастадом, Ордер, Фронтон, Антаблемент, Архитрав, Фриз, Карниз, Абак. Эхин, капител, стилобат, стереобат, Дорий. Ионий, Кора, Кариатида, Зофор, Горельеф, рельеф, Хиазм, Зевс, Пасейдон, Афина, Геракл, Гомер, Илиада. Одиссей, Кентавр, Циклоп, Амазонка, Кентавромахия, Медуза Гаргона, Архонт, Идеал инсон, Апполлон, Афина, Фидий, Антик архитектура. Юнон полислари. Устунлик композиция. Ордер. Дорий, ионий, тоскан ва коринф ордерлари. База. Антабламент. Модул ўлчови. Ант. Целла. Порттик. Простил. Амфипростил. Периптер. Парфенон. Эрехтейон. Никки Аптерос. Пропилей. Акропол.

Гипподам системаси. Агора. Пританей. Булевтерий. Стадион. Гимнасий. Театрон. Орхестра. Перестил ва пастада тураржойлари.

МАЪРУЗА МАТНИ

Антик давр: Қадимги грек ва Рим санъати ва маданий ривожига нисбатан қўлланилган. Қадимги грек санъатининг даврий босқичлари: Гомер, Архаика, Классика (Илк, Юқори ва Сўнгги) даврларни ўз ичига олади. Инсоният тараққиётида антик давр ёки қадимги грек санъатининг роли улкандир. Айниқса классика даври санъатида эришилган ютуқлар: архитектура, хайкалтарошлик ва кулолчилик соҳасида. Греklar биринчилардан бўлиб, демократик принципларни идғари сурдилар. Шу билан бирга реалистик санъатга асос солдилар. Улар чуқур маъноли ва бадиий жихатдан савияли ва илмий асосланган хайкаллар, меъморий обидалар яратувчиси сифатида дунёга машхур бўлдилар. Грек санъатида илк бор инсон хайкалини анатомик ва пропорционал жихатдан пухта асосланган хайкаллар яратилиши жахон санъатида оламшумул воқеа бўлди. Айниқса Идеал инсон образининг тараннум этилиши. Шунингдек, хайкалтарошликда пластика, мураккаб хатти-харакат, динамика ва драматик ҳолат ва эмоционал хислатлар очиб берилиши... Грек санъатида афсона ва ривоятнинг роли катта бўлди. Хайкалтарошликда худолар образини инсон қиёфасида талқин этилди. Санъатда Дорий ва Ионий йўналишлари бири-бири билан мусобақалашди. Жумладан, меъморлик ва хайкалтарошликда жойлик мактаблар ўзаро рақобатлашди. Шунингдек, уларда эришилган ютуқлар шу давр санъатида ўз аксини топди.

Грек Классикаси (эр.ав (5-4а) фанда уч босқичга бўлиб ўрганилади. Булар - **Илк классика** -5 асрининг 2та чорагини, **Юқори классика**-5 асрнинг кейинги икки чораги; **Сўнгги классика**- 4 асрнинг икки чорагини ўз ичига олади. Классика нафақат грек санъатида балки жахон маданий ривожига ва архитектура ва тасвирий санъат соҳасида инсоният тарихида дадил қўйилган кадам бўлди.

Илк классика. Эрамиздан аввалги 5-асрнинг бошида греklar форслар билан алангали урушлар олиб борар эди. Шу боис грек полисларининг аксарияти вайрон бўлган эди. Аммо шунга қарамай қурилишда асосий эътибор яна ибодатхоналарга қаратилди. Бу давр архитектурасида ўтган архаик давр меъморлигида эришилган ютуқлар янада ривожлантирилди. Бу даврнинг нодир меъморий обидаларидан –архаикадан классикага ўтишда Олимпиядаги-Зевс ибодатхонасидир. Унинг меъмори **Либон**. Ушбу ибодатхона пропорциясида энди архаик даврга хос оғирлик ва дағалликка барҳам берилиб, бинонинг умумий қиёфаси енгиллаштирилиб, янада нафис ва жозибадор бўлишига эришилди. Устунлар –Ордерлар нисбатларида янада юқорига бўй чўзиб, тоқ сондан жуфт сонга айланиши, шунингдек. Дорий ва Ионий шаклларнинг уйғунлашуви билан эътиборни тортди. Шунингдек Пестумдаги Гера ибодатхонаси Эрта классиканинг нодир қурилмаларидандир. Греklar форслар устидан ғалаба қилиб, полисларга катта эътиборни қарата бошладилар. Бу даврнинг буюк меъмори Гипподам

полисларда “Мунтазам тартибга солинган режалашувини” қўллайди. У тўғри параллел бўй чўзган кўчаларни кўндаланг кесишган кўчалар билан боғлайди. Натижада шаҳарлар тартибга солиниб, кўчаларга ном берилди. Гипподамнинг “Регулярний планировкаси” кейинги даврда кенг қўлланилди.

Тасвирий санъат. Илк классика санъатида хайкалатрошлик етакчи турлардан бири бўлди. Бу давр санъатида энди маъбудлар бўлмай, инсон шахси диққат марказда туриб, унинг жисмоний ва пропорционал тузилиши бу давр хайкалатрошлигида бош масала бўлди. Шу билан бирга унинг хатти харакатини реал талқин этишга ҳам эътибор қаратилди. Шундай муаммолар устида талайгина жойлик мактаблар бир бири билан рақобатлашди. Атика, Пелопоннес, Аргос-Скион, Ионий ва Дорий жойлик мактабларининг ҳар бири инсон гавда ва тана тузулишини тўғри етказиш ва бунини аниқ далил исботлар билан назарий рисолалар ёзган ҳолда амалга оширадилар. Шундай муаммолар устида бу даврнинг кучли хайкалатрошларидан – **П.Регийский, Поликлет, Мирон** ва бошқалар... Поликлетнинг “Найзабардор” хайкали яққол мисол бўлади. П.Регийский хайкалатрошликда “Хиазм” усулини дасталб қўллади. Бу инсон тана тузилишининг қуйи ва юқори қисмини икки хил ракурсда берилишидир. Унинг “Оёғидан зирапчани суғираётган бола”, “Эрот Соранцо” каби асарлари бунга далилдир. Хайкалатрош Мирон эса инсоннинг мураккаб хатти –ҳаракатда ва ракурсда кўрсатишга муваффақ бўлди. Унинг “Диск отувчи” хайкали айна вақтгача барчани эътиборини тортиб келган.

Юқори классика. 5-асрнинг кейинги икки чорагини ўзи ичига олади. Бу давр грекларнинг ҳаётида форслар устидан бутунлай ғалабага эришилган давр бўлиб, меъморликда асосий эътибор полис қурилишига қаратилди. Афина полиси бутун грек халқининг ифтихори бўлган грек-форс урушида бутунлай вайрон бўлган эди. Уни қайта тиклаш шу даврнинг раҳнамоси бўлган Перикл ташаббуси билан амалга ошади. У кучли меъмор ва хайкалатрош. Усталарни бу ерга жалб этади. Юқори классика архитектурасидаги энг асосий ишлардан бу –Афина полисини қайта тиклаш бўлди. Унда меъморлар Иктин ва Калликрат, Либон ва бошқалар иштирок этадилар. Ундаги энг эътиборли қурилмалар –Кириш дарвозаси Пропилейлар, Нике ибодатхонаси, Парфенон, Эрехтейонлар. Уларни безатишда шу даврнинг кучли хайкалатрошлари-Фидий раҳбарлигида унинг шогирдлари билан Парфенон ибодатхонаси қурилди.

Хайкалатрошлик. Бу даврда барча эътибор Афина полисини қайта тиклашга қаратилиб, у грек-форс урушида бутунлай вайрон бўлган эди. Афина акрополини қайта қуриш ишларида шу даврнинг энг ташаббускор кишиларидан бўлган –Перикл раҳнамолик қилади. Перикл ўз даврининг доно сиёсатдони ва йўлбошчиси бўлган. У вайрон бўлган Афинани тиклашда кучли архитектор ва санъаткорларни бир жойга жамлайди. Уларни моддий таъминлашга ҳам, умуман, бу улкан ишни йўлга қўйишда ҳам бош қўш бўлди. Акрополни қайта тиклашда Калликрат, Иктин, Фидий кабиларга таянди. Даставвал бу ерда унинг бош лоихаси ишлаб чиқилди. Акрополнинг

кириш дарвозлари –яъни Пропилейлар устунлардан ташкил топган кириш – Ўнг ва Чап қанот, ўнг тарафи - меъмор Калликрат томонидан қурилди. У дорий ордеридан ташкил топди. Акрополнинг ўнг томонида кичик **Нике** ибодатхонаси аввал ҳам мавжуд эди. Бу ғалаба маъбудасига бағишланган ибодатхона меъмор томонидан қурилган. Акрополнинг энг юқори қисмида – энг эътиборли ва бош ибодатхона –**Парфенон** жойлашган. У аввалги Гекатомпедон ўрнида қад кўтарди. Бу ибодатхона 447 йилдан 432 йилга қадар қурилиш ишлари давом эттирилган. Перфенон Иктин ва Калликратлар томонидан амалга ошди. Бу ибодатхона Афина қиз маъбудасига бағишлаб қурилди. Уни безатиш ишларида шу даврнинг энг кучли хайкалтароши Фидий шогирдлари билан иштирок этган.Фидий Парфенон учун АФинанинг уч –“Афина Варвакион”, ”Афина Лемния” ва “Афина –дева” хайкалини яратади. Бундан ташқари у ибодатхона пештокига ўз шогирдлари билан– фронтон ва метопларига композициялар яратади. Уларнинг мавзулари –Грек форс уруши, ёки мифологик мавзуларга асосланади. Акрополда яна бир эътиборли ибодатхона бу – Эрехтейондир. У меъмор Мнесикл томонидан қурилган. Унинг режаси ассиметрик ечимга эга. Ушбу ибодатхона пештоқи томини кўтариб турган Коралар унга янада жозиба бағишлайди. Акропол лойихаси шу давр фан тараққиётининг маҳсули сифатида пухта ўйланган режага асосланиб, меъморлар геометрия қонунларига асосланган ҳолда биноларнинг нисбати ва тектоник жойлашуви ва ордерлар тизимини ҳам инобатга олганлар. Бу айни вақтгача фанда ўрганилишга асос бўлмоқда.

Юқори класикада хайкалтарошликдан қурилмани безатишда фойдаланилди. Унинг маҳобатли тури, бўртма, горелеф турлари ривожланди.

Сўнгги классика. Эрамизнинг 4 асрининг икки чораги. Бу давр грек сиёсий ҳаётида кескин ўзгаришлар кузатилади. Асрнинг 30-йилларида Македониялик Филиппнинг кириб келиши ва грек ерларини истило қилиши ,ундан сўнг Александрининг тахтга ўтириши ва Элладанинг барпо этиши маъанавий ҳаётда ҳам тубдан бурилиш ясади. Меъморликда бу даврда катта ўзгаришлар бўлди. Энди қурилмалар дин ва маъбудалр учун эмас балки шахсга мўлжалланган ёки шахснинг эҳтиёжи ва уни олқишлашга қаратилди. Қурилмаларнинг турлари кўпайиб, улар ранг баранг қиёфаларда ўзини кўз-кўз қилди. Албатта ўтган давр аъёналарига таянишган ҳолда янгича режа ва лоихадаги умуман янгича бинолар юзага кела бошлади. Шундайлардан-**Филиппейон** (шох Филипп ва унинг авлоди учун ёдгорлик) айлана шаклидаги бу қурилма гир айлана диптер услубида қурилган. Унинг ички қисмида македонскийлар сулоласининг хайкаллари ўрин олган. Қурилишда янги Коринф ордерининг пайдо бўлиши биноларнинг қиёфасида декоратив талабни кучайтирди. Давр талаби билан театрларнинг юзага келиши уларда комеодия ва трагедия актерлар фаолияти грек теарт сахналарини вужудга келишига сабаб бўлди. Бунга Афина полиси ёнида қад кўтарган **Дионисий театри**, **Эпидаврдаги театр** ва хаказолар мисол бўлади. Бундай театр сахналари ҳозирги цирк арнасига ўхшаш, ярим айлана шаклида, қия тепалик ёки тоғ ён бағрида жойлашган бўлиб, ўзида театрон, орхестр ва скенани ўз

ичига олади. Лиссикрат ёдгорлиги. Бу даврда аслзодалар учун 3-4 қаватли уйлар ҳам қурилди.

Хайкалтарошлик. Сўнги классика хайкалтарошлиги меъморлик каби даврнинг сиёсий ва маънавий талабларига жавоб берди. Эллада ва эллин халқининг куч қудрати ва салохиятини очиб бериш шу давр санъатидаги бош масала бўлди. Албатта шахсни олқишлаш ва уни кўкларга кўтариш ғоялари Александрнинг бош хайкалида кўриш мумкин. Бу даврда Лиссип, Праксител, Леохар ва бошқалар ижод қиладилар. Бу давр хайкалтарошлигида нафақат хатти ҳаракат муаммоси балки энди инсоннинг ички эмоционал хиссиёти. Унинг кечинмаларига эътибор бериш кузатилади. Даврнинг нодир хайкалтарошлик намуналари: “Дионисни кўтарган Гермес хайкали”, Книд Афродитаси, Мелос Афродитаси, Александр бюсти, “Нике”, “Менада”, “Лаакон” хайкал гуруҳлари.

4-илова

Ўтилган дарсни мустаҳкамлаш учун саволлар:

1. Классика санъатнинг босиқичларига изох?
2. Классика санъат маданий ривожланишнинг кейинги жаҳон цивилизациясида тутган роли.
3. Илк классикадаги сиёсий ижтимоий воқеалар.
4. Илк классика архитектураси ва ундаги ўзгаришлар.
5. Даврнинг нодир меъморий обидаларини таҳлил қилинг?
6. Илк классика хайкалтарошлари П.Регийский ижоди.
7. Поликлетнинг классика хайкалтарошлигидаги хизмати.
8. Мирон ижоди ва унинг “Диск отувчи” ва “Эрот Саранцо” ва “Зевс” хайкаллари таҳлил қилинг?
9. Юкори классика меъморлигида қилинга ишлар –Афина акрополи қайта қуриш ишлари.
10. Парфенон ибодатхонасини таҳлил қилинг?
11. Эрехтейон ибодатхонаси таҳлил қилинг?
12. Фидий ва мактаби. Афина акрополидаги хайкал безаклари.
13. Сўнги классикадаги кескин ўзагришларнинг санъатга таъсири.
14. Меъморикдаги ўзагрилар ва даврнинг меъморий обидаларини таҳлил қилинг?
15. Сўнги классика санъатидаги янги ғоя ва қарашлар.
16. Даврнинг нодир хайкалтарошлик намуналарини таҳлил қилинг?
17. Лиссип ижоди.
18. Праксител ижоди.
19. Классик санъатнинг кейинги эллинистик давр санъати ривождаги аҳамияти.
12. Дмитриева Н. А. Краткая история искусств: Очерки. - М., 1968.
13. Колпинский Ю. Д. Искусство Греции эпохи расцвета. - М., 1937.
14. М.С.Ибрагимова. Тасвирий санъат тарихи. Марузалар матни. Т., 2011.

12 -мавзу. ЭЛЛИНИСТИК ДАВР САНЪАТИ

МАЪРУЗА РЕЖАСИ:

1. Эллинистик империянинг барпо этилиш тарихи.
2. Эллинистик маданият ва санъат марказлари Пергам, Родос ва Александрия.
3. Эллинистик архитектура.
4. Эллинистик санъат: хайкалтарошлик, амалий санъат

5. Эллинистик санъатининг кейинги жаҳон цивилизациясида тутган ўрни

ТАЯНЧ СЎЗЛАР

Мунтазам режалашув, Диптер, Периптер, Наос, Пронаос, Целла, Ордер, коринф, Фронтон, Антаблемент, Архитрав, Кариатида, Зофор, Горельеф, рельеф, Эллин архитектураси. Юнон полислари. Устунлик композиция. Тоскан ва Коринф ордерлари. Филипейон, Кари Мавсол макбараси, Фарос маёғи, Александрия шахри, Пергам, Родос мактаби, Агесандр, Менада, Лаакон, Гелиос хайкали, Зевс хайкали, Зевс меҳроби, База. Модул ўлчови. Порттик Пропилей. Акропол. Гипподам системаси, Булевтерий. Эклезиастерия, Стадион. Гимнасий. Театрон. Орхестра. Сцена, Перестил ва пастада тураржойлари.

3-илова

МАЪРУЗА МАТНИ

Эллинистик давр ёки эллинизм ибораси фанда эрамиздан аввалги 4 аср ўрталаридан то эрамиздан аввалги 1 асргача бўлган давр Македониялик Филипп ва А.Македонский грек ерларини истило қилиб, ўзга юртларга босқинчилик урушларини олиб бориб, улкан Эллада империясини барпо этиб, то унинг инқирозигача бўлган даврга нисбатан ишлатилади.

Классика санъати эр.ав.4 аср ўрталарида инқирозга юз тута бошлади. Бунга Александрининг грек ерларини қўлга киритиши боис, классик анъаналар секин аста сўна бошлади. Энди эллин санъатида империя ва эллада сиёсатини олқишловчи, ғоя ва қарашлар ўрин эгаллай бошлади. Афсоналар ҳақиқатга айланиши ҳам ортда қолди. Маъбудлар образи ҳам санъатда қуйланмади. Унинг ўринига шахсни улуғлаш ва кўкларга кўтариш каби ғоялар санъатда бош масала бўлди. Бу архитектура тасвирий санъат ва адабиётда ҳам ўз аксини топди. Эллинистик давр санъати мураккаб кўринишга эга бўлиши бу унинг маданийлашган марказларининг турлича жойлашганидир. Александрнинг Миср, Олд Осиё ва сўнгра Сўғдиёнага қилган юришлари эллин санъатида турли халқлар ва анъаналарни ўзида уйғунлашишига олиб келди. Шундай бўлишига қарамай эллинистик санъат ўтган давр классика санъати анъаналарига тақлид қилган ҳолда юзага келди.

Архитектура. Эллинистик меъморлик юқорида қайд этилгандек, империя чегараси улкан бўлгани сабаб, унинг санъатининг ҳам ранг ыаранг ва хилма хил бўлишига сабаб бўлди. Бундай хусусият архитектурада ҳам кўринди. Греция худудида ривожланган меъморлик классик анъаналарни ўзида ривожлантирди. Александрияда эса миср ва эллин меъморлик анъаналари ривожлантириди. Пергам ва Родос ҳам шундай. Бақтрия ва Сўғдиёнада жойлик анъаналар билан бирга эллин санъати анъаналари ўзаро қоришилиб кетди. Эллин меъморлигининг нодир меъморий обидалари етти мўжизанинг бири қаторидан ўрин эгаллаган. “Александр маёғи”, “Пергам меҳроби”, “Кари Мавсол макбараси”, ва бошқалар.

Эллинизм даврида эса шаҳарсозликда тўғри бурчакли бўлинишга асосланган «Гипподам» системаси кенг тарқалади. Бу система бўйича кўчалар геометрик шакли тўғри қилиб олинади, бир ёки икки кўча ўзининг кенглиги ва ахамияти асосида асосий қилиб танланиб жамоат марказлари шу кўчаларда жойлаштирилади. Тураржой бинолари асосан ички ховли

атрофида жойлаштирилиб, бино олдида айвонлар қурилган. Шунинг учун бу турдаги тураржой -«перестил» ҳилидаги иморат номини олган. Перестил тури асосан эллинизм даврида ривожланган. Эллинизм даврида бинонинг бадиий хусусиятлари кўпроқ эркин композиция, антиқа ғоялар ва турли ҳайкаллар билан безатилиши сабабли характерланади. Устунлар копителига акант ўсимлиги шакли берилган бўлиб, натижада коринф ордер системаси яратилди.

Тасвирий санъат. Тасвирий санъатда ҳам шундай муаммолар санъатда бош масала бўлди. Ҳайкалтарошлик бошқа турларга қараганда етакчилиكنи кўлдан бой бермади. Грецияда хали 4 аср ўрталари талай ҳайкалтарошлар ижод қилдаилар. Лисипп , Агесандр, Праксител, Леохар ва бошқалар. Улар баъзилар классик анъаналарни ривожлантирган бўлсалар, бошқалари янгича ғоя билан йўғрилган санъатга асос солдилар. Эллинистик санъат марказларидан Пергам мактаби , Родас мактаби,Александрия мактаби ва унда ижод қилган ҳайкалтарошлар эллин санъатининг ривожига хисса қўшдилар. Даврнинг нодир санъат намуналари : “ Александр буюсти”, “Книд Афродитаси”, “Рақсга тушаётган Менада”, “ Мелос афродитаси”, “Лакоон”, “Пергам алтари бўртмалари”, “Родосдаги Гелиос ҳайкали”, “Дионисни кўтарган Гермес” ҳайкали, Ғоз ва бола” ва бошқалар..

4-илова

Ўтилган дарсни мустаҳкамлаш учун саволлар:

1. Эллинистик империянинг ташкил топиши.
2. “Эллин” , “Эллинизм” ииборасига изох киритинг?
- 3.Эллинистик санъатдаги ғоя ва муаммолар хусусида
- 4.Эллинистик давлатнинг таркоқлиги:
- 5.Эллинистик маданий марказлар ҳақида. Пергам, Родос ва Александрия мактаблари. Улардаги бадиий жараён ва ўзига хослик.
6. Эллин архитектурасига характеристика. Даврнинг нодир меъморий обидаларини таҳлил қилинг?”Пергам меҳроби”, “Александрия маёғи”, ”Кари Мавсол” мақбараси ва бошқалар.
- 7.Эллин санъати ва ҳайкалтарошлигининг ўзига хос жиҳатлари.
8. Эллинистик давр мактаблари ва уларда ижод қилган ҳайкалтарошлар.
9. Эллин санъат асарларини номланг. Таҳлил қилинг?
- 10.Эллинистик давр санъатининг шарқ ва Ўрта осие маданий ривожига таъсири.

13 –мавзу ЭТРУРИЯ САНЪАТИ

МАЪРУЗА РЕЖАСИ:

- 1.Этрусскларнинг этник ва географик келиб чиқиши.
- 2.Этруссклар маданияти ва санъати.
- 3.Этруссклар меъморлиги.
- 4.Этруссклар ҳайкалтарошлик ва амалий санъати
- 5.Этрусск санъатининг кейинги Рим санъати ривожига тутган ўрни

ТАЯНЧ ИБОРАЛАР.

Этрусск, Карфаген, Фьезолода, Палестрада ва Морчобаттода, урна, комплювиум, имплювиум, атриум, дромос, камера, тумулус. Фреска, Капитолия бўриси,

МАРУЗА МАТНИ

Этруссклар римликларнинг авлод-ажодларидир. Этрусскларнинг мамлакати – Тирен денгизи бўйларидан то шарққа томон Апенинин тоғларигача бўй чўзган Этруриянинг шимолий чегараси эр.ав 7 асрнинг охирида По дарёсигача чўзилиб, унинг жанубий қисми – Неополитан ериларигача етиб борган. Этруссклар айна вақтда хозирги Тоскана худудида жойлашган.

Этрурия ўзида 12 шаҳар давлатни тасарруфига олган. Бу ерларда қадимда синфий жамият қарор топиб, қулдорлик тузуми ҳам жуда эрта бошланиб, ижтимоий ҳаётда аслзодалар ҳукмронлигига асосланиб, давлатни бошқариш ҳарбий амалдорлар гуруҳи томонидан бошқарув олиб борилди.

Этруссклар дехқончилик билан шуғулланиб,, уларнинг ерларининг катта қисми ботқоқликдан иборат бўлгани боис, дехқончиликда сунъий суғориш усулларидан фойдаланганлар. Денгиз орқали савдо – сотиқнинг ривожини этрурия иқтисодини яхшилаб, унинг маданий ривожини замин яратди. Этруссклар жуда кўп элатлар билан чатишиб (грек, карфагенлар, мисрликлар) улардан кўплаб яхши хислатларни олиб, шу билан бирга бу халқ ўзига хос хусусиятларни ҳам йўқотмади.

Этрусскларга санъатига хос намуналар эр.ав 6 ва 5 аср бошига тўғри келади. Бу даврда этрурия грек санъатининг кучли таъсирини бошидан кечириб, худди шу даврда этруссклар ўз санъатининг гуддаган даврини ҳам бошидан кечирдилар.

Рим меъморчилигининг донғи кетган назариётчиси Витрувий эр.ав 1 асрда яшаб ўтган Этрусск меъморлиги ривожига улкан ҳисса қўшган. шунингдек Рим меъморлигига ҳам.

Шаҳарда мунтазам тартибга солинган параллел кесишган кўчаларни лоихалаш грецияда 5 асрда бошланган бўлса, этрурияда бундан аввалроқ бошланган эди. Аммо этруссклар меъморлигининг нодир обидари бизгача кам сонларда етиб келган. Уларнинг аксарияти дахшатли урушлар натижасида, айниқса эр.ав. 1 мингинчи йиликда бирдамлик урушларида вайрон бўлган. Перуджияда шаҳар ва қалъа деворлари аркалари билан, Янги Фалериядаги, Сутриядаги, Перуджидаги кенг узун йўллар, хатто Фьезолода, Палестрада ва Морчобаттода кўприклар, каналлар ва водопровод(сув узатгич) лар қурилиб, бундан ташқари турли инженерлик лоихалари этрусск меъморлигининг юқори даражалилдигидан далолат беради

Меъморликда этрусск ибодатхоналарининг ташқи кўринишини билишда фақат Орвиетто, Сеня ва қадимги Фалерияда ибодатхоналар қолдиқларидан билиш мумкин.

Этрусск ибодатхоналари *подиумга* яъни баланд тагликка эга бўлиб ва асосланиб, грек периптерига қараганда ҳар тарафдан бир хил кўринишга эга бўлиб? Фронтал композицион принцип асосида қурилган. Бинонинг бирор

торроқ ёки узунроқ тарафида фасад мўлжалланиб, у кенг пешайвон билан безатилган. Ички маконда целла - уч қисмга бўлиниб, уларнинг ҳаммаси худоларга боғишланган. Этруск ибодатхоналари хаддан зиёд хайкалтарошлик ва рангтасвир санъатига бой бўлиб, уларда кўзга ташланарли полихром техникаси ҳам йўлга қўйилган. Этруск ибодатхоналарининг композицион принципи кейинги рим меъморлигида янада ривожлантирилди.

Этрускларнинг аҳоли истиқомат қилишга мўлжалланган уйлари тўғрисида маълумотлар етрали эмас. Бизгача етиб келмаган. Грекларнинг эркин лоихалаштириш пинципига қараганда этрускларнинг яшаш учун мўлжалланган уйлари режаси жиддий симметрик режага асосланиб, бир ўққа асосланади. Бундай режалашув ҳам кейинги римда кенг қўлланилди.

Энг қадимий қурилмалар яъни кулбалар – айлана ва овал шаклига эга бўлиб, бу дафн этиш учун мўлжалланган – лойдан ишланган **урналар** (ўралар) мисол бўла олади. Энг қадимий қишлоқча италянча уйлар Кюзидagi урнага ўхшаш қурилмадан тассаввур қилиш мумкин. *Унинг режаси тўғритўртбурчак шаклга эга бўлиб, баланд томи навес) соявандга эга. Шип қисмида тўғритўртбурчак шаклда ўйиқ бўлиб, у “комплювиум” деб юитилиб, у бутун маконни ёруғлантириб туради. Худди шу хонада ўйиқнинг тагида полда “имплювиум”(ховуз) жойлашиб, у ёмғир суви билан тўлдирилган.* Қишлоқдаги уйлар дағал тошдан, лойдан синчдан қурилиб, томи сомон сувоқ қилиниб, қамиш билан. Сўнг черепица билан қопланган.

Шахардаги уйлар марказида **атриумдан** иборат бўлиб, (ички ёпиқ ховли) унинг атрофида симметрик равишда бошқа қурилмалар жойлашган. Чапда ва ўнгда эркаклар ва ққулар учун хоналар, ичкарида киришдан сал тепароқда – зодагоннинг хотин-халажлари учун шу бирга унинг қизлари ва хизматкорлари учун хоналар мўлжалланган.

Эруск аҳолиси яшайдиган уйлар хақида Морцобаттодан топилган уйлардан билиш мумкин. улар бир қаватли катта уйлар бўлиб, у кўплаб хоналардан ташкил топган ва у ички ховлига олиб боради. Бундай уйларда дўкончалар ёки устахоналар мавжуд бўлиб, улар уйнинг кўча томонга қараган тарафида жойлашган.

Этрурия меъморлиги қурилмалари ичида энг яхши холда сақлангани бу -- **мақбара–дахмалардир.** Улар этруриянинг шимолида кўп учраб, худди **тумулусни ўзида мужассамлаштириб**, -бу тупроқдан уюм холига келтирилган кўрғон бўлиб, у **дафн этишга мўлжалланган камера ва дромосга эга** бўлиб, катта- катта тош блоклардан қурилган. Бошқалари этруриянинг жанубида Черверти яқинида учраб, тумулус кўринишига эга бўлиб, у бўлак тошлардан қурилмай, балки яхлит қояга йўниб ишлаган. Бунга эр.ав 7 аср га хос **Раголини Галласи** мақбараси Шер суратли мақбаралар.....

Кейинги 3 чиси тўғритўртбурчак шаклидаги уйга ўхшаб, худди ўлганларга хос шаҳар кўринишида? .Бу мақбаралар деворидаги суратлар ҳам эътиборни тортади. Эр.ав 6-5 аср бошида –Корнето, Кюзи, Черветри, Орвиетто ва бошқа

ерлардаги курилмаларда кўплаб суратлар солинган “склеплар” етиб келган. Масалан. Икки бир хил деворлар шипнинг шаклига мос равишда улар суратлар билан безатилган. Бу тасвирлар курилманинг янада бойитиб кўрсатади. Силлиқ оҳак сувоққа бўёқлар шундоқ ўз ўзида суртилиб, ғадир-будур юзалар сувоқ билан қопланиб, у эса, грунт вазифасини ўтайди. Этрусклар минерал бўёқлардан унумли фойдаланиб, тасвирлар фреска техникасида ишланганяъни нам сувоқ сиртига. Баъзи жойлари ажралиб туриши учун бўёқлар куриуқ гурунт устига ишланган. Этруск рассомининг палитрасида –қора, оқ, қизил, сарик, кейинроқ, кўк, яшил ранглар ўрин эгаллаган. Оқ ва сарик гурунт тасвир учун фон вазифасини ўтаган. Девордаги сурат худди белбоғга ўзшаш кўринишда гир айланган. Девор юқорисида хайвон тасвири декоратив фигура ҳақиқий гералдик ҳолатда ишланган. М: *Сиртлонлар мақбарасида* –ўртадаги кенг белбоғ асосий тасвири бўлиб, унинг юқорисида ва тагида фриз ўтиб, фигуралардан иборат.

Ўтилган дарсни мустаҳкамлаш учун саволлар:

- 1.Этрурия, этрускларнинг этник ва географик тузулиши.
- 2.Этрусклар меъморлигининг ўзига хос жиҳатлари.
3. Аҳоли турар жойларнинг ўзига хос режаси.
- 4.Этруск ибодатхоналарини тушунтиринг. Уларнинг режаси .
- 5.Этруск санъатининг ўзига хос хислатлари.
6. Этруск ҳайкалтарошлиги намуналарини номланг ва таҳлил қилинг?
- 7.Этрусклар маҳобатли санъатининг ўзига хос усуллари
- 8.Этруск амалий санъатидан мисоллар келтиринг?

14-мавзу.

ҚАДИМГИ РИМ САНЪАТИ

1. Қадимги римликларнинг сиёсий –иҷтимоий ва маънавий ҳаёти.
2. Қадимги Рим санъатининг ривожланиш босқичлари.
3. Рим Республикачилар даври санъати ва архитектураси.
4. Қадимги Рим Август даври архитектураси ва шаҳарсозлиги.
5. Қадимги Рим Август даври ҳайкалтарошлиги.
6. Қадимги Рим санъатининг кейинги жаҳон санъати ривожига тутган ўрни.

2-илова

ТАЯНЧ ИБОРАЛАР:

Республика даври. Империя даври. Концелярия даври. Реалистик портрет, “Капитолия она бўйиси”, Оратор, “Ўз аجدодларини кўтариб турган Римлик портрети”, Венера, Базилика. Амфитеатр. Терма. Арка. Колонна. Форум. Равокли ва гумбазли конструкциялар. Бетон конструкцияси. Сувоқлаш. Акведук. Композит ордери. Ордери аркада. Романум форуми. Цезар форуми, Август форуми, Антонинлар даври, Троян форуми. Троян колоннаси. Тит ва Константин аркаси.

МАЪРУЗА МАТНИ

Қадимги римликларнинг эр.ав. 1 йилликда сиёсий-маънавий ҳаёти Рим республикаси эр.ав 6 аср охиридан то эрамиздан аввалги 1 аср охирида империягача бўлган давр республикачилар тизимининг ташкил топгандан тарихи бир неча босқичларга бўлинади. Дастлаб Рим унча катта бўлмаган шаҳар-давлат бўлиб, ўз атрофидаги халқлар –лотинлар, экволар ва волсколар билан узлуксиз урушлар олиб бориб, уларни ўзига бўйсундиради.

Кейинги босқич бу - Рим томонидан бутун Италиянинг босиб олиниши бўлди. Республикачилар даврининг сўнгида барча ўрта аср давлатларини қўлга киритиб, Рим қудратли давлатга айланди.

Рим республикачилар даври рим халқининг тарихида алангали урушлар даври эканлиги билан характерланади. Бу тўқнашувлар бир тарафдан, кулдорлик тузумига асосланган кескинлик натижаси бўлиб, куллар ва кулдорлар ўртасида тез-тез келишмовчиликлар бўлиб, бошқа томондан плебейларнинг патрициялар билан кураши натижасида сиёсий ҳуқуқ ва иқтисодий ахволни яхшиланишига олиб келди. Республикачилар даврининг сўнгида эр.ав 2-1 асрларда жамоадаги қарама -қаршиликлар янада авжига чиқди. Кулларнинг сонининг орта бориши куллар меҳнатидан фойдаланишнинг арзонлашувига олиб келди. Кулдорлик янги босқичга қадам қўйди. Бунда кулларни янгича эксплуатация қилиш йўлга қўйилиб, йирик деҳқончилик хўжаликлари-латифундияда ва руда конларида кетма- кет бўлиб турган куллар қўзғолонлари республикани ларзага келтириб, таҳликага солар эди. Эр.ав 2чи асрдаги Сицилиядаги **куллар қўзғолони**, эр.ав 1 асрда **Спартак қўзғолони** бунинг исботидир.

Айни вақтда кулдорлар орасида турли гуруҳ ва табақалар орасида ҳам келишмовчиликлар бўлиб туриб, хатто юқори табақа ҳам оддий халқ билан тез -тез тўқнашувларига олиб келди. Бу келишмовчиликлар эр.ав 1 асрда узоқ вақтлар давом этган фуқаролар урушида ўз аксини топди.

Рим кулдорлик империяси ўзида грек шаҳар-давлатларига ўхшамас юқори тарихий босқични босиб ўтди. Шу сабаб қадимги рим санъати янги тарихий босқичларда янгича муаммоларни хал этиши айни ҳақиқатдир.

Римликларнинг дунёқараши қадимги грекларга қараганда ҳаётни шоирона англашдан кўра янада теранроқ фикрлаш ва амалда тадбиқ этишга қаратилган бўлиб, у антик кулдорлик жамиятининг юқори босқичида шаклланди. У қудратли харбий административ Рим империясининг маданий ривожига санъат ва фан соҳасига ҳам эътибор кучли бўлди. Шу сабаб, рим санъатида расмий фуқаролар меъморлиги етакчи рол ўйнаб, айнан шу ердан хайкалтарошликда индивидуал портрет ва тарихий ҳикоянависона бўртма санъати ривожланиб, турли ҳудудларда рим қонунчилиги ва ҳуқуқини ҳаддан зиёд кучайишига олиб келди. Бунинг акси ўлароқ римликлар маҳобатли рангтасвир ва поэзияда у қадар донг таратмади. Шу боис улар эллин шерияти ва адабиётига кучли мурожаат этишлари кўринади.

Маълумки, грек санъатида мифологиянинг роли улкан ва беқиёсдир. Римликлар эътиқоди поэтик характердан йироқ бўлиб, ваҳоланки, бундай

поэтик талкин грек динининг асосини эгаллайди. Инсоннинг илохга бўлган муносабати аниқ бир маросим ёки удумни бажариш билан чекланган. Табиатдаги барча ходисалар ва инсоннинг ҳаётидаги муҳим воқеалар бирор илох билан боғланиб, римликлар эса ўз илохларини узоқ вақт тасвирлашга ботинмаганлар. Уларнинг илохлари мавҳум ёки умумий характерда бўгани боис ва чегарлангани сабаб ҳеч қандай хислатларга эга эмас эди. масалан. чақалоқнинг биринчи йиғиси, ёки буғдойнинг унушидаги худо қабилар рим санъатида мифологик тематика рим санъатида у қадар ахамиятл бўлмади. Римликларнинг дастлабки диний эътиқодга мўлжалланган хайкаллари эитруссклардан олиб ўзлаштирилди ёки мерос қилиб олдилар.

Афсона ва ривоятнинг танқислиги маълум бир образларни яратишга асос бўлмади, шу билан бирга бошқа халқлар афсона ва ривоятларини кенг ўзлаштиришларига имкон яралди. Римликлар ўз мабудларини грекларга ўхшата тасаввур ва тасвирлашни кейинроқ бошладилар.

Қадимги Рим архитектураси Қадимги Юнон архитектураси анъаналари асосида ривожланиб, асосан икки даврдан иборат. Республика даври – эрамиздан аввалги IV асрдан эрамиздан аввалги 30-чи йилларигача, императорлик даври - эрамиздан аввалги 30-чи йиллардан эрамизнинг V асригача.

Рим архитектураси назарий жиҳатдан яхши асосланган бўлиб, Витрувийнинг «Архитектура ҳақида 10 китоб» асари унга мисол бўла олади. Бу асар архитектура ва қурилиш соҳасининг ривожланишига катта ҳисса қўшган ҳолда XX аср бошларигача кенг ишлатилган назарий ва амалий қисмлардан иборатдир. Витрувийнинг асарлари қуйдаги китоблардан иборат.

1-китоб –Шаҳарсозлик ва иншоотлар турлари;

2-китоб –Қурилиш ашёлари;

3-4 китоб –Ордер системалари ва ибодатхоналари қурилиши;

5-китоб –Жамоат бинолари қурилиши;

6-китоб –Тураржой уйлари қурилиши;

7-китоб –Сувоқ ва безак ишлари;

8-китоб –Акведуклар ва сув таъминоти;

9-китоб –Қуёш ва сув энергиясидан фойдаланиш;

10-китоб –Қурилиш техникаси ва ускуналари;

Рим архитектурасида ордерларнинг беш тури ишлатилган:

1. Тоскан. Тоскан ордери ўзининг тузилиши билан оддий ва шакли бўйича оғир нисбатларга эга.

2. Дорий ордери. Ионон дорий ордерига нисбатан дорий ордери нафисроқ қилиб ишланган ва чиройли база устига қўйилган.

3. Ионий ордери. Шакли ва нисбатлари бўйича ион анъаналарига толиқ амал қилган ҳолда ишлатилган.

4. Каринф ордери Рим архитектурасида энг кўп тарқалган ордер турига айланди. Бу ордер нафис нисбатлари ва чиройли капители билан ажралиб туради.

5. Композит ордери. Рим архитектурасида ишлаб чиқилди ва ўзида иони ва каринф ордедерлари хусусиятларини бирлаштирди.

Рим архитектурасида «ордерли аркада» номли янги тектоник таркиб кенг тарқалади. Бу системада устунлар юк кўтарувчи конструкция сифатида эмас, фақатгина безатувчи элемент сифатида хизмат қилади. Рим архитектурасида устунли–равоқли аркада янги тектоник ва конструктив система сифатида кенг тарқалади.

Рим архитектурасида шаҳарларнинг асосий майдонлари –форумлар шакилланиши алоҳида аҳамиятга эга. Форум –савдо маркази ва халқ йиғинлари ўтказиладиган майдон. Форум бўйлама ўқ бўйича ривожланувчи композицияга эга бўлиб, бўйлама ўқ бўйича ибодатхона қурилган. Тўғри бурчакли планга эга ибодатхона форум композициясида асосий элемент бўлиб хизмат қилади. Ибодатхонанинг кириш қисми одатда айвонга эга бўлиб, бу айвон колонналари ионий, каринф ва композит ордерларида бажарилган.

Колизей амфитеатри 50 минг томошабин ўринларига эга. Коллизей эллипс шаклига эга бўлиб ўқлар бўйича ўлчамлари 156x188 метр ва баландлиги 48.5 метрни ташкил қилади. Колизей асосан табиий тош ва бетондан қурилиб, беш қаватли ордерли девор билан ўралган.

Терма бинолар шакилланиши алоҳида эътиборга молик. Терма –шахсий гигиена ва спорт билан шуғилланиш учун мўлжалланган кўп функционали мураккаб комплекс. Терма комплекснинг асосий заллари чўмилиш ҳафзалари –бассейнларига эга. Бассейнлар ҳар хил ҳароратли: Совуқ, илиқ ва иссиқ сув билан таъминланган.

Базилика тўғри бурчакли бўйлама ўқ асосида ривожланувчи композицион тузилишга эга. Базиликалар турли йиғилишлар ва трибунал мажлислари ўтказиладиган бино бўлиб, унинг ички тузилиши устунлар ёрдамида уч ёки беш қисмга –нефларга бўлинган.

Рим республикачилар даври меъморлиги. Меъморлик қадимги римда етакчи санъат тури бўлди. Агар грек меъморлигида қурилишда ибодатхона етакчи ўрин эгаллаган бўлса, рим меъморлигида асосий ўрин эгаллаган қурилмалар: уларда рим ғоя ва қарашларини ўзида қуйлаб, кейинчалик императорлик ва қулдорлар табақаси талабларига жавоб бериб, оддий халқ орасида ҳам ўзининг жозибаси билан эътиборни тортиши керак эди. Булар **рим форумлари, зафар аркалари, амфитеатрлар, термалар, базиликалар сарой ва виллалар шунингдек, инженерлик лоихалари асосида яратилган қурилмаларидир.** Булар, бутун бир рим империяси ва шаҳарларини таъминловчи ва энг аввал рим шаҳрининг гигант маркази – метрополиялардир. Рим меъморлигида қурилиш техникаси юқори даражага кўтарилиб, инженерлик санъати ва ихтиролари янада авжига чиқди. Бунда грек эллин меъморлиги усул ва қўлланилишларидан унумли фойдаланилди. Римликлар бахайбат акведукларни барпо этиб, у сувни бир неча 10 километрга етказиб берган. **Аппий Клавдий** акведуги эр.ав 34 йилда

қурилган. Эр.ав. 312 йилда **Виа Анния** –йўли қурилди. Кўприklar қазилма каналлар -римдаги Максим Клоаки .

Эраиздан аввалги 3-1 асрларда Қадимги Римга хос жиддий суронли қиёфадан асар ҳам қолмади. Бу давр ҳукмдорларини чет мамлакатларга қилган юришлари натижасида Рим, эндиликда бойиб бориб, бу бойликлар унинг умумий ташқи қиёфасини ўзгаришига, қолаверса, бой задогонларнинг бойлик ортидан қувиши натижасида серхашамлилиқ сари интилишларни юзага келтирди. Ҳукмрон синф орасида хашамдорлик авжига чиқди.

Римга жуда катта миқдорда грек юнон санъат асарлари келтирила бошлади. Римликлар юнон меъморлигида эришилган ютуқлардан кенг ва унумли фойдалана билдилар. Бироқ, грек меъморлиги баъзи типлари ва меъморий шаклларига, композицион ечим ва усулларига қайта ишлов бердилар. Римликлар уларни тағ-туби билан қайта ишлов бериб ўзгартирдилар. Масалан юнонлар томонидан йўлга қўйилган меъморий ордерлар тизими римликларда янгича қарашлар билан мослаштрилиб, у рим меъморлигида янгича талқинини топди. Даставвал, ордер лоихалашда мантиқан пухта ва аниқ бўлиши керак бўлган бўлса, рим меъморлари ордерни бинони безатишдаги асосий безак сифатида кенг қўладилар.

Энг қадимий маҳалий рим ибодатхоналаридан айлана шаклига эга бўлган **Тиволидаги унча катта бўлмаган ибодатхона** (эр.ав 1 йилда) баланд подиумда қад кўтариб, айланасимон целласи гир айлана енгил ва нозик 18 та коринф устунлари билан безатилган. Ибодатхона каскад ва қоялар ўртасида қад кўтарган. Тибурдаги ибодатхонанинг безатилишидаги меъморий элементлари –фриз, плафон кассеталари –эллинистик меъморлик ёдгорликлари яхши ўрганганлигидан далолат беради. Қара? Тибр қирғоқларида жойлашган бу ибодатхона ҳам илгариги буқалар бозоридаги ибодатхона каби айлана шаклига эга.

Рим ибодатхоналари учун яна бир характерли тип-нусхадаги – **псевдопериптер** нусхасидир. У ўзида грек периптерининг элементлари билан этрусск ибодатхоналари композицион принципларини мужассамлаштиради. Бундай нусхадаги ибодатхонанинг дастлабкиси Римдаги - **Фортуна Вирилис** ибодатхонасидир. Ибодатхона баланд подиумда қад кўтариб, тўғритўртбурчак шаклидаги целласи янада ичкарида жойлашиб, ундаги узун пешайвон (порттик) икки қатор устун билан терилиб, целлани хар уч тарафдан гир айлана ўраб турган устунлари худди деворидан ошиб кетаётганга ўхшаш ярим устунларга айланиб кетади. Пешайвонга чиқишдаги зинапоя бино фасадига урғу беради. Ибодатхона ионий устунларидан ташкил топган.

Римда сўнгги республикачилар даврида театр биносининг нусхаси яратилди. Бунга Помпейдаги театр биноси мисол бўла олади. Римдаги Марс майдонидаги **Помпей театри** (эр.ав.55-52йй.) тарихчи Плинийнинг ёзмаларидан маълум.

Рим театрларининг грек театрларидан принципал фарқи агар грек театрлари қоя ёки қир- адир қўйнида жойлашган бўлса, рим театрлар ўзининг

шахсий мустақил биносига эга бўлган. Рим театрларининг яна бир афзаллиги сахнанинг бино ички қисмида жойлашувидадир. Грек театр сахнаси ортида реал ландшафт мавжуд эди. Шу сабаб рим театрининг ички макони ёпиқ, берк ва алохида ажралган яъни холидир. Агар грек театри табиат билан уйғунлашган бўлса, рим театри –шаҳар типигаги қурилмадир. Субстракцияси – равоқли галерея тизимида бўлиб, ундан худди фойега ўхшаш системадан фойдаланилган, шунингдек, бинонинг одамлар билан тез тўлиши ҳамда бўшаши ҳам инобатга олинган.

Субстракция –тиргак ёки тирговуч бўлиб хизмат қиладиган қурилма. Унда асосий бино қад кўтаради. Худди баланд платформа каби ғишт ёки тупроқ уюмидан ҳосил қилинган тепалик каби.

Амфитеатр мисоли икки айланага ўхшаш театрни бирлаштириб, унда турли томошалар ва чиқишлар –масалан. Гладиаторлар жангги, хайвонларни захарлаш ёки якка курашлар ва турли кўринишдаги уйинлар олиб борилган. Бундай ўйинлар бутунлай римликлар ихтиросига хос сахналардир. Бундай кураш ва ўйинлар кейинроқ императорлик даврида тўлақонли ривожлантирилди. Бундай ўйинлар ва сахна кўринишлар Флавиевлар даврида **Колизей** биносида (80й.) олиб борилди.

Республикачилар даври махобатли қурилма турига – рим аслзодаларига мўлжалланган мақбара – дахмалар ҳам хос бўлиб, у Рим дарвозасига ортида катта йўл ёқасида жойлашган. Қабртошлар – саркофаг, обелиск ёки устун кўринишида бунёд этилиб, бундай мақбаралардан – Аппенин йўлидаги - **Цецилия Метелла** мақбараси эр.ав 1 аср ўрталарида қурилган. Бу махобатли қурилма бахайбат цилиндрик шаклда квадрат асосли. мақбара томонлари – 22.3 тенг. Қабрнинг юқори қисми конус шаклида яқунланган. Қурилма бетондан қурилиб, тош билан пардозланган. Минорасини беаъб турган фриз ва карниз, жижимадор мармардан ишланган чўққиси антик даврдан кўра ўртаасрга хос. Бу меъморий ёдгорлик ўз шакли тамойили билан этрусск мақбара –дахмаси –Тумулусни эслатади. Цецилия Метелла мақбараси бақувват барабани билан ўзгача охангда қурилиб, карниз билан яқунланган.

Республикачилар даврида Қадимги Рим умумжамоа маркази бўлган Форумларни қуриш ва барпо этиш йўлга қўйилган. Шундайлардан – Романум форумидир. Бу майдон ўзининг ҳажми, ўзидаги умумжамоа бинолари ва ташкил қилади. У эркин лоихалаш принципида бунёд этилган.

Республикачилар даври турар жой яъни аҳоли яшайдиган уйларнинг энг эътиборлиси –Помпейда қурилиб, Римда бу вақтда кўплаб уйлар бузилиб кетган бўлиб, улар ўрнида кейинги даврда бинолар қад кўтарган.

Шу ерлик италий уйлари –атриум ва перестил (ички ховли у коллонадалар билан ўралган) билан бойитилиб, шу билан бирга бундай уйлар хайкаллар ва фонтан билан ҳам алохида эътибор берилган. Перестиль атрофида яшайдиган уйларнинг эркин жойлашуви –Делос (Греция) га хос бўлган ечим. Бундай ечим римликларда бир ўқ атрофида жойлашганилиги билан алмашинади. Бундай ўзига хослик яна этрусск турар жойларига хос хислатдир. Республикачилар даврида Помпейдаги энг яхши ҳолда сақланган уйлардан

“Пансилар уйи”, Фавна уйи”, ва “Кумуш тўйлар уйи”дир. Бадавлат кишиларнинг виллалари юзага келишида турли сабаблар мавжуд. Бу биринчидан рим юқори табақасининг хаддан зиёд бойигани бўлса, бошқа томондан индувидуализмнинг кучайишидан, яна бир сабаби шаҳардаги шовқин-сурондан қочиш ва табиат сари интилишнинг белгисидир.

Витрувий қишлоқ вилласини – хўжаликка ва ишлаб чиқаришга мўлжалланганини таъкидлаб ажратади. Шаҳардаги виллаларнинг аксарияти кўплаб Неополитан кўлтиғида жойлашгани ва улардан энг яхши сақлангани – *Мистерия вилласи* ва *Диомеда вилласи* Геркуланум яқинида, *Папируслар вилласи*, *Боскореалдаги виллаларидир*. Шаҳар чеккасидаги виллалар ҳам худди шаҳардаги виллалар каби режалаштирилиб, перестили каттарок бўлиб, ҳақиқий боғга айлантирилган. Қурилманинг асосий қисмида хўжалик ёки фойдаланиш учун мўлжалланган уйлар –гир айлана ёки тўғритўртбурчак шаклида жойлашган. Виллаларнинг лоихалашда маҳаллий ернинг тектоник жойлашуви ҳам ҳисобга олинган. Улардаги усталик билан ўйлаб топилган – боғ, фонтан, беседка, ғорлар ва хайкалтарошлик бутун бир мажмуа билан киришиб кетади. Вилладаги энг ажойиби бу –*писцина* –катта сув омбори ҳам алоҳида эътиборли.

Рим вилларининг меморий принципи эр.ав. 1 асрнинг охирида юзага келди. Императорлар давридаги виллалар нафақат хажми билан хатто серхашамлилиги ва қимматбаҳо материалларнинг қўлланилиши билан ҳам ажралиб туради.

Маҳобатли рангтасвир. Республикачилар даврида хашаматли уйларнинг ажралмас қисми маҳобатли суратлар бўлди. Маҳобатли рангтасвирнинг энг нодир намуналари –Помпей шаҳрида кўплаб топилгани боис бу шаҳар антик рангтасвирни ўрганишдаги макон бўлди. 19 аср охирида Помпей деворий суратларини ўрганиш бошланиб, уни 4 стилга ажратилиб, аниқ бир тарихий босқич билан боғлиқлиги ўрганилди. Бу бўлиниш ёки ажратиш нафақат Помпей учун, балки, эрамизнинг 1 асрининг 3 чорагида рим декоратив рангтасвир санъатини ўрганиш ва аниқлашда ҳам зарур бўлди.

Эр.ав 2-1 асрларда республикачилар даврида – **1чи ва 2чи стиллар** ривож топади. Биринчи ёки “**инкрустацион стил**” ўзида рангли мрамарга тақлиднамо охангни мужассамлаштириб, алоҳида квадралар, карниз ва пиястрлар, рельеф тарзида штуркатурка қилиниб, бўртиқ кўринишга эга. Биринчи стилга хос суратларнинг ранги-тўқ қизил, сариқ ва оқ бўлиб, тоза тонларда ишланиб, ўта мазмундорлиги билан ажралиб туради. Ундаги рангни сингдирувчи штуркатурка бир неча қаватдан иборат бўлиб, кейинги ҳар бир қавати майинлашиб майдалашиб боради. 1чи стил қатор уйларда қўлланилиб, хатто Помпейдаги Фавна уйида ҳам учратиш мумкин.

Иккинчиси –архитектуравий стил-меморий стил-деб номланган аввалги ясси стилга нисбатан маконий ечимга эга. Деворларда калонналар, капителлар, карниз, пиястрлар тасвирланиб, у томошабинни чалғитишга қаратилган.

Хайкалтарошлик. Хайкалтарошлик бу даврда шахсни кўкларга кўтариш ва унинг шон шухратини куйлаш масалаларини илгари сурди. Республикачилар даври хайкалтарошлигида махобатли турдан кўрапортретчилик ривожланди. Айниқса реалистик портретчилик рим хайкалтарошлигидаги ўзига хос турлардан бири бўлди. Бундай хайкаллар асосан ўлган кишининг юзидан ниқоб олиш асосида шаклланди. Шундай хайкал портретлардан “шу даврнинг ҳукмдори “Ю.Цезар портрети”

Август даври санъати (эр.ав. 27 й –эрамизнинг 14 йили) Қуллар ва камбағалларнинг бош кўтариши натижасида бой қулдорлик республикасига каттиқ зарба берди. Рим хали у қадар йирик шаҳар бўлмаган вақтданок у сиёсий жихатдан хали кучсиз бўлишига қарамай, Ўртаер денгизидаги улкан империяни бошқаришга кучи етмас эди. Бу вақтларда қулдорларни табақаланишини химоя қилишда? Бақувват марказлашган ҳокимият зарур эди. Аини худди шу даврда республикачиларнинг олиб борган сиёсати хали жуда мустаҳкам эди.

30-йиллардан Рим тарихида янги саҳифа очила бошлайди. Рим империяга айланаётган бир вақтда сиёсий тўнтарилишлар оқибатида давлат вақтинчалик монархия ва харбий диктатурага айланишига сабаб бўлди. Бу муваққат диктатурага Октавиан Август (эр.ав. 27й.- эр.ав. 14 аср.) асос солди. Октавиан ҳам худди Цезар каби республикачилар тузумига хос бўлган кескинликлардан четлашишга ҳаракат қилди. Римда сенат иш олиб бориб, у билан бирга халқ мажлиси ва сайлов магистратлари ҳам фаолият юритар эди. Бироқ, империяни бошқаришдаги энг асосий лавозимлар харбий диктатор Августга бўйсуниб, унинг йўриғи билан иш олиб борар эди. Янги давлат тузуми принципат мақомига эга бўлди. Принципатнинг ўрнатилиши даврнинг асосий сиёсий муаммоларини хал қилишга қаратилиб, империя руҳи ва масшабига (ўлчовлари) мос бўлган. Жумладан, эксплуатация қилинаётганларни бости-бости қилишда ҳам. Бошқарувнинг янгича шакли чекка жойлардаги аслзодалар ва чавандоз ва нобилларнинг эътиборини тортиб, уларни ҳам четда қолдирмади.

Рим фуқаролари узоқ йиллик фуқаролар урушидан сўнг,энг аввал, тинч-осуда ҳаёт кечиришни тиклашга ҳаракат қилдилар. О.Август томонидан “Рах Романа”(рим тинчлиги) шиори остидаги сиёсат илгари сурилиб, аҳолининг турли табақалари томонидан қўллаб қувватланди. О. Август ўзининг давлатни бошқаришдаги ички расмий сиёсатини олиб боришда ўзининг айёрона сиёсатини йўлга қўйди.

Август даври меъморлиги. Август давр меъморлиги албатта императорлик авторитетини мустаҳкамлашга қаратилиб, қурилган қурилмаларда унинг бойлиги ва очиқ қўллиги ҳам акс этиши керак эди. Империя шарт шароитдан келиб чиққан ҳолда бу даврда қурилмалар улкан масшабларга эга бўла борди. Август даври меъморлигида қурилиш техникаси ҳам мукаммалашди. Қурилишда бинони қуришда ва унинг равоқ, девор ва умуман уни лоихалашда Рим бетони (пишган ғиштнинг майдалаб аралашган ҳолда) пайдо бўлиб ундан унумли фойдаланилди. Бундай ғиштин

–бетон қоришманинг юзага келиши қурилишда мустахкам ва улкан хажмга эга гумбазларни қуриш имкониятини яратди. Айни вақтда бу қоришманинг қўлланилиши қурилиш ишларини билмайдиган қуллар меҳнатини ҳам енгиллаштирди. Гиштин –бетонга асосланган қурилмалар сирти ёки мармар билан баъзида оҳакли травертинали аралашма билан сувалиб пардозланган. Бу ҳақида тарихчи Светонийнинг ажойиб сўзлари : “Август Римни лой ҳолда қўлга киритиб, уни мармардан бунёд этиб ташлаб кетди”-деган эди. Бундай ажойиб иборалар шундан далолат берадики, яъни императорлик даврининг бошланғич даври қурилиш ишларида янгича техник усул ва қўлланилишлар юксалганлигидан ва бу усуллардан унумли фойдалана билишганлигидан далолат беради.

Римда империянинг чегараси кенгайганлиги сабаб, савдо-сотик ривожланиб, шаҳарда ҳаёт жонлангани боис –форумлар, умумжамоа бинолари –базиликалар, томошагоҳ қурилмалар: театр, амфитеатрлар, цирklar) термалар, саройлар ва турар жойлар, ибодатхоналар, меъмориал ёдгорликлар, кўприklar, йўллар, акведуклар ва триумфал аркалар қурилиши авжига чиқди.

Рим императорлик даври меъморлиги бизгача ўша ҳолда етиб келмаган, улар тарихий жараёнлар ва табиий офатлар натижасида вайрон бўлган, қайта ўзгаришлар киритилган ва яна қайтадан тикланган. Август даври қурилишлари композицион ечими ва режалашуви ўзининг ўта соддалиги билан ажралиб туради. Масалан, Август Форуми композицион лоихасида ўтган Цезар даври лоихалашуви (тўғритўртбурчак режадаги перестил ховли ва унинг қоқ марказида ибодатхона жойлашаган.) қайта ривожлантирилди. Августнинг ушбу форумининг ичкарасида – **Марс Ултор** ибодатхонаси жойлашган. Бу бахайбат майдонда ибодатхонанинг ўнг ва чап томонларида – айлана шаклини ҳосил қилувчи деворлари оҳак сувоқли бинолар қад кўтарган. Ўша даврда бу айлана майдонлар хайкаллар, яримустунлар ва портиклар билан безатилган эди.

Бу даврга оид бизгача яхшироқ аҳволда сақланиб қолган эр.ав 1 асрга хос қурилмалардан – **Марцелла театри** бўлиб, у ярим айлана шаклига эга бўлиб, бу театр антик қурилмаларига қараганда бирмунча яхшироқ ҳолда сақланган. Марцелла театри грек театрларига қараганда кўп ярусли фасадга эга бўлиб, у аркали ордерларлардан иборат. Бизгача бу театрнинг фақат икки қавати сақланиб қолган. Биринчи қаватида – столб ва аркалар ярим калонна ва тоскан ордери антаблементи билан қиёсланса, иккинчиси эса, ионий ордерлар билан.

Август даврига оид қурилмалардан яна бир – бу термалар бўлиб, шундайлардан **Агриппа термаси** бизгача сақланмаган.

Римда Августга бағишланган мавзолей ҳам бунёд этилиб – у катта цилиндр шаклига эга бўлиб, олий канипча (насип) қум билан якунланган.?

Асрнинг биринчи ярмида шунингдек, қатор инженерлик қурилмалари ҳам яратилиб, булардан **Клавдийнинг** бахайбат **Акведуги** бизгача қисман сақланиб қолган. Август даври турар жойлари яъни истиқомат қилиш учун

мўлжалланган уйлар асосан, хос уйлар ва кўп қатлатли уйлар нусхаси ривожланиб, улардан кўп қаватли уйлар римнинг кўплаб ҳудудларидан жой олди. Помпейда шунга хос уйлар -**домуслар** кўплаб сақланиб қолган. Уларда этрусклар уйи билан эллинистик нусхадаги уйлар кўриниши қоришилиб кетган. Этрускча уйлардан атриум мерос қилиниб, у марказдаги энг эътиборли расмий хона бўлган бўлса, эллинча уйлардан –перестил ховлиси, асосий яшайдиган хона сифатида хизмат қилиб, у интим ётоқхона қисми бўлган.

Август даври тасвирий санъати Август даври тасвирий санъатида алоҳида расмий стил юзага келиб, у портрет ва бўртма санъатида ривожланади. Бу давр санъатининг илк босқичида эр.ав.5-4 аср грек санъати анъаналари ривожлантирилиб, классицизм стили бу даврнинг хумрон стилига айланади.

4-илова

Ўтилган дарсни мустаҳкамлаш учун саволлар:

1. Қадимги Рим ёки Антик давр цивилизациясига изох беринг?
2. Қадимги Рим империясининг ҳудудий чегараси ва этник таркиби.
3. Рим Республикачилар даври сиёсий- маънавий ҳаёти.
4. Рим Республикачилар даври меъморлигига характеристика.
5. Қадимги Рим архитектурасида қандай янги қурилиш ашёлари ва конструкциялари ишлатилган?
6. Форум ансамбллариининг шаклланиш хусусиятлари.
7. Қадимги Рим ордер системаси қандай хусусиятларга эга?
8. Республикачилар даври тасвирий санъати.хайкалтарошлик.
9. Бу даврга оид хайкалларни қайд этинг ва таҳлил қилинг?
10. Август даври рим санъати ва маданиятининг “олтин асри”га изох беринг?
11. Август даври меъморлигида қилинган ишлар ва Форум ва ундаги қурилмалар.
12. Қадимги Рим архитектурасида Гумбаз ва Равоқлар.
13. Қадимги Рим қурилиш ашёлари ва техникаси.
14. Рим архитектурасида ордер системалари.
15. Ордерли аркада типтоник структураси.
16. Рим архитектурасида бинолар ва архитектуравий ансамбллар.
17. Август даври хайкалтарошлиги ундаги ғоя ва қарашлар. Улардан мисол келтиринг ва таҳлил қилинг?

5-илова

15 - Мавзу. II-III -АСРЛАРДА ҚАДИМГИ РИМ САНЪАТИ

МАЪРУЗА РЕЖАСИ

1. Рим 2 аср санъатига ҳарактеристика ва бу даврдаги сиёсий аҳвол.
2. 2-3- аср Рим архитектураси.
3. Траян даври меъморлиги ва санъати.
4. 2-аср Рим санъати. Антонинлар даври архитектураси ва хайкалтарошлиги.
5. 3-аср Рим архитектураси.
6. Рим провинциялари санъати.
7. Илк христан санъати.

ТАЯНЧ ИБОРАЛАР

Республика даври. Империя даври. Концелярия. Базилика. Амфитеатр. Терма. Акведук, Арка. Аркада, Колонна. Форум. Равоқли ва гумбазли конструкциялар. Бетон конструкцияси. Сувоқлаш. Акведук. Композит ордери. Ордерли аркада. Романиум форуми. Траян форуми. Траян колоннаси. Нерон, Нероннинг олтин саройи, Колизей, Тит ва Константин аркаси. Палатин қасри. Колизей амфитеатри. Каракалла ва Диоклетиан термалари. Витрувий, Пантеон ибодатхонаси. Апполодор Домаский, Константин базиликаси. Инсуллар. Христианлик, Исо, Мария, саҳобалар, оташпарастилар, катакомба, рамзлар: узум бошоғи, балиқ, юлдуз, хоч.

3- илова

МАЪРУЗА МАТНИ

2- аср рим империяси санъати 2-аср Римга хос характерли хислат - бу даставвал унинг худудий чегарасининг кенгайиши бўлса, бошқа тарафдан маданий юксалиши шу билан бирга санъатининг ҳам энг юксалган даври эканлиги билан белгиланади. Айнан бу давр Рим қулдорлик давлатининг ички ҳамда ташқи сиёсий қарама-қаршиликлар авж олган даври ҳамдир. асрнинг иккинчи ярмига келиб бу зиддиятлар ва кескинлик бирмунча енгиллашади. Императорларнинг рим метрополиясида иқтисодий сиёсатларини ривожлантириш учун олиб борган сай ҳаракатларига қарамай, Италия иқтисоди сустлаша бориб, аксинча римнинг кўплаб чекка худудларида ҳаёт жонланди. Жумладан, Ғарбда Испаниядан то Галлиягача, Шарқда Мисрдан Суриягача бўлган худудлар маданияти юксалиб, уларда ўзига хос тарзда санъат ривожланди. 2 асрда Римдан чекка худудларида бўлиб турган кўзғолонлар: Греция, Миср, Киренаика ва Иудеядаги кўзғолонлар римликлар томонидан ваҳшиёна бостирилиб, натижада рим қулдорлик давлатининг социал ва иқтисодий инқирозидан дарак берар эди. Унинг акси аниқсиз, бу давр маънавий ҳаётида ва маданий борада ўз ифодасини топди. Турли шарқона мистик-диний қарашларнинг кенг ёйилиши, м, Мисрча Исида маъбудасига ёки эронликларнинг Митра худосига эътиқод қилиш қабила, шунингдек, христианликнинг юзага келиши ҳам бунга яққол мисолдир.

Император **Траян** (98-117) римнинг энг кўзга кўринган императори ҳамда ҳарбий кўмондонларидан бўлиб, Дунайда у дақлар устидан, Осиёда Парфия ва Арманистон билан урушиб, кўплаб қулларга эга бўлиб, шу билан бирга ўз худудини кенгайтириб, давлат ғазнасини ҳам бойитди. шунингдек у римнинг иқтисодий аҳолини яхшилаб, инқирозига ҳам чек қўйди. Траяннинг давлатни идора қилишида ўзи яқка бошқаришга амал қилиб, бироқ, у ҳам халқ олдида кўз бўямачилик қилиб, республикачилар даври сиёсатини илгари суриб, сенатга катта эътиборини жалб қилди. Бундай хислатлар албатта Траян даври саройидаги портретчиликда ўз муҳрини қолдирди, бу даврга хос портретчиликда республикачилар даври аъённаларига тўғридан тўғри тақлид қилинганлиги шундоқ сезилиб туради. Шу даврга хос шундай хислатларни ўзида аниқ акс эттирган портретлардан Траяннинг хайкал портрети. Бу портретда шахсан император Траяннинг ҳақиқий шижоаткор ва жасур қиёфаси мужассамлашган. Бироқ ушбу портрет ўзининг ҳаддан зиёд бўрттирилганлиги ясаилиши жиҳатдан қуруқ ва

графикага хос хислати билан бошқа рим реалистик портретларидан ажралиб туради.

Троян даври меъморлиги. Троян даврига хос меъморлик эллинистик давр меъморлиги анъналарини давом эттирган Флавиевлар меъморлиги анъналарини ривожлантирди. Траяннинг қурилишга иштиёқмандлиги ва серғайратлиги Қадимги Римнинг донғи кетган меъмори Апполодор Домашкийдек меъморнинг номи билан узвий боғланди. Апполодор Домашкий асли суриялик греклардан бўлиб, у меъморлик соҳасида ўз малакасини шарқда оширди. Апполодор Траян саройининг шахсий меъмори ҳамда инженерни бўлиб ишлади. У ўзи бунёд этган– Дунай узра қад кўтарган энг бахайбат ёғоч кўприк ва осадних машина тўғрисида битилган икки трактатнинг муаллифи ҳамдир.

Апполодор томонидан ўзидаги барча турли нусхадаги қурилмалари билан Траян форуми дунёга келди. Бу форум аввалги бошқа форумларга қараганда меъморий ечими ва лоихаси билан энг катта ва серхашам императорлик форуми эди. Унга кириш бўлиб триумфал арка йўл бошлаб, унинг ортида 120х120 метрли катта ховлига эга. Ховли ёки майдонча эса икки портикага эга бўлиб, натижада ён деворлар ярим айланани ҳосил қилади. Бу майдонга Улпия деб номланган беш нефли базилика бириктирилиб, унинг ортида унча катта бўлмаган айланасимон майдончада лотинча грекча ва лотинча кутубхона биноси ўрин олган. Бу кутубхона биноси қоқ марказида Троян устун қад кўтариб туради. Майдоннинг ичкари қисмида худди шу туташ жойда Трояннинг ўлиmidан кейин императорга бағишлаб ибодатхона ҳам қурилди.

Майдоннинг шимолий-шарқий ярим айлана қисмида беш қаватли бахайбат биноси савдо расталари билан бириккан. унинг қолдиқлари айни вақтгача сақланиб қолинган. Троян бозори ўзининг бетон ғиштинли меъморий ечими билан эътиборлидир. бозорнинг асаосий зали уч қаватли ҳоссимон равоқ қўлланилган.

Форумнинг бутун меъморий комплексининг бир тизимга асосланиши, майдонларнинг продолний? Бир маромда кетма кет кесишуви ва гир айлана қурилмалар билан ўралгани –буларнинг барчаси ўтган давр форумларига хос белгидир. Троян форумидаги кетма кетлик ярим айлана “экседра”лар билан безалиши, форумнинг кўндаланг кесишган марказига урғу бериб, шу билан бирга кўндаланг жойлашган Улпия биноси билан ҳам. Майдоннинг қоқ марказида Траяннинг тилла ранг бронзадан ясалган отлиқ хайкали қад кўтарган. Майдон рангли мармар плита билан қопланган. Форум деворларининг ички тарафи ҳам мармар билан ишлов берилган. Экседралар олтин суви қопланган трофей яъни (хайвоннинг қотирилган боши) бидан безатилган. Майдоннинг очик айвонлари, ибодатхона ва базиликалар кўп сонли хайкаллар билан безатилган. Ички безатилишда мармар ва гранитдан ишланган колонналар бири бири билан қиёслашиб, базиликанинг том қисми зар хал бронза лист билан қопланган. Ундаги римга хос гумбаз ва аркалар

ўринга колоннадалар ва ёғоч тўсинлардан унумли фойдаланиш балки, Апполодорнинг грек меъморлиги билан хамоханглигини кўрсатади.

Форумдаги бошқа қурилмаларга қараганда энг яхши сақлангани бу Траян колоннаси. Унинг баландлиги 38 метрга тенг. Колонна тўғритўртбурчак шаклдаги пойдеворда қад кўтариб, у юмалоқ мармар бўлақлардан ишланган. Колоннанинг асоси яъни ўзаги ионий устуни ўзагидан олиниб, у 27 метр бўлиб, сирти спиралсимон бурама бўртма билан қопланиб, 22 та бурамани ташкил қилади. Бўртма лентанинг узунлиги 200 метрга тенг. Ундаги фигуралар сони 2500 мингтага яқин. Бўртмаларда Траяннинг дақларга қарши юриши тасвирланган. Колонна дорий устуни капители билан якунланиб, капител узра Траяннинг хайкали жойлашган. Колонна асосида яъни ичида Траян ва унинг рафиқасининг вақт соати келиб куни битса, жасадни сақлаш учун (урна) ҳам яшириб қўйилган. 16асрга келиб Траян хайкали олиб ташланиб унинг ўрнига саҳоба Петр хайкали билан алмаштирилди.

Траян колоннасида ишланган бўртмалар рим хайкалтарошлигининг ўзига хос тарихий-хикоянависона жанрни илгари суриб, унда римликларга хос кузатувчанлик ва назидателнийликка қараб бурилиш каби хислатлар яққол кўзга ташланади. Бўртмада - римликларнинг дақлар устидан эришган ғалабаси мазмунли батафсил хикоя қилинади. Воқеалар реал ва ҳақиқий ҳаётдан олиниб: тинч оқаётган Дунай дарёси, уфқда римликларнинг бунёд этган қурилмалар узокдан ғира шира кўриниб, ундан кейин римликларнинг дақлар билан олиб борган алангали урушлари, дақларнинг аср тушиши, қўлга тушган дақларни қамалиши, кули кўкка соғурилган дақларнинг уйи, ва қалъа ва саройларни ишғол қилиш ва ҳаказо..бу саҳналар шу давр тарихини ўрганида қолаверса, шу даврга хос маданият ва урфларни билишда, ўша давр кишиларининг қиёфаси ва либосларни тасаввур қилишда ҳам ўта ноёб ҳужжатли далилдир. Тасвирларда рим жангариларини бўрттириб кўрсатишга интилиш кучли хис қилинади. Айниқса, Траяннинг қиёфасини ифода этишга алоҳида эътибор қаратилган. У бу композицияда 90 га яқин портрет қиёфаси кузатилади. улар Траяннинг қандай рим императори ва йўлбошчиси бўлганилигидан далолат бериб, шу билан бирга унинг ички маънавий оламини ёритишга ҳам ҳаракат қилинган.

Бироқ Траян даврига хос маҳобатли хайкалтарошликнинг энг сира асарларида архаик қолдиқлар йўқолиб боради. Траян аркасида ишланган аср тушган дақлар хайкалларида нафақат инсонларни этник қиёфасини етказиш билан бирга, уларнинг ҳам ташқи қиёфаси ҳамда ички дунёсини ҳам ёритишга интилиш кузатилади. айниқса аср тушган дақлар образини фожиавий дарматик тарзда тўлақонли очиб берилиши бу давр хайкалтарошлигининг эришган ютуғидир.

4-илова

Ўтилган дарсни мустаҳкамлаш учун саволлар:

1. Қадимги Рим 2-асрдаги тарихий сиёсий аҳволга изох беринг?
2. 2 аср Антонинлар сулоласи давридаги сиёсий- маънавий ҳаёт.
3. Траян даври архитектураси. А. Домашқий фаолияти.
4. Траян форуми, Траян устуни ва ундаги бўртмалар.

5. Траян даври санъати. Хайкалтарошлик ва портретчилик.
6. 3- аср Рим санъатига тушунча беринг?
7. 3- аср Рим архитектураси.”Каркалла термаси”, “Аврелиан девори”, “Диоклетиан саройи ва термаси” ни тахлил қилинг?
8. Христианлик ва илк христиан санъати.
9. Катакомбалар .Улардаги христиан тасвирлари

5-илова

16 мавзу.

ҚАДИМГИ ХИТОЙ САНЪАТИ

МАЪРУЗА РЕЖАСИ

1. Қадимги Хитой географик -этник таркиби ,дини, урф- одати.
- 2.Қадимги Хитой санъати босқичлари ва миллий анъаналари.
3. Қадимги Хитой архитектураси.
- 4.Қадимги Хитой тасвирий ва амалий санъати.

2-илова

ИЗОХЛИ СЎЗЛАР

Яншао, Луншан, будда,буддизм, Шан ин даври, Чжоу даври, Цин ва Хан даври, Буюк хитой девори. Синдундаги дахма.Чжоу даври бронза идишлари.

3-илова

МАЪРУЗА МАТНИ

Қадимги Хитой санъатининг даврий чегараси. Эр.ав. 4 мингинчи йилликдан то 3 мингинчи йилликкача хитой санъати қатор босқичларни ўз ичига олади. Хитойнинг этник таркиби ва географик тузулиши.Қадимги Хитойнинг сиёсий ва маънавий ҳаёти. Қадимги Хитой ёзуви ва санъатининг юзага келиши. Кулолчилик.эр.ав. 4 мингинчи йилликда қадимги хитойликлар кулочилик билан машғул бўлган. Бу даврда кулолчилик буюмлари дастгоҳда ясала бошлаган. Улар ситри оқ. Қора, қизил ранглар билан ромб. Зиг заг ва панжара симон нақшлар билан безатилган.бундай кўзалар чақмоқ чақиши, ўт олов ёки яхши ҳосил унишига аталган сирли маросим учун мўлжалланган. ”Яншао” кулолчилик намуналари деб номланган бу идиш ва буюмлар шу жойнинг номи билан боғланади. “Луншан” кулолчилиги услуби яншаога қараганда анча нафис ва шакл жихатдан ҳам нозик бўлган.

Шан-Ин ва Чжоу даври санъати (Эр.ав.2-й.ўртаси ва 1 м.йиллик) Кулолчилик.бронзадан ишланган идиш ва буюмлар. Улар сиртига ишланган геометрик ва бўртма тасвирлар.**Чжоу даври** санъати.(эр.ав 11 аср) Чжоу даврида фалсафа, адабиёт ва санъатнинг гуллаб яшанаши. Чжоу даври шаҳарсозлиги. Хунармандчилик ривож. **Чжаньго даври.** (эр.а1 м.йиллик охири). Патриархал қулдорлик тузумининг емирилиши.Тасвирий ва амалий санъатнинг ривож, турли метал ва суякдан ишланган идиш ва буюм ва уй жиҳозлари.

Цин ва Хан (эр.ав.3м.й.-эрамизнинг 3асри) даври санъати. Марказлашган империянинг вужудга келиши. Меъморлик. Буюк Хитой девори қурилиши (эр.ав.4м.й-3м.й.) Сандун ва Сичуандаги қирол ва унинг оиласига мўлжалланган дахмалар. Улардаги хайкал бўртмалар. Қадимий Хан империясининг қуллар кўзғолони натижасида инқирозга юз тутиши.

Ўтилган дарсни мустаҳкамлаш учун саволлар:

- 1.Қадимги Хитойнинг географик тузилиши.
- 2.Қадимги Хитой халқининг урф одати, дини ва ривояти.
- 3.Яншао ва Луниан кулолчилиги. Уларнинг услуби ва шакли.
4. Чжоу даври санъатининг равнақи.
5. Цин ва Хан даври санъатига тариф беринг?
6. Буюк Хитой девори қурилиши тарихи.
7. Сандун ва Синчундаги қирол дахмалари.

17- мавзу.

Қадимги Хиндистон санъати

МАЪРУЗА РЕЖАСИ

- 1.Қадимги Хинд халқининг этник таркиби , дини ва урф одати.
- 2.Қадимги хинд адабиёти, шерияти ва фалсафаси.”Махабхорат” ва “Рамаяна” эпик асари.
3. Қадимги .Хиндистон меъморлиги.
- 4.Қадимги Хинд санъати.
- 5.Хинд хайкалтарошлик ва амалий санъати

2-илова

ТАЯНЧ СЎЗЛАР

Шива, Махобхорат, Рамаяна, Веда, Индра, Агни, Сура,Митра, Савитари,Брахман, Брахманизм, Варна, Вишна, Кришна, Маури,Ступа, Стамбх,Будда, Буддизм,Чайтя, шудр, Гандхар, Гупта, Аджанта, кушон,Бодхисатва, Шива. Индуизм.

3-илова

МАЪРУЗА МАТНИ

Қадимги Хиндистон санъатининг даврий чегараси.Қадимги Хиндистоннинг тектоник жойлашуви ва этник таркиби ва дини .эр.ав.3-2-йилликда шимоли –ғарбий Хиндистонда дастлабки синфий жамиятнинг қарор топиши.Қадимги Хиндистоннинг ўзга юртлар билан савдо-сотик алоқаси натижасида амалий санъат ривожиди. Бронзадан ишланган буюмлар, заргарлик ,кулолчилик ва хайкалтарошликнинг ўзига хос ривожиди. Эр.ав 1 мингинчи йилликда йирик марказлашган қулдорлик давлатининг ташкил топиши. Эр.ав 1 мингинчи йиллик иккинчи ярмида Хинд адабиётининг ривожиди. “Махабхорат” ва Рамаяна” бадий асарининг дунёга келиши.

Қадимги Хиндистон санъатининг илдизлари архелогик қазилмаларга қараганда палеолит ва неолит давридан бошланади. Махенджо Даро ва Хараппдаги қазиз ишлари бу ерда синфий жамият қарор топганидан, эр.ав 3-2-асрларда хиндлар ўзга халқлар Миср ва Шумер билан савдо-сотик ишларини олиб бориб, ёзув яъни ўз алифбосига эга бўлган. Шунингдек халқ амалий санъати ҳам азалдан ривожланган. Бу ерлардан бронзадан куйма идишлар, заргарлик кулолчилик буюмлари билан бирга хайкалтарошлик ҳам ривожланган. Хатто харобага айланган шаҳар қолдиқларидан бу ерда кенг кўчалар, пишган ғиштдан қурилган уч қаватли уйлар ҳам мавжуд бўлган.турли хил тумор ва белгиларда фантастик илохлар тасвири билан безатилган.Эрамиздан олдинги 2 аср ўрталарида хиндлар Инда водийсида

кўним топиб, ўтрор яшаб, ўзига хос тарздаги турмушларини четдан келган кўчманчи қабилаарилар томонидан босиб олиниб, қадимги хинд элатлар билан араллашиб кетади. Айнан мана шу аврда хинд адабиётининг дастлабки дебочаси “Веда”(билим) асари дунёга келган. Бу асар қадимги хинд маданияти, урф одати ва турмуш тарзи ҳақида шерият орқали баён этади. Унда худолар образи ва уларга бағишланган қасидалар ва мусикалар ўз ифодасини топган. Қўишқларда табиат кучлари бўлган маъбудлар –Индра –мамақолдироқ, Агни – олов, Сура. Митра ва Савитарилар –куёш худоси тимсолида мужассамлашади. Унда меъморлик ва мусиқа ҳақида ҳам баён этилади.

Инда водийсида истиқомат қилган аҳоли яшайдиган уйлар асосан ёғочдан қурилиб, айлана шаклдаги режаси, усти ярим айлана гумбазсимон томига эга бўлган.

Эр.ав.1 м.йилликда Хинд санъати. Эрамиздан олдинги 1 асрда хиндистонда қулдорлик жамияти ташкил топиб, бу Магадха қулдорлари бутун Ганг давресида ҳукмронлик қилганлар.бу даврда мамлакат сиёсий ва иқтисодий жихатдан юксалиб,қулдорлик эса у қадар ривожланмаган эди.айниқса, адабиёт ва санъат соҳасида муҳим силжишлар бўлди. Янги давлатда брахман кохинлар эгаллаб. Албатта брахманизм дини ривожланди. Бу дин аввалги динлардан синфий характери билан фарқ қилиб, у хиндларни табақаларга ажратиб ҳам берди. Кохинлар табақасига мансублар - **Варналар** деб аталди: кохин брахманлар кўп нарсда ҳақ ҳуқуқга эга эди.қуйи табақадагилар –**шудр** деб аталган. Брахманлар эски худоларни инкор этиб янги маъбудларга эътиқодни кучайтирдилар.Брахма –оламни яратувчиси сифатида мужассамлашди;Вишна –куёш худоси тимсолида; Шива эса- ёвуз кучларни даф қилувчи маъбуд сифатида, Индра –салтанат ва бойлик ва давлат рамзи сифатида гавдаланди. Эрамиздан олдинги 1мингинчи йилликнинг иккинчи яримда хинд адабиёти гуллаб яшнади. Бу даврда “**Махабҳорат**”, “**Рамаяна**” каби бадий-фалсафий асарлар дунёга келди.Бу маҳобатли бадий асар хинд халқининг бадий бойлиги сифатида, ўзида шерият, мусиқа, фласафа, санъатни намоиш қилиб, шу билан бирга қадимги хиндлар ҳақида тарихи, урф-одти ва анъанасини тараннум этади.

Эр.ав 1 мингинчи йилликнинг сўнгида **Маурилар сулоласи** (322-185) даврида маданий юксалиши кечиб ўтади. А.Македонскийнинг юришларидан кейин Хиндистон бирлашиб, марказлашган давлатга айланади. Бу даврда Миср ва сурия билан савдо сотиқ ишлари йўлга қўйилади. Будда динининг кириб келиши ва у билан боғлиқ меъморий обидалар яъни ибодатхоналарнинг яратилишига сабаб бўлади. Архитектура , хайкалтарошлик ва тасвирий санъат гуллаб яшнади. Буддизмга оид қурилмалар ривож. Меъморлик ва хайкалтарошлик уйғунлиги. Ступалар.Санчидаги Ступа.(эр.ав 1 аср) Стамбх-устунлар. Сарнатхдаги стамбха.(Эр.ав 3м.й.) буддага бағишланган қоя ва тоғларга ўйиб ишланган ибодатхона чайтялар.Карлидаги “чайтя”(эр.ав.1 аср) Анджантидаги ғорга ўйиб ишланган ибодатхоналар.

Эрамизнинг 1-3 –асрида Хиндистоннинг Кушонлар томонидан босиб олиниши.Янгича будда тимсолининг яратилиши ва хайкалтарошликда идеал

образлар талқини.Хинд ва эллин санъати анъаналари уйғунлиги. Гандхар хайкалтарошлик мактаби ва унинг ўзига хос хусусияти

4-5 – асрлар Гупталар даврида санъати. 4-5-асрда Хиндистоннинг бирлашуви. Кулдорлик тузуми ва янгича феодал тузумга ўтиш.Гупталар даври санъатидаги жонланиш. Хайкалтарошлик ва рангтасвир. Аджанта ибодатхонаси хайкалтарошлиги. Ундаги махобатли суратлар.

4-илова

Ўтилган дарсни мустаҳкамлаш учун саволлар:

1. Қадимги хиндларнинг тарихий тараққиёти ва этник таркиби.
- 2.Қадимги Хинд динларининг келиб чиқиш тарихи .
3. Хинд адабиёти, фалсафаси ва шерияти ва мусикасининг шаклланиш манбалари.
4. Қадимги хинд меъморлиги нинг шаклланиш сабаблари.
- 5.Чайтья ва Стамбхларни тахлил қилинг? Карлидаги чайтьяни тахлил қилинг?
- Сарнатхдаги стамбх.
- 6.Буддага бағишланган Ступалар. Санчидаги ступа.
7. Қадимги хинд тасвирий санъати. Буддага бағишланган хайкаллар.
8. Гандхар хайкалтарошлик мактаби. Ундаги грек –рим хайкалтарошлик анъаналари.
9. Гупталар даври санъати. Аджантадаги ғорларга ишланган суратлар.
10. Аджанта ғори пештоқи бўртмалари, уларнинг мавзуси ва ишланиши.
- 11.Ўрта асрларда Хинд санъати.Индуизм дини ва унинг тасвирий санъатда акс этиши.
12. Элурдаги Кайласанатха ибодатхонаси.
13. Кайласанатха хайкалтарошлиги, Шиванинг махобатли хайкали.

18- мавзу.

ҚАДИМГИ ЯПОН САНЪАТИ

МАЪРУЗА РЕЖАСИ

1. Қадимги японларнинг географик ва этник таркиби.
2. Қадимги япон маданияти ва санъатининг юзага келиши
3. Қадимги япон архитектураси ва унинг миллий характери.
4. Қадимги япон хайкалтарошлиги ва амалий санъати

2 -илова

ТАЯНЧ СЎЗЛАР

Япон. Исида, Аматерасу, Тоёукага ,Будда, буддизм, Хайян,Япон боғлари, Камакура буддаси,Яматео мактаби, Суйбоу стили, Капура ансамбли.

3-илова

МАЪРУЗА МАТНИ

Қадимги Япония санъатининг илдизлари хали эр.ав. 4 мингинчи йилликдан бошланган. Бироқ япон санъатининг қадимги даврига қараганда ўрта асрларда кўрина бошлади. Феодал жамиятнинг қарор топиши билан 6-8-асрлардан то 19 асрга қадар япон санъати ўз ривожини бошиданн кечиради. 6 асрдан бошлаб японлар буддага эътиқод қилишни бошлаганлар ва расмий двлат дини сифтида қабул қилинган.унга бағишлаб ибодатхоналар қад кўтарди. Тасвирий санъат хайкалтарошлик будда дини тарғиб этишга қаратилди. Япон халқи ўта нозик дид фаросатли бўлиб, уларнинг маданияти ва

санъати ўзига хос тарзда шаклланган. Улар ҳар қандай ортикча нарсани эътироф этган формулани илгари сурдилар. Қадимги Япон халқи ва этник таркиби. Қадимги японларнинг дини ва урф одати.

Архитектура. Япон архитектураси ўзига хос тарзда миллий анъаналарни ўзида мужассамлаштирган ҳолда шаклланди. Айниқса ўрта асрда япон меъморлиги гуллаб яшнаган даврини бошидан кечиради. Япон меъморлигида ёғоч меъморлик ривожланиб, унда ибодатхона ва турар жой биноларига катта эътибор қаратилади. Бунга сабаб япониянинг табиий иқлим ва шароити ва сейсмик носозлигидир. Шу боис япон меъморлигида маҳобатли архитектура, ҳашаматли сарой ва мажмуалар ривожланмади. Уларнинг қурилмалари ўзининг содда ечими ва енгил материаллардан қурилиши билан эътиборлидир. Уларни безатиш қадимдан миллий анъаналарга таянган ҳолда .. қурилишда каркас услуби асосийси бўлиб, бинолар ер билан уй оралиғида намгарчиқдан сақланиш учун ажратилган. Уларда қўлланилган устун- тиргаклар ер қимирлаганда таянч сифатида бинони сақлашга мўлжалланган. Деворлар ўзида таянч вазифасини зиммасига олмайди. Уларни иссиқ ва совуқдан сақланишда, ёки боғ тарафни томошақилишда осон суриб қўйса ҳам бўлади. Деразалар ўрнини девордаги панжара ёриқлар эгаллаб, улар сиртига қоғоз ташлаб қўйилган. Томининг кенг ва катта карнизи қисми қуёш нуридан химоя қилишга мўлжалланган. Бинонинг ички деворлари суриладиган силлиқ деворлар билан ажратилган. Суриладиган деворлар кези келганда хонани ажратишда ва кенгайтиришга қратилган. Шундай қадимий услуб ва анъаналарга таянган ҳолда япон меъморлигида ибодатхоналар ҳам қурилган. Шундай ибодатхоналарнинг энг дастлабкиси Иса шаҳрида эр. ав 1 асрда қурилиб, у ҳар 20 йилда қайта қурилган. Бу ибодатхона ўрмоннинг қоқ ўртасида қад кўтариб, у икки бир-бирига яқин (комплекс) мажмуадан иборат бўлиб, маъбуд қуёш худоси **Аматерасуга** атаб қурилган. Бошқаси ҳосилдорлик маъбудаси – **Тоёукага** бағишланган. Уларнинг ҳар бири тўғритўртбурчак шаклдаги режада атрофи девор билан ўралган, япон тилла жилвали кипарисидан қурилган. Уибодахонани шакарқамишнинг ишлов берилган пояси безатиб туради. Унга кўндаланг ташланган ёғоч ғўлалар мос равишда ётқизилган. Исадаги бу анмабл япон меъморлигининг нодир меъморий обидаси сифатида донг таратган.

6-7 асрдан бошлаб японияда Буддага бағишланган ибодатхоналар қурила бошлади. Бундай ибодатхоналар типи Хитой ва Кореяда ривожланган бўлиб, уларнинг қурилишида жойлик анъаналар мавжуд эди. Бунадй хислатар Нарадаги будда ибодатхонасида(7 аср) кўзга ташлланади. Ундаги қизил лакка бўялган устунлари, “черепицали” томининг чеккасидаги юқорига букилган жойлари ва бинонинг тош платформа устида қад кўтариши шунингдек, том остида кронштейннинг қўлланилиши япон меъморлигида янгилик бўлди. Унинг атрофидаги қуюқ кўкаламзорга бурканган беш қаватли Кондо ҳам ҳам унга ўзгача хусн ва жозибу бахш этади. У танлар сулоласи даврига хос ибодатхоналардан ихчам ва жозибалиги билан эътиборни тортади.

Будда ва буддизмга оид қурилмалар қурилишининг авж олиши 8 асрга тўғри келади. Бу даврда япон марказлашган феодал жамиятнинг қарор топиши ва илк пойтахт – **Нара** (Хайдаё-кё) шаҳрининг бунёд этилиши билан боғланади. Ундаги **Тодайзи** ансамблининг аниқ симметрик режаси маҳобати ва қурати шу давр ғоя ва қарашларини ўзида аксэттиради.

Япон архитектурасининг янги босқичга эришиши **Хайанлар даврига** (794-1185) тўғри келади. Бу ҳозирги Киото шаҳри бўлиб, у хайанларнинг Хайан- кё пойтахт шаҳри бўлган. Бу даврда миллий ўзни англаш билан бирга япон халқи маданийлашиб, цивилизациялашган сари будда ибодатхоналаридан ташқари аслзодалар сарой ва қасрлари ҳам қурила бошлади. Хэйандаги сарой ансамбллари тантанпворлиги ва дабдаси билан муфтун этади. Унда миллий ананалар билан бирга дунёвий оханглар ҳам уфуриб туради. Хэйандаги императорлар саройида тантанавор залини чеккадаги хоналардан ажратиб кўрсатилиши, пол қисмини силлиқланганлиги, плиткалар билан. Юинони галаереялар билан бирлаштириши, жанубда жойлашаган асосий майдонни тоғу тош, кўл ва боққа эга манзарали тарафга қаратилиши шу давр меъморлигининг характерли хусусиядир.

Япониянинг Етук феодализмга қадам қўйиши 12 аср охирларида, феодал иерархиясининг кучайиши ва унинг тепасида ҳарбий ҳукмдорларнинг туриши архитектурада янгича талаб ва тенденцияларни юзага келтирди. 13-16 асрлар мобайнида тантанавор услуб бўлган **Синдэн** ўринига **Сёин** деб номланган услуб билан алмашинади. Сёиннинг Синдэндан фарқи утилитар характердалиги эканлигидир. Энди бино бир неча қисмларга бўлиниб, уларда ниша (ўйик)лар пайдо бўлиб, улар рангтасвир безакларига мўлжалланган. Деворда эса китоб жавонлари пайдо бўла борди. Полга (циновка) ётқизилди. Энди бу даврда шаҳар чеккасида сарой ва қароргоҳлар қурилиши йўлга қўйилиб, улар 3-4 қатани ташкил қилиб, бир вақтнинг ўзида яримибодатхона ва ярим саройни мужассамлаштирди. Бундай мажмулар табиатнинг ажойиб манзарали. Кўлли ва сояванд еридан ўрин олиб, улар ўзининг лўнда ва пухта режаси ва байрамона қиёфаси билан ажралиб турди. Шундайлардан - **Гинкакудзидаги –Кумуш навилон** табиат билан уйғунлиги билан эътиборлидир.

Япон санъатининг яна бир эътиборли жихати 14-15 асрларда йўлга қўйила бошлаган **Япон боғларидир**. Бу юоғлар биро меъморий мажмуа билан боғлиқдир. Бу боғлар япон буддавийлар пантеистик Дзен таълимоти таъсирида юзага келиб, ўзида буддавийликни илгари суради. “**Қуриқ боғлар**” фақат тош ва шағаллардан иборат бўлиб, унга Киотодаги Рёандзи монастири боғлари яққол намуна бўлади. бундай декоратив боғлар қурилмаларни безатишга қаратилган. 16-17 асрларда йирик боғ-сайлгоҳли сарой мажмуалари юзага кела борди. Уларнинг режаси эркин ассиметрик лоихалашган бўлиб, Киото яқинидаги Кацура боғ ансамблидир. Японияда чой ўсимлиги муқаддас саналгани учун унинг ичида чойга бағишланган маросимларни ўтказиш учун миллий кулбачалар ҳам ўрин олган.

17 аср япон меъморлигида феодал қурилиши кучайиши муносабати билан серхашам ва безакка бой мақбара -ибодатхоналар қурилиши йўлга қўйила борди. Шундайлардан –Никкиодаги **-Сёгунлар Такутава мақбара** мажмуасидир. Шунингдек бу даврда феодалларнинг мустахкам муҳофаага мўлжалланган қалъа ва қўрғонлари ҳам бунёдэтилди.

Хайкалтарошлик. Япон хайкалтарошлигининг даслабки намуналари эраизмнинг 3-5 арсларига тўғри келади. Булар турли туман қиёфадаги лойдан ишланган хайлачалра бўлиб, уларда кохинлар, амалдорлар.хизматкор ва жониворлар ифода этилгандир.

Будда дининг кириб келиши (6-7а) япон хайкалтарошлигида катта ўзгаришлар бўлишига олиб келди. Аксарият хайкллар ибодатхоналар учун мўлжалланиб. Уларнинг мазмун мохияти ҳам, образли масаласи ҳам улар билан боғлиқ бўлди. Хорюдзидаги Кондонинг бош биносида бронзадан ишланган хайкал гурухи хайкалтарош тори томонидан ишланган. Унда Будда нилуфар гулига ўхшаш тахтировонда икки бодхисатва билан қовушган холда тасвирланиб, у саховат пешаси сифатида мужассамлашган. Хайкалнинг умумий ечимининг соддалиги, геометрик чизгиларга эгаллиги ундаги симметрия ва фронтал ҳолат пропорциясининг юқорига нтилувчанлиги, ундаги маънавий ва хиссий эхтиросдан махрумлиги хитойнинг Вей даври санъати таъсирида ишланганлигини эслатади.

8- асрдан бошлаб Буддага бағишланган ибодатхоналар қурилиши ва унлар ички хоналарининг кенгайиши билан Будда хайкалининг хилма хил қўплаб хайкллари яратилиб. уларнинг янгича образларининг талқин этишга эътибор қаратила борди. Бу хайкллар асоан бронза .лой . ёғочдан ясалиб. Сиртида лак билан қопланган. Давлатнинг қўплаб урушларни бошидан кечири ва юксалиши будда хайклларининг қахрамонона образини яратилишига сабаб бўлди. Бу даврда портрет хайкалтарошлик пайдо бўлади.

Буддага атлаган миннатюрний бўртмаларда –“**Нирвана будда**” деб номланган сахна кўринишида монахлар буддага аза тутиб йиғлаётганлари тасвирланади.

Янгича буддавийлик таълимоти ва қарашлари будда хайкалида ҳам катта ўзгаришларга олиб келди.бу айниқаса 9-10 асрларда Хайан аслзодалари дврида қўпқўлли ва ҳисийётга бой образлари яратилди. Бундай хайкалларда хатти ҳаракат ва олатларда алоҳида қоидалар ишлаб чиқилди.Энг сеvimли ашё албатта ёғоч бўлиб, унинг сирти у бевосита мато ёки тери билан тортилиб, лак билан ишлов берилди.бундай хайкаллар диний маросимларда сиқшларда кўтариб юришга қулай бўлган. Уларнинг ташқи қиёфаси нсонга хос кўринишда ранглар билан бўялган.

12-13 асрларда хайкалтарошликда янгича тенденциялар илгари сурилди. Бундай ҳислатлар **Камакурадаги - Будда хайкалида** ўз аксини топди. Буддага бағишланган диний маосимлар ва тадбирларнинг орта бориши будда хайкалларидаги ҳар хил образларни йўқолишига олиб келди. Энди бу давр санъатида портретчилик ривожланиб, уларда йирик сиёсий арбоблар билан бирга дзен монахлари ва азиз авлиёлар ва дин йўлида жон фидо қилган

шахсларнинг портрет хайкаллари пайдо бўлди.уларда шу даврнинг рухи ва индивидуал чизгилари ўз ифодасини топган.

Рангтасвир. Яматео рангтасвир мактаби.”Суйбоу”стили.Япон ксилография санъати. Хисикава Морунобу, Судзуки Хурунобулар. Гравюра санъати Китигава Утамаро. Амалий санъат. Кулолчилик.Чиннисозлик, фарфор ва тўқувчилик санъати ривожланди.

4-илова

Ўтилган дарсни мустаҳкамлаш учун саволлар:

- 1.Қадимги японларнинг географик тузилиши ва этник таркибига тушунча беринг?
2. Қадимги япон маданияти ва урф одати ва дини ҳақида маълумот беринг?
3. Қадимги японлар санъатининг юзага келиши.
- 4.Қадимги япон архитектурасининг шаклланиши.
- 5.Даврнинг тарихий меъморий обидаларини таҳлил қилинг?
6. Япон рангтасвири ва ундаги усул ва қўлланилишлар. Яматео мактаби. Суйбоку стили.
- 7.Япон хайкалтарошлиги ва уларнинг ўзига хос хусусияти.
- 8.Будда хайклларига ва улардаги ўзгаришлар. Камакурадаги бахайбат будда хайкали.
9. Япон амалий санъати. Кулолчилик намуналари стиллари.
- 10 Япон гравюраси ва унда ижод қилган рассомлар.

Адабиётлар:

1. Каримов И. А. Маънавий юксалиш йўлида. – Т.: Ўзбекистон, 1998.
2. Каримов И. А. Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. 1 жилд. – Т.: Ўзбекистон, 1996.
3. Всеобщая ист. Искусств. 1-8 т.Под ред Ю.Д.Колпинского. М., 1956.- 60.
4. Всеобщая история архитектуры в 12-ти томах. М. 1966-77 гг
5. Соколов Г.И. Иск-ва Древнего Рима. М., 71.
6. Древнеримская живопись. М., 87. 5. Соколов Г.И. Иск-ва Рима III века до нашей эри. 83.
7. *Хафнер Г.* Выдающиеся портреты античности: 337 портретов в слове и образе. М, 1984.
8. М.С.Ибрагимова. Тасвирий санъат тарихи. Марузалар матни. Т., 2011.
- Е.П.Львова, Н.Н. Фомина и др. Мировая художественная культура. От рождения до XVII века. М.2008
9. Искусство Древней Индии М., “И” 1980.
10. Всеобщая история архитектуры в 12-ти томах. М. 1966-77 гг
- 11 Всеобщая ист. Искусств. 1-8 т.Под ред Ю.Д.Колпинского. М., 1956.- 60.
12. 6.Мусский С.Л. 100 великих скульпторов М.: 2002.
13. Ионина Н.А. 100 великих дворцов мира. М.: 2004.
14. Мифы народов мира. М., 1980й.
15. М.С.Ибрагимова. Қадимги Дунё санъати тарихи. Марузалар матни. Т., 2011.

16. Е.П.Львова, Н.Н. Фомина и др. Мировая художественная культура. От рождения до XVII века. М.2008
17. Искусство и культура Древней Японии. М. С.П. 2004.
18. Роттенберг В. Памятники мирового искусства. Древний Восток. М., 75й.
19. Всеобщая история архитектуры в 12-ти томах. М. 1966-77 гг
20. Всеобщая ист. Искусств. 1-8 т. Под ред Ю.Д.Колпинского. М., 1956.- 60.
21. Ионина Н.А. 100 великих дворцов мира. М.: 2004.
22. Мифы народов мира. М., 1980й.
23. М.С.Ибрагимова. Тасвирий санъат тарихи. Марузалаар матни. Т., 2011.

Интернет сайтлари:

www.msus.org

www.students.ru.

www.curasia.mst.ru

МУАЛЛИФ ҲАҚИДА МАЪЛУМОТ

СУЛТОНОВА ДИЛШОДА НАМОЗОВНА

1970-йил, 24-сентябрда Самарқанд вилояти, Пайариқ туманида туғилган.

1988-1994 йилларда СамДАҚИда “Архитектура” мутахассислиги бўйича таълим олган.

1994 йилда илк шахсий ижодий ишлари кўргазмасини ташкил этган (75 асар). Мунтазам равишда вилоят, республика ва халқаро кўргазма тадбирларида иштирок этиб келади.

2004 йил ТАҚИда “Меъморчилик назарияси ва тарихи, меъморий ёдгорликлар таъмири” ихтисослиги бўйича “Ўзбекистон меъморчилигида деворий рангтасвири уйғунлаштириш

тамоийллари” номли номзодлик диссертациясини ҳимоя қилиб, архитектура фанлари номзоди илмий даражасини олди.

2006 йилдан “Архитектура назарияси ва тарихи” кафедраси доценти.

2007 йилдан ЎзР “Меъморлар уюшмаси” ҳамда ЎзР Бадиий Академиясининг “Бадиий ижодкорлар уюшмаси” аъзоси.

2008 йилдан Самарқанд вилояти “Олима” аёллар уюшмаси вице-президенти ҳамда “Тасвирий санъат” кафедраси доценти.

2011-2014 йилларда Археология институти фойеси интерьерда Афросиёб деворий рангтасвири нусхаси реконструкциясини бажарган.

Тасвирий санъат тарихи йўналиши фанларидан “Архитектура” ва “Дизайн” мутахассислигида талабаларга назарий ва амалий фанлардан таълим бериб келмоқда. Институтда илғор педагог, кафедра илмий бўлими мудири, фаол жамоатчи. Отаси – устоз-рассом Н.Т. Султонов хотирасига бағишланган 9 та шахсий ижодий хотира-кўргазмалари ташкилотчиси (2006, 2008, 2011, 2012, 2013, 2015 йй.).

Халқаро ва республика илмий конференцияларининг мунтазам қатнашчиси. 130 дан зиёд илмий ва оммабоп мақолалар, 10 га яқин услубий кўрсатма ва 2 та илмий монография (“Ўзбекистон меъморчилигида тасвирий ва бадиий воситаларни уйғунлаштириш”, “Намоз Султонов”) лар муаллифи. Асарлари ўзбек, тожик, рус ва инглиз тилларида чоп этилган. “Ўзбекистон меъморчилигида тасвирий ва бадиий воситаларни уйғунлаштириш” мавзусидаги докторлик ишини ҳимоя қилиш арафасида. У “Тасвирий санъат” кафедрасида “Санъат, архитектура ва шаҳарсозлик тарихи”, “Тасвирий санъат умумий тарихи”, “Санъат ва маданият тарихи”, “Санъат, маданият ва дизайн тарихи”, “Ўзбекистон тасвирий санъати тарихи”, “Бадиий асарлар таҳлили”, “Қаламтасвир”, “Академик қаламтасвир асослари”, “Рангтасвир”, “Рангтасвир ва композиция” ва “Ҳайкалтарошлик” фанларидан назарий ва амалий дарс бериб келади.